

แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอน
ยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

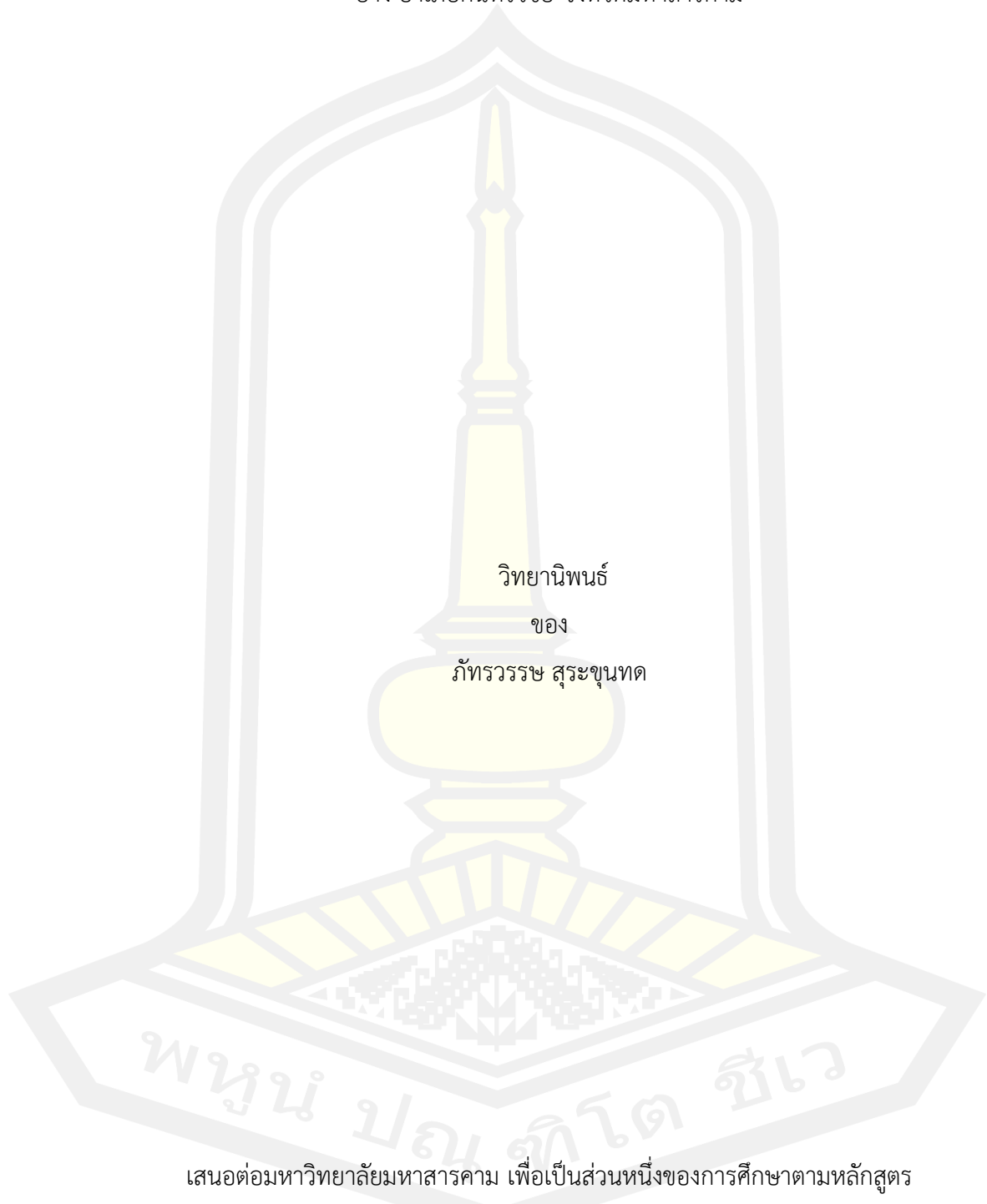
วิทยานิพนธ์
ของ
ภัทรวรรษ สุระขุนทด

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ธันวาคม 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอน
ยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

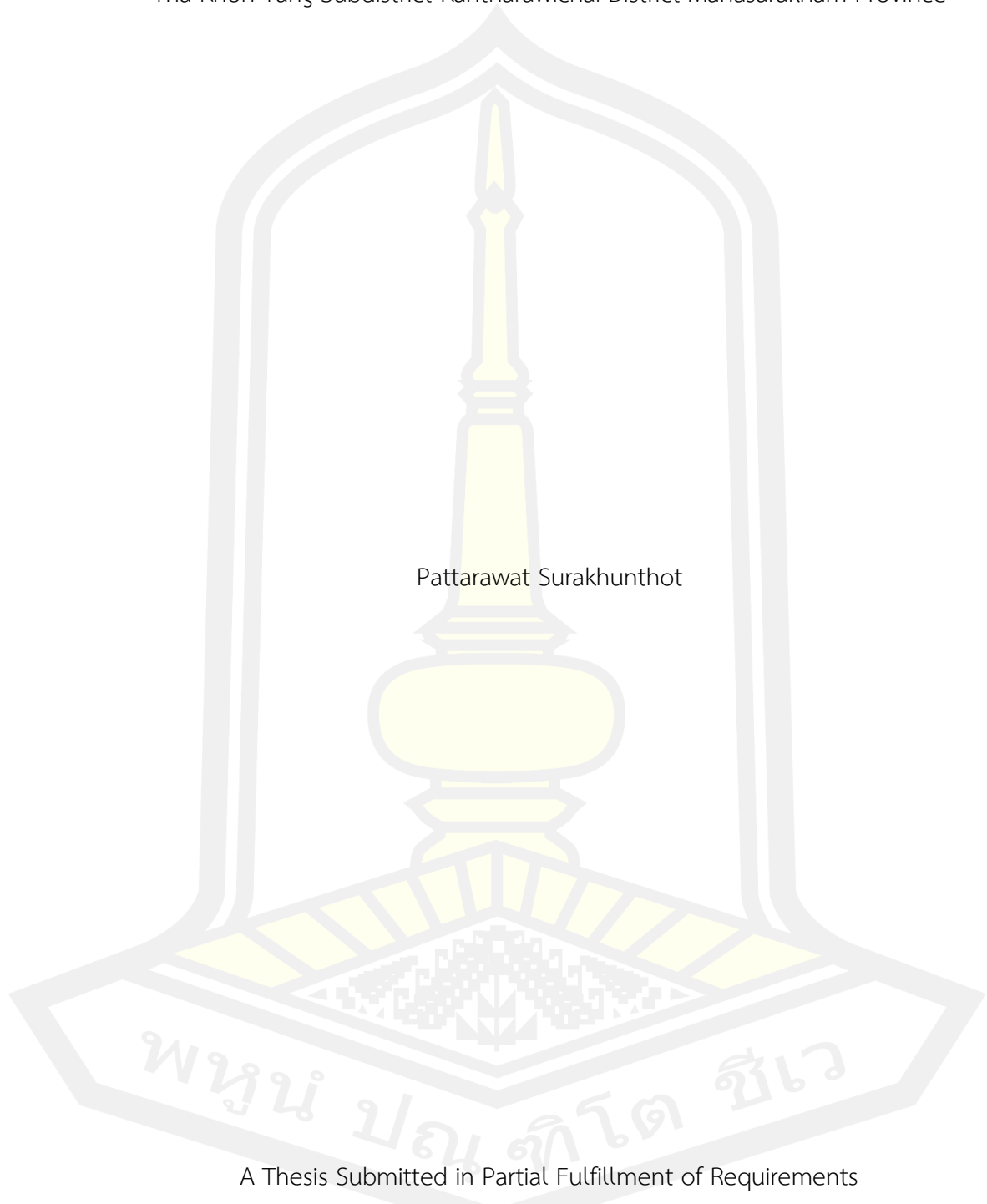

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ธันวาคม 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Guidelines for Promoting Cultural Tourism with Participation Chi -Long Forest Park
Tha Khon Yang Subdistrict Kantharawichai District Mahasarakham Province

Pattarawat Surakhunthot

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Cultural Science)

December 2022

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายภัทรวรรษ สุระขุนทด
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ไชยสิทธิ์ แสงสร้อย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อ. ดร. รุติศักดิ์ เวชกามา)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. พันธุ์ โพธิ์ปัติ)

.....กรรมการ

(รศ. ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม

ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยาน ชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม		
ผู้วิจัย	ภัทรวรรษ สุระขุนทด		
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ฐิติศักดิ์ เวชกามา		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2565

บทคัดย่อ

วนอุทยานชีหลง เป็นวนอุทยานที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทัศนียภาพสวยงาม
ลำน้ำชีที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แบบดั้งเดิมของชาวไทญ้อ
ภายใต้มีความเจริญเข้ามาถึงในระดับที่มีความพร้อมในเรื่องของสาธารณูปโภคที่ครบครัน การ
คมนาคมสะดวกสบาย ไม่ไกลจากตัวอำเภอมหาสารคามและอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(เขตพื้นที่ขามเรียง) ซึ่งพร้อมและเพียงพอต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็น
แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวิจัยนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการ
พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง 3) เพื่อเสนอแนวทางการ
บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
ได้แก่ ผู้นำชุมชนบ้านวังหว้า นายกเทศมนตรีตำบลท่าขอนยาง วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม
ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม และวนอุทยานชีหลง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
คือ การสังเกตการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา
วิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง
มีพัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย (ช่วงที่ 1) คือ บุ๊กเบิกที่ดินทำกิน ก่อนปี 2524 (ช่วงที่
2) คือ ช่วงเวนคืนที่ทำกิน ปี 2524 และ (ช่วงที่ 3) คือ ช่วงที่ชุมชนมีความมั่นคงในการดำรงชีพ ปี
2525 – ปัจจุบัน

2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมี
ส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง พอสรุปได้เป็นประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ ปัญหาหรืออุปสรรคหนึ่ง

ในการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ 1.การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนับเป็นป้อนุรักษ์ หากไม่สามารถทำความเข้าใจที่ถูกต้องได้ การเข้ามามีส่วนร่วมก็ไม่สามารถทำได้เต็มที่ตามที่ควรจะเป็น 2. ปัญหาด้านข้อมูลข่าวสาร ทั้งจากการขาดโอกาส และขาดประสิทธิภาพที่ดีในการสื่อสารของพื้นที่วนอุทยานไปสู่ท้องถิ่น และจากท้องถิ่นมาสู่พื้นที่วนอุทยาน อันนับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งของการมีส่วนร่วมในพื้นที่วนอุทยาน 3.ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นมีฐานะยากจน การเข้ามามีส่วนร่วมนั้นทำได้ยาก โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงพื้นที่วนอุทยาน ซึ่งเดิมเคยเป็นแหล่งทำมาหากินหลัก หากประชาชนยังคงมีความยากจน ความกดดันที่จะเข้ามาหาประโยชน์ในป่าย่อมจะเกิดขึ้น

3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน จัดให้มีการศึกษาถึงความต้องการที่จำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยว และเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้จุดเด่นทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวและสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เครือข่ายให้เครือข่ายดูแลแหล่งท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ธุรกิจการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน มีการเพิ่มหรือต่อยอดจากเส้นทางท่องเที่ยวถนนสายวัฒนธรรมสะตือฮีสาน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีรายได้และวางแผน วัฒนธรรมของตนเองและนำไปสู่การอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งต่อไป

โดยสรุป วนอุทยานชีหลง มีศักยภาพในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องด้วยปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการคือมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ชุมชนโดยรอบยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติแวดล้อมที่สวยงาม สมควรที่ชุมชน องค์กรของรัฐและเอกชน จักได้ร่วมมือกันรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้ยั่งยืน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนสืบไป

คำสำคัญ : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, แนวทางส่งเสริม, การมีส่วนร่วม

TITLE	Guidelines for Promoting Cultural Tourism with Participation Chi - Long Forest Park Tha Khon Yang Subdistrict Kantharawichai District Mahasarakham Province		
AUTHOR	Pattarawat Surakhunthot		
ADVISORS	Thitisak Wechkama , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Mahasarakham University	YEAR	2022

ABSTRACT

The Chilong Forest Park has a beautiful natural, amazing view and wonderful Chi River. The community around Chilong Forest has culture, traditions, and traditional beliefs of the Tai Yo people. The utility available in the locations. Convenient transportation is not far from Mueang Maha Sarakham district and close to Maha Sarakham University (Kham Riang Area). This sufficient to welcome tourists. It has the potential to develop into a cultural tourist attraction. This research is intended to 1) To study the history of cultural attractions in Chilong Forest Park. 2) To study current conditions and problems in the development of participatory cultural attractions at Chilong Forest Park. 3) To propose management approaches cultural attractions with participation in Chilong Forest Park. The informant group includes: Ban Wang Wa Community Leader, Mayor of Tha Khon Yang Sub-district, The Provincial Cultural Office, Tourism and Sports Maha Sarakham Province and Chilong Forest Park. Data Collection Tools are Group Discussion Observation, Interviews and Questionnaires. Present the findings by analytical descriptive method.

The results showed that :

1) To study the history of cultural attractions in Chilong Forest Park. The development divided 3 phases: Phase 1 is the pioneering of arable land before 1981. Phase 2 is the Land expropriation in 1981. And phase 3 Community development in

sustainable livelihoods 1982 – Present.

2) To study current conditions and problems in the development of participatory cultural attractions at Chilong Forest Park. In conclusion, there are three main points. 1. A lack of knowledge and understanding of the law about Forest conservation. 2. Information problems and communication problems between Park rangers and local community is one of the main barriers. 3. Socioeconomic issue, local people lack of money for getting involved is difficult. This problem found that there were intruders in the park's heaps to illegally cut down trees and poached wildlife until the resources were depleted. down.

3) To propose management approaches cultural attractions with participation in Chilong Forest Park. depend on corporate governance, public sector and local community. For study the needs to manage cultural tourism, the needs of tourists. Tourism is planned and tourism activities are selected using the cultural highlights of the attraction. Building a network of cooperation combined planning and defining tools to develop cultural tourism. This cultural tourism business is a community-organized to encourage or support continuity in conservation work both in terms of nature and culture. Related to development Sadeu Isan Road Cultural tourism. Lead conservation Continuing and developing community culture continuously and strongly.

In Conclusion, Chilong Forest Park has the potential to develop cultural tourism management. Includes many of supporting factor : It has a long interesting history, The local community has traditional culture. It has a beautiful natural. It is reasonable that community, government and private sector will work together to maintain and develop these cultural attractions for community sustainable livelihoods.

Keyword : Cultural Attractions, Participation, Guidelines

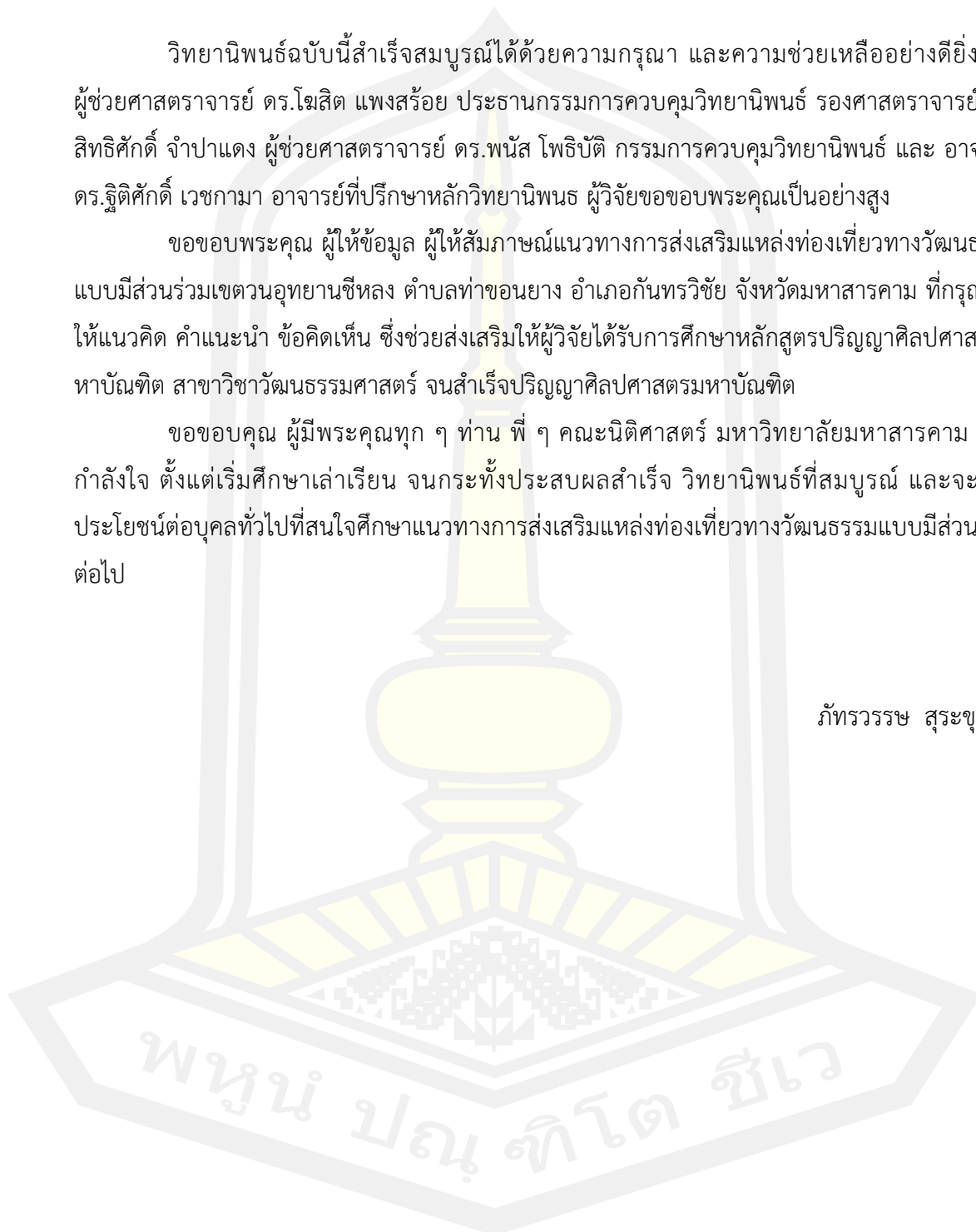
กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้ และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนัส โพธิ์บัติ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.ฐิติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่กรุณาได้ ให้แนวคิด คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ จนสำเร็จปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ขอขอบคุณ ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน พี่ ๆ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ กำลังใจ ตั้งแต่เริ่มศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ วิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์ และจะเป็น ประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมต่อไป

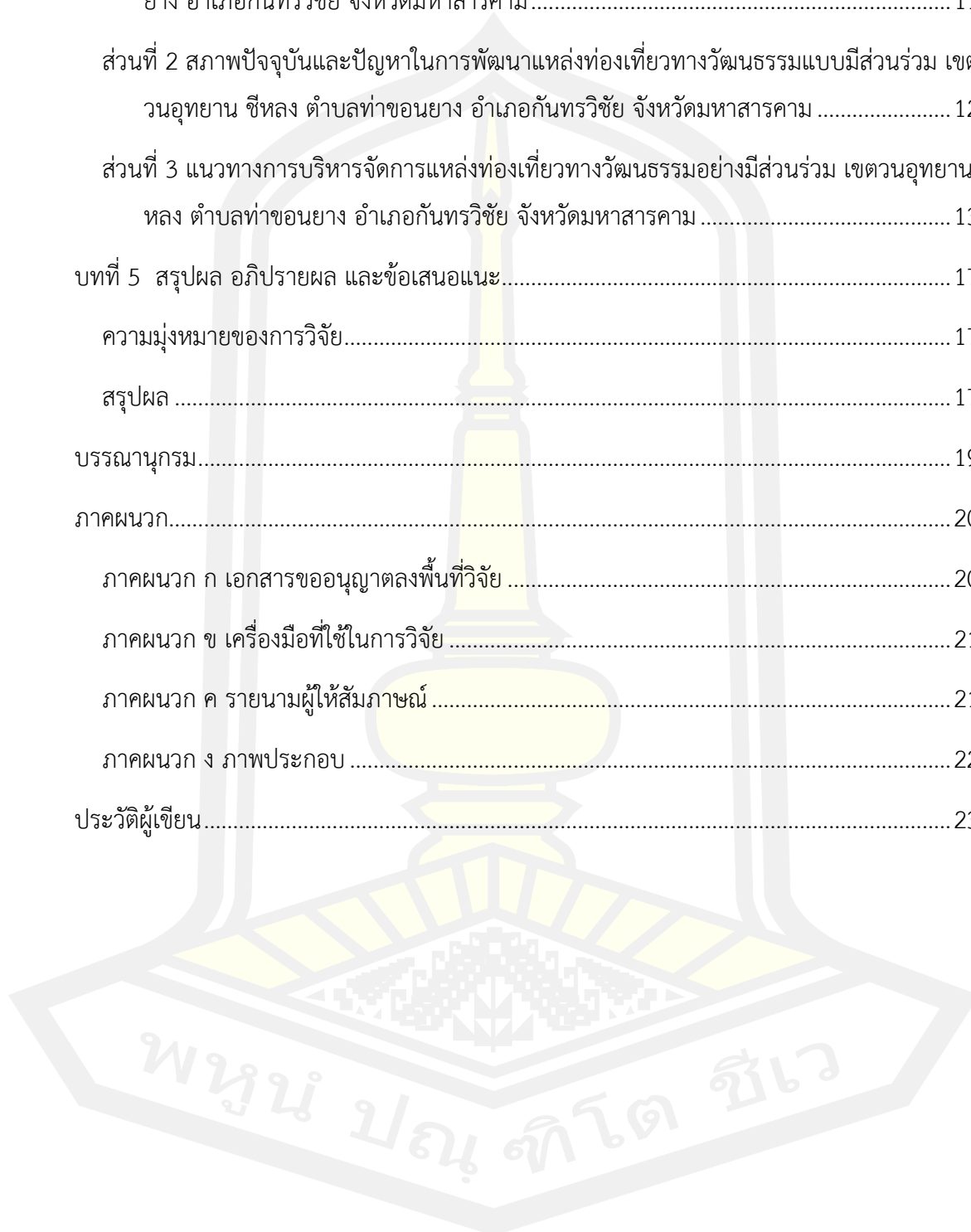
ภัทรวรรษ สุระขุนทด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
คำถามการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย.....	8
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	51
บริบทของพื้นที่.....	72
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	89
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	110
1. ขอบเขตของการวิจัย.....	110
2. วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	116

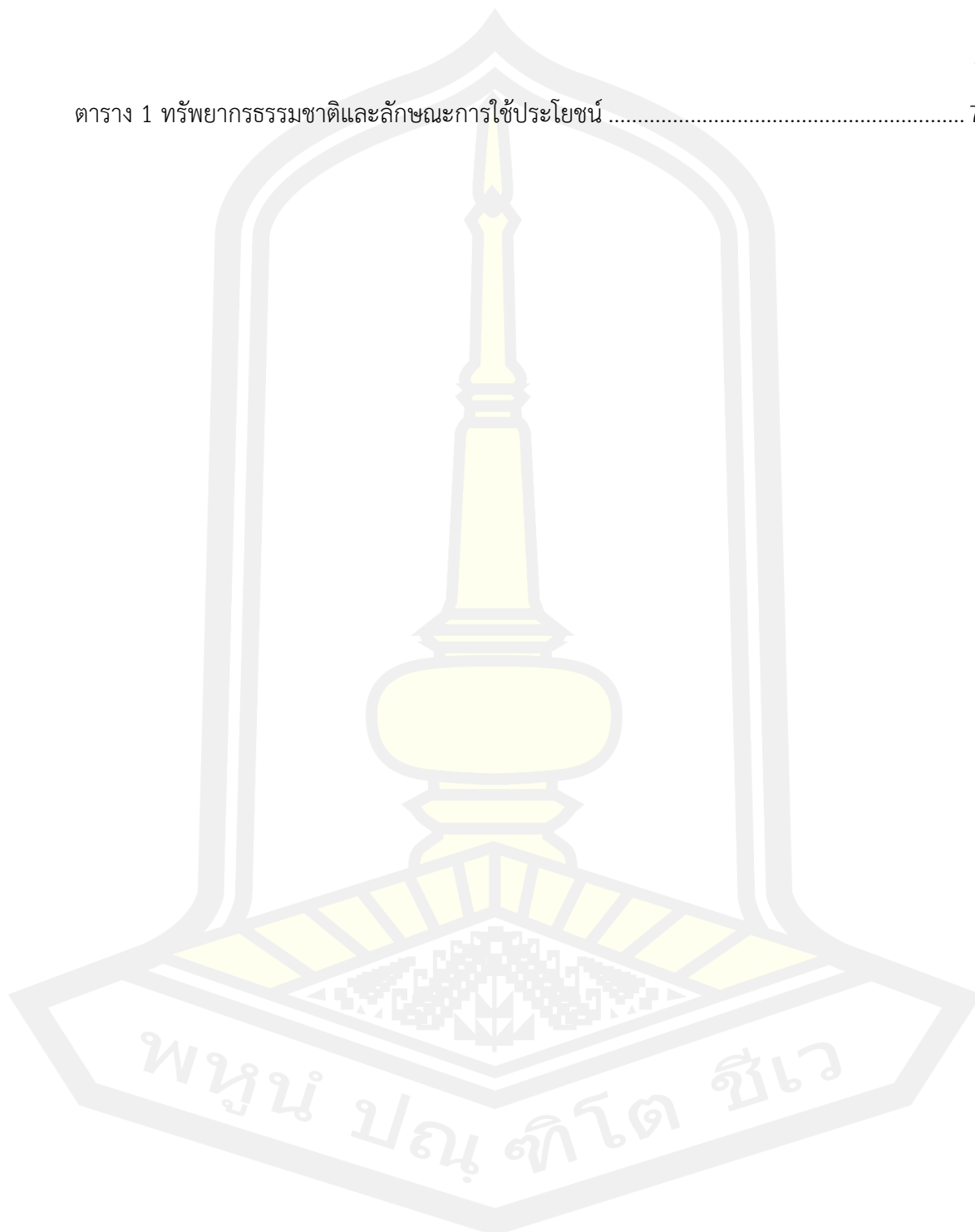
ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอน ยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	117
ส่วนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขต วนอุทยาน ซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	125
ส่วนที่ 3 แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานซี หลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	132
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	178
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	178
สรุปผล	178
บรรณานุกรม.....	193
ภาคผนวก.....	203
ภาคผนวก ก เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่วิจัย	204
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	211
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	218
ภาคผนวก ง ภาพประกอบ	228
ประวัติผู้เขียน.....	233

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ทรัพยากรธรรมชาติและลักษณะการใช้ประโยชน์	79
---	----

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว	10
ภาพประกอบ 3 แผนผังบ้านวังห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อปี พ.ศ. 2542.....	76
ภาพประกอบ 4 แผนที่พอสั่งเซปชุมชนบ้านวังห้วจากการสำรวจของผู้วิจัย	76
ภาพประกอบ 5 ที่ทำการวนอุทยานชีหลง	117
ภาพประกอบ 6 ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ ใน ท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยานชีหลง.....	120
ภาพประกอบ 7 แผนที่ท้ายประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนด บริเวณพื้นที่ ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยาน พ.ศ. 2563.....	121
ภาพประกอบ 8 ภาพถ่ายทางอากาศวนอุทยานชีหลง	122
ภาพประกอบ 9 พิษพรรณและพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ในเขตวนอุทยานชีหลง	124
ภาพประกอบ 10 นักจับแมลงตะโพกเหลือง , นักจับคาคาเล็ก , นักแต่่วธรรมชาติ.....	124
ภาพประกอบ 11 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โท ปี 2545 แสดงแนวเขตวนอุทยานชีหลง	125
ภาพประกอบ 12 ร้านกาแฟ LONG CHI และป้ายบอกอัตราค่าบริการต่าง ๆ , กิจกรรมพายเรือคายัค , กิจกรรมปั่นจักรยาน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ	126
ภาพประกอบ 13 ผังบริเวณแสดงสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวนอุทยานชีหลง	128
ภาพประกอบ 14 เจ้าหน้าที่ขณะดำเนินการปลูกป่าทดแทนและตัดแต่งกิ่งไม้ภายในวนอุทยานชีหลง	134
ภาพประกอบ 15 ที่ทำการวนอุทยานชีหลง ทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการข้อมูลในปัจจุบัน	146
ภาพประกอบ 16 ห้องประชุมของทางวนอุทยานชีหลง	146
ภาพประกอบ 17 ร้านกาแฟ LONG CHI (หลงซี) ของทางวนอุทยานชีหลง.....	147

ภาพประกอบ 18 สภาท้องสุขาของทางวนอุทยานซีหลง ที่ปัจจุบันค่อนข้างทรุดโทรม	147
ภาพประกอบ 19 เจ้าหน้าที่ขณะปรับปรุงป้ายทางเข้าลานจอดรถของทางวนอุทยานซีหลง	148
ภาพประกอบ 20 ระบบสื่อความหมายในวนอุทยานซีหลง	150
ภาพประกอบ 21 นักท่องเที่ยวขณะใช้มางเดินศึกษาธรรมชาติและถนนภายในวนอุทยานซีหลง ...	150
ภาพประกอบ 22 เจ้าหน้าที่ขณะปรับปรุงถนนทางเข้าวนอุทยานและทางสัญจรภายในวนอุทยาน	151
ภาพประกอบ 23 ลานกิจกรรมของวนอุทยานซีหลง ถูกใช้ในกิจกรรมเข้าค่ายพักแรมของโรงเรียนรอบ ข้างวนอุทยาน	152
ภาพประกอบ 24 ระบบน้ำและระบบไฟฟ้าภายในวนอุทยานซีหลง	153
ภาพประกอบ 25 เจ้าหน้าที่ขณะจัดเตรียมเสื้อชูชีพและตรวจสอบสภาพของเรือคายัค	156
ภาพประกอบ 26 แผนที่ถนนสายวัฒนธรรมสะตืออีสาน ที่ได้มีการบรรจุวนอุทยานซีหลงไว้เป็น ส่วนหนึ่งในถนนสายนี้	176
ภาพประกอบ 27 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้ใหญ่บ้านวังหว่า หมู่ที่ 6	205
ภาพประกอบ 28 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม	206
ภาพประกอบ 29 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม	207
ภาพประกอบ 30 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าขอนยาง	208
ภาพประกอบ 31 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลหัวหน้าวนอุทยานซีหลง	209
ภาพประกอบ 32 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้ประกอบการบริเวณวนอุทยานซีหลง	210
ภาพประกอบ 33-40 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ	229

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคอีสานดินแดนที่ราบสูงอันกว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ถึง 1 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศไทย มีประวัติศาสตร์สืบทอดต่อเนื่องมายาวนาน มีความเจริญทางวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ผสมกลมกลืน ทั้งในคติความเชื่อ ประเพณี ภาษาและวัฒนธรรม มีแม่น้ำมูล แม่น้ำชี เป็นเสมือนเส้นเลือดที่ไหลหล่อเลี้ยงผู้คน วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชาวบ้านได้แทรกซึมไปด้วยคติ ความเชื่อ หลักปฏิบัติจนกลายเป็นแบบแผนวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (พิเชษฐ์ เดชผิว, 2548)

มรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในสมัยอดีต และได้รับการสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบัน ทั้งในรูปธรรมและนามธรรม มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ งานศิลปกรรม งานฝีมือ เครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งนี้ยังรวมถึงโบราณสถาน และหลักฐานการจารึกต่าง ๆ ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึง ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ภาษา ประเพณี ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2551) การยึดถือเป็นแบบอย่างและปฏิบัติสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา ล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากสติปัญญาที่มีความเป็นเหตุเป็นผล หรือเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554) วัฒนธรรมที่เป็นแนวความคิด ความเชื่อ เป็นนามธรรมล้วน ๆ แต่เพียงอย่างเดียวไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลและงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนามาเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัยาศัยไมตรีของคนไทย ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เป็นเสมือนตัวเสริมการท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ เป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพิ่มความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น (ชลิต ชัยครรชิตและคณะ, 2544)

ปัจจุบันภาคการท่องเที่ยวของประเทศได้รับผลกระทบจากปัจจัยลบต่าง ๆ ทั้งจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก ปัญหาความไม่สงบทางการเมือง และการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ทุกภาคส่วนได้

พยายามทุกรูปแบบในการช่วยกู้วิกฤตให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศให้กลับฟื้นตัวได้ในเวลาอันรวดเร็วที่สุด(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564) จากผลกระทบดังกล่าวนี้ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มีการกำหนดกรอบนโยบายสามด้านเพื่อที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ก้าวผ่านวิกฤตต่าง ๆ คือ ประเด็นที่หนึ่งด้านพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเด็นที่สองด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ และประเด็นที่สามการเปิดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) จะเห็นได้ชัดเจนว่าหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการท่องเที่ยวได้เร่งหายุทธวิธีเพื่อให้การท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกระแสของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากการที่เห็นมิติทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมของนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นที่สนใจในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปะหัตถกรรม พิธีกรรมและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดขายอย่างดีในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เหมาะสม ควรดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยพยายามไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมเดิมหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อจะได้เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกุลธิดา สามะพุทธิ (2540) ที่ว่า “การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะต้องทำให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม คนภายนอกไม่ควรเข้าไปปรับเปลี่ยนอะไร ควรเข้าไปอย่างผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคนในท้องถิ่น และจะต้องให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว และเรื่องราวได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับเพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นให้คงอยู่ต่อไป” การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นการดำเนินงานที่สำคัญและสนองความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดมหาสารคามที่มีวนอุทยานถึง 2 แห่ง คือวนอุทยานโกสัมพี และวนอุทยานชีหลง ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ สัตว์ป่า ที่มีลักษณะธรรมชาติสวยงาม

วนอุทยานชีหลง จัดตั้งเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2525 ตั้งอยู่ในบริเวณสาธารณประโยชน์โคกป่ายาง บ้านวังห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยความเห็นชอบของสภาตำบลท่าขอนยาง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป มีขนาดพื้นที่ 119 ไร่ ปัจจุบันอยู่ในการควบคุมของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 เขตขอนแก่น

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะที่โดดเด่นของวนอุทยานชีหลงเกิดจากอิทธิพลของธรรมชาติที่ทำให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางที่บริเวณนี้ดูคล้าย ๆ ปากอ่าว ทางด้านทิศตะวันตกถูกระแสน้ำพัดเอาดิน หินทรายทับถมกลายเป็นคันฝายขนาดใหญ่ เกิดเป็นเกาะในพื้นที่ตอนกลางอย่างสวยงาม อีกทั้งมีพืชพรรณและพันธุ์ไม้นานาชนิดเกิดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่วนอุทยาน (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2564)

เมื่อป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อชุมชน ชุมชนในฐานะผู้ดูแลรักษาทรัพยากรชุมชน จึงควรมีการบริหารจัดการพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาทิเช่น การสร้างองค์ความรู้ การประกอบพิธีกรรมบวชป่าหรือสู่ขวัญต้นไม้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ผืนป่าให้คงอยู่ อีกทั้งส่งผลต่อชีวิตและระบบนิเวศในการเพิ่มอาหารให้ชุมชน เป็นที่อยู่อาศัยอย่างอุดมสมบูรณ์แก่สัตว์ป่า (ภูมิทัศน์ พลราช, 2556) นอกจากนี้ยังสามารถสร้างกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในวิถีชุมชน วิถีธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาประวัติความเป็นมา ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา และเพื่อร่วมกันหาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการท่องเที่ยวที่ได้ทั้งความรู้ในด้านต่าง ๆ ของวัฒนธรรม และยังได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินสำราญจากการท่องเที่ยว และความผ่อนคลายไปในระหว่างการท่องเที่ยว อีกทั้งผลการวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้มีฐานข้อมูลแนวทางเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม และประการสำคัญเป็นไปตามนโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มุ่งเน้นให้เพิ่มศักยภาพอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว เพื่อให้มีการผลิตทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการมีมูลค่ามากขึ้น และสามารถสร้างงานและรายได้ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

คำถามการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอย่างไร
2. สภาพปัญหาจากอดีตจนถึงปัจจุบันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอย่างไร
3. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีแนวทางอย่างไรบ้าง

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน ได้นำองค์ความรู้ไปพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานชีหลง อีกทั้งเป็นการเผยแพร่ข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยวในกลุ่มทัวร์ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว และคนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจ เห็นประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม และพร้อมที่จะช่วยกันอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่ต่อไป
2. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน จะได้นำข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาปรับปรุงในการวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตวนอุทยานชีหลง ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย
3. ผลการวิจัยคาดว่าจะได้แนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม ในเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งจะมีผลต่อนักท่องเที่ยว องค์กรด้านการท่องเที่ยว จะใช้เป็นแนวทางในการวางแผนส่งเสริม สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ และจะเชื่อมโยงไปยังเส้นทางอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มและระยะเวลาท่องเที่ยว อันจะเอื้อประโยชน์และตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด และทำให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักและดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ จากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ

2. ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนที่มีการนำมรดกภูมิปัญญา วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการบริหารจัดการในรูปแบบการท่องเที่ยว ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถทำให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาสังคมและมนุษย์ที่ผ่านประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติ ความเป็นอยู่ของผู้คนแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

4. วนอุทยานชีหลง หมายถึง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านวังหว่า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

5. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การสนับสนุน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว 2) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) ความสำราญจากการท่องเที่ยว ซึ่งมีการดำเนินการดังนี้

5.1 สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือสิ่งที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สถานที่พัก ร้านอาหาร เป็นต้น

5.2 ความสำราญจากการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้ได้อย่างประทับใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวอยากจะท่องเที่ยววันขึ้น หรือกลับมาเที่ยวซ้ำในโอกาสต่อไป ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยว ระยะเวลาท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว แสดงจุดที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว หรือป้ายสัญลักษณ์สื่อความหมายที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวทราบ เป็นต้น

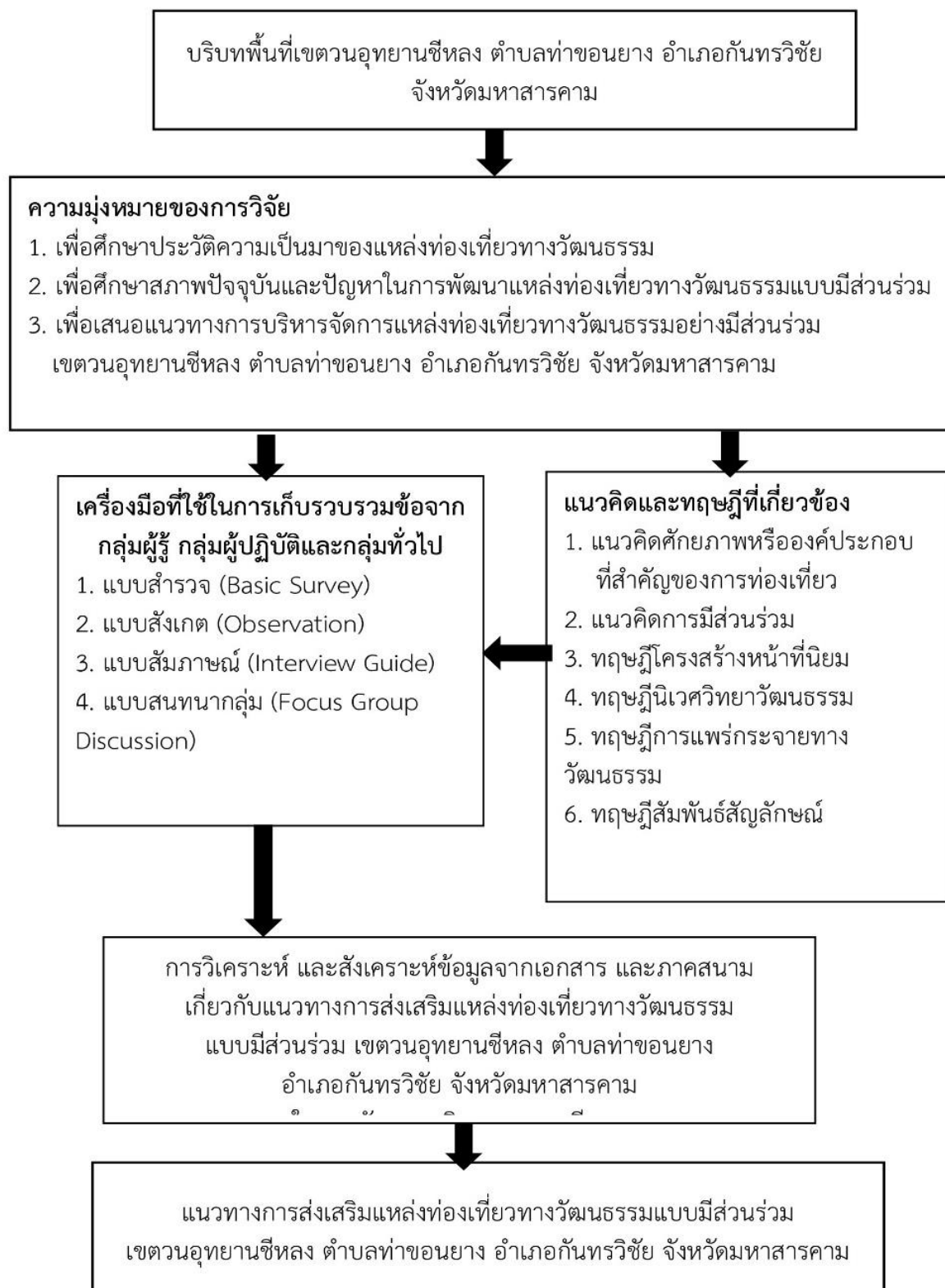
5.3 ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีเส้นทางคมนาคมหรือมีประเภทของการคมนาคมขนส่งที่จะให้บริการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ได้แก่ ยานพาหนะเดินทางที่หลากหลายเส้นทาง เป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนช่วยเหลือกัน ตั้งแต่การวางแผน การบริหารงบประมาณ การดำเนินการ และการติดตามและประเมินผล ดังนั้น ผลสำเร็จของการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแข็งขัน โดยประชาชนต้องรู้ว่าพวกตนต้องการอะไรเพื่อการพัฒนาของตนเอง ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้ คือ 1) มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน 2) มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและแก้ไขปัญหา 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย 4) มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าว โดยใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจากจุดมุ่งหมายและคำถามการวิจัย มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลการวิจัยให้เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ดังเสนอในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอในการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในครั้งนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
 - 1.3 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา
 - 1.4 ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยว
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 แนวคิด
 - 3.2 ทฤษฎี
3. บริบทของพื้นที่
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย และสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศ ตลอดจนนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมายาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ จึงมีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ หรือการกระทำต่อกันและกันของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐบาล และชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดใจ และต้อนรับขับสู้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนอื่น ๆ (เสรี วงศ์ไพจิตร, 2534)

การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (เศกสรรค์ ยงวิชัย, 2536) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมจนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ (ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2543)

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางพักผ่อน คลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง (นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน) ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยว และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (จริญญา เจริญสุขไส และสุวัฒน์ จุฑากรณ์, 2544)

Douglas (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2543 ; อ้างอิงมาจาก Douglas. n.d.) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะ ดนตรี ละครกรรมนั้สการศุนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการทำวิจัย การศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือ การเดินทางไปชมหรือร่วมการแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)
6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น
7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)
8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลาบางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

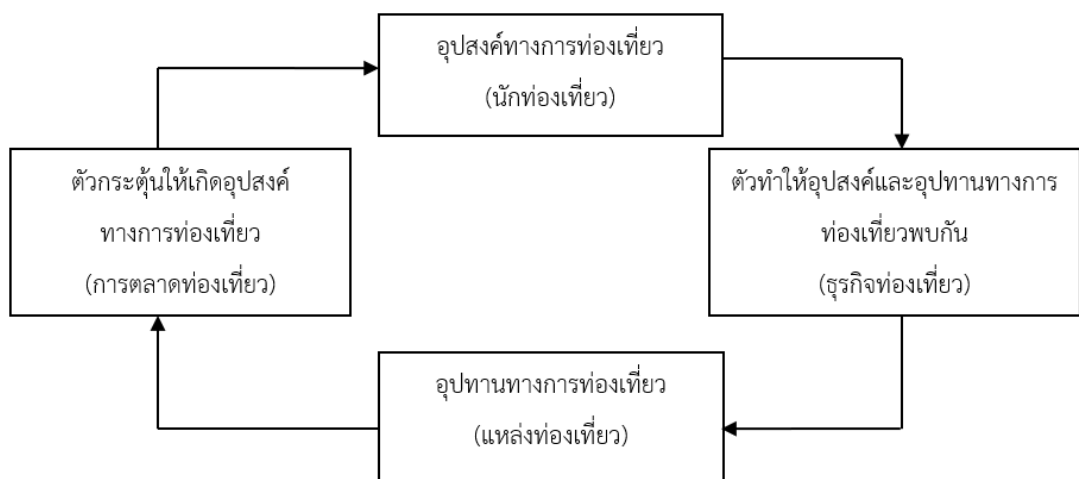
การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การ

พักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน (นิตา ชัชกุล, 2550)

สรุปได้ว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้หมายเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ ดังที่ส่วนมากเข้าใจกัน แต่การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อการติดต่อธุรกิจ การสัมผัสวัฒนธรรมชาติที่สวยงาม ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง ก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว คือ เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว ที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางออกจากสถานที่ ที่อยู่เป็นประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวเป็นการชั่วคราว ได้พบกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่ ได้พบปะผู้คนกลุ่มใหม่ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้ใหม่ ๆ ในขณะเดินทางท่องเที่ยว อีกทั้งได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอีกด้วย

1.2 ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวสถานที่นั้น อีกทั้งเป็นอุปทานทางการท่องเที่ยวที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว อันเป็นอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว หากไม่มีแหล่งท่องเที่ยวก็จะมีนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น เมื่อไม่มีนักท่องเที่ยวก็ไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวมี 4 องค์ประกอบ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว

ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549)

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีอุปทานทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อน แล้วจึงใช้การตลาดท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยว จากนั้นนักท่องเที่ยวจะใช้ธุรกิจท่องเที่ยว อันประกอบด้วยธุรกิจขนส่งธุรกิจที่พัก ธุรกิจอาหารและบันเทิง

ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึกโดยใช้การขนส่งเป็นพาหนะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว และใช้บริการของธุรกิจท่องเที่ยวอื่น ๆ ระหว่างการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ทำให้อุปสงค์ทางการท่องเที่ยวและอุปทานทางการท่องเที่ยวได้พบกัน ถ้าหากไม่มีแหล่งท่องเที่ยว ก็จะไม่มีการท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และก็จะไม่มีธุรกิจท่องเที่ยวตามมาด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549)

จากความสำคัญของการท่องเที่ยว นั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง จึงมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

การท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญสูงสุดระดับหนึ่ง ซึ่งถูกพัฒนาให้กลายเป็นธุรกิจและขยายตัวใหญ่ขึ้นเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามลำดับ ความสำคัญของการท่องเที่ยวส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจ และสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (รชพร จันทรสว่าง, 2545)

1. ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่มีผลเศรษฐกิจโดยรวม โดยเฉพาะในระยะที่ผ่านมา นี้ ผลจากการดำเนินธุรกิจให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การสร้างรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ปัจจุบันหลายประเทศเกิดการตื่นตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว เนื่องจากมีการเล็งเห็นถึงผลตอบแทนที่ได้รับจากการให้บริการการท่องเที่ยว ในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่ารายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศจัดเป็นรายได้สินค้าส่งออก ขณะที่ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจัดเป็นรายได้นำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย

1.2 การกระจายรายได้และการจ้างงาน การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจโดยตรงของประเทศซึ่งกระจายไปสู่ท้องถิ่นทั่วทุกภาค ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยว ที่กระจายอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศซึ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยว ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงช่วยกระจายรายได้ไปสู่แรงงานด้านการผลิตและแรงงานในด้านการบริการการท่องเที่ยว

2. ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคม

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคม เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัส เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งอาจมีความแตกต่างจากชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ได้เห็นความแตกต่างในวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และทัศนคติ ความเป็นมา และสาเหตุของความแตกต่างในแต่ละท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ดังนี้

2.1 การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นการท่องเที่ยวมีผลต่อสังคม เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทำให้คนได้มีการเดินทางไปรู้จักสถานที่ใหม่ ๆ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน การได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัส เรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่าง ทำให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ และทำ

ความเข้าใจถึงความแตกต่างของคนแต่ละท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายพื้นที่จากต่างถิ่นต่างภูมิภาค ต่างประเทศ ทำให้ผู้ที่ได้มีโอกาสเดินทางได้เรียนรู้และเข้าใจเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ อันนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างพื้นที่เล็ก ๆ ซึ่งขยายใหญ่ขึ้นเป็นภูมิภาค ประเทศและทั่วทั้งโลก เช่น การไหว้ ยิ้มสยาม หรือมวยไทย เป็นต้น

2.2 ความสัมพันธ์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รัฐบาลของแต่ละประเทศซึ่งเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสากล เช่น นโยบายการบิน นโยบายการผ่านแดนนโยบายการค้าเสรี เป็นต้น

2.3 การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความสามัคคี เพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยตรง ตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรมที่บางท้องถิ่นอาละทิ้งหรือขาดผู้สืบทอด กลับถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เมื่อมีผู้ให้ความสนใจบางครั้งนักท่องเที่ยวมีการศึกษาหาข้อมูลก่อนการเดินทางมาท่องเที่ยว ได้ทราบว่าแต่ละท้องถิ่นมีความเป็นอยู่วัฒนธรรมอย่างไร แต่พอมาถึงปรากฏว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นไม่มีการปฏิบัติสืบต่อกันอีกแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้หลายครั้งผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นอาจมีการรวมตัวกันจัดวัฒนธรรมโบราณเหล่านั้นขึ้นมาใหม่เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว และยังทำให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบความเป็นมาของท้องถิ่นในอดีต ทำให้ประชาชนเกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และช่วยกันสืบสานวัฒนธรรมต่อไป

2.4 การรักษาสีงแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปสัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อการบุกรุกหากขาดการควบคุมดูแลอย่างดี พื้นที่นั้นอาจกลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมได้ ดังนั้นการท่องเที่ยวมีผลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก จึงมีการสร้างกระแสการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความพยายามเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างถูกวิธี การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึงธรรมชาติได้ โดยป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงธรรมชาติส่วนที่เปราะบางหรือพื้นที่สงวน การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันชาวบ้านในท้องถิ่นก็ได้รับการเรียนรู้ว่าตนเองต้องรู้จักรักษาสมบัติในพื้นที่ของตนเองไว้อย่างยั่งยืนเช่นกัน

ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหากไม่มีแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ไม่มีนักท่องเที่ยวก็ไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และไม่มีธุรกิจการท่องเที่ยวตามมา การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งปัจจุบันหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยต่างเล็งเห็นความสำคัญ ให้การส่งเสริมและ

พัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้เป็นตัวหลักสำคัญที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ในรูปแบบการสร้างรายได้ ในรูปของเงินตราต่างประเทศ การกระจายรายได้และการจ้างงาน การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น เกิดความสัมพันธ์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้นี้มาใช้ศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและปัญหา ตลอดจนกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ดึงดูดใจให้เลือกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น

1.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญ นักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่มีความสัมพันธ์กันคือ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจในการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (ราณี อธิชัยกุล, 2544)

1.3.1 นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี ส่วนนักทัศนาจร (Excursionist) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่ค้างคืน

1.3.1.1 ลักษณะของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพสมรส และถิ่นพำนัก ซึ่งแต่ละปัจจัยจะส่งผลถึงพฤติกรรมการเดินทางและการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ต่อไปนี้

1) เพศ นักท่องเที่ยวชายเป็นกลุ่มที่เดินทางได้ตามลำพังหรือเดินทางมาเป็นกลุ่มและไปแทบทุกแหล่งท่องเที่ยว และมักทำกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ ความตื่นเต้น ความสนุกสนานและบันเทิง เป็นต้น นักท่องเที่ยวหญิงมักเดินทางมากับเพื่อนหรือบริษัทนำเที่ยว โดยมักจะเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและสามารถเดินทางได้สะดวก นักท่องเที่ยวหญิงชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการจับจ่ายซื้อสินค้าหรือของที่ระลึกรวมอยู่ด้วย

2) อายุ บุคคลที่มีช่วงอายุแตกต่างกันก็จะมีความสามารถในการเดินทางได้แตกต่างกัน กล่าวคือ

2.1) กลุ่มวัยเด็ก ช่วงอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางได้ตามลำพัง หากเดินทางท่องเที่ยวมักจะมากับพ่อแม่ หรือโรงเรียน กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเน้น

การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2) กลุ่มวัยรุ่น ช่วงอายุ 24 ปี เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่หรือเพิ่งจบการศึกษา จึงยังไม่มีทุนทรัพย์ในการเดินทางด้วยตนเอง ส่วนใหญ่มักเดินทางมากับพ่อแม่ หรือโรงเรียน หรือสถาบันที่จัดอบรมต่าง ๆ หรือเดินทางมาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ตามโครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาต่าง ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยววัยรุ่นจะชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยที่ท้าทายความสามารถและความตื่นเต้น ในทางการตลาดทั้งกลุ่มวัยเด็กและกลุ่มวัยรุ่น เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่น่าส่งเสริม แม้ว่าจะยังเป็นกลุ่มที่ใช้จ่ายเงินในการท่องเที่ยวน้อย แต่หากว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวเมื่อวัยเด็กแล้ว พวกเขาจะรักการท่องเที่ยวและจะพยายามเดินทางท่องเที่ยวเมื่อมีโอกาสในอนาคต

2.3) กลุ่มวัยทำงานตอนต้น ช่วงอายุ 25-34 ปี เป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้จ่ายเงินได้สูง เพราะมีรายได้เป็นของตนเอง ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เลือกก็ยังสามารถทำได้หลากหลายตามความสนใจเพราะสุขภาพแข็งแรง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การศึกษาเชิงศิลปวัฒนธรรมหรือชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น กลุ่มวัยนี้จะมีการเดินทางท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ

2.4) กลุ่มวัยทำงานตอนกลางและตอนปลาย ช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45-54 ปี เป็นกลุ่มที่มีการเดินทางค่อนข้างสูง เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเข้าร่วมสัมมนาหรือเจรจาธุรกิจประกอบกับมีฐานะทางการเงินที่ค่อนข้างมั่นคงแล้ว

2.5) กลุ่มวัยเกษียณ ช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีเวลาในการท่องเที่ยวมาก เพราะไม่มีภาระการงานที่ต้องรับผิดชอบแล้ว หากสุขภาพเอื้ออำนวย กลุ่มนี้จะเดินทางท่องเที่ยวแบบประหยัดแต่ไม่เร่งรีบ กิจกรรมการท่องเที่ยวมักเน้นกิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรมและศาสนา

3) อาชีพ กลุ่มบุคคลที่ทำงานในอาชีพระดับผู้บริหาร ตัวแทนชาย หรือกลุ่มนักวิชาชีพที่มีการติดต่อระหว่างประเทศ จะมีโอกาสเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

4) ระดับการศึกษา โดยส่วนใหญ่บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูง ก็มักจะมีอาชีพและรายได้ดี ส่งผลให้เดินทางได้บ่อยครั้ง นอกจากนี้ระดับการศึกษายังเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยว ด้วยสมมติฐานที่ว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงก็มักจะเป็นผู้ที่มีความคิดและจะแสดงออกถึงทัศนคติและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ดี เช่น มีแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมมีความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เป็นต้น

5) ระดับรายได้ บุคคลที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสในการเดินทางท่องเที่ยวได้ระยะไกลและบ่อยครั้งกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่า โดยทั่วไปกลุ่มรายได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มรายได้สูง กลุ่มรายได้ปานกลาง และกลุ่มรายได้ต่ำ ซึ่งช่วงรายได้ที่จะกำหนดระดับฐานะนั้นขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและระดับค่าครองชีพของแต่ละประเทศ

6) สถานภาพสมรส บุคคลโสดจะมีโอกาสในการเดินทางได้บ่อยครั้งและพักค้างแรมได้ยาวนานกว่ากลุ่มที่แต่งงานแล้ว เนื่องจากสามารถตัดสินใจได้เพียงลำพังและไม่มีภาระทางครอบครัวที่จะต้องดูแลมาก ในขณะที่กลุ่มที่แต่งงานแล้วมักจะเดินทางเป็นครอบครัวหรือไปเป็นคู่ ซึ่งมีผลต่อการทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

7) ถิ่นพำนัก บุคคลที่อยู่ในสถานที่ที่มีภูมิอากาศที่แตกต่างกัน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก็จะเลือกท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพที่แตกต่างไปจากที่ตนประสบอยู่ เช่น ชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีอากาศหนาวจัดนิยมเดินทางมาดินแดนตะวันออกที่มีอากาศอบอุ่นกว่าเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

1.3.1.2 การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีการเดินทางเข้าไปในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว ว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาวางแผนด้านขีดความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว

1.3.1.3 กิจกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพื่อนำมาวางแผนการสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเล่นกีฬา เพื่อเยี่ยมญาติ หรือเพื่อเจรจาธุรกิจ เป็นต้น

1.3.1.4 ฤดูกาลท่องเที่ยว ในแต่ละช่วงเดือนนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศในแหล่งท่องเที่ยวและสภาพภูมิอากาศในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว รวมทั้งระยะเวลาวันหยุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยว หากช่วงใดแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิอากาศที่ดี และตรงกับช่วงวันหยุดยาว หรือตรงกับสภาพอากาศที่เลวร้ายในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว ก็จะมีผลทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก เรียกว่า ฤดูท่องเที่ยว ส่วนช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวน้อย เรียกว่า นอกฤดูท่องเที่ยว ซึ่งเป็นช่วงที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์ หรือจัดรายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามากขึ้น

1.3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น แต่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำแนกประเภทตามลักษณะของทรัพยากรออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.3.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองและมีความงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีและระบบป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะแก่ง ปะการัง สัตว์ป่า พรรณพืช เป็นต้น ธรรมชาติที่

ใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปของภูมิทัศน์ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) ภูมิประเทศ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่
 - 1.1) เทือกเขาสูงที่มีหุบเขา สันเขา ยอดเขา ไหล่เขา หน้าผา ถ้ำ บ่อน้ำพุร้อนรวมอยู่ด้วย เช่น เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาหลวงพระบาง เป็นต้น
 - 1.2) ภูเขาสูง หรือดอยที่นิยมเรียกในภาคเหนือ หรือภู ที่นิยมเรียกในภาคอีสาน เช่น ดอยอินทนนท์ ภูกระดึง ภูหลวง เป็นต้น
 - 1.3) ภูเขาหินปูนที่ก่อให้เกิดถ้ำและหินงอกหินย้อย เช่น ถ้ำพระยานคร ถ้ำลอด เป็นต้น
 - 1.4) ภูเขาหินทรายที่มีหน้าผา เสาหิน เช่น ภูเขาที่มีหน้าผาสามด้าน ป่าหินงามที่จังหวัดชัยภูมิที่มีเสาหินเป็นจำนวนมาก เป็นต้น
 - 1.5) ภูเขาหินแกรนิตที่เป็นภูเขาสูงมีป่าไม้ปกคลุมทึบ บนภูเขามักมีน้ำตก สัตว์ป่า เช่น เขาสอยดาว เขาสระบาป เขาเขี้ยว เขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น
 - 1.6) หุบเขาที่มีความแคบและความสูงชันของหน้าผาทั้งสองข้างของหุบเขา และเบื้องล่างจะมีร่องน้ำที่มีน้ำไหลตลอดเวลา ที่ใช้เป็นเส้นทางปั่นป่าย เดินป่า และจุดชมวิว เช่น หุบเขาแม่แจ่ม หุบเขาแม่ฮ่องสอน หุบเขาแม่สะเรียง เป็นต้น
 - 1.7) เขิงเขาที่เป็นที่สะสมของตะกอนที่ลงมาจากเทือกเขาในอดีต ก่อให้เกิดเนินโคกและสัน เช่น สันป่าตอง สันกำแพง สันทราย เป็นต้น
 - 1.8) ที่ราบที่เป็นที่สะสมของแหล่งน้ำ เช่น คลอง แม่น้ำ หนอง บึง ที่ก่อให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เที่ยวทุ่ง ตกปลา ล่องแม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น
- 2) ภูมิอากาศ มีผลต่อการท่องเที่ยวในเรื่องของอุณหภูมิและความชื้นของบรรยากาศ เพราะอุณหภูมิที่พอเหมาะและแสงสีบนท้องฟ้า ทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวมีชีวิตชีวา สนุกสนานขึ้น เช่น ฤดูหนาวในประเทศไทยช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเย็นสบาย ฤดูฝนจะเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวเนื่องจากฝนตกเฉอะแฉะ แต่เหมาะกับการเที่ยวน้ำตก เป็นต้น
- 3) แหล่งน้ำ ที่เป็นแหล่งน้ำท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่
 - 3.1) ชายหาดและอ่าว เช่น หาดทรายบนแผ่นดินและในเกาะต่าง ๆ เช่น หาดแม่รำพึง หาดเพ หาดทรายในเกาะเสม็ด เกาะพงัน เกาะสมุย เป็นต้น
 - 3.2) เกาะและหมู่เกาะ เช่น เกาะภูเก็ต เกาะเต่า เกาะสิมิลัน เกาะช้าง เป็นต้น
 - 3.3) ปะการัง เป็นแหล่งท่องเที่ยวใต้ทะเล เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะชุมพร เป็นต้น
 - 3.4) โบราณคดีใต้น้ำ ในท้องทะเลมีซากเรือจมอยู่มากมาย เรือเหล่านี้เป็นเรือพาณิชย์ที่แล่นค้าขายในอดีต ซากเรือโบราณจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติและกลายเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวสำหรับประธานน้ำ

3.5) พืชพรรณและป่าไม้ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยว แบบการเดินป่า ที่ทำให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจและทำให้รู้จักชนิดพืชพรรณและสัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยึดป่าไม้เป็นหลัก และมีการจัดการที่เป็นระบบจะอยู่ในรูปของอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

1.3.2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย เช่น เมืองโบราณ พระราชวัง พระตำหนักอนุสาวรีย์ กำแพงเมือง เป็นต้น

โบราณวัตถุ หมายถึง สสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเคยเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซากมนุษย์ หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เช่น ซากมนุษย์ ซากสัตว์ ภาพเขียน งานศิลปะ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับของคนโบราณ ศิลจารึก เป็นต้น โบราณวัตถุมักพบเห็นอยู่ในโบราณสถาน จึงมักเรียกทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยรวมเรียกว่าเป็นโบราณวัตถุสถาน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุคคือ

1.1) โบราณวัตถุสถานยุคก่อนประวัติศาสตร์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นยุคที่เริ่มต้นตั้งแต่มีมนุษย์ในโลกจนถึงมนุษย์คิดค้นตัวอักษรเพื่อบันทึกเรื่องราวได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในยุคนี้จึงเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ เช่น โครงกระดูกมนุษย์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินของมนุษย์โบราณ หรือเป็นแหล่งโบราณคดีที่ค้นพบ เช่น ชุมชนโบราณที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่มีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผา แหล่งโบราณคดี บ้านธารปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น หรือร่องรอยงานศิลปะโดยเฉพาะงานเขียนรูปสัตว์ และการล่าสัตว์ตามผนังถ้ำ เช่น ภาพเขียนสีบนหินโบราณที่อำเภอผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

1.2) โบราณวัตถุสถานยุคประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในยุคประวัติศาสตร์เป็นแหล่งที่แสดงถึงอารยธรรมของมนุษย์หรือหลักฐานสำคัญที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่

เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ชั้นปกครอง ชุมชนในท้องถิ่น เหตุการณ์สำคัญในอดีต เช่น พระราชวัง ปราสาท กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน พิพิธภัณฑสถาน หอไตร สมรภูมิ บ้านโบราณ เป็นต้น ตัวอย่างโบราณสถานในประเทศไทย ได้แก่

1.2.1) เมืองโบราณ เช่น เมืองโบราณที่ตำบลโคราช จังหวัดนครราชสีมา เมืองโบราณบ้านทุ่งตึก จังหวัดพังงา

1.2.2) พระราชวัง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.3) พระตำหนัก เช่น พระตำหนักปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.4) พิพิธภัณฑสถาน เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธี

1.2.5) สุสาน เช่น สุสานไตรลักษณ์ จังหวัดลำปาง สุสานทหารสัมพันธมิตรจังหวัดกาญจนบุรี

1.2.6) หอไตร เช่น หอไตรวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

1.2.7) ปราสาทหิน เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

1.2.8) อุทยานประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จังหวัดนครราชสีมา

1.2.9) อนุสาวรีย์ เช่น อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย จังหวัดเชียงใหม่ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

1.2.10) บ้านของบุคคลสำคัญ เช่น บ้านของสุนทรภู่ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง บ้านพลเอกเปรม ตินสุสานนท์ จังหวัดสงขลา

1.2.11) อนุสรณ์สถาน เช่น พระบรมอนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

1.2.12) สมรภูมิ เช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว สมรภูมิในสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดกาญจนบุรี

ตัวอย่างโบราณวัตถุมักค้นพบในโบราณสถาน เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ ด้านศิลปะต่าง ๆ ที่มีความงดงามที่แสดงถึงสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมหัตถกรรมในอดีต เป็นต้น

2) ศาสนสถาน

ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่แสดงถึงลัทธิความเชื่อความศรัทธามนุษย์ที่มีต่อศาสนาอันมีหลักสำคัญ เช่น แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกหรือแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป รวมทั้งสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ ศาสนสถานเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรมจึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวชมสักการะเพื่อไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือเพื่อเยี่ยมชมสักการะ เพื่อความสงบในจิตใจ เช่น วัด โบสถ์ วิหาร มัสยิด สถานที่จารึก

แสงบุญ สถานที่เพื่อเคารพสักการะ เป็นต้น นอกจากนี้ในศาสนสถานยังมีการค้นพบโบราณวัตถุสำคัญทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เทวรูป รูปปั้นพระเยซู จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ศาสนสถานที่สำคัญทางศาสนาพุทธมีเป็นจำนวนมากในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนา เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดพระบรมธาตุคุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดฉลอง จังหวัดภูเก็ต วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น ศาสนสถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

1.3.2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ดนตรี กวี ศิลปะ และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ประเพณี งานเทศกาล พิธีกรรม เป็นต้น นอกเหนือจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมที่กล่าวถึงแล้ว ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ที่แสดงออกทางด้านความคิดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นชนเผ่า เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี แบ่งย่อยได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1) แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น เช่น สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่นักท่องเที่ยวผู้สนใจสามารถศึกษาลักษณะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนโดยตนเอง ไม่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมได้แก่ การเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขา ชุมชนท้องถิ่น เช่น หมู่บ้านแม่บัว หมู่บ้านอีโก้ ในภาคเหนือของประเทศไทย หมู่บ้านชาโกละ จังหวัดยะลา เป็นต้น หรือการเข้ามีส่วนร่วมอยู่อาศัย เช่น พักค้างใน Home Stay ในหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช หมู่บ้านปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น นอกเหนือจากรูปแบบการดำรงชีวิตแล้ว กิจกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏในหลายด้าน เช่น

1.1) การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ที่กลายเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวศึกษา เช่น

1.1.1) การสร้างบ้านเรือน เรือประเภทต่าง ๆ ยุงข้าว ศาลพระภูมิ เป็นต้น

1.1.2) การปั้นเครื่องปั้นดินเผา เช่น เตา หม้อ ถ้วย ชาม ตุ่ม คนโท กระถาง ต้นไม้ ไห ตุ๊กตา เป็นต้น

1.1.3) การแกะสลักไม้ หิน งา เขาสัตว์เพื่อทำเครื่องใช้ต่าง ๆ

1.1.4) การหล่อหลอมโลหะสำริด ทองเหลืองและทองแดง และการตีเหล็ก เพื่อผลิตเครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร เครื่องใช้ในครัวเรือนหรือทั่วไป

1.1.5) การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องลงยา

1.1.6) การจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้วัสดุพื้นบ้าน เช่น หวาย ไม้ไผ่ ไม้ ลวก ใบลาน กก ย่านลิเภา เป็นต้น ทำเป็นตะกร้า กระเป๋า เข่ง ลอบ ไซ เขียนหมาก เสื่อ โต๊ะ เก้าอี้ พัด เป็นต้น

1.1.7) การถักทอ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม พรมเช็ดเท้า เสื่อ เป็นต้น

1.1.8) การปรุงอาหารไทยทั้งคาวและหวาน

1.2) การรักษาโรค ได้แก่

1.2.1) การรักษาโรคด้วยเวชบำบัด เป็นการรักษาด้วยสมุนไพรในรูปของยา กิน ยาทา ยาพอก ยาหยอด เป็นต้น

1.2.2) การรักษาโรคด้วยจิตบำบัด เป็นการรักษาทางไสยศาสตร์ เช่น การใช้ เวทมนต์คาถา การเข้าทรง การทำสมาธิและการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น เพื่อขับไล่และป้องกันภูติ ผี ปีศาจไม่ให้มารบกวนจิตใจของผู้ป่วย เป็นการรักษาทางจิตใจที่ส่งผลดีต่อร่างกายของผู้ป่วย

1.2.3) การรักษาโรคด้วยการบำบัด เป็นการรักษาด้วยการบีบนวด ประคบ และออกกำลังกาย

1.3) การทำมาหากิน เช่น การทำนา การทำไร่ การทำสวน การประมง การทำเหมืองแร่ การทำสวนยาง เป็นต้น

1.4) ภาษาและวรรณกรรม เช่น ภาษาไทยที่มีเอกลักษณ์ ภาษาท้องถิ่นสุภาซิติ คำสอน เพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน ชาดก เป็นต้น

2) แหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง สิ่งที่ดีงามและที่มีคุณค่า ซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาซ้ำกันเป็นลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปกรรมอันมีทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์ วัฒนธรรมเป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว และศีลธรรมอันดีของประชาชนวัฒนธรรมที่ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจแบ่งเป็นอย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

2.1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นเรื่องราวทางพุทธประวัติและนิทานอธิบายหลักธรรมที่นำมาพัฒนา เป็นการปฏิบัติประจำจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น ประเพณีการแห่เทียนพรรษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเพณีบวชนาค ประเพณีชักพระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานสารทเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช งานตักบาตรเทโว จังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

2.2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความเชื่อ ความเชื่อส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไป แต่เนื่องจากไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์นั้น จึงยกให้เป็นการทำจากสิ่งเหนือธรรมชาติ และเมื่อเวลาผ่านไปนานจึงกลายเป็นความเชื่อที่เห็นความจำเป็นของพิธีกรรมต่อเนื่องขึ้น เช่น พิธีบุญบั้งไฟในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นตามความเชื่อที่ว่าเป็นการบูชาเทวดาบนสวรรค์ พิธีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย ตามความเชื่อเรื่องขจัดความชั่วร้ายออกไปจากชุมชน เทศกาลไหลเรือไฟจังหวัดนครพนมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อที่ว่าคนทำให้น้ำสกปรก จึงทำพิธีขอโทษแม่น้ำโขง เป็นต้น

2.3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณี ประเพณีเป็นการปฏิบัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง สืบทอดมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นที่ยอมรับทั่วไปในชุมชน มักเป็นเรื่องก่อให้เกิดความรื่นเริง และเบิกบานใจ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือ การวิ่งควาย การกินเจ เป็นต้น

ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณียังหมายรวมถึง อัญมณีไมตรีและการต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่นด้วย ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นรอยยิ้ม หรือความเอื้ออาทรในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาประเทศไทยแล้วกลับมาเยือนซ้ำอีกหลายครั้ง

1.3.2.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อย ดังนี้ (รชพร จันทรสว่าง, 2545)

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปเพื่อเรียนรู้สิ่งและสภาพการณ์ต่าง ๆ รอบตัวเกี่ยวกับสัตว์ พืช หรือระบบนิเวศ ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1.1) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสัตว์วิทยา ได้แก่ สวนสัตว์ปิด เช่น สวนสัตว์ดุสิตเขาดินวนา สวนสัตว์ตามต่างจังหวัด และสวนสัตว์เปิด เช่น สวนสัตว์เปิดเขาเขียวที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ จังหวัดชลบุรี ซาฟารีเวิลด์ ฟาร์มจระเข้ สวนเสือศรีราชา โอเอซิส ซี เวิลด์ สวนผีเสื้อที่เป็นของเอกชน เป็นต้น

1.2) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤกษศาสตร์ ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นของภาครัฐ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวของกรมวิชาการเกษตร เช่น ศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ขุนวาง สถานีทดลองเกษตรที่สูง ศูนย์บริการท่องเที่ยวเกษตรบ้านร่องกล้า ศูนย์บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านมณีพฤกษ์ จังหวัดน่าน เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวขององค์การสวนพฤกษศาสตร์ กรมป่าไม้ เช่น สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษามหาราชนิ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวของโครงการหลวง เช่น สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เช่น สวนป่าแม่แจ่ม สวนป่าเขากระยาง เป็นต้น ตลอดจนสวนสาธารณะ เช่น สวนหลวง ร.9 เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤกษศาสตร์ที่เป็นของภาคเอกชน เช่น สวนกล้วยไม้ สวนกุหลาบ สวนสมุนไพร สวนส้ม ไร่กำนันจุล ไร่บีเอ็น เป็นต้น

1.3) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความรู้ทั่วไป เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่เก็บรวบรวม ศิลปะและวิทยาศาสตร์ ทั้งที่เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร และ พิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานหุ่นขี้ผึ้งไทย เมืองโบราณ พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาของสยามสมาคม เป็นต้น

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและความบันเทิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นโดยแนวคิดจินตนาการเพื่อเน้นความสำราญให้แก่ผู้ที่เยี่ยมชมแบ่งออกเป็น ประเภทย่อย ดังนี้

2.1) สวนสนุกและสถานที่ชมวิทัศน์ เช่น ดรีมเวิลด์ สวนสยาม สถานที่ชม วิทัศน์ที่ชั้นบนของโรงแรมไบฮอกสกาย เป็นต้น

2.2) สถานที่บันเทิงและสถานที่ซื้อสินค้า เช่น สถานที่บันเทิงยามค่ำคิน ไนต์คลับ ดิสโก้เธค โรงละคร โรงภาพยนตร์ ศูนย์หัตถกรรม ตลาดนัด เป็นต้น

2.3) สถานที่เล่นกีฬา แบ่งเป็นสถานที่เล่นกีฬาที่เป็นของภาครัฐ เช่น โรงเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก ค่ายธนรัชต์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น และ สถานที่ที่เป็นของเอกชน เช่น สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เป็นต้น

1.3.2 ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิต สินค้าบริการและการอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว อันจะทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ

ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็สามารถเป็นตัวดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 ธุรกิจคือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1.3.3.1 ธุรกิจการขนส่ง หมายถึง การประกอบธุรกิจให้บริการเคลื่อนย้าย นักท่องเที่ยวจากที่อยู่อาศัยประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางที่ต้องการของ นักท่องเที่ยวด้วยอุปกรณ์การขนส่งหรือยานพาหนะ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย รวดเร็ว และปลอดภัย

1.3.3.2 ธุรกิจที่พัก หมายถึง การประกอบธุรกิจให้บริการด้านที่พักค้างคืนชั่วคราวแก่นักท่องเที่ยวในระหว่างเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

1.3.3.3 ธุรกิจอาหารและบันเทิง

ธุรกิจอาหาร หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจให้บริการด้านอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวในระหว่างเดินทางท่องเที่ยว ส่วนธุรกิจบันเทิง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจให้บริการ

ด้านความเบิกบานรื่นเริงใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุขสนุกสนาน

1.3.3.4 ธุรกิจนำเที่ยว หมายถึง การประกอบธุรกิจให้บริการหรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร ที่พัก และมัคคุเทศก์แก่นักท่องเที่ยว

1.3.3.5 ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจจำหน่ายสินค้าใด ๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อและนำไปยังภูมิลำเนาของตน ไม่ว่าจะด้วยความมุ่งหมายเพื่อใช้สอยเองหรือเพื่อเป็นของที่ระลึก

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว 3 ตัวหลักที่มีความสัมพันธ์กันคือ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว หากมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม ย่อมจะเกิดประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549) ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลักที่รวมเอาสินค้าและบริการหลากหลาย จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบ หรือ 3A's ดังต่อไปนี้

1. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ อาจเป็นสิ่งที่ให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่ม สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมี 6 ประการ คือ

1.1 ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพอันสวยงามตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง ทะเล น้ำตา หน้าผา บ่อน้ำพุร้อน เกาะแก่ง อุทยาน ทะเลสาบ ถ้ำ ถ้ำน้ำ ชายหาด แหลม เป็นต้น

1.2 ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ เช่น อากาศบริสุทธิ์สดชื่น อากาศเย็นสบาย ปลอดภัยหรือไม่หนาวจัดหรือร้อนจัดจนเกินไป เป็นต้น

1.3 คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านประวัติศาสตร์หรือมรดกทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี อนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการศึกษา วัดหรือศาสนสถาน คูเมือง กำแพงเมือง อนุสรณ์สถาน ชุมชนโบราณ เป็นต้น

1.4 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปกรรมงานเทศกาลหรืองานประเพณี การละเล่นพื้นเมืองหรือพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ ศูนย์วัฒนธรรม การทำนา ทำไร่ เป็นต้น

1.5 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น สวนสนุก สวนสัตว์ โรงละคร ซีวิตยามราตรี โรงแรมหรู สนามกีฬา สถานเริงรมย์ การแสดงต่าง ๆ ศูนย์การค้า สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส โบว์ลิ่ง สวนพฤกษศาสตร์ สวนหย่อม ศูนย์สุขภาพอนามัย สวนสาธารณะ เป็นต้น

1.6 กิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การขี่ช้าง การดูนก การปีนเขา การเที่ยวถ้ำ การเที่ยวน้ำตก การล่องแพ การพายเรือ การขี่จักรยาน การชมสวนดอกไม้ การชมสวนผลไม้ การชมพื้นที่ปลูกพืชไร่ เป็นต้น

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาใน 6 ด้านด้วยกันคือ

2.1 ประเภทของการคมนาคมขนส่งที่จะให้บริการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาว่าจะใช้การขนส่งประเภทใดเข้าถึงแหล่งเที่ยวนั้น ๆ จึงจะเหมาะสม หรือจะใช้ขนส่งหลายประเภทร่วมกันไป เช่น การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ การขนส่งทางเครื่องบิน เป็นต้น

2.2 เส้นทาง การขนส่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงสภาพการเดินทาง ความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว ความปลอดภัย และความมีมาตรฐานในระดับสากลของเส้นทางที่จะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

2.3 การคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงจำนวนที่เพียงพอ คุณภาพและมาตรฐาน ตลอดจนความสะดวกสบาย รวดเร็ว และความปลอดภัยของรถสาธารณะและรถนำเที่ยวที่จะให้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว

2.4 แบบแผนการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนเป็นหมู่คณะ ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ทั้งการเดินทางของนักท่องเที่ยวแบบส่วนตัวและครอบครัว

2.5 บริเวณที่อำนวยความสะดวกให้แก่ยานพาหนะ เช่น สถานีขนส่ง ที่จอดรถ ที่ล้างรถ ที่ซ่อมแซมบำรุงรักษารถ เป็นต้น

2.6 ปัญหาการจราจรที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงปัญหาการจราจรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาที่จอดรถ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาเรื่องเสียงรบกวนนักท่องเที่ยว ปัญหาอากาศเป็นพิษ เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งเที่ยวนั้นอย่างประทับใจเพื่อทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะท่องเที่ยวในวันขึ้น หรือกลับมาเที่ยวซ้ำในโอกาสหน้า ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ด้านคือ

3.1 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอาคารและสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ที่จำหน่ายบัตรเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานที่ทำการของแหล่งท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักนักท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะ ศาลาหรือซุ้มนั่งคอย ร้านค้า ร้านอาหาร บ้านพักพนักงาน เป็นต้น

3.2 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านบริการในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ซุ้มเข้าป้ายเครื่องหมาย ลานกิจกรรม สวนหย่อม กระถางและที่ปลูกต้นไม้ ม้านั่ง โต๊ะ เก้าอี้ ระบบแสงสว่าง ระบบน้ำใช้ ระบบกำจัดของเสียและน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะมูลฝอย รั้ว กำแพง สะพาน ชั้นบันได เป็นต้น

3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากพืชและสัตว์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากการหลงทางภายในแหล่งท่องเที่ยว และความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว

3.4 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านป้ายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ป้ายแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ป้ายแผนที่แสดงจุดที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ป้ายชี้ทางภายในแหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย ป้ายเตือนอันตรายนักท่องเที่ยว ป้ายประกาศอื่น ๆ ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวทราบ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีอยู่ 3 องค์ประกอบ หรือ 3A's คือ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) แหล่งท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปซื้อถึงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งความมีมิตรไมตรีของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวนั้น สามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและมีความสุข และกลับมาเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งองค์ความรู้ของเอกสารที่ศึกษา ผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นกรอบแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงองค์ประกอบดังกล่าวเป็นหลัก

1.4 ประเภทของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจำต้องใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลักในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนแหล่งท่องเที่ยวตามประเภทที่ตนเองชื่นชอบ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1.4.1 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามแหล่งที่ตั้งจุดสนใจ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทย่อยคือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.2549 : 12-18)

1.4.1.1 แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่เป็นจุด ๆ เป็นประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่เป็นจุด ๆ อาจใกล้หรือไกลกันก็ได้ แต่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่จุดหนึ่ง จากจุดศูนย์กลางนักท่องเที่ยวอาจเดินทาง

ไปยังจุดนั้น ๆ ได้ เช่น ตัวเมืองเชียงใหม่กับแหล่งท่องเที่ยวรอบ ๆ เมือง โดยตัวเมืองเชียงใหม่เป็นจุดศูนย์กลางแล้วล้อมด้วยบ่อสร้าง สันกำแพง แมริม เป็นต้น

1.4.1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่กระจาย เป็นประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่กระจายไปในที่ต่าง ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวชายทะเลที่กระจายไปตามเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณชายทะเล เป็นต้น

1.4.2 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการผลิต อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อยคือ

1.4.2.1 แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามสถานที่ที่มีภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะสม เช่น ทะเล หุบเขา ริมแม่น้ำ สัตว์ป่า น้ำตก บ่อน้ำร้อน เกาะแก่ง เป็นต้น

1.4.2.2 แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม เป็นต้น

1.4.3 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะกิจกรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องกระทำกิจกรรมเมื่ออยู่ ณ ที่นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทย่อยคือ

1.4.3.1 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น

1.4.3.2 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศาสนา ได้แก่ สถานที่ที่มีปูชนียสถานสำคัญทางศาสนา ซึ่งมีผู้ไปประกอบพิธีทางศาสนาหรือแสวงหาความสงบทางใจ

1.4.3.3 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและสุขภาพ ได้แก่ สถานบำบัดรักษาและพักผ่อนสุขภาพให้แข็งแรง

1.4.3.4 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและการผจญภัย ได้แก่ การเดินป่า การล่องแพ การขี่ช้าง การดำน้ำ การปีนเขา เป็นต้น

1.4.3.5 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา ได้แก่ ศูนย์กีฬา สนามกีฬา หรือสถานที่ที่มีการแข่งขันกีฬานัดสำคัญ ๆ หรือมีการแข่งขันกีฬาระดับโลก เป็นต้น

1.4.4 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะความเป็นเจ้าของ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อย คือ

1.4.4.1 แหล่งท่องเที่ยวที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ ได้แก่ วัดวาอาราม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

1.4.4.2 แหล่งท่องเที่ยวที่เอกชนเป็นเจ้าของ ได้แก่ สวนสนุก รีสอร์ท ศูนย์การค้า เมืองโบราณ เป็นต้น

1.4.5 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะนักท่องเที่ยว อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทย่อย คือ

1.4.5.1 แหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวภายในจังหวัดไปเยี่ยมชม

1.4.5.2 แหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่นไปเยี่ยมชม

1.4.5.3 แหล่งท่องเที่ยวนานาชาติประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจากประเทศอื่นไปเยี่ยมชม

1.4.6 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการพัฒนา อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทย่อย คือ

1.4.6.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในสภาพดั้งเดิมปราศจากการดัดแปลงเป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สันโดษ ซึ่งอยู่ไกลชุมชน คุณค่าอยู่ที่ความอุดมสมบูรณ์เป็นธรรมชาติทำให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับธรรมชาติและได้รับความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขา ธรณีสถาน อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูมิอากาศ ทะเล ธารน้ำแข็ง เป็นต้น

1.4.6.2 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการดัดแปลงปรุงแต่ง แต่ยังรักษาสภาพตามธรรมชาติไว้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กึ่งสันโดษ ซึ่งมีการปรุงแต่งเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงและเพิ่มความสามารถในการรองรับ คุณค่าต่อผู้มาเยี่ยมชมอยู่ที่การได้สัมผัสกับธรรมชาติในระดับภายนอกและได้รับความสะดวกในการเยี่ยมชม เช่น ชายหาด ถ้ำ น้ำตก อ่างเก็บน้ำ น้ำพุร้อน ทุ่งหญ้า เป็นต้น

1.4.6.3 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการดัดแปลงก่อสร้างเพิ่มเติม เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่มีการพัฒนาแล้ว ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการของผู้เยี่ยมชม มีสิ่งอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบ คุณค่าต่อผู้มาเยือนอยู่ที่การได้พักผ่อนในสภาพธรรมชาติ แต่ได้รับความสะดวกสบายอย่างครบถ้วน เช่น รีสอร์ท เป็นต้น

1.4.7 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นการแบ่งประเภทเพื่อสะดวกในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทย่อย คือ

1.4.7.1 แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งรวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรับปรุงแต่งเพิ่มเติมจากสภาพธรรมชาติในบางส่วน

1.4.7.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นนั้นว่าในสมัยโบราณมีความเจริญด้านใดบ้าง และเหลือ

เป็นมรดกมายังชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง จึงมีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนพื้นที่นั้น สามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุออกเป็น 2 ประเภทย่อยที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

1.4.7.2.1 ประเภทโบราณสถาน เป็นสถานที่ที่มีอายุนับร้อยปี หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี สำหรับโบราณสถานของไทยนั้นกรมศิลปากรได้แบ่งไว้เป็น 7 ประเภทคือ

1.4.7.2.1.1 โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ หมายถึง โบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติชาติซึ่งโบราณสถานนั้นไปจะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุพนม เป็นต้น

1.4.7.2.1.2 อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน เช่น องค์พระแก้วมรกต พระพุทธสิหิงค์ ศาลหลักเมือง เจดีย์ยุทธหัตถี พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

1.4.7.2.1.3 อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ หมายถึง อาคารสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปะ ซึ่งแสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ ในยุคอดีตที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ หรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สวนในพระราชวังโบราณ อยุธยา สนามหลวง เป็นต้น

1.4.7.2.1.4 ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทางและองค์ประกอบอื่น ๆ ในพื้นที่รวมอยู่ด้วย ทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ได้หนึ่งในลักษณะต่อไปนี้ คือ ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และย่านโบราณคดี เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ที่ภูเก็ต ย่านโบราณคดีแห่งภาพเขียนสีที่อ่าวพังงา เป็นต้น

1.4.7.2.1.5 อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ที่มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม รวมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อันทำให้สาระทางประวัติศาสตร์ยังคงดำรงไว้ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

1.4.7.2.1.6 นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง เมืองหรือนครที่มีแบบอย่างทางวัฒนธรรม อำนาจของผังเมือง สารสำคัญทางประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ เช่น เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

1.4.7.2.1.7 ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และซากโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญของชาติในอดีต เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท เป็นต้น

1.4.7.2.2 ประเภทโบราณวัตถุ เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของวัตถุนั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละประเภท อาจเก็บสะสมไว้ในพิพิธภัณฑสถานหรือสถานที่เก็บแบบอื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าชม อันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศ และเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้พบโบราณวัตถุล้ำค่าเหล่านั้น เช่น ภาพเขียนโบราณ สมบัติโบราณ พระพุทธรูปโบราณ รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

1.4.7.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชน ที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน อาจแยกออกเป็นประเภทย่อยที่สำคัญได้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1.4.7.3.1 ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชน หมู่บ้าน เรือนแพ ตลาด ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง ไร่สวน เหมือง วิถีชีวิต อัยาศัยไมตรีของประชาชน เป็นต้น

1.4.7.3.2 ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา เทศกาลกินเจ ประเพณีลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ งานพิธีโยนบัว ประเพณีอินทิล เป็นต้น

1.4.7.3.3 ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมบันเทิง สวนสนุก สวนสาธารณะเฉพาะทาง สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เขื่อนพลังไฟฟ้า เป็นต้น สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายกิจกรรม เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ การดูนก การพายเรือ การดำน้ำ การตั้งแคมป์ การล่องแพ การขี่ช้าง การถ่ายรูป การขี่จักรยาน การไต่เขา การตกปลา การแสวงบุญ การนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นประเภทแหล่งท่องเที่ยวตามแหล่งที่ตั้งจุดสนใจ ตามลักษณะการผลิต ตามลักษณะของกิจกรรม ตามลักษณะความเป็นเจ้าของ ตามลักษณะนักท่องเที่ยว ตามลักษณะการพัฒนา และตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สืบทอดเป็นมรดกล้ำค่าตามท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสัมผัสวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้ชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ จนเป็นสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

สรุป จากการศึกษาประเภทของการท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ เป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลักในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยือน การท่องเที่ยวเกิดขึ้นและดำเนินไปตามธรรมชาติ จนปัจจุบันกลายเป็นอุตสาหกรรมที่เมืองคัมภีร์ประกอบหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาและดัดแปลงให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้นมีการเสื่อมถอยไปตามกาลเวลา หากขาดการดูแลเอาใจใส่ที่จริงจังและยั่งยืนแล้ว ย่อมจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวให้เสื่อมสภาพทรุดโทรมและถูกทำลายได้ง่าย และลดคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมลงได้ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนชุมชนที่รับผิดชอบทรัพยากรการท่องเที่ยวทุกประเภทจึงจำเป็นต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนา ตลอดจนดูแลรักษาให้คงความเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ เพื่อนำมาซึ่งประโยชน์แก่บรรพชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ และนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้ตามประเภทที่ตนเองชื่นชอบอย่างยั่งยืนต่อไป

1.5 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Behavior of Tourists)

จากทฤษฎีหลักต่าง ๆ นักทฤษฎีมีความเชื่อร่วมกันว่า พฤติกรรมผู้บริโภคหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย มีอิสระในการเลือกและมีอิสระในการตัดสินใจว่าจะเลือกท่องเที่ยวที่ไหน (เลิศพร ภาวะสกุล.2555 : 159)

ในแง่ของสังคมวิทยาพฤติกรรมหรือการแสดงออกของนักท่องเที่ยวย่อมมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเกิดจากสาเหตุที่ต่างกัน เช่นการอบรมเลี้ยงดู ธรรมเนียม การศึกษา เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา และประสบการณ์ชีวิต ฉะนั้นพฤติกรรมที่พบเห็นโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมักจะมีพฤติกรรมดังนี้ (เดชา บุญค้ำและคณะ.2531 : 8-9)

1.5.1 การชมเมืองโบราณ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวประเภทนี้ชอบที่จะนั่งรถชมเมืองหรือเดินทางชมเมือง หรือใช้ยานพาหนะอื่น ๆ เช่น รถม้า รถสามล้อ เป็นการสัญจรไปตามเส้นทางและผ่านบริเวณสำคัญ ๆ ของเมือง ระหว่างทางอาจมีการบรรยายถึงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิถีชีวิตของพลเมือง และสถานที่สำคัญของเมือง

1.5.2 การเข้าชมสถานที่สำคัญและสถานที่น่าสนใจ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวสนใจ มักเป็นสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม บ้านบุคคลสำคัญในอดีต พิพิธภัณฑสถานใน

ลักษณะพิเศษ โรงงานผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ฯลฯ ต้องมีการจัดเส้นทางเดินให้นักท่องเที่ยวสังเกตเห็นได้ชัด โดยจัดขนาดให้เหมาะสมกับกลุ่ม พร้อมทั้งเตรียมบริเวณเพื่อความสะดวกกับผู้นำทางด้วย โดยทั่วไปแล้วมักจะมีของที่ระลึกขายอยู่ในบริเวณของสถานที่เหล่านั้น

1.5.3 การขึ้นที่สูงเพื่อชมเมือง อาจเป็นหอคอย เจดีย์สูง ตัวอย่างเช่น ภูเขาทองพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม หรือภูเขาที่อยู่ในเมือง เช่น เขารัง จังหวัดภูเก็ต ฯลฯ ความสะดวกในการเข้าชมจะอยู่กับการจัดสถานที่หรือจัดรายการให้สถานที่นั้น ๆ รับกลุ่มนักท่องเที่ยวได้มากพอบางครั้งหากสถานที่มีความเหมาะสมอาจจัดเป็นร้านอาหารหรือจุดชมเมืองในเวลากลางวันได้ด้วย

1.5.4 การชมการเล่นพื้นเมือง หรือขบวนในงานเทศกาล การจัดสถานที่น่าจะขึ้นอยู่กับรูปแบบและขนาดที่ต้องการของการละเล่น โดยการละเล่นนั้น ๆ อาจเป็นการจัดถาวรหรือการจัดขึ้นเป็นครั้งคราวก็ได้ เช่น ในเทศกาลลอยกระทง เทศกาลประกวดผลไม้ เทศกาลสงกรานต์เทศกาลการแข่งเรือ ฯลฯ ซึ่งจัดให้มีขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ หรือเทศกาลที่จัดให้มีขึ้นเฉพาะที่ เช่น เทศกาลหุ่นฟางนก จังหวัดชัยนาท เทศกาลแห่สิ่งโต จังหวัดนครสวรรค์ เทศกาลนบพระเล่นเพลง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

1.5.5 การจำหน่ายซื้อสิ่งของ ส่วนใหญ่เป็นการซื้อของที่ระลึกผลิตภัณฑ์พื้นเมืองต่าง ๆ อาจจัดรวมเป็นบริเวณขายอาหารและจำหน่ายซื้อสินค้าไปด้วยกัน

1.5.6 การนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวลักษณะนี้มักเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย กิจกรรมที่ทำได้แก่ การบูชาดอกไม้ธูปเทียน การไหว้พระปิดทอง การเสี่ยงเซียมซี การบริจาคเงิน การรดน้ำมนต์ การขอพร การแก้บน และมักจบลงด้วยการจำหน่ายซื้อสิ่งของที่นำมาวางขายในบริเวณนั้นหรือใกล้เคียง

1.5.7 การแข่งขันกีฬาและดูกีฬา การท่องเที่ยวลักษณะนี้จะพบนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่ชอบการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะการแข่งขันกอล์ฟ การแข่งเรือ และชมการแข่งขันชกมวยไทยของชาวต่างประเทศ เพราะเป็นศิลปะการต่อสู้ที่แตกต่างไปจากศิลปะการต่อสู้ของตน ตลอดจนการแข่งขันม้า เป็นต้น นักท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะมีพฤติกรรมที่รสนิยมและรายได้สูง

1.5.8 การพนัน พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวลักษณะนี้ มีจุดประสงค์เพื่อการพนันเป็นหลัก ซึ่งมักจะเดินทางไปยังต่างประเทศหรือบ่อนที่ได้รับอนุญาต และมีแรงจูงใจอื่น ๆ ที่เ้ายวนให้ท่องเที่ยวไป ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีฐานะทางการเงินดี และเป็นผู้ทรงอิทธิพล

1.5.9 การผจญภัย พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวลักษณะนี้ มักจะเดินทางไปตามสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อแสดงออกถึงการเสี่ยงภัยและการผจญภัย เช่น ดิงพสุธา การปีนหน้าผาสูงเพื่อขึ้นไปปักธง การเล่นเรือแบบโลดโผน และการกระโดดหอคอย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 กลุ่ม ตามลักษณะของพฤติกรรมของการเดินทางคือ การแบ่งว่าบุคคลนั้นเป็น 1)นักท่องเที่ยว (Tourists) 2)นักเดินทาง(Travelers) นักท่องเที่ยวคือ บุคคลซึ่งซื้อรายการนำเที่ยวเหมาจ่ายจากบริษัทนำเที่ยว ในขณะที่นักเดินทางคือ บุคคลซึ่งจัดการการเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง เช่น ซื้อตั๋วเครื่องบินเอง จองที่พักเอง กำหนดสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง เป็นต้น (นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย.2548 : 69)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็กและการได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ จากสังคมภายนอก และรูปแบบของนักท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับลักษณะของพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม

1.6 การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing)

การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะวิเคราะห์ให้ทราบถึงสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว อะไรที่จะสามารถขายให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

การที่คนจะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ใดก็ตาม ย่อมต้องมีสิ่งดึงดูดใจให้เกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่นั้น ๆ แม้ว่าสถานที่นั้นจะมีสิ่งดึงดูดใจขนาดไหน แต่ถ้าไม่ถูกนำออกไปบอกให้คนอื่นได้รู้ ก็เปล่าประโยชน์ที่จะชักนำให้ใครมาเที่ยวชมได้ ฉะนั้นการตลาดท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมชักจูงเร่งเร้าให้คนเข้ามาท่องเที่ยวที่หนึ่งทีใดมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการที่นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเดินทางเพื่อท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ก็ต้องรู้จักสถานที่นั้นเสียก่อนว่ามีสิ่งที่น่าสนใจอะไรบ้างจึงอยากเดินทางไปเที่ยวชม การตลาดท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรใช้กลยุทธ์อย่างไรดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นเกิดความต้องการอยากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและซื้อบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ โดยทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้รับผลกำไรตามต้องการจากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งตลาดของนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ตลาดใหญ่ ๆ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1.6.1 ตลาดนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น เป็นตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวภายในจังหวัดที่ตนเองมีภูมิลำเนาอยู่ ซึ่งเป็นการเดินทางใกล้ ๆ และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไม่สูงนัก

1.6.2 ตลาดนักท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภูมิลำเนาที่อยู่ของตนไปยังจังหวัดอื่น

1.6.3 ตลาดนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เป็นตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภูมิลำเนาของตนไปยังประเทศอื่น

เนื่องจากความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและภาวะแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้นตลาดการท่องเที่ยวจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ก้าวทันกับความต้องการของนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความต้องการของนักท่องเที่ยวมี 2 ด้านดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1. ด้านความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวจะมีความต้องการอยู่ 3 ประการคือ

1.1 นักท่องเที่ยวต้องการไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าครองชีพถูก แต่มีการบริการที่ได้มาตรฐาน

1.2 นักท่องเที่ยวต้องการความสะดวก โดยเริ่มจากสนามบินควรให้มีความสะดวกในพิธีการเข้า-ออกประเทศ การผ่อนปรนเรื่องระบบภาษีและการอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

1.3 นักท่องเที่ยวต้องการความปลอดภัย จะต้องมีการป้องกันและรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว ควรมีการประกาศเตือนให้ระวัง เมื่อเดินทางเข้าไปในพื้นที่บางแห่งที่อาจไม่ปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

2. ด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ

2.1 นักท่องเที่ยวที่เคยชอบไปท่องเที่ยวตามลำพัง หรือเฉพาะในกลุ่มครอบครัว จะเปลี่ยนไปชอบการเดินทางท่องเที่ยวกับกลุ่มอื่นแทน

2.2 นักท่องเที่ยวที่เคยชอบใช้บริการมัคคุเทศก์ จะเปลี่ยนไปชอบใช้หนังสือแนะนำการเดินทางท่องเที่ยวแทน

2.3 นักท่องเที่ยวที่เคยได้รับการจูงใจในการท่องเที่ยวจากคำบอกเล่าของญาติมิตร ก็เปลี่ยนไปเป็นได้รับการจูงใจจากการอ่านบทความที่เล่าถึงการท่องเที่ยว หรือภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแทน

2.4 นักท่องเที่ยวที่เคยเน้นการกินอยู่ที่หรูหราเป็นจุดสำคัญในการท่องเที่ยว ก็เปลี่ยนไปเป็นการกินอยู่อย่างธรรมดา แต่เน้นการหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินให้ได้มากที่สุดแทน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การตลาดท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เป็นการให้บริการข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งชักจูงให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการอยากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน และการตลาดท่องเที่ยวจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ก้าวทันความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละประเภทที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและภาวะแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

1.7 โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว

โครงสร้างพื้นฐานเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็วในการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว หรือเรียกกันว่า สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ประกอบด้วยระบบสาธารณูปโภคที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางและท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางได้อย่างสะดวก และปลอดภัย ประเทศใดมีบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดีย่อมทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการเข้ามาเยี่ยมเยือน และเกิดความประทับใจอยากกลับมาท่องเที่ยวอีก โดยปกติในประเทศที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวจำเป็นต้องลงทุนสร้างด้วยเงินงบประมาณและใช้เวลาในการก่อสร้างนาน ซึ่งที่สำคัญมี 8 ประเภทดังนี้คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1.7.1 การสื่อสาร เป็นการให้บริการด้านการสื่อสารแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถทำการสื่อสารติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ตามต้องการทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศได้อย่างสะดวก รวดเร็วและเพียงพอ เช่น บริการโทรศัพท์ โทรสาร จดหมาย ไปรษณีย์ เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวก็สามารถใช้บริการด้านการสื่อสารในการส่งข่าวสารไปยังญาติมิตรที่บ้านเกิดเมืองของตนเอง หรือติดต่อสอบถามข้อมูลทางการท่องเที่ยวเพิ่มเติม

1.7.2 ระบบน้ำ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีให้บริการน้ำใช้และน้ำดื่มให้แก่ประชาชนโดยต้องให้มีบริการน้ำที่มีความสะอาดและเพียงพอ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการระบบน้ำในการปฏิบัติกิจประจำวัน เช่น ระบบน้ำประปาที่สะอาด พร้อมทั้งมีการวางท่อให้น้ำไหลอย่างไม่ติดขัด เป็นต้น

1.7.3 ระบบไฟฟ้า เป็นการให้บริการด้านกระแสไฟฟ้าแก่ประชาชนเพื่อใช้ในการให้แสงสว่างและใช้กับเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ได้อย่างเพียงพอ เช่น เครื่องปรับอากาศ พัดลม เครื่องโขน หนวด เตารีด เครื่องเป่าผม เป็นต้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรมีการพยากรณ์ปริมาณความต้องการไฟฟ้าสูงสุดก่อนที่จะออกแบบระบบไฟฟ้า เพื่อตอบสนองความต้องการและมีการเตรียมการรองรับที่พร้อมทั้งมีการกำหนดเวลาเปิด-ปิดไฟฟ้าเพื่อประหยัดพลังงาน

1.7.4 การสุขาภิบาล เป็นการให้บริการดูแลสุขาภิบาลแก่ประชาชนให้มีความสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เช่น การกำจัดน้ำเสีย การกำจัดสิ่งขับถ่ายจากร่างกาย และการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น นับว่ามีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวไม่ชอบเดินทางไปท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือประเทศที่สกปรก การกำจัดสิ่งสกปรกเหล่านี้ต้องกระทำอย่างถูกสุขลักษณะ

1.7.5 ถนนหนทาง เป็นเส้นทางสัญจรไปมาของประชาชน อีกทั้งเป็นเส้นทางของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงสถานีขนส่งทางรถยนต์ ท่าเรือ ท่าอากาศยาน เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย

1.7.6 การสาธารณสุข เป็นการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนอาจเกิดการเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการด้านสาธารณสุขในระหว่าง

เดินทางท่องเที่ยว เช่น โรงพยาบาล คลินิก ศูนย์อนามัย เป็นต้น ซึ่งสถานพยาบาลเหล่านี้จะต้องมีแพทย์และพยาบาลไว้รักษาให้ทันทั่วทั้ง โดยคำนึงถึงการใช้ภาษาที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจด้วย

1.7.7 สวนสาธารณะ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกันได้ ซึ่งการจัดสร้างสวนสาธารณะไว้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยว นั้นควรจัดให้มีทั้งในตัวเมืองควรสร้างให้กลมกลืนกันระหว่างสิ่งก่อสร้างรอบ ๆ กับบริเวณพื้นที่ว่างเปล่าโล่ง ๆ และสวนสาธารณะนอกเมืองควรสร้างให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.7.8 การศึกษาและฝึกอบรม เป็นการให้บริการด้านความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนท้องถิ่นมีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพธุรกิจท่องเที่ยว สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการสร้างงานให้แก่ประชาชนและพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางได้อย่างสะดวกและปลอดภัย จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการกำหนดมาตรฐานให้เหมาะสม มีการกำกับดูแลอย่างเคร่งครัดเพื่อให้โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวเกิดประสิทธิภาพต่อนักท่องเที่ยวสูงสุด

1.8 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีนักวิชาการหลายคนได้แสดงแนวความคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวชื่นชมและศึกษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวนั้น บนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การเที่ยวชมประเพณีในราชสำนัก (ประเพณีหลวง) หรือประเพณีพื้นบ้าน และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านท่าตุม จังหวัดสุรินทร์ ที่มีการเลี้ยงช้างเป็นเอกลักษณ์ หมู่บ้านทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย ที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพหลัก และหมู่บ้านบ่อสร้าง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการทำร่วมเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น (ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ, 2547)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยวรรณ วรชวานิช (2546) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ

1. เป็นประเพณี หรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่น และสมควรที่จะดำรงรักษาให้คงอยู่ไว้สืบต่อไป

2. เจ้าของพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการ และการ

อนุรักษ์ 3. มีวิทยากรและมัคค์เทศก์ประจำท้องถิ่น
 4. มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความสนุกเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2543) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

ตุ้ย ชุมสาย (2527) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงจะท่องเที่ยวไปในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจเพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคม เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมศิลปะนาฏกรรมในหอศิลป์ เพื่อนมัสการศาสนาที่สำคัญ ๆ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดใหม่ที่พยายามจะออกจากกระแสการท่องเที่ยวที่เป็น Mass Tourism ที่คนจำนวนมากนั่งรถโค้ชคนใหญ่มีคน 100-120 คน ไปลงที่ไหนสักแห่ง แล้วก็สร้างความปั่นป่วนโกลาหลให้กับสถานที่นั้น ด้วยการถ่ายรูป ซื้อของที่ระลึกทั้งเงินและคนมหาศาลในแต่ละวัน ได้สร้างผลกระทบมากมายให้กับชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนจากการที่การท่องเที่ยว ในปัจจุบันเป็นเรื่องของการเสพการบริโภค การเบียดเบียนที่มีอิทธิพลมากในสถานที่ ๆ ไป สามารถเปลี่ยนหมู่บ้านเล็ก ๆ ให้กลายเป็นบาร์ เป็นร้านเหล้า เป็นช่องใต้ในพริบตา สิ่งเหล่านี้เป็นด้านลบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบ Mass ดังนั้น คนในหลายประเทศจึงพยายามหาทางออกและแสวงหาวิธีการในการท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้นมา เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ไม่มีการซื้อขายวัฒนธรรมและชีวิตผู้คน ซึ่งนำเสนอมาในรูปแบบของ Ecological Tourism (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) และ Cultural Tourism (การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ หลังจากการท่องเที่ยวทั่วไปมีปัญหาหรืออีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามแสวงหาทางออกและสร้างความชอบธรรมให้การท่องเที่ยวที่กำลังประสบปัญหาจะอย่างไรจึงจะเป็นนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.8.1 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 3 มิติดังต่อไปนี้ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1.8.1.1 มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการป้องกันรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น เป็นต้น

1.8.1.2 มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

1.8.1.3 มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การจ้างงานในธุรกิจการท่องเที่ยว

1.8.2 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1.8.2.1 องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยว ให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรับรองของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

1.8.2.2 องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

1.8.2.3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านการบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

1.8.2.4 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

1.8.2.5 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

1.8.2.6 องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ได้ทั้งความรู้ในด้านต่าง ๆ ของวัฒนธรรม และยังได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและความผ่อนคลายไปในระหว่างการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวประเภทนี้ยังจะช่วยสร้างความประทับใจและสัมผัสความงดงามด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยวที่พบเห็นแล้วก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา วัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมให้อยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ อย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีรูปแบบที่หลากหลาย และสามารถปรับรูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้มาก เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการยอมรับในสังคม มีการถ่ายทอดสืบรุ่นต่อรุ่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมและศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น บนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

สุดาพร วรพล (2540) ได้สรุปการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน ถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางด้านจิตใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ

2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นแหล่งที่ได้ประสบการณ์ได้ดีแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้

3. การให้เอกชนซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้ว ได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเรื่องของการจัดทำป้าย อธิบายในแหล่งการจัดการท่องเที่ยวด้วย

4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การเป็นแหล่งเรียนรู้ และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป

5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีความด้อยในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิชาการ ตลอดจนการจัดการ เนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนมิใช่สิ่งที่ได้รับอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะหรือร่องรอย ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ปฏิบัติสืบทอดหรือดูแลรักษา ต่อ ๆ กันมา (บุญสม ยอดมาลี, 2544) วัฒนธรรมที่เกิดจากผลของการกระทำที่ถ่ายทอดและมีการเรียนรู้ของมนุษย์ในยุคก่อนโดยทางตรงและทางอ้อมมาสู่มนุษย์ในยุคหลัง ๆ หรือยุคปัจจุบันไม่ขาดช่วงระยะเวลา วัฒนธรรมจึงเป็นมรดกทางสังคม (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2543)

คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) เป็นคำที่กำหนดโดยยูเนสโก ซึ่งได้นิยามคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” ว่าหมายถึง ของที่เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี งานสถาปัตยกรรม รวมทั้งกลุ่มสิ่งก่อสร้าง แต่มองถึงสิ่งของที่เล็ก ๆ น้อยด้วย เช่น ร่องรอยต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ สุนทรียะ ศิลปะ มานุษยวิทยาชาติพันธุ์วรรณา และวิทยาศาสตร์ แต่ยกกระดืบขยับจากปัจเจกและชุมชน ขึ้นเป็นระดับสากล กว้างขวางขึ้นและมองว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นผลผลิตของมนุษยชาติ ในอดีต คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” หมายถึง ของที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของแต่ละตระกูล เป็นสมบัติที่เป็นส่วนตัว และมีแนวโน้มว่าไม่สมควรดัดแปลง ตกแต่งเพิ่มเติม หรือใช้งาน แต่ควรเก็บรักษาไว้เพื่อความภาคภูมิใจ (ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ, 2547)

วิมล จิโรจนพันธุ์ และคณะ (2548) ได้กล่าวถึงการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม มีหลักใหญ่ตามลำดับของมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อาจมีแนวทางอนุรักษ์เรื่องราวของประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยสร้างสิ่งให้ระลึกถึง เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม ที่มีมือคนสมัยใหม่ไม่สามารถเทียบกับฝีมือคนโบราณได้ เช่น ภาพเขียนลายแกะสลักไม้ รูปปั้น ฯลฯ จะอนุรักษ์และพัฒนาโดยให้คงสภาพได้ ดั้งเดิมด้วยการไม่ต่อเติมเสริมแต่ง หากแต่จะหาวิธีให้มีความคงทนถาวรนานขึ้น เช่น การทำหลังคา กันแดดฝน การเคลือบน้ำยา การทำปลอกเหล็กกรองคัจฉาดีย์เก่าที่มีคุณค่าทางสติปัญญา โดยไม่บอกปูนทับ เป็นต้น

3. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และการศึกษา สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปกรรมเพื่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น ซึ่งมีการอนุรักษ์ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การขุดแต่ง การต่อเติมส่วนสำคัญบางส่วนที่อาจจะทรบหลักฐานตามหลักฐานเดิม เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราว แต่การบูรณะจะต้องแสดงให้เห็นว่าส่วนใดเป็นส่วนที่ต่อเติมใหม่ ส่วนใดเป็นของเดิม และมีความกลมกลืน เพื่อให้เกิดความสุนทรีย์ภาพด้วย

4. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างบางประการ จะสร้างสรรค์ใหม่ขึ้นแทนของเดิม เช่น การก่อสร้างพระธาตุพนมขึ้นใหม่ เนื่องจากองค์เดิมพังทลายลงตามสภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ประโยชน์ของมรดกทางวัฒนธรรมไว้ 4 ด้านดังนี้

1. ด้านการศึกษา วัฒนธรรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จากมรดกที่บรรพบุรุษได้สะสมตกทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งหลายสิ่งหลายอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่นที่ควรศึกษาและสืบทอด เพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

2. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อท้องถิ่นมีคนมากขึ้น ความต้องการการบริโภคและอุปโภคก็ย่อมมากขึ้น ทำให้มีการเพิ่มผลผลิตเพื่อสนองความต้องการของคน ก่อให้เกิดการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนสินค้าและความต้องการของคนแต่ละท้องถิ่นขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

3. ด้านการปกครอง ท้องถิ่นที่มีคนพูดภาษาเดียวกัน มีศาสนาเดียวกัน หรือมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ย่อมจะทำให้เกิดการสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ง่าย ปัญหาในการปกครองก็มีน้อยประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาท้องถิ่นนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่น และมีความสุข

4. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม สังคมจะอยู่ได้ก็เพราะคนในสังคมนั้น ๆ มีแนวปฏิบัติปฏิบัติที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการที่คนในสังคมสามารถรวมตัวกันได้นั้นก็เนื่องมาจากมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางที่อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย อันเป็นผลทำให้สร้างมรดกสืบทอดกันต่อมา

นอกจากนี้กระทรวงวัฒนธรรมยังได้กล่าวถึง “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายถึง การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์ และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” จำแนกออกเป็น 6 สาขา ดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2555)

1. สาขาศิลปะการแสดง ความหมาย การแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก และเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีผู้แสดงเป็นสื่อ ผ่านทางเสียง ได้แก่ การขับร้อง หรือการเล่นดนตรี และทางร่างกาย เช่น การรำ การเชิด การเต้น การแสดงท่าทาง ฯลฯ โดยแบ่งประเภทได้เป็น

1.1 ดนตรี หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง และ/หรือลีลา จังหวะ เครื่องบรรเลง ซึ่งมีเสียงดัง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์รัก โศก หรือรื่นเริง เป็นต้น ดนตรีมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงเพื่อการขับกล่อม ความบันเทิง ประกอบพิธีกรรม และประกอบการแสดง

1.2 การแสดง หมายถึง การแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว ทำเดิน ทำรำ การแสดงกิริยาของการเต้น การรำ การเชิด ฯลฯ ซึ่งแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก และการเล่าเรื่อง การแสดงอาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้

1.3 ดนตรีและการแสดงในพิธีกรรม หมายถึง การผสมผสานระหว่างการแสดง การร้อง การรำ และดนตรีที่ใช้ประกอบอาชีพ เป็นต้น

1.4 เพลงร้องพื้นบ้าน หมายถึง บทเพลงที่เกิดจากคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่คิดรูปแบบการร้อง การเล่น เป็นบทเพลงที่มีท่วงทำนอง ภาษาที่เรียบง่าย มุ่งความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาสต่าง ๆ หรือการร่วมแรงร่วมใจ การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในการประกอบอาชีพ

2. งานช่างฝีมือดั้งเดิม ความหมาย ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน โดยแบ่งประเภทได้เป็น

2.1 ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากการทอ ย้อม ถัก ปัก ตี เกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ชิด เกาะ/ล้วง เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม แสดงสถานภาพทางสังคม

ลวดลายผ้ามีความเกี่ยวข้องกับตำนานพื้นถิ่น ความเชื่อและธรรมชาติ ซึ่งลวดลายดังกล่าว มักเกิดจากเส้นพุ่งเป็นหลัก

2.2 เครื่องจักสาน หมายถึง ภาชนะเครื่องใช้ประจำบ้านของคนไทยทำจากวัสดุดิบในท้องถิ่น เช่น ไม้ หวาย กระจูด ลำเจียก โดยนำมาจักและสาน จึงเรียกว่า เครื่องจักสาน กลวิธีในการทำเครื่องจักสาน ได้แก่ การถัก ผูก รัด มัด ร้อย โดยใช้ดอก หวาย เพื่อให้เครื่องจักสานคงทนและคงรูปอยู่ได้ตามต้องการ

2.3 เครื่องรัก หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้รักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างผลงาน เช่น ปิดทองรดน้ำ ภาพกำมะลอ ประดับมุก ประดับกระจกสี ปั้นกระหนะ และเขิน รักหรือยางรัก มีคุณลักษณะเป็นยางเหนียว สามารถเกาะจับพื้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ประสงค์จะทาหรือถมทับหรือเคลือบผิวได้ดี ทำให้เป็นผิวมันภายหลังรักแห้งสนิท มีคุณภาพคงทนต่อความร้อน ความชื้น กรดหรือด่างอ่อน ๆ และยังเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมมุกหรือสีเข้าด้วยกัน

2.4 เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต มีทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ โดยที่เนื้อดินเหนียวต้องมีส่วนผสมของทรายแม่น้ำที่เป็นทรายเนื้อละเอียดและช่วยให้เนื้อดินแห้งสนิท ไม่แตกร้าว ดินเหนียวที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่าง ๆ ให้สีแตกต่างกัน

2.5 เครื่องโลหะ หมายถึง สิ่งที่มีวัสดุหลักเป็นหลัก ทองเหลือง หรือทองแดง เครื่องโลหะที่ทำจากเหล็ก นิยมทำโดยการเผาไฟให้อ่อนตัวและตีเหล็กเป็นรูปทรงต่าง ๆ เครื่องโลหะที่ทำจากทองเหลือง นิยมนำทองเหลืองมาเผาจนหลอมเหลว แล้วจึงนำไปเทลงในแบบรูปตามลักษณะที่ต้องการแล้วนำมาตกแต่ง ส่วนเครื่องโลหะที่ทำจากทองแดง มีการนำทองแดงมาใช้เป็นโลหะเจือหลักสำหรับผลิตตัวเรือน เครื่องประดับโลหะเงินเจือ

2.6 เครื่องไม้ หมายถึง งานฝีมือช่างที่ทำจากไม้ซุงหรือไม้แปรรูปเป็นท่อน เป็นแผ่นเพื่อใช้ในงานช่างก่อสร้างประเภทเครื่องสับ เครื่องเรือน เครื่องบูชา เครื่องตั้ง เครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องศาสตรา เครื่องดนตรี เครื่องเล่น และยานพาหนะ โดยอาศัยเทคนิควิธีการแกะสลัก สับ ขุด เจาะ กลึง ถาก ขุด และขัด

2.7 เครื่องหนัง หมายถึง งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำมาจากหนังสัตว์ โดยผ่านกระบวนการหมักและฟอกหนังเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อย และให้เกิดความนิ่มนวลสามารถปีงอได้ตามที่ต้องการ เครื่องหนังนิยมนำไปใช้เกี่ยวกับศิลปะการแสดง รวมถึงอุปกรณ์อื่น ๆ ที่มีหนังเป็นส่วนประกอบ

2.8 เครื่องประดับ หมายถึง งานช่างฝีมือที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการตกแต่งให้เกิดความงดงาม เริ่มต้นจากการใช้วัสดุที่พบได้ง่ายในท้องถิ่น นำมาผลิตเป็นเครื่องประดับตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการใช้อัญมณีและโลหะมีค่าชนิดอื่น

2.9 งานศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานที่มีการแสดงอารมณ์สะท้อนออกทางฝีมือ การช่างให้ประจักษ์ เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองในด้านการยังชีพและความต้องการคุณค่าด้าน ความงาม เช่น ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ เป็นต้น

2.10 ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หมายถึง งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน 9 ประเภทแรกได้ ซึ่งอาจเป็นงานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่นหรือจากวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

3. วรรณกรรมพื้นบ้าน ความหมาย วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดย ครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยแบ่ง ประเภทได้เป็น

3.1 นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ประกอบด้วยนิทาน เทวปกรณัม/ตำนาน นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทาน อธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี มุขตลก และเรื่องไม้ นิทานเข้าแบบของไทย

3.2 ประวัติศาสตร์บอกเล่า หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐาน การ อพยพ ความเป็นมา และบุคคลสำคัญของชุมชน

3.3 บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม หมายถึง คำสวดที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น บททำขวัญ คำบูชา คำสมา คำเวหนาน บทสวดสรภัญญ์ คาถาบถอานิสงส์ บทประกอบการ รักษาโรคพื้นบ้าน คำให้พร คำอธิษฐาน ฯลฯ

3.4 บทร้องพื้นบ้าน หมายถึง คำร้องที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาในโอกาสต่าง ๆ เช่น บท กล่อมเด็ก บทร้องเล่น บทเกี่ยวพาราฮี บทจ้อย คำเซ็ง ฯลฯ

3.5 สำนวนและภาษิต หมายถึง คำพูดหรือคำกล่าวที่สืบทอดกันมามีสัมผัส คล้อง จังหวะ เช่น โวหาร คำคม คำพังเพย คำอุปมาอุปไมย คำขวัญ คติพจน์ คำสวดสาบาน คำสาปแช่ง คำชม คำคะนอง ฯลฯ

3.6 ปริศนาคำทาย หมายถึง คำหรือข้อความที่ตั้งเป็นคำถาม คำตอบที่สืบทอดกัน มา เพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหา เช่น คำทาย ปัญหาเขาวงกต ฆะหมี่

3.7 ตำรา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีการเขียนบันทึกในเอกสารโบราณ เช่น ตำรา โหราศาสตร์ ตำราดูลักษณะคนและสัตว์ ตำรายา ฯลฯ

4. กีฬาภูมิปัญญาไทย ความหมาย การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มี การปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทย โดยแบ่งประเภทได้เป็น

4.1 การเล่นพื้นบ้าน หมายถึง การเล่นของคนไทยในแต่ละวัยที่มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันออกไป โดยมีผลลัพธ์สุดท้าย คือ ความรัก ความสามัคคี และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

4.2 กีฬาพื้นบ้าน หมายถึง การเล่น และการแข่งขันของคนไทยในแต่ละวัย โดยมี อุปกรณ์และกฎกติกาที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น

4.3 ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง วิธีการหรือรูปแบบการต่อสู้ที่ใช้ร่างกายหรืออุปกรณ์ โดยได้รับการฝึกฝนตามวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา

5. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ความหมาย การประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิธี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้น ๆ

5.1 มารยาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่พึงงามต่อผู้อื่น

5.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติและการกระทำกิจกรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ในวิถีชีวิตและสังคมของชุมชนนั้น ๆ

5.3 งานเทศกาล หมายถึง กิจกรรมที่กระทำตามกำหนดเวลาในรอบปี

6. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ความหมาย องค์ความรู้ วิธีการทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ

6.1 อาหารและโภชนาการ

6.2 การแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน

6.3 โหราศาสตร์และดาราศาสตร์

6.4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

6.5 ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้หรือผลงานที่มีลักษณะหรือร่องรอย ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกิดจากบุคคล/กลุ่มชนที่ได้มีการสร้างสรรค์ พัฒนา ส่งเสริม สืบทอด และประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละกลุ่มชน อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่ว่าจะมรดกทางวัฒนธรรมในสาขาศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม วรรณกรรมพื้นบ้าน กีฬาภูมิปัญญาไทย แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาลและความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

3. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาอยู่หลายวิธี หลายรูปแบบ และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง การพัฒนาถูกนำไปใช้ในความหมายแตกต่างกันออกไป ดังได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

3.1 ความหมายจากรูปศัพท์

การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ์ปริยากร, 2538) ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การ

เปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

3.2 ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา (ปกรณ ปรียากร, 2538)

3.3 ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น (ณัฐพล ชันธไชย, 2527) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ (เสถียร เขยประทับ, 2528) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ (สุนทรี โคมิน, 2522)

3.4 ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์

การพัฒนาแบ่งเป็น 2 ระดับคือ 1) ความหมายอย่างแคบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว 2) ความหมายอย่างกว้าง เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว การพัฒนาตามความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายทางเศรษฐศาสตร์ เพราะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว (สนธยา พลศรี, 2547)

3.5 ความหมายทางเทคโนโลยี

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2534) หรือการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, 2534)

3.6 ความหมายทางการวางแผน

การพัฒนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน เป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2534) ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (อัครา โปธิยานนท์, 2539 ; อ้างอิงมาจาก The United National Educational, Scientific and cultural Organization : UNESCO, 1982) สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f (P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการ อย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3.7 ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง และเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็น วงจร ไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, 2534)

3.8 ความหมายทางพระพุทธศาสนา

พระราชาวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2530) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนาหรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือคำ ว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสยา โลกาทุณโน แปลว่าอย่างเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมา หรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

3.9 ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนา ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (จิตยา สุวรรณชฎ, 2527) การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย (Streeten, 1972)

สรุปได้ว่า ความหมายของการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลง โดยในความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง เกิดความเจริญเติบโตองงาม ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ ความหมายทางเทคโนโลยี หมายถึง เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความหมายทางพัฒนบริหารศาสตร์ หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ตามความหมายของการปฏิบัติ เป็นการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง ความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม

นอกจากนี้ วิมล จิโรจนพันธ์ุ และคณะ (2548) ได้กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุง พื้นฟู และจัดรูปแบบทางวัฒนธรรมใหม่ให้เสถียรและเพื่อให้มีการสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยพยายามให้มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีประโยชน์และสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ หากไม่พัฒนาแล้ววัฒนธรรมนั้น ๆ อาจตายหรือเสื่อมสูญได้

กมล รัตนวิระกุล (2550) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบท และการจ้างงานในท้องถิ่น ภาครัฐ จึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นอิสระ โดยภาครัฐจะสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์ และงบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจุบันสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้ตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเชิงบูรณาการระหว่างกระทรวงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนา”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ หรือการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยและสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สืบทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคต ซึ่งหากมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรที่สนองความต้องการทุก ๆ ด้านให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและกลับมาเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้

ดังกล่าวไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการหาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขต
วนอุทยานชีหลง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

4. ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยว

แนวคิดด้านการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

4.1 เส้นทางท่องเที่ยวในเมือง (Harvey, 1992) เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดินเท้า เป็น
วิธีการท่องเที่ยวที่ใช้ได้สำหรับเมืองเกือบทุกเมือง และเป็นวิธีที่ค่อนข้างอิสระ สะดวกสำหรับ
นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ เนื่องจากการเดินเท้าไม่มีการกำหนดระยะเวลา นักท่องเที่ยว
สามารถหยุดแวะตามจุดสนใจได้ตามต้องการ และหยุดพักนานเท่าใดก็ได้ ทำให้สามารถเห็น
รายละเอียดของสภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตของผู้คนเมืองต่าง ๆ เป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะแก่
เมืองและเป็นการออกกำลังกายด้วย ในขณะที่เดียวกันการจัดทำทางเดินเท้าในเมืองสามารถทำได้ง่าย
ใช้พื้นที่ไม่มาก ลงทุนน้อย และประชากรของเมืองได้รับประโยชน์จากการมีทางเดินเท้า เหตุผลสำคัญ
ในการพัฒนาทางเดินเท้าในเมืองคือ การขยายและพัฒนาพื้นที่ในบริเวณศูนย์กลางการจับจ่ายใช้สอย
หรือสร้างภาพพจน์ใหม่ให้กับเมือง ก่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น นิทรรศการ การแสดง
เทศกาล และกิจกรรมอื่น ๆ โดยต้องเตรียมพื้นที่อำนวยความสะดวก ได้แก่ ทางเดินเท้า ที่นั่งพักผ่อน
ประติมากรรม น้ำพุ ร้านอาหาร ร้านค้า และกิจกรรมยามค่ำคืน ทางเดินนับเป็นตัวเชื่อมโยงสำคัญ
มากอันหนึ่ง คนส่วนใหญ่จะเดินทางในทางที่ตรงที่สุด ดังนั้น ถ้ามีการออกแบบทางเท้าให้มีลักษณะ
สวยงามและมีความน่าสนใจ (เดชา บุญค้ำ, 2552) จะช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อม สังคมและพื้นที่
เกี่ยวเนื่องให้ได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกัน ประโยชน์ของเส้นทางเดินเท้า มีดังนี้ (Richard, 1984)

4.1.1 สงวนรักษา พื้นฟูเศรษฐกิจ และป้องกันไม่ให้น่านใจกลางเมืองขยายตัว
ออกไปยังชานเมือง ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมืองเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงย่านใจกลางเมือง และรักษา
สภาพแวดล้อมเมือง

4.1.2 ช่วยให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้เดินเท้า รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจับจ่าย

4.1.3 ลดปัญหาจราจรและปัญหาการกีดขวางทางสัญจรของยานพาหนะ

4.1.4 ช่วยปรับปรุงลักษณะทางจินตภาพของชุมชนเมืองให้สวยงามและชัดเจน

ยิ่งขึ้น

4.1.5 ลดมลภาวะทางเสียงและมลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการจราจรบนถนน

4.1.6 รองรับปริมาณนักท่องเที่ยวและนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่สถานที่ได้อย่าง
สะดวก และใกล้ชิดยิ่งขึ้น

4.1.7 ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเมืองให้บริการสาธารณะและ
กิจกรรมต่าง ๆ ของประชน เช่น การพบปะสังสรรค์ การแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

4.1.8 ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน อาคารทางประวัติศาสตร์ ป้องกันไม่ให้
โบราณสถานทรุดโทรมอันเนื่องจากแรงสั่นสะเทือนของรถยนต์ เป็นต้น

4.2 เส้นทางประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์ คือรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน เนื่องจากเมืองประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเหล่านี้ได้รับการวางแผนในด้านการอนุรักษ์ ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ เทศกาล การจัดแสดงแสง สี เสียง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีดังนี้

4.2.1 นำเสนอวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงธรรมเนียม ประเพณี การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต ศาสนา การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีของท้องถิ่น

4.2.2 นำเสนอศิลปะท้องถิ่น เช่น ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ และศิลปหัตถกรรมที่ผลิตขึ้น เช่น ภาพวาด งานประติมากรรม เครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากนี้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่สำคัญ

4.2.3 นำเสนอกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จนั้น มีผลจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น การแสดงช้างในป่าเขตร้อนชื้น เทศกาลล่าสัตว์ งานแสดงสินค้า เกษตรกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคในการจัดการของแหล่งท่องเที่ยว การเที่ยวชมอุตสาหกรรมท้องถิ่น ตลาด ชุมชน ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก และเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ถูกจัดอยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวทั่วไป

4.2.4 นำเสนอความแตกต่างของเมืองและชุมชน ความแตกต่างของเมืองและชนบทอาคารบ้านเรือน ความเป็นอยู่ของผู้คนในเมือง ย่านศูนย์กลางเมือง ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ และอาคารสาธารณะ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการศึกษาเรียนรู้ และซึมซับความรู้สึกที่มีต่อเมืองท่องเที่ยวนั้น การนั่งรถไปตามถนนสายสำคัญภายในเมือง ผ่านสถานที่สำคัญ เมืองท่องเที่ยวบางแห่งยังได้จัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการแสดงเหล่านี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเสมอ

4.2.5 นำเสนอรูปแบบทางวัฒนธรรมผ่านทางพิพิธภัณฑ์ เป็นการบอกกล่าวเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อารยธรรม ชาติพันธุ์ งานศิลปะท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์นั้นเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในเมือง และดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

4.2.6 นำเสนอประเพณี เทศกาลท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น หรืออิทธิพลทางศาสนา ประเพณี และเทศกาล สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวจากความนิยมของนักท่องเที่ยว (Edward, 1999)

4.3 เส้นทางธรรมชาติ

เส้นทางธรรมชาติเป็นเส้นทางสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะนอกจากการทำหน้าที่เชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว จากผลกระทบของการเหยียบย่ำ และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้อีกด้วย สามารถเป็นสื่อกลางที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและซาบซึ้งต่อธรรมชาติอย่างใกล้ชิดมากขึ้น หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีดังนี้

4.3.1 เส้นทางเดินชมธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้าไปชื่นชมธรรมชาติ ระหว่างการใช้เส้นทางอาจมีการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติบ้าง

4.3.2 เส้นทางเดินป่าระยะไกล เป็นเส้นทางเดินชมธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย หรือเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติ

4.3.3 เส้นทางสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อการสื่อความหมาย ให้ความรู้ และความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว มีระยะทางยาวไม่มาก ควรเป็นเส้นทางแบบวงรอบ ซึ่งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเส้นทางควรรวมบรรจุอยู่บริเวณเดียวกัน เส้นทางสื่อความหมายนี้สามารถแบ่งเป็น เส้นทางสื่อความหมายที่มีบุคคล หรือเส้นทางสื่อความหมายโดยให้ศึกษาธรรมชาติด้วยตนเอง (กัลยารัตน์ ศิริรัตน์, 2550 ; อ้างอิงมาจาก USDA Forest Service, 1964)

4.3.4 เส้นทางเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยว หรือสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หลักในการนำนักท่องเที่ยวจากจุดหมายหนึ่งไปยังอีกจุดหมายหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยว มักออกแบบให้เป็นระยะทางที่สั้นที่สุดเพื่อไปถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการอย่างรวดเร็วที่สุด

4.4 เส้นทางแบบผสมผสาน

หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบผสมผสาน มีดังนี้ (เดชา บุญค้ำ, 2539)

4.4.1 การกำหนดเส้นทาง ควรสำรวจ และสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง เริ่มต้นจากการพิจารณาดำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ จัดลำดับความสำคัญ และความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

4.4.2 การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรรอบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิดเพลินตลอดเส้นทาง โดยไม่ต้องย้อนกลับไปเส้นทางเดิม

4.4.3 การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่าง การกำหนดเส้นทางอาจทำขึ้นหลายเส้นทาง หรือหลายระบบก็ได้ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาต่างกัน ความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสำหรับผู้สนใจศิลปะและวัฒนธรรม อาจพานักท่องเที่ยวไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อดูวิถีชีวิตและสภาพบ้านเมือง หรืออาจเป็นเส้นทางที่มีความหลากหลายและมีความน่าสนใจหลายด้านอยู่ร่วมกัน

4.4.4 การจัดประเภทพาหนะตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ แต่ละเส้นทางอาจใช้พาหนะในการเดินทางต่างกัน ทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่างกัน ตามสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และลักษณะเฉพาะของเมืองนั้น ๆ

4.4.5 ความต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจำกัดอยู่เพียงภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมืองในแหล่งธรรมชาติด้วย

กล่าวโดยสรุป เส้นทางท่องเที่ยวตามแนวคิดด้านการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยวมี 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวในเมือง เป็นเส้นทางท่องเที่ยวค่อนข้างอิสระ ไม่มีการกำหนดระยะเวลา นักท่องเที่ยวสามารถหยุดแวะตามจุดสนใจได้ตามต้องการ เส้นทางประวัติศาสตร์ มีหลักการจัดเส้นทางคือ นำเสนอวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงธรรมเนียม ประเพณี การแต่งกาย นำเสนอศิลปะท้องถิ่น นำเสนอกิจกรรมทางเศรษฐกิจ นำเสนอความแตกต่างของเมืองและชุมชน นำเสนอรูปแบบทางวัฒนธรรมผ่านทางพิพิธภัณฑ์ และนำเสนอเทศกาลงาน ประเพณีของท้องถิ่น เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เส้นทางธรรมชาติ เป็นเส้นทางเพื่อสร้างความเข้าใจ และซึมซับความเป็นธรรมชาติ และเส้นทางแบบผสมผสาน โดยมีหลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวคือ การกำหนดเส้นทางและการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรบรรจบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิดเพลินและความน่าสนใจที่หลากหลายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งองค์ความรู้นี้ผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการหาแนวทางบริหารจัดการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเครือข่าย

เครือข่าย หมายถึง สายใยความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคน หรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่าวนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้าน ที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์คือ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น (พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์, 2536)

เครือข่าย เป็นการร่วมมือกันระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรประเภทเดียวกัน หรืออาจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือองค์กรต่างประเภทกัน เพราะฉะนั้นเครือข่ายจึงมีได้หลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชน ระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่ม ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

เครือข่าย หมายถึง สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีเอกภาพ มีพลังที่เชื่อมโยง (Cohesive) สนับสนุนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับเทคโนโลยีที่มีสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ ในสังคมด้วยระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ โทรศัพท์ ซึ่งจะมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายรูปแบบต่าง

ๆ ที่สมาชิกมารวมกันโดยไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา เพศ วัยและฐานะทางเศรษฐกิจ (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547)

เครือข่าย คือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

เครือข่าย เป็นกระบวนการของการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลหรือองค์กรสนใจร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่พลังในการจัดการกับปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโดยส่วนร่วม ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวนี้ได้ก่อตัว เคลื่อนไหวและพัฒนากว้างขวางออกไป (ธีรพงษ์ แก้วหาญ, 2544)

1.1 เครือข่ายทางสังคม (Social Network Meaning)

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547) ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่าหมายถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลายตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน

1.2 การสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network Construct)

การสร้างเครือข่าย หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิก ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย (นฤมล นิราทร, 2543) สำหรับเหตุผลในการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้น นฤมล นิราทร (2543) ได้กล่าวถึงเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก
2. ต้องการทรัพยากรในการทำงาน
3. ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน
4. ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา
5. ต้องการประหยัด
6. ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็น

เงื่อนไขสำคัญคือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547) ได้กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคม เกิดจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน หลากหลาย และขยายตัวจนเกินความสามารถของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มที่จะดำเนินการแก้ไข
2. เครือข่ายเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคม
3. เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม

จากเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมคือ การมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองโดยลำพัง แต่ต้องอาศัยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันจะส่งผลให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย อันเป็นการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

1.3 ประเภทของเครือข่ายทางสังคม (Type of Social Network)

นฤมล นิราทร (2543) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคมตามมิติ 4 มิติ ดังนี้

1.3.1 จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ

1.3.2 จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม

1.3.3 จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสารวัตรนักเรียน

1.3.4 จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะคือ

1.3.4.1 เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นวงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน

1.3.4.2 เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

1.4 องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม (Social Network Components)

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย

- 1.4.1 หน่วยชีวิตหรือสมาชิก
- 1.4.2 จุดมุ่งหมาย
- 1.4.3 การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก

1.4.5 การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน

1.4.6 ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายมีอยู่ 7 ประการ ประกอบด้วย

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน
2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
5. มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน
6. มีการพึ่งอิงร่วมกัน
7. การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย สมาชิกของเครือข่าย ต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย มีการสื่อสารภายในเครือข่าย มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และมีการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมร่วมกัน

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่ใช้ประกอบในการวิจัยครั้งนี้คือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีสัมพันธ์สัญลักษณ์ ซึ่งจะกล่าวถึงพอสังเขปต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functional Theory)

มีนักทฤษฎีที่ได้เสนอแนวคิดในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมไว้หลายแนวคิดดังต่อไปนี้

2.1.1 โบรนิสโลว์ มาลีโนวสกี (Bronislaw Malinowski) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ ได้เสนอว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมต่างได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นใช้ก็เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตามแบบที่กำหนด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นได้อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันการตั้งกลุ่มหรือชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ ก็เป็นสาเหตุให้มีความต้องการจำเป็นเพิ่มขึ้นอีก ความต้องการจำเป็นนี้จะต้องมีกลุ่มหรือชุมชนที่ซับซ้อนขึ้นไปสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นมานั้นอีกทอดหนึ่ง เป็นวัฏจักรอยู่ตลอดเวลา (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของมาลิโนว์สกี จะเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยวัฒนธรรมได้เติบโตมาจากความต้องการต่อความจำเป็น 3 ด้านของมนุษย์ คือ

2.1.1.1 ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological And Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2.1.1.2 ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

2.1.1.3 ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือ ความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยาย ปรัชญา ศิลปะ และเวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาให้ช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

2.1.2 แรดคลิฟฟ์-บราวน์ (A.R.Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้เสนอว่า ทฤษฎีเปรียบเสมือนอินทรีย์ซึ่งมีชีวิต มีการเกิด เจริญเติบโต อาหาร เจ็บป่วยได้ เยียวยารักษาได้ เมื่อหายแล้วก็จะก้าวเดินต่อไปได้ ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเพื่อการคงอยู่สังคมมีโครงสร้างเพื่อดำรงตน ทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างของสังคมก็ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อผดุงร่างกายและสังคม หากสังคมเกิดความขัดแย้งกันในโครงสร้างอันเนื่องมาจากการขัดกันในการทำหน้าที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้สังคมชะงักงัน หรือพัฒนาไปได้ช้าสังคมก็จะหาทางแก้ไขหรือปรับโครงสร้างของตนเองเพื่อดำรงอยู่หรือพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ร่างกายมนุษย์เมื่อเจ็บป่วยก็เยียวยารักษารักษาได้ อวัยวะในร่างกายบางส่วนก็สามารถปรับเปลี่ยนได้และแทนที่ได้ แต่อวัยวะสำคัญหลัก ๆ ไม่สามารถเปลี่ยนได้ เช่น ตับ ลำไส้ สมอง เป็นต้น คนจึงตายได้แต่สังคมไม่มีวันตาย หลังจากที่ได้ปรับตัวให้พัฒนาขึ้นแล้วสังคมจะก้าวเดินต่อไปได้ (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

จากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมดังกล่าวสรุปได้ว่า สังคมประกอบด้วยระบบโครงสร้างหลักต่าง ๆ และมีส่วนประกอบย่อยของโครงสร้างหลักเหล่านั้น โดยระบบแต่ละระบบต่างทำหน้าที่เชื่อมประสานและตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เมื่อระบบย่อยของโครงสร้างส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดปัญหาจะส่งผลกระทบต่อระบบอื่น ๆ ไปด้วยซึ่งประกอบด้วยระบบ

ของโครงสร้างย่อยหลายระบบ และมีหน้าที่เชื่อมประสานแตกต่างกัน เมื่อมีการจัดเทศกาลงาน ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้นระบบโครงสร้างย่อยจะมี ปฏิสัมพันธ์และทำหน้าที่ปรับตัวเข้าหากัน เพื่อสร้างภาวะสมดุลไม่เกิดความขัดแย้ง เพื่อตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพซึ่งถ้าหากเกิดความขัดแย้งกัน การตอบสนอง การสร้างปฏิสัมพันธ์ และการปรับตัวเข้าหากันของระบบโครงสร้างย่อยอาจนำไปสู่ ความล้มเหลวของระบบโครงสร้างหลักได้ในที่สุด นั่นคือการดำเนินการจัดเทศกาลงานประเพณีในแต่ละ ท้องถิ่นนั้น ๆ จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตั้งนั้น การดำรงอยู่ของระบบโครงสร้างสังคม ก็เช่นเดียวกัน ระบบโครงสร้างย่อยต่าง ๆ ต้องปฏิบัติหน้าที่และประสานการทำงานให้สอดคล้องซึ่ง กันและกันเพื่อรักษาสมดุลของสังคมให้มั่นคงไว้

2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สนใจศึกษาการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการ วิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม (ทรงคุณ จันทจร, 2553) ซึ่งมีนักมานุษยวิทยาได้เสนอแนวคิดใน ทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรมไว้หลายแนวคิด ดังต่อไปนี้

2.2.1 จูเลียน สจิวต์ (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้อธิบาย แนวความคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นกระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของ สิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม มองสังคมเป็นพลวัตรหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็น ผลจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้าง สังคม และลักษณะทางสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม สจิวต์อธิบายว่า การที่วัฒนธรรมซึ่งมีรูปแบบต่างกันเปลี่ยนมามี รูปแบบคล้ายกัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เขาค้นหาในอารยธรรมในโลกเก่าและโลกใหม่นั้นเกิดจากการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม ถึงแม้เขาจะไม่เคยบอกว่าสภาพแวดล้อมเป็นตัว กำหนดซึ่งเห็นได้ชัดจากวิธีการโต้ตอบต่าง ๆ ของมนุษย์ แต่เขาก็ให้เหตุผลว่าสังคมมนุษย์ต้องมี ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมจะทำให้เป็นไม่รู้ไม่ใจใส่ไม่ได้ ในระหว่างที่ปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมนั้น มนุษย์ก็จะสร้างส่วนประกอบที่อยู่เหนือองค์ภาพหรือวัฒนธรรมนั้น และสจิวต์ม องว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และเสนอให้มีวิชานิเวศวิทยา วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมกับตัวมนุษย์ (อุไรรัตน์ จันทรธำรง และยุพา คลังสุวรรณ, 2528) โดยสมอง หัวใจ ต่อมาต่าง ๆ เป็นระบบระบบ ความคิดที่เป็นระบบธรรมชาติในร่างกายของมนุษย์ ระบบความคิดเป็นอย่างไรอยู่ที่ระบบร่างกายโดย ส่วนรวมจะเป็นอย่างนั้นด้วย ซึ่งถ้าร่างกายผิดปกติระบบความคิดก็จะทำงานไม่สะดวก ไม่คล่องตัว หรือบกพร่อง ถ้ามนุษย์มียินดีจะทำให้สมองดี จะคิดดี และมีธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมมากกระตุ้น ความคิด บุคคลนั้นจะได้รับความสำเร็จหรือมีพฤติกรรมดี สามารถปรับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี

ส่งเสริมให้ความคิดให้มาเป็นวัฒนธรรมที่ดี (นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550)

สัจวัตได้เสนอบทสรุปกฎของการวิวัฒนาการวัฒนธรรมที่เกิดจากพื้นฐานที่สำคัญ

3 ประการ เพื่ออธิบายนิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิภาพของวัฒนธรรมที่สามารถนำทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น มาใช้เป็นอาหารและที่อยู่อาศัยของคนในสังคม

2. ศึกษารูปแบบของพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีวัฒนธรรมโดยวิเคราะห์ลักษณะที่สมาชิกในสังคมแต่ละสังคมสร้างวัฒนธรรม และทำกิจกรรมรวมทั้งการทำงานที่ทำให้ชีวิตอยู่รอดได้หรือไม่

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพฤติกรรมและระบบวัฒนธรรม วิเคราะห์กิจกรรมของคนในสังคมว่าทำให้สังคมอยู่รอดได้หรือไม่ มีผลกระทบต่อทัศนคติและโลกทัศน์ของคนในสังคมเพียงไร พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของคนในสังคม มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไรกับกิจกรรมทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข.2544 : 100-102)

2.2.2 เลสลีย์ ไวท์ (Leslie White) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบของวัฒนธรรมต่าง ๆ ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย 3 ประการคือ 1) ระบบเทคโนโลยีซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น 2) ระบบสังคมซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรทางสังคม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ และ 3) ระบบความคิดซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ โดยวัฒนธรรมทั้งสามประการจะพัฒนาสูงขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถนำเทคโนโลยีมาควบคุมและมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากขึ้น และสามารถประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ก้าวหน้าขึ้นด้วย (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

นอกจากนี้ Steward (พิสิฐฐ์ บุญไชย, 2549 ; อ้างอิงมาจาก Steward, 1972) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ต่างกันย่อมทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน โดยแต่ละความแตกต่างนี้มนุษย์จะเกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิด และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันและแยกออกจากกันค่อนข้างยาก ในยุคสมัยที่เทคโนโลยียังไม่เจริญก้าวหน้าอย่างที่ควร มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมจึงเป็นเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม แต่เมื่อใดที่เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีการปรับตัวหรือดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น แต่การดำรงวิถีการผลิต สภาพความเป็นอยู่ รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังไม่สูญหาย และจะมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

จากทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมดังกล่าวสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และ โครงสร้างสังคมเป็นตัวกำหนดของการเปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงเกิดการนำเอาวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ สำคัญในการควบคุมและปรับตัวให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคม วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เป็นตัวกำหนดลักษณะสังคมและแนวคิดของคนในสังคม วัฒนธรรมจะต้องมีการดำรงอยู่ไว้แต่สิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์ วัฒนธรรมที่เสื่อมเสียหรือ ทำลายสังคม มนุษย์ก็จะเลิกปฏิบัติตามวัฒนธรรมเหล่านั้น ผู้วิจัยนำทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาใช้ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาคำตอบในการวิจัย

2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion Theory)

มีนักมานุษยวิทยาได้เสนอแนวคิดในทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ไว้ หลายแนวคิด ดังต่อไปนี้

ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน เน้นว่า “การแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกรวัฒนธรรม หนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนี้ยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่ เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณา คุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544) กล่าวว่าไว้ว่า การเผยแพร่วัฒนธรรมกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การที่รัฐบาลได้กระจายความเจริญต่าง ๆ เข้าไปสู่ชุมชน หมู่บ้านโดยการใช้ระบบการศึกษาเพื่อให้ชาวบ้านได้รับการศึกษากันทั่วถึง พ่อค้าได้มีการค้าขายเข้าไปซื้อผลผลิตการเกษตรในชุมชน หมู่บ้านชาวชนบทได้เข้ามาในเมืองเพื่อเข้ามาค้าขาย ซื้อสินค้า หรือ ขายผลผลิตการเกษตรหรือการท่องเที่ยว ทำให้อิทธิพลความเป็นอยู่แบบเมืองได้เข้าไปสู่ชนบทมากยิ่งขึ้นสิ่งเหล่านั้นเราอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าจะก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอัตราที่เร็ว มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับอิทธิพลจาก ปัจจัยภายนอกชุมชนอย่างมาก นอกจากนี้ยังจะทำให้ชาวบ้านได้มีการพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิมเพราะสิ่งที่ได้รับจากเมือง อันได้แก่ความสะดวกสบาย ผ้าไหมไม่ต้องทอด้วยตนเอง แต่ สามารถที่จะซื้อที่ตลาดได้ นอกจากนี้ยังเป็นการนำไปสู่ความทันสมัยอีกด้วย กล่าวคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540) กล่าวว่าไว้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion Theory) คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) ซึ่งอธิบายการพัฒนาว่าเกิดจากการ ติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนา มีระดับการพัฒนาสูงขึ้น สังคมจะพัฒนาได้ต้องมีเหตุปัจจัย 6 ประการดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีทรัพยากรจากธรรมชาติที่มีค่าและมีจำนวนมากแล้ว สามารถแปลงมูลค่าเป็นทรัพย์สินเงินทองได้อย่างมหาศาล ส่งผลให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นตาม

จำนวนทรัพยากรเหล่านั้น

2. ทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ในวัยแรงงานที่มีกำลังความสามารถ กำลังแรงงานที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่สูงขึ้นได้

3. องค์การสังคม เป็นพลังในการทำงานที่สำคัญที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพเพราะช่วยกัน คิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

4. ภาวะผู้นำ การมีผู้นำที่มีคุณภาพและมีจำนวนมาก ย่อมทำให้สั่งการหรือรวมตัวกัน ทำงานใหญ่หรืองานในปริมาณที่มากได้ ทำงานด้วยความทุ่มเท ส่งผลให้งานนั้นเกิดการพัฒนาดังกล่าวอย่างรวดเร็ว

5. การติดต่อกับโลกภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง หรือระหว่างประเทศ เพราะการติดต่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในทุก ๆ ด้าน เพื่อนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้ในสังคมของตนเอง ให้เจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม การได้รับการฝึกอบรมทำให้เกิดการพัฒนาได้ เพราะได้รับองค์ความรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการฝึกอบรม ซึ่งการฝึกอบรมเป็นการศึกษา เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ เพราะฉะนั้นหากได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ย่อมเกิดการพัฒนารุดหน้าตามไปด้วย

นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2550) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนที่ต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปส่งสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครและแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงครามและความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

โครเบอร์ (Kroeber) กล่าวว่า รูปแบบวัฒนธรรม (Culture Pattern) นั้นสำคัญที่สุด สิ่งประกอบของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ สนใจเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดวัฒนธรรมบุคคลหรือวัฒนธรรมเป็นเหตุให้เกิดอารยธรรมได้แต่วัฒนธรรมก็สำคัญ ๆ เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะจุดสูงสุดของความเจริญและความก้าวหน้าของอารยธรรม คือ ช่วงระยะเวลาที่ส่วนประกอบของวัฒนธรรม (แนวความคิด วิถีชีวิต ค่านิยม ฯลฯ) มีลักษณะที่เหมาะสมและเข้ากันได้อย่างสอดคล้องที่สุด เชื่อว่าวิวัฒนาการของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เกิดขึ้นเองในลักษณะเฉพาะสำหรับแต่ละสังคมและแต่ละชุมชน กลุ่มชนที่มีลักษณะการวัฒนธรรมเหมือนกันก็รวมอยู่ในเขตวัฒนธรรมเดียวกันไม่สนใจในบทบาทของสภาพแวดล้อมที่มีต่อลักษณะและการกำหนดขอบเขตวัฒนธรรม (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

จากทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดังกล่าวสรุปได้ว่า การที่สังคมหลาย ๆ สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันเป็นเพราะการแพร่กระจายของวัฒนธรรม จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งแล้วเกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ที่แพร่กระจายไป ทำให้สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันและเกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาคำตอบเกี่ยวกับการวิจัย

2.4 ทฤษฎีสัมพันธสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism Theory)

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ เน้นถึงการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม เนื่องจากสัญลักษณ์ โดยเฉพาะภาษาเป็นสื่อการติดต่อที่สำคัญที่สุดที่ทำให้มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กัน จนสร้างเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม ทำให้สังคมมีการจัดระเบียบขึ้นในชุมชน ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปเช่น สัญลักษณ์ สัญลักษณ์วิวัฒน์ เรียกว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม (สัญลักษณ์ สัญลักษณ์วิวัฒน์, 2545) สมศักดิ์ ศรีสันติสุข เรียกชื่อว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544) ส่วน สุเทพ สุนทรภาศิษ เรียกว่าทฤษฎีสัมพันธทางสัญลักษณ์ (สุเทพ สุนทรภาศิษ, 2540) ซึ่งมีสาระต่อไปนี้

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม ซึ่งเน้นในเรื่องการกระทำระหว่างกัน ซึ่งต้องมีความตั้งใจด้วย ในตัวบุคคลหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยส่วนประกอบ I กับ me เพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำต่อคนอื่นหรือการตัดสินใจเรื่องใด ๆ I เป็นความต้องการเฉพาะตัวเป็นส่วนของตนที่ฝังรากอยู่ในลักษณะทางชีวภาพของแต่ละคน ส่วน me บุคคลคิดว่าตนเองจะมีพฤติกรรมอย่างไร และประกอบด้วยทัศนคติของบุคคลอื่นซึ่งตัวเองเข้าใจหรือการคาดหวังคนในสังคมที่มีต่อตัวเอง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544)

วิลเลียม เจมส์ (William James) นักปรัชญาและนักจิตวิทยาชาวอเมริกันวิเคราะห์ว่า

บุคคลใช้สัญลักษณ์ในการสรุปหรือทำความเข้าใจประสบการณ์ของพวกเขาได้อย่างไร สัญลักษณ์สามารถทำให้บุคคลคิดคำนึงเกี่ยวกับบุคคลอื่นหรือสิ่งของใด ๆ แม้ว่าคนหรือสิ่งของนั้นจะไม่อยู่ในขณะนั้นก็ตาม โดยตัวเราเองก็มีการกำหนดสัญลักษณ์ตัวเองขึ้นโดยไม่ขัดแย้งกับภาพลักษณ์ของตัวเอง แล้วเราก็จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ไปตามสัญลักษณ์ที่เรากำหนดขึ้น (ทรงคุณ จันทจร, 2553)

Blumer (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544 ; อ้างอิงมาจาก Blumer. n.d.) ได้อธิบายการจัดระเบียบของสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือกำหนดความหมายของการกระทำต่อกัน การมีปฏิกริยาโต้ตอบมิได้มีโดยตรงต่อการกระทำของบุคคล แต่เพราะปฏิกริยาต่อความหมายของการกระทำต่อกันหรือแสดงออก เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์ การตีความ และการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำต่าง ๆ การแสดงออกในลักษณะกระทำต่อกันหรือปฏิกริยาต่อกัน ต้องอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลายเข้าใจในเหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ให้ความหมายและตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ แนวความคิดของ Blumer จึงเป็นการอธิบายที่เน้นถึงการตีความเพื่อให้รู้ความหมายที่แท้จริง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่ นักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมสร้างทฤษฎีขึ้นมาว่าตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้นเป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาของผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรู้สึกหรือสายตาของผู้อื่น ทำตัวให้ดิงตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคมแน่นอนจะเป็นตัวตนจากสายตาของผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ก็ต้องอาศัยสื่อคือสัญลักษณ์ ๆ สำคัญในที่นี้คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่า ภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตนแล้วตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่หรือจะไปก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านี้เองทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545)

ทฤษฎีสัมพันธ์สัญลักษณ์ สรุปหลักการพื้นฐานได้ดังนี้คือ หนึ่ง มนุษย์ไม่เหมือนกับสัตว์ชั้นต่ำ ได้รับสืบทอดความสามารถให้รู้จักคิด สอง ความสามารถที่จะคิดจะถูกหล่อหลอมขึ้นมาโดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สาม ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเราจะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ที่จะทำให้สามารถใช้ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะของมนุษย์โดยเฉพาะ สี่ ความหมายและสัญลักษณ์จะทำให้มนุษย์สามารถที่จะมีการกระทำและปฏิสัมพันธ์ได้ ห้า มนุษย์เราสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิก ความหมายและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์ บนพื้นฐานของการตีความสถานการณ์ หก มนุษย์อาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงและยกเลิก ความหมายและสัญลักษณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งก็เพราะความสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง ทำให้พวกเขาสามารถที่จะตรวจสอบความเป็นไปได้ของการกระทำ ตระหนักถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นก่อนการตัดสินใจเลือกกระทำ เจ็ด รูปแบบของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันก่อให้เกิดกลุ่มและสังคมต่าง ๆ (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540)

จากทฤษฎีสัมพันธ์สัญลักษณ์ดังกล่าวสรุปได้ว่า มนุษย์มีความสามารถในการคิดซึ่งความสามารถในการคิดนั้นจะถูกหล่อหลอมด้วยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งในส่วนของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นมนุษย์จะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ และเกิดการกระทำหรือ

แสดงออกต่อกัน ฉะนั้นความหมายและความสัมพันธ์จึงเป็นเครื่องกระตุ้นให้แสดงการโต้ตอบ ความหมายนั้น ๆ จนเกิดความสัมพันธ์กัน ดังเช่นการมีนักท่องเที่ยวยุโรปเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวอย่าง ต่อเนื่อง ได้ใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นจุดดึงดูดความสนใจ เป็นจุดขายทำให้นักท่องเที่ยวได้ เข้าถึง เข้าใจสัมผัสวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านั้นได้มีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของ ท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้นำทฤษฎีสัมพัทธ์สัญลักษณ์ไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาคำตอบ และ นำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผลเกี่ยวกับการวิจัยต่อไป

2.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับ โรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วน ร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อย ในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2553) แต่อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วน ร่วมนั้น จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนเสียก่อน โดยคนจะเข้าร่วมในกิจกรรมทุกอย่าง อย่างน้อยต้องมี พื้นฐานความคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมอยู่ภายในใจ ไม่น่ามากก็น้อย ทั้งนี้ หลักการพื้นฐานของ การมีส่วนร่วมจะรวมถึงการให้ความสำคัญต่อมนุษย์ไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยี และควรคิดว่ามนุษย์ทุก คนต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันมาตั้งแต่เกิด มีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความ เป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่ง มีความสามารถพัฒนาชีวิต ให้ดีได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546) ดังนั้น ก่อนอื่นจะรับรู้ถึง เนื้อหาสาระ จะขอกกล่าวถึงความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นปฐมบท เพื่อเป็นการปูพื้นฐาน ในการทำความเข้าใจในลำดับหัวข้ออื่น ๆ ต่อไป ซึ่งมีสาระต่อไปนี้

2.5.1 ความหมายการมีส่วนร่วม

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาว ต่างประเทศที่มีความรู้ ความสามารถ และทำวิจัย แต่งตำรา เกี่ยวกับเรื่องนี้มานาน ได้ให้ความหมาย ของการมีส่วนร่วมดังรายละเอียด ดังนี้

Arnstien (1969) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มี บทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผลการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและ สามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Berkley (1975) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุก คนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

William Erwin (1976) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

Cohen & Uphoff (1981) การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

United Nations (1981) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

Putti (1987) การมีส่วนร่วม หมายถึง พื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ

นิคม ผัดแสน (2540) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ให้ประชาชนได้คิดค้นแนวทางขึ้นเอง เป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ

อุทัย บุญประเสริฐ (2542) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมใด ๆ ให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

พีระ พรนวม (2544) การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาความต้องการร่วมกัน ในการตัดสินใจร่วมกัน วางแผนดำเนินงานหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดี เสีย จนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน

สมยศ นาวิการ (2545) การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการของการให้ผู้ที่บังคับบัญชาได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ (Participative Management) เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล PM ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหาร

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น

จิราภรณ์ ศรีคำ (2547) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลที่มีความสนใจหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันเข้ามาร่วมกัน เพื่อปฏิบัติการกิจ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การ

ดำเนินงาน การรับทราบผลการดำเนินงาน การติดตามประเมินผล หรือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตกลงกันได้

จินตนา สุจจันท์ (2549) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ปฏิบัติและประเมินงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกัน นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

สัญญา เคนาภูมิ (2551) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึงพอใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

กล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกัน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

2.5.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

เมื่อก้าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว จะต้องนึกถึงกระบวนการที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพราะอย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องได้รับรู้ขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนในการประเมินผลงาน เพื่อให้รับรู้ถึงความเป็นไปในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการที่ได้ทำการวิจัย ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตามประเด็นสำคัญต่าง ๆ เช่น

ถวิลวดี บุรีกุล (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อย่างน่าสนใจ โดยถวิลวดี ได้ทำวิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้ข้อสรุปถึง

กระบวนการมีส่วนร่วม ควรจะมีลำดับขั้นประกอบไปด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้ว จึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

อภิญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์วิธีการแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการเพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงน่าจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน 4) การติดตามและประเมินผล ในขณะเดียวกัน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความลึกซึ้งไปอีก ได้แก่ 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ ส่วนอคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้ใช้หลักการที่อิงไปในแนวทางของนโยบาย และได้พบว่า แท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่คล้ายกับการกำหนดนโยบาย เพราะท้ายที่สุดของการกำหนดนโยบาย คือ การตัดสินใจและการตัดสินใจนี้เอง จึงเป็นเหตุเบื้องต้นของการกำหนดนโยบาย และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นเสมือนหนึ่งเป็นการขัดเกลา นโยบายให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน ตามแนวคิดของ ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์แล้ว กระบวนการมีส่วนร่วมน่าจะเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการประเมินผล ในขณะที่ เมตต์ เมตต์การุณจิต(2553) ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชน โดยที่มีความสอดคล้องกับ ทฤษฎี เรื่องวาทศิลป์ แต่ได้เพิ่มบางประเด็นที่เห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องและอาจจะเสริมประเด็นดังกล่าวให้มีความชัดเจนขึ้น โดยเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ และความต้องการ 2) มีส่วนร่วมในการวางแผน 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 4) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 5) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 6) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ทรรศนะไว้ในเบื้องต้นที่กล่าวมา มีความหลากหลายในประเด็นมากพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม หากนำมาประมวลให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนก รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

กล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งให้ความสนใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในประเด็น การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ และความต้องการ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.5.3 ประเภทการมีส่วนร่วม

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ (2545) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จักร พิสุทธิ์ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จินตนา สุขจรรย์ (2549) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหาร่วมวางแผนงานร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการ

2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียสละแรงงาน

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างในสิริพัฒน์ ลาภจิตร, 2550) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

- 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ
- 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน
- 3) การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

เมตต์ เมตต์การุญจิต (2553) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

2.5.4 ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น จะพิจารณาได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าจะสนใจศึกษาในประเด็นบ้าง ประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน และร่วมตรวจสอบในลักษณะองค์กรชุมชน ฯลฯ และการเน้นการศึกษาในลักษณะของการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานในทางนโยบายและในทางปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชุมชน ดังมีนักวิชาการได้ให้ความเห็น เช่น Ornstein (อ้างใน ชูชาติ พ่วงสมจิตต์,

2540) เห็นว่า การมีส่วนร่วมจะมีลักษณะมากน้อยเพียงใด ให้พิจารณาว่าผู้นำเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย ว่า มีสูงหรือต่ำ โดย Ornstein ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม 2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีหรือร่วมเพียงบางส่วน 3) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ มีอำนาจและบทบาทมาก สอดคล้องกับ แนวคิดของ Campbell & Ramseyer (อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะที่ไม่มีส่วนร่วมเลย 2) ลักษณะที่มีส่วนร่วมน้อย 3) ลักษณะที่มีส่วนร่วมปานกลาง 4) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมาก 5) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมากที่สุด Huntington & Nelson (1975) เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจาก กิจกรรม และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไป ในระดับกิจกรรมนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้น จะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรม โดย Huntington & Nelson ได้มีหลักในการพิจารณาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรม ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากกิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้น ว่า สามารถกระทำได้เพียงใด

2) ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้จาก

- ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปอย่างหลวม ๆ ไม่จริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีสถานะหรือตำแหน่งเท่ากัน

- ในแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา เช่น มีหัวหน้าลูกน้อง มีฝ่าย แผนกต่าง ๆ ลดหลั่นกันไป เป็นต้น การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

- การมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวตั้งนั้น ในบางครั้งจะต้องทำงานร่วมกันผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น จึงต้องแสดงบทบาทตาสถานภาพของแนวราบและแนวตั้ง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มี การจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟัง ความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไป ยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อ ประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับ ชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการ ดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการ ปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมี องค์กรประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการ แจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของ การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการ โดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และ ประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่ กฎหมายบัญญัติไว้

กล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในระดับกิจกรรม ได้แก่ การรับรู้ ข่าวสาร การปรึกษาหารือ การประชุมรับฟังความคิดเห็น การประชาพิจารณ์ การลงประชามติ และ การมีส่วนร่วมในระดับการบริหาร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การใช้กลไกทางกฎหมาย ใน ประเด็นการมีส่วนร่วมในระดับการบริหารนี้ ยังจะต้องพิจารณาจาก ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความ เสมอกันในตำแหน่ง และ ในแนวตั้งเป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา

2.5.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

Koufman (1949) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขณะที่ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และมีความสอดคล้องกับ สุธี วรประดิษฐ์ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้นำเสนอปัจจัยที่มีส่วนในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยได้สรุป แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร แต่ไม่สอดคล้องกับ Leeder (อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี ขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะอำนวยขึ้นอยู่ความสามารถรวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่ นอกจากนี้บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้นยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น สิริพัฒน์ ลากจิตร์ (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้ข้อสรุปประเด็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ การเป็นหน้าที่ของประชาชน อาสาสมัครด้วยใจ มีความรู้ความสามารถ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีทักษะและประสบการณ์ เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชน 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่ อบต. ดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ เอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประสิทธิภาพประชาชนคมหมู่บ้าน สอดคล้องกับ เนตรรุ่ง อยู่เจริญ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขต

กรุงเทพมหานคร จากการทำวิจัยครั้งนี้ เนตรรุ้ง อยู่เจริญ ได้พบตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ บรรยากาศองค์กร และการติดต่อสื่อสาร 2) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา

กล่าวสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร กฎระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประสิทธิภาพประชาชนคม 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน

บริบทของพื้นที่

ในประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำ ประกอบด้วยป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง สบู่ ทุ่งนา ทะเลสาบ และแม่น้ำ กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย มีเนื้อที่รวมทั้งหมด ประมาณ 21.63 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 6.75 ของประเทศไทย และในจำนวนนี้มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ 61 แห่ง ระดับชาติ 48 แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำถือเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ศุภวุฒิ โหมกษ์เมธากุลม, 2558)

ปัจจุบันในประเทศไทยมีวนอุทยานจำนวน 112 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับในจังหวัดมหาสารคาม มีวนอุทยานจำนวน 2 แห่ง คือวนอุทยานโกสัมพี และวนอุทยานชีหลง วนอุทยานชีหลงตั้งอยู่ในท้องที่บ้านวังหว่า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของสภาตำบลท่าขอนยางจึงรายงานให้ทางจังหวัดทราบ เพื่อจัดตั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป ต่อมากรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจและจัดตั้งเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2525 ณ บริเวณที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ชีหลง) เป็นที่ที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่สาธารณประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ มีขนาดพื้นที่ 119 ไร่ จัดเป็นป่าบึงน้ำจืด ริมแม่น้ำชี รัฐบาลเห็นว่าพื้นที่มีขนาดกว้างใหญ่เพียงพอที่จะรักษาสถานะทางระบบนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ไว้ได้ตามหลักสากลที่ได้กำหนดมาตรฐานไว้ไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ก็ไม่มีเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับคุณค่าของพื้นที่เป็นสำคัญ และพื้นที่นั้นจะต้องประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า หรือมีพืช สัตว์ ที่น่าสนใจและหายาก มีทิวทัศน์ที่สวยงาม หรือมีปรากฏการณ์ธรรมชาติที่น่าสนใจ หรือมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์หาได้ยากหรือมีประวัติความเป็นมา ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ ปัจจุบันอยู่ในการควบคุมของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 เขตขอนแก่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวง

ทรัพยากรแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ จดลำชีหลง ทิศใต้ จดลำชีหลง ทิศตะวันออก จรดลำชีหลง และทิศตะวันตก จดแม่น้ำชี ลักษณะภูมิประเทศของวนอุทยานชีหลงนั้นเป็นที่ราบ มีน้ำในลำชีหลงล้อมรอบด้านเหนือ ด้านตะวันออก และด้านใต้ตลอดปีเฉพาะด้านตะวันตกแม้ข้างเคียงจะระบุดมแม่น้ำชีก็ตาม แต่สภาพที่แท้จริงแล้ว ด้านนี้เป็นผาธรรมชาติทำหน้าที่กักเก็บน้ำไว้ได้ตลอดทั้งปี จึงเป็นจุดเด่นพิเศษทำให้ดูสภาพเกือบเป็นเกาะ และด้วยพื้นที่อยู่ติดกับลำน้ำชีซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักของจังหวัดมหาสารคามที่เป็นดังสายใยชีวิตของประชาชนที่อยู่โดยรอบ

ลักษณะที่โดดเด่นของวนอุทยานชีหลงที่เกิดจากอิทธิพลของธรรมชาติบันดาลให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางที่บริเวณนี้ดูคล้าย ๆ ปากอ่าว ทางด้านทิศตะวันตกถูกกระแสน้ำพัดเอาดิน หินทรายทับถมกลายเป็นคันฝายขนาดใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่เก็บกักน้ำไว้ตามธรรมชาติลำน้ำที่ได้แปรสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำในเวลาต่อมา โดยในอดีตนั้นแม่น้ำชีจะไหลเวียน อ้อมพื้นที่บริเวณของวนอุทยานชีหลงไปทางด้านทิศเหนือ แล้วไหลวกกลับมา ทางทิศใต้ ภายหลังแม่น้ำชีได้มีการกัดเซาะ จนทำให้บริเวณที่เป็นคอคอดขาด จึงเป็นสาเหตุให้แม่น้ำชีเปลี่ยนสายใหม่ ในส่วนที่โค้งถูกกัดขาด ส่งผลให้เกิดเป็นเกาะในพื้นที่ตอนกลาง จึงเป็นจุดเด่นอย่างยิ่งที่ดึงดูดความสนใจจากประชาชน ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่หล่อเลี้ยงตลอดปี ทำให้พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขึ้นอยู่หนาแน่นเขียวชะอุ่ม และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกป่านานาชนิด สำหรับพืชพรรณและพันธุ์ไม้หลายชนิดที่เจริญเติบโตนั้นจะเป็นไม้ชั้นบนที่สำคัญสภาพเป็นป่า เบญจพรรณได้แก่ ไม้ยางขนาดใหญ่ที่ต้องใช้ 2-3 คนโอบขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่เกิดขึ้นภายในวนอุทยานชีหลง ซึ่งต้นไม้ใหญ่เหล่านี้เดิมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เว้นแต่ต้นพะยุง หรือพุง จะเป็นต้นไม้ที่ปลูกขึ้นใหม่โดยเจ้าหน้าที่วนอุทยานเพื่อทดแทนการขาดแคลนของพันธุ์ไม้ รองลงมาได้แก่ ทองกวาว หรือที่ชาวบ้านท้องถิ่นเรียกว่า จาน นอกจากนั้นยังพบ หว่า ฉนวน มะพลับ แคน กระทุ่ม มะม่วง จามจุรี มะเดื่อ กะเบา กะโดน จีวป่า ตะแบก เกิดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ มีไม้พื้นล่างได้แก่ ใผ่ ข่อย ไม้พุ่มและไม้หนามต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีอีกหลายชนิดที่ชาวบ้านนำใบและและต้นมาประกอบเพื่อรักษาอาการปวดบวมบริเวณแขนขา บางชนิดนิยมรับประทาน นำมาดองกินแก้ลมแก้พิษ โดยเฉพาะเห็ด ทั้งนี้ยังมีรายงานพรรณพฤกษชาติในประเทศไทยพบว่าเป็นไม้เฉพาะถิ่น เช่น ดินจ่า ซึ่งเป็นพืชที่มีคุณค่าเป็นอาหารและสมุนไพรของชาวบ้านมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย

ประวัติความเป็นมาของบ้านวังห้ว

ยังไม่เคยมีการจัดทำประวัติบ้านวังห้วเป็นเอกสารเอาไว้แต่อย่างใด การสืบค้นข้อมูลจึงต้องอาศัยข้อมูลเชิงมุขปาฐะจากผู้สูงอายุและผู้นำชุมชนนำมาเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์และเวลาขึ้นเป็นครั้งแรก เท่าที่สืบค้นได้มีเพียงสั้น ๆ แบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้มีการประชุมและสำรวจความ

ต้องการของชุมชนในวันที่ 17 มีนาคม 2554 และได้ลงพื้นที่สำรวจชุมชนในวันที่ 26 มิถุนายน 2554 จากการประชาคมและสำรวจชุมชนได้ข้อมูล ดังนี้

ประวัติความเป็นมาคือชื่อวังหว่า เพราะว่ามีต้นหว่าใหญ่ 3 ต้นอยู่กลางทุ่งนา เมื่อก่อนเป็นบ้านน้อยกะตากวย เพราะตากวยเป็นคนมาอยู่ก่อน ชาวบ้านเรียกบ้านน้อยกะตากวย เดิมอาศัยอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง บ้านเกิดเมืองนอน ดั้งเดิมเป็นคนไทย ย้ายมาจากเวียงจันทน์ สกลนคร กภาพสินธุ์ แล้วมาตั้งเป็นบ้านท่าขอนยาง ตามลำดับ (ทวิ ถาวโร,จำนงค์ กิตติสกล. 2542 : 25-28) เมื่อเมืองท่าขอนยางตั้งมาได้ประมาณ 50 ปี หรือในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2442 -2452 ชาวบ้านกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งประสงค์จะออกไปอยู่นอกเมืองใกล้ ๆ กับที่ทำนาทำไร่ ทางด้านทิศใต้ของเมืองท่าขอนยาง เพื่อไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปมา มีนายโหม เนื่องอุดม ภรรยา คือนางอ่อน เป็นหัวหน้า นำเพื่อนบ้านประมาณ 10 ครอบครัว สมาชิกประมาณ 40 คน ออกมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านร้างริมแม่น้ำบริเวณกุดชีหลง อยู่มาได้ประมาณ 3 -4 ปีประมาณปี พ.ศ. 2446 ก็ได้เกิดอาเพศเหตุร้ายขึ้นในกลุ่มครัวเรือนที่ตั้งใหม่นี้ ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนที่เหลือพากันย้ายกลับเข้าไปอยู่ในเมืองท่าขอนยางดั้งเดิมและหลังจากนั้นประมาณปีเศษคาดว่าอาเภทเหตุร้ายหายไปแล้วก็พากันออกจากเมืองมาอีกโดยมีนายโหมและนางอ่อน เนื่องอุดม เป็นหัวหน้ากลุ่มเช่นเดิม ครอบครัวที่ออกมาครั้งหลังนี้เป็นครอบครัวชุดเดิมบ้างเป็นครอบครัวที่สมัครใจออกมาใหม่บ้างจำนวนประมาณ 10 ครอบครัว สมาชิกประมาณ 40 คนเช่นเดิม แต่มีได้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านร้างบริเวณกุดชีหลง ดังครั้งก่อน ได้ย้ายมาตั้ง ณ บริเวณที่เป็นชุมชนบ้านวังหว่าในปัจจุบันจึงถือได้ว่าบ้านวังหว่าตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2448 นับถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2565 เป็นเวลา 117 ปี บ้านวังหว่ามีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 8 คน คือ

1. นายกวย (ไม่ทราบนามสกุล)
2. นายสีทา เนื่องสีสม
3. นายบุญมา จันทจร
4. นายคาน เหล่าโพธิ์
5. นายชม เนื่องอุดม
6. นายจรัญ เนื่องอุดม
7. นางอมรา จันทรเปล่ง
8. นายทวิศักดิ์ อ้วนมี (ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน)

ที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านวังหว่าตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนขนาดเล็ก จากตัวจังหวัดมหาสารคามเดินทางไปบ้านวังหว่าได้โดยใช้ถนนทางหลวงหมายเลข 213 (ถนนถีนานนท์) บ้านวังหว่าตั้งอยู่ทางขวามือ ริมแม่น้ำชี มีถนนลาดยางแอสฟัลท์ ขนาด 2 ช่องทางจราจร แยกเข้าสู่ชุมชนบ้านวังหว่าเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร (ถนนท่ายอน

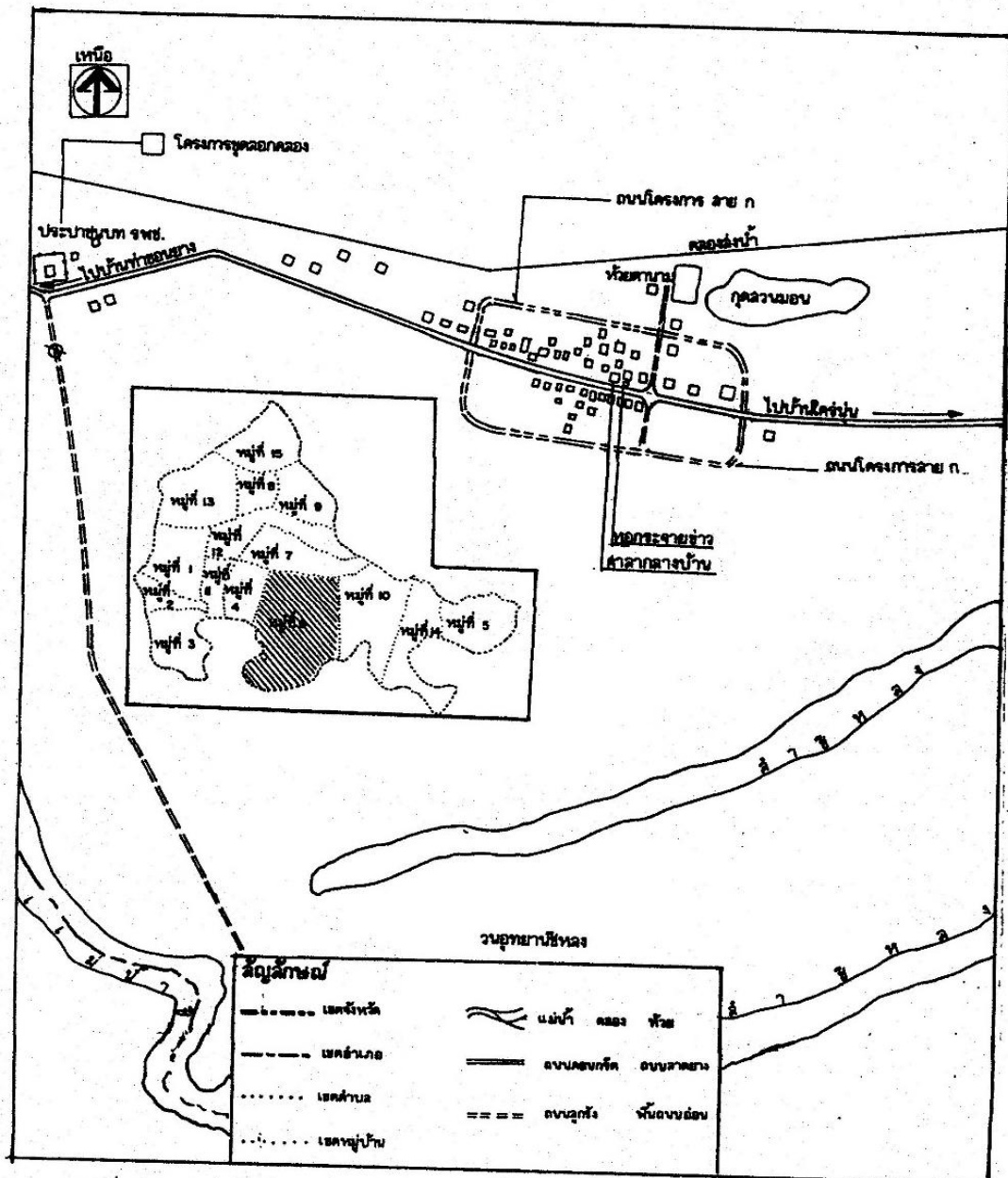
ยาง - ไคร์นุ่น) ชุมชนบ้านวังหว้าตั้งบ้านเรือนเรียงรายทอดยาวไปตามแนว 2 ข้างถนนประมาณ 1 กิโลเมตร

ทิศเหนือ จรดบ้านดอนยม ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 ทิศตะวันออก จรดบ้านไคร์นุ่น ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 ทิศใต้ จรด แม่น้ำชี เขตอำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก จรดบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

28

ภาพประกอบ 7 แผนผังบ้านวังหว้า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย

ที่มา : สำนักงานผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2542

ภาพประกอบ 3 แผนผังบ้านวังห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อปี พ.ศ. 2542

พื้นที่

บ้านวังห้ว มีพื้นที่เป็นที่ราบต่ำ เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ตั้งชุมชนประมาณ 350 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่อยู่อาศัย 60 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,706 ไร่ (ทำนาปีละ 2 ครั้ง) พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน (เขตสูบน้ำด้วยไฟฟ้าคลองชลประทาน) 1,715 ไร่ ป่าชุมชน (วนอุทยานชีหลง) 162 ไร่

ภาพประกอบ 4 แผนที่พอสั่งเขปชุมชนบ้านวังห้วจากการสำรวจของผู้วิจัย

จำนวนครัวเรือนและประชากร

ใน ปี พ.ศ. 2554 บ้านวังห้วมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 73 ครัวเรือน มีประชากรชาย 128 คน ประชากรหญิง 124 คน รวมประชากร 2525 คน

ลักษณะทางสังคม

ชุมชนบ้านวังหว้ากำเนิดขึ้นจากประชาชนในเมืองท่าขอนยางร้ายหลักแหล่งออกมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ เมื่อประมาณ 90 - 100 ปีก่อน หรือในระหว่าง พ.ศ. 2442 - พ.ศ. 2452 ซึ่งเมืองท่าขอนยางตั้งมาได้ประมาณ 50 ปี อาจเป็นเพราะผู้คนกลุ่มที่ย้ายออกมาไม่ชอบบรรยากาศของสังคมเมืองหรือไม่ก็เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพเพราะจะได้อยู่ใกล้ที่ทำนาหรือต้องการขยายที่ทำนาให้มากขึ้น ประชากรกลุ่มแรกนี้มีเพียงประมาณ 30- 40คน จำนวนครัวเรือนไม่เกิน 10 ครอบครัวยุคแรกจึงทำให้กลุ่มต้องอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ สันโดษ ขยัน มีความรักและสามัคคีกันอย่างแน่นแฟ้น เป็นการถ่วงวัฒนธรรมของกลุ่มที่ส่งผลต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน สังคมบ้านวังหว้าจึงเป็นสังคมที่ยึดระบบเครือญาติ รู้จักมักคุ้นกันหมดทุกคน เคารพนับถือกันตามระบบอาวุโสและอยู่ในทำนองพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกันและกัน การวางตัวของชาวบ้านดูเหมือนว่าสงวนท่าทีอยู่ข้างแต่หากได้เข้าไปถามไถ่ชวนพูดคุย ชาวบ้านก็จะมีท่าทีที่เป็นมิตรและพูดคุยด้วยอย่างเป็นกันเอง ระบบครอบครัวในบ้านวังหว้าเดิมเป็นครอบครัวขยายแต่ในปัจจุบันนิยมระบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักคือการทำนาปลูกข้าวเหนียว มีปลูกข้าวเจ้า จำนวน 75 ครัวเรือน ทำสวนจำนวน 7 ครัวเรือน ทำไร่ จำนวน 4 ครัวเรือน รับราชการ จำนวน 4 ครัวเรือน และอาชีพอื่น ๆ เป็นอาชีพรอง ได้แก่รับจ้างทั่วไป จำนวน 20 ครัวเรือน เพาะพันธุ์ไม้ขาย จำนวน 4 ครัวเรือน ประมงน้ำจืด 10 ครัวเรือน นอกจากนี้ก็มีปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์สำหรับบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายควบคู่กันไปมีไม่มากนัก ร้านค้ามีจำนวน 3 ร้าน ขายของเบ็ดเตล็ด หุนหมุนเวียนประมาณร้านละ 20,000 บาท

ภาวะเศรษฐกิจ

รายได้ของชาวบ้านวังหว้า ผู้ใหญ่บ้านประมาณการจากข้อมูลของอำเภอและที่ทราบจากชาวบ้านโดยตรง รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 30,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 20,000บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2555) 35,000 บาท/คน/ปี ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 30,000 บาท/คน/ปี) จำนวน 5 ครัวเรือน

ศาสนา

ชาวบ้านวังหว้านับถือศาสนาพุทธทั้งหมด แต่โดยที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก ชาวบ้านฐานะไม่ดี และไม่มีที่สาธารณะกว้างขวางพอ จึงไม่อาจมีวัดในชุมชนของตนเองได้ การทำบุญประเพณีในวันสำคัญทางศาสนา จึงไปร่วมกับบ้านท่าขอนยาง เพราะบ้านท่าขอนยางมีวัดจำนวน 3 แห่ง จึงไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด

การศึกษา

ชาวบ้านวังหว้า รู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้เกือบทั้งหมดจบการศึกษาในระดับภาคบังคับ ไม่มีโรงเรียนใด ๆ ในชุมชน การเรียนระดับภาคบังคับต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง ซึ่งอยู่

ห่างจากชุมชนประมาณ 2 กิโลเมตร ส่วนโรงเรียนในระดับที่สูงขึ้นมีมากมายหลายแห่งในหมู่บ้านใกล้เคียง ไปมาสะดวก

สิ่งสาธารณูปโภค

ชุมชนบ้านวังห้ว มีถนนลาดยางแอสฟัลท์ ขนาด 2 ช่องทางจราจร สาย ท่า-ขอนแก่น - ใครุ่นผ่านตลอดชุมชน สภาพดีปานกลาง แต่ถนนขอยแยกไปตามกลุ่มครัวเรือนบางส่วนยังเป็นถนนดินธรรมดาที่มีดินลูกรังก็มี สภาพไม่ดี หน้าฝนมีน้ำขัง เป็นหลุมเป็นบ่อ เนื่องจากการระบายน้ำเป็นไปตามธรรมชาติ ยังไม่พัฒนา มีไฟฟ้าและใช้ไฟฟ้าทุกครัวเรือน มีหอกระจายข่าวเปิดทำการเฉพาะเมื่อมีเรื่องจะต้องแจ้งให้คนในชุมชนทราบ จำนวน 1 แห่ง มีศาลาประชาคมขนาดเล็กเป็นที่ประชุมและจัดกิจกรรมของชาวบ้าน จำนวน 1 แห่ง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน จำนวน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง มีประปาหมู่บ้านโดยการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจากแม่น้ำชีส่งตามท่อไปยังครัวเรือนผู้ใช้น้ำ น้ำประปาหมู่บ้านใช้น้ำชี 5 บาทต่อหน่วย ไม่ใช่ประปาภูมิภาค ข้อได้เปรียบของชุมชนบ้านวังห้ว คือ วนอุทยานชีหลง มีขนาด 162 ไร่ อยู่ติดกับชุมชน มีบรรยากาศร่มรื่น สวยงามด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด ใช้เป็นที่พักผ่อนได้สะดวกสบาย

การสาธารณสุข

การสาธารณสุขมูลฐานบ้านวังห้วส่วนที่ดี ได้แก่ ถนนสายหลักมีสภาพดีและสะอาด มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน (จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 75 ครัวเรือน) มีส้วมซึมครบทุกครัวเรือน ระบบการประปาดี (จำนวนผู้ใช้น้ำประปา 75 ครัวเรือน) ด้านอื่น ๆ ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องพัฒนาหลายประการ อาคารบ้านเรือนส่วนน้อยยังไม่สะอาดเท่าที่ควร ถนนขอยยังสกปรกในบางแห่ง การจัดเก็บและทำลายขยะมูลฝอยอยู่ในระดับปานกลาง พลาณามัยของชาวบ้าน แข็งแรงสมบูรณ์ดี ยามป่วยไข้ใช้วิธีรักษาพยาบาลแผนปัจจุบันที่สถานีนามัยท่าขอนแก่นหรือคลินิกหรือโรงพยาบาล ซึ่งไปในตัวจังหวัดมหาสารคามไกลกว่าไปอำเภอกันทรวิชัย

องค์กรและสวัสดิการในชุมชน

มีสวัสดิการการณาปนกิจซึ่งเป็นสมาชิกหมดทั้งหมู่บ้าน สมาชิกจ่ายครอบครัวละ 20 บาท/ศพ สามารถให้การสงเคราะห์ได้ศพละประมาณ 1,000 บาท และมีกลุ่มที่เข้าร่วมสวัสดิการการณาปนกิจกับชุมชนบ้านท่าขอนแก่นในอัตราครอบครัวละ 10 บาท/ศพ ด้วยหลายครอบครัว มีกลุ่มผู้ใช้น้ำจากโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคส่วนหนึ่งและใช้เพื่อการเกษตรอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรนี้จัดในรูปสหกรณ์ มีกฎระเบียบการใช้เช่นเดียวกับการชลประทาน

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
แม่น้ำไหลผ่านตลอดปี	เพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านได้ทำการเกษตรทำนาปีและนาปรังตลอดปี	ห่างจากหมู่บ้าน 500 เมตร
วนอุทยานชีหลง	เป็นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ให้ราษฎรหาของป่าได้โดยเฉพาะเห็ด	ห่างจากหมู่บ้าน 500 เมตร
ชีหลง	เป็นแหล่งประมงของชาวบ้านมีพื้นที่ ใช้ในการหาปลาตลอดปี	ห่างจากหมู่บ้าน 500 เมตร

ตาราง 1 ทรัพยากรธรรมชาติและลักษณะการใช้ประโยชน์

ผลการวิเคราะห์วิถีชีวิตไทญ้อบ้านวังหว่า

การวิเคราะห์วิถีชีวิตชาวไทญ้อบ้านวังหว่า ในงานวิจัยนี้ แยกเป็น 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งวิเคราะห์ในด้านปัจจัยสี่ในการครองชีพ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน และการบำบัดโรคภัยเจ็บ ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์บริบทของชีวิตได้แก่ ความเชื่อ พิธีกรรม และขนบประเพณีที่สำคัญ ๆ โดยอาศัยข้อมูลทั้งจากเอกสาร วรรณคดี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากภาคสนามรวมกัน นำมาพรรณนาเชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน เป็นการวิเคราะห์ในภาพรวมของทุกกลุ่มชุมชนและกล่าวถึงความเด่นชัดในบางเรื่องของบางกลุ่ม ดังนี้

บริบทของชีวิต

ชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ และบริบทของชีวิตในด้านต่าง ๆ ของชาวไทญ้อบ้านวังหว่า ในปัจจุบัน มองในลักษณะภาพรวม พบว่า แม้มีบางกลุ่มได้พยายามปรับตัวตามอย่างสังคมเมือง ก็ไม่อาจละทิ้งความเป็นชนบทได้โดยสิ้นเชิง เพราะเหตุว่ายังต้องพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (2538 : 77-78) ทรงพรรณนาภาพลักษณะวิถีชีวิตผู้คนในสังคมชนบทภาคอีสานไว้อย่างชัดเจนว่า

“...ได้ไปเที่ยวตามหมู่บ้านราษฎรตามทางที่ผ่านมาหลายแห่ง บางแห่งเป็นบ้านใหญ่ตั้งมาช้านานหลายชั่วคน ลองไต่ถามถึงประเพณีการสมาคมของชาวบ้านเหล่านี้ ตามที่พวกชาวบ้านชี้แจงได้ความประหลาดน่าพิศวงอย่างหนึ่ง คือชาวบ้านเหล่านี้ครัวหนึ่ง ก็มีบ้านอยู่แห่งหนึ่ง มีเหย้าเรือนพอกันอยู่ และมีขี้ข้าวเก็บไว้พอกินปีหนึ่งในลานบ้านปลูกพริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ สำหรับต้มแกง นอกบ้านก็มีสวนผลไม้ เช่น กล้าย อ้อย หมาก มะพร้าว และมีที่ปลูกต้นหมอนสำหรับเลี้ยงไหม ต่อเขตสวนออกไป

ถึงทุ่งนา ต่างมีเนื้อนาและโคกระบือพอทำได้ข้าวกินทุกครัวเรือน ถึงฤดูทำนาช่วยกันทำนาทั้งชายหญิง เด็กผู้ใหญ่ ลีนฤคณาผู้ชายไปเที่ยวหาของขาย ผู้หญิงอยู่บ้านเลี้ยงไหมและทอผ้าทำเครื่องนุ่งห่ม เศษอาหารที่เหลือบริโภคใช้เลี้ยงไก่และสุกรไว้ขาย การกินอยู่ของชาวบ้านทำได้เองเกือบไม่ต้องซื้อหา สิ่งซื้อก็คือเครื่องเหล็ก เช่น จอบ เลื่อย มีด พร้า เป็นต้น และเครื่องถ้วยชาม บางทีก็ซื้อด้าย ทอผ้าหรือผ้า ผืนและของอื่น ๆ ที่ชอบใจ ซึ่งพ่อค้าหาไปขาย เงินทองที่จะใช้ซื้อหาก็คือพอเพียง เพราะมีโคกระบือที่ ออกลูกเหลือใช้และมีหมูและไก่ที่เลี้ยงไว้ด้วยเศษอาหารเหลือบริโภค ขายได้เงิน ซื้อของที่ต้องการได้ พอปรารถนาต่างครัวต่างเป็นอยู่อิสระแก่กัน ไม่มีใครเป็นบ่าว ไม่มีใครเป็นนายใคร ลูกบ้านอยู่ใน ปกครองของผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวของตน แล้วก็ยังมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันต่อขึ้นไป ดูปกครองกันง่ายตาย แต่ที่ทั้งตำบลนั้นจะหาเศรษฐีที่มั่งมีเงินแต่ 200 บาทขึ้นไป ไม่มีเลย คนยากจนถึงต้องเป็นบ่าวคนอื่น ก็ไม่มีเลยสักคนเดียว คงอยู่กันมาเช่นนี้ นับด้วยร้อยปี แล้ว เพราะเหตุว่าพวกเขาชาวบ้านทำไร่นาหาเลี้ยง ตัวได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงิน ความรู้สึกต้องการตัวเงินไม่รุนแรงเงินก็ไม่มีอำนาจเหมือนในเมืองที่ว่าเป็นศิวิไลซ์ จึงไม่มีใคร มีใครสะสม แต่จะว่ายากจนก็ได้ไม่ได้ เพราะเลี้ยงตัวได้โดยผาสุก ไม่อึดอัด เมื่อได้ ความดังกล่าวมา ได้อธิบายให้หมอแบรดต็อกเข้าใจ แล้วถามว่า ประชุมชนเช่นนี้ฝรั่งจะเห็นว่ามี ความสุขหรือมีความทุกข์ประการใด หมอแบรดต็อกเป็นชาวอเมริกันตอบว่า พวกเขาเชยลิสต์ในเมือง ฝรั่งที่คุ้นเคยกัน ต่างก็ต้องการจะเป็นอย่างพวกเขาชาวบ้านนี้เอง ที่แท้สมาคมอย่างที่เขาเชยลิสต์ ต้องการมีอยู่ในเมืองนี้มานานับด้วยร้อยปี พันปีแล้ว สมกับสุภาษิตที่ว่า "ไม่มีอะไรแปลกใหม่ในโลกนี้..."

โดยนัยดังกล่าว จึงเห็นว่าได้ภูมิปัญญาในการจัดระเบียบสังคม การปกครอง การประกอบ อาชีพ การแบ่งปันภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ การใช้ทรัพยากร และนิสัยการบริโภคของชาวชนบท ไทยทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีตได้ก้าวลำนานาสังคมอเมริกันและยุโรปมาเป็นเวลานานแล้ว ลักษณะ ของสังคมโซเชี่ยลลิสต์ซึ่งเกิดขึ้นและมีอยู่ในสังคมชนบทไทยโดยอัตโนมัติแผ่ขยายไปทั่วในทุกรัฐภาค และทุกกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านาน และภาพลักษณ์วิถีชีวิตของชาวไทญ้อบ้านวังหว้าก็เป็นไปในทำนอง เดียวกันนี้ ลักษณะสังคมดังกล่าวถูกเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ เนื่องจากการคล้อยตามวัฒนธรรม ตะวันตกและมองข้ามวัฒนธรรมอันดีงามของตนเอง วิถีชีวิตชาวไทญ้อบ้านวังหว้าตั้งแต่เกิดจนตาย ผูกพันอยู่กับความเชื่อและพิธีกรรม เรื่องผี เรื่องพราหมณ์ และพุทธศาสนา มากมายขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ในวัฒนธรรมไทญ้อ จึงค่อนข้างหลากหลาย และโดยที่ชาวไทญ้อแต่ เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศลาว เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยคืออยู่ในภาคอีสานซึ่งชนพื้นเมืองอีสาน หลายกลุ่มหลายเผ่าพันธุ์ทั้งที่เป็นชนพื้นเมืองเดิมและที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงต่างกลุ่ม ต่าง มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไทญ้อเองอยู่ร่วมกับชนเผ่าพันธุ์อื่นในพหุสภาวะ รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น อยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหา การผสมกลมกลืนโดยปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนบ้าง ยอมรับวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่นบ้าง ทำให้วิถีชีวิตชาวไทญ้อวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่ อ่อนแอก็ถูกกลืนโดยสังคมนับอย่างไม่รู้ตัว แต่หลายกึ่งคงมีความเป็นไทยอย่างมั่นคงและ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้งชาวไทญ้อได้รับเอาวัฒนธรรมอีสานเข้ามาใช้ในวิถีชีวิตของตน ได้อย่างผสมกลมกลืนปราศจากปัญหา การกล่าวถึงบริบทของชีวิตของชาวไทญ้อบ้านวังหว้า

ในที่นี้ เป็นการกล่าวถึงวัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน คัดเฉพาะที่เห็นว่ามีสาระสำคัญส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของที่เห็นว่าเป็นวิธีหรือภูมิปัญญาหรืออุบายที่ชาญฉลาดที่สามารถควบคุมคนในชุมชนให้ตั้งอยู่ในทางที่ถูกที่ควร โดยเชื่อมโยงกับอดีตตามความเหมาะสม

ประเพณีและความเชื่อ

"ผี" ในความหมายของชาวไทญ้อและคนอีสาน หมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษและทวยเทพเทวดาซึ่งมีคุณูปการสูงส่งต่อการดำรงชีพของมวลมนุษย์ ผู้คนอันเป็นเชื้อสายเผ่าพันธุ์ต้องปฏิบัติตอบสนองด้วยจิตสำนึกแห่งความกตัญญู มิเช่นนั้นแล้ว จักเกิดอาเพศเหตุร้ายทำให้ไม่สามารถดำรงชีพอยู่อย่างมีความสุขได้ และนี่คือความเชื่ออันเป็นที่มาของพิธีกรรมและขนบประเพณีต่าง ๆ โดยรวมเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติอื่น ๆ เข้ามาด้วยเมื่อมีศาสนาที่เอาศาสนาหรือศีลธรรม เข้ามาผูกพันทำให้ผ่อนคลายพิธีกรรมต่าง ๆ ไปในทางที่ดี และเป็นธรรมดาเมื่อผู้คนเจริญขึ้น รู้จักพินิจพิจารณาพิจารณาหาเหตุผล หาความเป็นจริง ก็ย่อมจะละทิ้งสิ่งงมงายหลายอย่างไปได้ ขนบประเพณีที่ยังคงปฏิบัติสืบเนื่องกันมา แม้ในปัจจุบันแทบไม่หลงเหลือให้เห็น แต่สามารถรับรู้ได้ผ่านหนังสือตำราและคำบอกเล่า ดังนี้

ประเพณีการคลอดลูก ปัจจุบันชาวไทญ้อบ้านวังหว้า เลิกการทำคลอดโดยหมอตำแย โดยสิ้นเชิง มีการฝากครรภ์ ณ สถานพยาบาลต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ กล่าวได้ว่า เมื่อมารดาและบุตรกลับมาบ้านเรือนของตนจะมีพิธีสู่ขวัญโดยหมอสูตรหรือหมอพรหมณ์ การสู่ขวัญมารดาเรียกว่า "ขวัญแม่ลูกอ่อน" การสู่ขวัญบุตรเรียก "สู่ขวัญเด็กน้อย" การสู่ขวัญบางคนเรียกสูตรขวัญวัตถุประสงค์ของการสู่ขวัญก็เพื่อบอกกล่าวให้ผีเรือนรับรู้ว่ามีหญิงเป็นแม่ และทารกเกิดใหม่ขึ้นในครัวเรือน ขอให้ช่วยอภิบาลคุ้มครองให้อยู่ดีมีสุขด้วย และให้คนทั้งสองมีขวัญดี มีสติมั่นคง ไม่ขวัญอ่อน ขวัญหาย ชักงัว ชักใจ ในพิธีกรรมนี้มีการ "ป่าวคำเล็ด" โดยมีความเชื่อว่าคนเรามีการเวียนว่ายตายเกิด การป่าวคำเล็ด ก็เพื่อมิให้ผีที่เคยเป็นแม่เด็กในชาติก่อนมาเอาเด็กไป หากเด็กถูกผีเอาไปก็ตาย คำเล็ดมี ดังนี้

“...ต่อจากนี้ก็จะบอกผีพราย ตาลาย ๆ ก็แม่ตานกเค้า คั้นแม่่นลูกสุให้เอาไปมือนี่

คั้นมือน้ำลีแม่่นลูกกู กูจะให้ลูกเรียน กูจะให้ลูกบวช กูจะให้... ..

(ตามที่เห็นดีเห็นชอบ) กูกู้ กูกู้ กูกู้ ...”

ทำพิธีสู่ขวัญพร้อมกันทั้งแม่และลูก หรือแยกกันทำก็ได้ โดยการจัดบายศรี เครื่องขันซ์ 5 บูชาผี หมอพรหมณ์หรือหมอสูตรร้ายคำสู่ขวัญเป็นทำนอง ยืดยาว กินเวลาประมาณ 20 นาที คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านมาร่วมรับรู้ในพิธีด้วย จบการสู่ขวัญแล้ว ต่อด้วย "การมิตพาย" คือว่าคาถาร่วมกับประพรมน้ำมนต์ (เป็นน้ำเหล้าขาวหรือน้ำธรรมาไมใช้น้ำหอม) แก่แม่ลูกและผู้ร่วมในพิธีและผูกข้อมือแม่ลูกด้วยด้ายหรือไหมขวัญปัจจุบันนิยมใช้ด้ายฝ้ายดิบสีธรรมชาติหรือสีเหลือง

- พิธีปลงศพ ชาวไทยอุ้มแบ่งศพเป็น 2 ประเภท คือศพตายโหงและศพตายปกติ ศพตายโหงเป็นศพที่ตายร้าย เช่น ตายเพราะอุบัติเหตุ ตกต้นไม้ตาย ตกน้ำตาย ตายท่า (ตายด้วยโรคระบาด) ฟ่าผ่าตาย ถูกสัตว์ทำร้ายตาย เป็นต้น รวมทั้งศพเด็กทารก ศพประเภทนี้ชาวไทยอุ้มไม่เอาเข้าบ้านไม่เอาเข้าวัดมีความเชื่อว่าตายเพราะผีร้ายทำให้ตายหากเอาเข้าบ้านผีร้ายจะตามมาเข้าบ้านด้วย คนในบ้านจะเดือดร้อน หากเอาเข้าวัดผีร้ายก็จะตามเข้าวัด พระเณรในวัดจะเดือดร้อน จึงนำศพไปฝังในป่าช้าในวันที่ตายนั้น ไม่มีการบำเพ็ญบุญกุศลใด ๆ ในการฝังนั้นจะเอาสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ตายฝังรวมไปด้วย การขุดป่าช้าในที่สาธารณะในบางส่วนของตำบลขามเฒ่าพัฒนาและบางส่วนของตำบลคันธารราษฎร์ เนื้อที่ประมาณ 24 ไร่ ในเดือนกรกฎาคม 2542 เพื่อทำเป็นแหล่งน้ำสาธารณะ พบกระดูกและสิ่งของเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผาและโลหะจำนวนมาก แต่ชำรุดผุพังแตกหักทั้งสิ้น ปัจจุบันการฝังศพฝังศพตามความเชื่อดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นเวลาประมาณ 30 ปีมาแล้วไม่ค่อยมีการฝังศพ มักจะนำมาบำเพ็ญบุญกุศลที่บ้านเพียง 1 คืน แล้วนำไปเผาที่วัด เป็นการให้เกียรติผู้ตายอย่างหนึ่งและเป็นการส่งผู้ตายไปสู่ที่ซอบอีกอย่างหนึ่ง ประกอบกับการใช้ป่าช้าเป็นการสิ้นเปลืองพื้นที่อย่างมาก ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเลิกการฝังศพโดยสิ้นเชิง ศพอีกประเภทหนึ่งตายปกติ เช่น ป่วยตาย หรือตายเฒ่า ตายแก่ มีการบำเพ็ญบุญกุศล สวดอภิธรรมศพ โดยทั่วไปเกินคนไว้ 3 คืน แต่ไม่มีข้อจำกัดใด ๆ จะเก็บศพไว้นานเท่าใดก็ได้ แต่เดิมนั้นผู้เป็นเชยทุกคนของผู้ตายจะต้องออกมาเดินสาก ตอนกลางคืนหลังจากพระสวดศพแล้ว การเดินสากมีลักษณะท่าทางการเดินทำนองเดียวกับการเดินลาวกระทบไม้ เชยทุกคนต้องออกมาเดินใน 3 คืนแรก และตอนยกศพไปเผา หากเดินไม่เป็นหรือกลัวสากหนีบเท้า ไม่ออกมาเดิน ก็ต้องจ้างคนอื่นมาเดินแทน มีค่าจ้างเป็นเงินบ้าง เป็นเหล้าบ้าง การเดินสากเป็นศิลปะการบันเทิงอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน เผ่าพันธุ์ไท-ลาวเรียกลาวกระทบไม้ เขมรเรียกเรือมอันเร โส้เรียกทั้งนี้้ง ไทดำเรียกเดินบังบู มีแต่เครื่องทำจังหวะหรือมีคนตรีอื่นบรรเลงทำนองด้วยก็ได้ ชาวไทยอุ้มนำมาใช้ในงานศพก็เพื่อผ่อนคลายความโศกเศร้าให้แก่บรรดาญาติมิตรของผู้ตาย ปัจจุบันประเพณีการเดินสากในงานศพนี้ยังคงมีอยู่เป็นปกติในกลุ่มไทยอุ้มบ้านแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ชาวไทยอุ้มบ้านวังหว้า เลิกทำไปนานแล้ว จนคนรุ่นใหม่ไม่ทราบว่าเคยมีประเพณีดังกล่าวในวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ตน การวางศพหรือโลงศพของชาวไทยอุ้มมีข้อแตกต่างจากประเพณีพื้นบ้านอีสาน คือ ชาวอีสานวางศพหรือโลงศพให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเป็นนัยบอกว่าชีวิตได้ตกอับดับสูญแล้ว แต่ชาวไทยอุ้มวางศพหรือโลงศพให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออกโดยเชื่อว่าทิศตะวันออกเป็นทิศแห่งการเริ่มต้นของแสงสว่าง ผู้ตายจะได้ไปพบกับความสว่างไสว มีชีวิตที่รุ่งโรจน์ในภพใหม่

การเผาศพ ชาวไทยอุ้มไม่เผาในวันพุธ นอกนั้นเผาได้ทุกวัน ตามประเพณีเผาในเวลาประมาณ 13.00 น. เมื่อเผาแล้วมีการสวดสงอีก 3 วัน ในวันที่สี่หลังการเผามีการทำบุญถวายสังฆทาน เป็นอันเสร็จสิ้นการปลงศพในระยะแรก ระยะที่ 2 ทำหลังจากวันเผาศพ 3 ปี เรียกว่า "ทำบุญกองบวช" มีการถวายภัตตาหารและเครื่องสังฆทานแด่พระสงฆ์ กรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย หากบุตรหลานผู้ตายเป็นผู้ชายที่ยังไม่มีครอบครัวก็จะบวชทุกคน เพื่ออุทิศผลบุญครั้งใหญ่แก่

ผู้ตาย เป็นการจบสิ้นพิธีปลงศพโดยสิ้นเชิง คู่สามีภรรยาชาวไทยผู้ออก หากคนหนึ่งคนใดตายไป คนที่มีชีวิตอยู่ตกเป็นม่าย ตามประเพณีไทยจะต้องอยู่เป็นม่ายไปจนตาย หากฝืนประเพณี คือมีคู่ครองใหม่ ถือว่าผิดผี ไม่นับถือบรรพบุรุษเป็นเรื่องที่สังคมไม่ยอมรับและพากันประณามหยามเหยียด มีชาวไทยผู้ออกเป็นม่ายจำนวนมาก

งานประเพณี

ชุมชนบ้านวังห้ว นั้นถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยผู้ออกที่ยังใช้ชีวิตตามวัฒนธรรมไทยผู้ออก มีวิถีชีวิตไทยผู้ออกกันทวิชัย ตั้งแต่เกิดจนตายผูกพันอยู่กับความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผี เรื่องพราหมณ์ และพุทธศาสนามากมาย ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ในวัฒนธรรมไทยผู้ออกจึงค่อนข้างหลากหลาย จารีตประเพณีที่สำคัญ และส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่เป็นเทคนิควิธีหรือภูมิปัญญา หรืออุบายที่ชาญฉลาดที่สามารถควบคุมคนในชุมชนให้ตั้งอยู่ในทางที่ถูกที่ควร งานประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา รวมถึงบางส่วนที่ไม่มีการปฏิบัติเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ค่อนข้างจะเป็นสากล สังคมปัจจุบันรับได้ ดังนี้

ฮีต 12

- เดือนอ้ายหรือเดือนเชียงดาวบ้านจะร่วมกันทำพิธีบุญเข้ากรรมโดยภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมถึงจะพ้นอาบัติ ญาติโยม แม้ออกผู้ยากได้บุญกุศลก็จะไปให้ทานรักษาศีล ซึ่งชาวบ้านมักจะประกอบพิธีในข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่วันที่คนในชุมชนมักจะทำคือวันขึ้น 15 ค่ำ

- เดือนยี่หรือเดือนสอง ถือเป็นบุญเบิกบ้าน ให้บ้านเมืองร่มเย็น เป็นสุข คนในชุมชนจะประกอบพิธีคุณลาน โดยการนำข้าวที่ตีแล้วมากองให้สูงขึ้น เรียกว่า “คุณลาน” หรือเรียกว่า “คุณข้าว” ชาวนาที่ทำนาได้ผลดี หากอยากได้กุศลให้ทานก็จะจัดเอาลานข้าวเป็นสถานที่ในการทำบุญ ซึ่งคนในชุมชนจะกำหนดเอาช่วงเดือนยี่เป็นเวลาทำบุญ

- เดือนสาม ประเพณีการทำบุญข้าวจี (บางแห่งเรียกบุญข้าวก็ บางแห่งเรียกบุญเดือนสาม) ชาวไทยผู้ออกกันทวิชัยทุกกลุ่มรวมถึงชุมชนบ้านวังห้ว ทำติดต่อกันเป็นปกติทุกปี ในช่วงเดือนมีนาคมเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนาจึงหันมาทำบุญสุนทานกัน ใช้ข้าวใหม่ที่ได้ในปีนั้นมาทำบุญ วันทำบุญข้าวจีไม่กำหนดแน่นอนขึ้นอยู่กับการตกลงใจร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันหรือเจ้าอาวาสเป็นคนกำหนด ซึ่งชาวบ้านก็เห็นชอบตามนั้น แต่นิยมจัดให้ตรงกับวันธรรมสวนะ คือวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ หรือ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ ทำโดยเอาข้าวเหนียวหนึ่ง แล้วมาปั้นเป็นก้อนกลมรีคล้ายไข่ขนาดพอคำพอกอยู่กับไม้เสียบเพื่อสะดวกในการจับ ใช้ไขไก่หรือไขเป็ดผสมน้ำอ้อย(ปัจจุบันใช้น้ำตาลก็มี) ตีให้เข้ากันราดบนข้าวเหนียวแล้วเอาไปย่างไฟ ทำซ้ำหลายครั้ง เพื่อให้ไข่ซึมกระจายไปทั่วก้อนข้าวเหนียว และย่างไฟจนสุกรอบ เหลืองหอม ชวนรับประทาน นำไปถวายเป็นภัตตาหารแด่ภิกษุ สามเณร เชื่อกันว่าจะได้อานิสงส์มากมาย_อีกหนึ่งวัฒนธรรมที่ชาวบ้านวังห้วถือปฏิบัติ คือ “เลี้ยงปู่ตา” โดยผู้นำชุมชนจะประกาศให้ชาวบ้านทราบและเตรียม ไก่ เหล้า

เครื่องเช่นไห้ว ฯลฯ ไปรวมกันที่บริเวณศาลปูตา เพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อ จากนั้นจะมีการเสี่ยงทายฟ้าฝนจากน้ำนหม้อต้มไก่ ถ้าหากน้ำล้นออกมาจากหม้อ ปีนั้นก็จะมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ หากน้ำในหม้อแห้ง ปีนั้นก็จะมีแห้งแล้ง

- เดือนสี่ ประเพณีบุญผะเหวด (บางแห่งสะกดเป็นผะส) คำ "ผะเหวด" กลายมาจากคำ "พระเวส" หมายถึง พระเวสสันดร การทำบุญพระเวสก็คือการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดร โดยเชื่อว่าผู้ที่จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอารียหรือพระศรีอริยเมตตรัย นอกจากเป็นคนดี กตัญญูรู้คุณบิดามารดาเคารพนบถือครูบาอาจารย์และยึดมั่นในพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องได้ฟังเทศน์มหาชาติจบทั้ง 13 กัณฑ์ในวันเดียวด้วย วัตถุประสงค์ในการทำบุญผะเหวดของชาวไทยอักษนทวิชัยทุกกลุ่มรวมถึงชุมชนบ้านวังหว่า ก็เพื่อเป็นการบูชาพระเวสสันดรและรำลึกพระคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า เพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ญาติผู้วายชนม์ และเพื่อตัวเองจะได้เกิดใหม่ในศาสนาพระศรีอารียจัดงานกันในเดือนสี่โดยชาวบ้านปรึกษาหรือกบวัด กำหนดวันใดก็ได้เป็นวันงานปกติจัด 2 วัน วันแรกเรียก "วันโสม" ชาวบ้านมารวมตัวกันที่วัดตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อทำบุญตักบาตรและแบ่งปันภาระหน้าที่กัน งานที่ต้องทำมีหลายอย่าง ได้แก่ การจัดตกแต่งสถานที่ การจัดอาหารถวายภิกษุสามเณรและเลี้ยงชาวบ้านกันเอง การจัดปัจจัยไทยทานใส่ภัณฑ์เทศน์ แบ่งผู้รับผิดชอบภัณฑ์เทศน์ การนิมนต์พระเทศน์ภัณฑ์ต่าง ๆ การจัดทำภัณฑ์หลอน เมื่อตกลงแล้วต้องจัดการทุกเรื่องให้แล้วเสร็จภายในวันโสมนี้ กิจกรรมหลักในวันนั้นนอกจากที่กล่าวแล้ว ที่สำคัญก็คือ ในเวลาประมาณ 15 นาฬิกา มีการนิมนต์พระอุคุตและแห่พระเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมืองเป็นกิจกรรมสมมติ ขบวนแห่เริ่มที่ใดก็ได้นอกบริเวณวัดแห่เข้าวัดแล้วก็จบ กิจกรรมช่วงกลางคืนชาวไทยอักษนบางกลุ่มก็จัดมหรสพสมโภชนงาน บางกลุ่มไม่มีมหรสพมีแต่เปิดเครื่องขยายเสียงเปิดเพลงสร้างบรรยากาศให้ครึกครื้นตามสมควร วันรุ่งขึ้นเป็น "วันงาน" ผู้รับผิดชอบภัณฑ์เทศน์ทุกคนนำภัณฑ์เทศน์ของตนไปที่วัด จัดวางเป็นที่เรียบร้อยก่อน 06.00 น. ครั้นถึงเวลา 06.00 น. พระสงฆ์เริ่มเทศน์มหาชาติและเทศน์ต่อเนื่องเรื่อยไปจนจบครบทั้ง 13 กัณฑ์ ใช้เวลาประมาณ 15 ชั่วโมง บางปี พระเทศน์เร็วก็จบเร็วขึ้น ในช่วงบ่ายวันนี้คุ้มบ้านต่าง ๆ พากันแห่ภัณฑ์หลอนเข้ามาในวัด เพื่อถวายแด่พระสงฆ์ที่กำลังเทศน์อยู่นั้น สำหรับชุมชนบ้านวังหว่านั้น ในชุมชนไม่มีวัด จึงไปร่วมบริจาคเงินไปสมทบและทำต้นดอกเงิน ณ วัดในชุมชนบ้านท่าขอนยาง

- เดือนห้า ประเพณีสงกรานต์ งานสงกรานต์เป็นงานยิ่งใหญ่มากสำหรับชาวอีสานและชาวไทยอักษนเป็นวันรวมสมาชิกของครอบครัว ซึ่งกระจัดกระจายไปทำงานในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดนอกจากจะได้พบปะญาติมิตรแสดงความเคารพนบถือต่อญาติผู้ใหญ่แล้ว ยังได้ร่วมกันทำบุญกุศลตามประเพณีและร่วมสนุกสนาน รื่นเริงกันด้วย เป็นบรรยากาศที่อบอุ่นที่ทุกคนชื่นชอบ จัดในช่วงเวลาตามประเพณีไทยสากล คือ วันที่ 13 - 15 เมษายน กิจกรรมของชาวไทยอักษน โดยรวมแล้วมีการทำบุญตักบาตร จัดขบวนแห่ทางสงกรานต์ รดน้ำขอพรจากญาติผู้ใหญ่ สู่ขวัญผู้สูงอายุและมีกิจกรรมสันทนา การต่าง ๆ แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม การกินเลี้ยงสังสรรค์สรกันมีเป็นปกติในทุกกลุ่ม ซึ่งสามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย

- เดือนหก ประเพณีบุญบั้งไฟ บุญบั้งไฟเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวไทญ้อให้ความสำคัญไม่น้อยกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวอื่น ๆ ผู้กพกับความเชื่อเรื่องผีแถนหรือพญาแทนซึ่งถือว่าเป็นเทพสูงสุดและประเพณีขอฝนของชาวนาภาคอีสาน จัดในเดือนหก หรือประมาณเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ในทุก ๆ ปี ไม่กำหนดวันตายตัวยืดหยุ่นตามความเหมาะสม งานบุญบั้งไฟมี 2 วัน คือวันแห่กับวันจุด ก่อนประมาณ 1 สัปดาห์ ช่างทำบั้งไฟของหมู่บ้านจะได้รับเงินจากการสมทบทุนกันของชาวบ้าน เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ มาทำบั้งไฟให้แล้วเสร็จทันวันแห่แต่ละบ้านจะมีช่างพื้นบ้านประมาณ 5 - 7 คน ระดมกำลังกันทำทั้งกลางวันและกลางคืน จนแล้วเสร็จตามกำหนดคางปี ก็เอาอุปกรณ์เก่ามาตกแต่งใหม่ บางปี ทำใหม่ทั้งหมด ขึ้นอยู่กับเวลาและงบประมาณ บั้งไฟมี 2 ชนิด คือชนิดที่ใช้แห่เพื่อความสวยงามและมีการประกวดชิงรางวัลกันด้วย บั้งไฟชนิดนี้เรียก "บั้งไฟเอ้" ไม่สามารถจุดขึ้นสู่ท้องฟ้าได้ อีกชนิดหนึ่งไม่ต้องการความสวยงามแต่ต้องการคุณภาพ เรียก "บั้งไฟจุด" สามารถจุดให้พุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าได้จริง ๆ คุณภาพอยู่ที่ความปลอดภัยคือจุดได้ไม่ระเบิดและพุ่งขึ้นท้องฟ้าได้สูงตามต้องการบั้งไฟใดจุดแล้วผ้อ ไม่พุ่งขึ้นท้องฟ้า ช่างทำบั้งไฟจะถูกชาวบ้านจับตัวไปโยนลงในปลักโคลนตมเป็นการทำโทษที่สนุกสนาน เฮฮากันเป็นที่ครึกครื้น วันแห่บั้งไฟเป็นวันที่ชาวบ้านรอกอย นอกจากจะได้ชมบั้งไฟที่สวยงามแล้ว ยังได้ชมขบวนแห่อันประกอบด้วยคณะกลองยาวที่สร้างความครึกครื้นเร้าใจตามแบบฉบับพื้นบ้าน ขบวนฟ้อนของแต่ละคุ้มบ้านที่เน้นความสวยงามทั้งคนฟ้อน ลีลาการฟ้อน และชุดแต่งกายไทยอประยุคต์ คู่หนุ่มหล่อสาวสวยที่สมมติเป็นท้าวผาแดงนางไอ่ขวัญใจงานบุญบั้งไฟของแต่ละขบวน (ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวไทญ้อนำเอาเรื่องท้าวผาแดงนางไอ่วรรณกรรมพื้นบ้านอมตะของชาวอีสานเข้ามาผูกพันด้วย) นอกจากนี้ยังมีหุ่นโขนหลายประเภทที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตคนชนบท มี ช้าง ม้า วัว ควาย ชาวนา เป็นต้น ซึ่งมักจะออกในรูปตลกขบขัน และที่ขาดมิได้ก็คือ "บักแป้น" และ "ปิ่นเมฆ" เป็นหุ่นคนสมสู่กัน บ้างก็ทำเป็นรูปอวัยวะเพศชายบ้างหญิงบ้างเอามาหาบมาคอนร่วมไปในขบวนแห่ คนที่ไม่คุ้นเคยกับประเพณีนี้อาจเห็นเป็นการลามกอนาจาร แต่ในวัฒนธรรมชาวอีสานและชาวไทญ้อถือว่าเป็นปกติของมนุษย์ เรื่องทางเพศเป็นเรื่องที่สังคมพากันปิดบังซ่อนเร้นกลายเป็นสิ่งเก็บกดมาทั้งปี จึงเปิดโอกาสในงานบุญบั้งไฟให้แสดงออกได้อย่างเปิดเผยโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย เป็นการคลายเครียดทางเพศไม่มีใครถือสาหาความแต่อย่างใด การเซ็งก็ล้วนแต่ใช้ถ้อยคำที่เป็นมุขตลกทางเพศเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น

“...อีอีต่าง บาดมันยงตึงตึงตึงตึงตึงตึง ช้างสี่ช้างอยู่ตึงเสอเพอ คนเสมอสี่คนตึง

หมอบ ปลาหมากแปบกุ่มปลาขาวดอง ปลาขาวทองสี่ปลาขาวเก็ง สี่เถลิงจิกหัวแมนไก่อ

สัตว์ที่ใหญ่ไคยน้อยแมนควย สี่ละลวยแมนม้าสี่ม้า สี่ซ่าๆ ไคยอ่อนแมนเป็ด สัตว์ที่เคียวกันงอแมนปี่

สี่เทิงฮ้านแมนเทวดา สี่กันคาแมนกบกับอั้งเซียดสี่เซียดเหยียดแข่งเหยียดขา เซียดจะนาสี่กันไนน้ำ

ตะตี่ต้ามโดนลงที่ถ้วน จัด...” (สาร สาระทัศนานันท์ 2530 : 49)

นอกจากนี้มีการร้องและรับเป็นทำนองอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า เรียกว่า "คำพอก" การร้องคำพอกหัวหน้ากลุ่มจะร้องนำวรรคหนึ่ง แล้วคนในกลุ่มก็รับให้เข้าจังหวะว่า "ซา" ถ้อยคำในคำพอกก็เป็นเรื่องสัปดนเช่นกัน ดังเช่น

“...อมพกๆพายๆ (ซา) หนึ่งทีลายคือหนึ่งกับแก๊ (ซา) โคยถ่ายฮั่วผู้สาวว่าคางบ

(ซา) สองมีอนบขอบคุณพญาแบ่น (ซา) หมกจินจิกให้สูเอาไปผอกสาเด้อ (ซา) หมกจอน

จอกให้สูเอาไปไซสาเด้อ (ซา) ซี้หีหลายให้สูเอาไปชุตสาเด้อ (ซา) หมอยหีกุดให้สูเอาไปตัดสา

เด้อ (ซา)...” (สาร สารทัศนานันท์ 2530 : 50)

คำแข็งและคำพอกในงานบุญบั้งไฟ สำนวนแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชน แต่สาระและถ้อยคำอยู่ที่เรื่องอวัยวะเพศและเรื่องเสพสังวาสทั้งสิ้น ทั้งผู้แข็งและผู้ชมผู้ฟังต่างยิ้มแยมแจ่มใสอารมณ์ดีกันถ้วนหน้า เป้าหมายก็เพื่อให้เกิดอารมณ์ขัน สนุกสนาน มีชีวิตชีวา มีกำลังใจ พร้อมรับงานหนักในฤดูกาลทำนาต่อไปเมื่อเสร็จสิ้นการแห่แล้ว บั้งไฟของแต่บ้านจะถูกนำไปเก็บที่วัดในหมู่บ้านหรือที่บ้านของช่างทำบั้งไฟ วันที่ 2 เป็นวันจุดบั้งไฟ แต่ละบ้านก็นำบั้งไฟสำหรับใช้จุดไปจุด ณ ที่ที่จัดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นชายทุ่งใกล้ ๆ กับวัด ชาวบ้านก็พากันมาชม หากบั้งไฟขึ้นสูงก็จะพอใจมาก เพราะเท่ากับได้เข้าใกล้พญาแกน สูงเพียงใดก็ใกล้พญาแกนเพียงนั้น พญาแกนจะรู้ว่าผู้คนจุดบั้งไฟบูชาเพื่อขอฝนจะได้บันดาลให้ฝนตกได้น้ำฝนทำนาทำไร่กันต่อไป

งานบุญบั้งไฟนี้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน มี ไทญ้อ ผู้ไท โส้ ส่วย เป็นต้นนิยมจัดกันมาแต่โบราณ จนยากที่จะสืบค้นต้นตอความคิดนี้ พิธีกรรมของแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่บ้างแต่ในส่วนสำคัญแล้วเป็นไปทำนองเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ในการบูชาพญาแกนขอให้พญาแกนบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล Klausner (1987) ได้ศึกษาเรื่องบุญบั้งไฟโดยเฉพาะอธิบายบางส่วนไว้ว่า งานบุญบั้งไฟให้ความมั่นใจแก่ชาวบ้านว่าธรรมชาติจะเอื้ออำนวยให้แก่การผลิตทางเกษตร เพราะได้ร่วมกันทำพิธีเป็นหลักประกันในความอุดมสมบูรณ์ของดินฟ้าอากาศแล้ว และกล่าวถึงการแสดงออกต่าง ๆ ในงานบุญบั้งไฟว่า การละเมิดกฎเกณฑ์และธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันทั่วไป ในชีวิตปกติ ในงานบุญบั้งไฟนี้ เชื่อว่า เป็นการปลดปล่อยให้คนได้หลุดจากกฎข้อบังคับของชุมชนเป็นการชั่วคราว เพราะชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนใกล้ชิดกันมาก ความใกล้ชิด เป็นกรอบบังคับพฤติกรรมของบุคคลได้อย่างเข้มแข็ง จึงจำเป็นต้องมีพิธีกรรมที่ปลดปล่อยความกดดันที่มีในชีวิตประจำวันลงเสียบ้าง ด้วยการกลับบทบาทและกลับกฎเกณฑ์ในบริบทของพิธีกรรม เช่น การกล่าวถึงหรือแสดงการร่วมเพศ อวัยวะเพศ หรือ ความหยาบโลนอื่น ๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์มารยาทในชุมชน สำหรับบ้านวังห้วจะมีการเสี่ยงบั้งไฟว่าจะอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่ ฝนฟ้าจะอุดมสมบูรณ์หรือไม่ โดยถือจากบั้งไฟ ถ้าขึ้นตรงและสูงแสดงว่าหมู่บ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าดีอุดมสมบูรณ์ ถ้าบั้งไฟวิ่งเข้าไปเข้าทางหมู่บ้าน แสดงว่าหมู่บ้านจะไม่สงบ มีอุปสรรค

- เดือนเจ็ด ประเพณีบุญเบิกบ้าน (ชาวอีสานเรียกบุญซำฮะ) เป็นกลอุบายอันชาญฉลาดของผู้นำชุมชนในสมัยก่อนที่เล็งเห็นความสำคัญในการรักษาความสะอาดที่อยู่อาศัยทั้งตัวอาคาร บ้านเรือน บริเวณบ้าน และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยนำความเชื่อเรื่องผีเข้ามากระตุ้น ชาวไทยยังยึดถือประเพณีนี้พอประมาณ คือบางปีก็ทำ บางปีก็ไม่ทำ ประเพณีเดิมทำ 3 วัน ปัจจุบันลดเหลือ 2 วันบ้าง วันเดียวบ้าง ทำในเดือนหกหรือเดือนเจ็ด เมื่อชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่าจะทำบุญเบิกบ้านวันใด เมื่อถึงวันนั้นก็เอากรวดเอาหินครอบคร้วละ 1 หรือ 2 ก้อน ไปกองรวมกันที่ลานวัดหรือที่สนามสาธารณะของหมู่บ้าน ใช้ด้ายสายสิญจน์กันเป็นวงไว้รอบกองกรวดหินนั้น ตอนกลางวันก็ทำความสะอาดบ้านเรือนและบริเวณรวมทั้งที่สาธารณะที่อยู่ใกล้ให้เรียบร้อย ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์และสวดชุมนุมเทวดา (ชาวไทย้อเรียก "สวดสักเค" หรือ "ปาวสักเค") รอบกองกรวดหินนั้นเป็นการปัดรังความชั่วไล่เสนียดจัญไรสิ่งเลวร้ายทั้งปวง เชื่อว่ากรวดหินในวงสายสิญจน์นั้นหลังจากพระสงฆ์สวดแล้วสะอาดบริสุทธิ์และมีอำนาจขับไล่สิ่งเลวร้ายได้ เมื่อถึงเวลาย่ำรุ่งประมาณ 04.00 - 05.00 น. ชาวบ้านครอบคร้วละ 1 - 2 คนก็มาเอากรวดหินเหล่านั้นไปโปรยหว่านตามที่ต่าง ๆ เพื่อขับไล่ผีร้ายและเสนียดจัญไรทั้งหลายทั้งปวงให้พ้นไปจากหมู่บ้าน เสร็จแล้วไปรวมกันที่ที่เคยกองก้อนหินไว้ เพื่อรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ในวันนี้หากครอบคร้วใดมีสิ่งของแตกหักชำรุดใช้การไม่ได้ หรือไม่พึงประสงค์แล้ว ต้องเก็บไปฝังหรือเผาให้หมดสิ้นด้วย บริเวณบ้านเรือนและสถานที่ต่าง ๆ ในวันนี้ มีความสะอาดปราศจากขยะมูลฝอยน่าอยู่อาศัย ผู้คนก็มีจิตใจสดชื่นเบิกบาน อารมณ์ดี สุขภาพจิตดี นับว่าเป็นประเพณีที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เดือนแปดและเดือนสิบเอ็ด ประเพณีงานบุญวันเข้าพรรษา - ออกพรรษา ดังได้กล่าวแล้วว่าประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทย้อส่วนมากผูกพันอยู่กับเรื่องผีและศาสนา วันเข้าพรรษา - ออกพรรษา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่ชาวไทย้อให้ความสำคัญเป็นอย่างมากประเพณีหนึ่งไม่มีชาวไทย้อกลุ่มใดละเลยต่อประเพณีนี้ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 อันเป็นวันเข้าพรรษา ชาวไทย้อจะนำข้าวปลาอาหาร เครื่องเวชภัณฑ์ ผ้าอาบน้ำฝน เทียน จาน้ำพรรษาและเครื่องสังฆทานต่าง ๆ ไปถวายภิกษุสามเณรที่วัดในหมู่บ้าน หากไม่มีวัดในหมู่บ้านก็จะไปยังวัดอื่นในหมู่บ้านใกล้เคียง ที่วัดมีการสมทานศีล 8 และฟังเทศน์ฟังธรรมเพื่อให้เกิดอานิสงส์เป็นมงคลแก่ตนเอง

- เดือนเก้าและเดือนสิบ ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดินทำในวันแรม 14 ค่ำเดือน 9 บุญข้าวสากทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 งานบุญทั้งสองงานนี้มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมคล้ายกัน อีกทั้งระยะเวลาที่ห่างกันเพียง 15 วัน จะถือว่าเป็นงานต่อเนื่องกันก็ได้ ชาวไทย้อในชุมชนต่าง ๆ จัดงานบุญนี้ทำนองเดียวกับชาวอีสานทั่วไป ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านเตรียมอาหารหวานคาวพร้อมทั้งหมากพลูบุหรีและของขบเคี้ยวต่าง ๆ ส่วนมากเป็นอาหารแห้ง เช่น เนื้อทอด เนื้อย่าง ไก่ย่าง ปลาเค็ม ไข่เค็ม ไข่ต้ม ข้าวต้มมัด เผือก มัน ข้าวสาร น้ำตาล เกือบ ผลไม้ ขนม ฯลฯ อาหารเหล่านี้จัดทำเป็นท่อน ๆ ด้วยใบตองสอด ห่อแยกตามประเภทอาหาร ไม่รวมกันคืออาหารคาวท่อนหนึ่ง ขนมหรืออาหารหวานท่อนหนึ่ง ผลไม้ท่อนหนึ่ง รวม 3 ท่อเป็น 1 ชุด จะทำมากน้อยก็ชุดก็ได้ตามศรัทธา ครั้นถึงเวลา 04.00 - 06.00 น. ของวันแรม 14 ค่ำ ก็นำ

อาหารเป็นชุดเหล่านี้ไปวางหรือแขวนตามที่ต่าง ๆ ในวัด เช่น กิ่งไม้ โคนต้นไม้ พื้นดิน ลานวัด ฯลฯ จุดธูปเทียน บอกกล่าวให้เปรตมากินอาหาร ไทญ์อยู่เรียกเปรตว่า "เปรต" หมายถึงญาติมิตรที่ตายไปและยังทนทุกข์ทรมาน ไม่ได้ไปผุดไปเกิด ครั้นรุ่งเช้าก็ทำบุญตักบาตร สมาทานศีล ฟังเทศน์และกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลแก่เปรต โดยที่อาหารที่นำไปเลี้ยงเปรตถูกแขวนไว้ตามกิ่งไม้หรือวางไว้ตามโคนต้นไม้ ตามพื้นตามดินกระจายไปทั่วบริเวณวัด จึงพากันเรียกว่าบุญข้าวประดับดินครั้งถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็ทำอาหารไปเลี้ยงเปรตเพื่อส่งกลับไปสู่ที่อยู่ของตน แต่จัดอาหารต่างกัน คือ ต้องมีข้าวเม่า ข้าวตอก ข้าวพองและขนมกระยาสาธ ส่วนอาหารอื่น ๆ เป็นไปตามสะดวก โดยจัดเป็นห่อเป็นชุดแบบเดิม หรือจัดใส่ภาชนะอื่นก็ได้ มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และถวายอาหารเพลพร้อมทั้งเครื่องปัจจัยไทยทานแด่ภิกษุสามเณรด้วย ทำนองเดียวกับการทำบุญสลากภัตในภูมิภาคอื่น ๆ จึงเรียกว่า "บุญสลาก" ภายหลังเกิดการรบกวนเสียงคำสลากกลายเป็นสาก จึงเรียก "บุญข้าวสาก" ในช่วง 15 วัน ตั้งแต่งานบุญข้าวประดับดินจนถึงงานบุญข้าวสากนี้ ผู้มีศรัทธาแก่กล้าจะมาประจำอยู่ที่วัดเพื่อสำรวมตน จำศีล ภาวนา ปฏิบัติธรรม ที่เป็นผู้หญิงก็บวชชีพรหมณีไปด้วย ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีภาระหน้าที่ในครัวเรือน

- เดือนสิบสอง บุญกฐินเป็นบุญที่กำหนดเวลาในการทำบุญ คือต้องทำในแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงเพ็ญเดือน 12 เพียงเท่านั้นและในบุญกฐินจะมีการนำธงรูปเต่าหรือจระเข้หรือตะขาบไปถวายวัด และธงดังกล่าวจะถูกนำมาผูกไว้ที่ปลายไม้ไผ่ที่ยาวพอสมควร จากนั้นก็นำไปตรึงไว้ในที่สูง เพื่อให้ผู้รู้ในหมู่บ้านดูความเร็วของลมที่พัดผ่านธง ถือว่าประเพณีบุญกฐินเป็นอีกหนึ่งประเพณีที่สามารถพยากรณ์ฝนฟ้าอากาศได้ อันจะส่งผลต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมต่อไป สำหรับบุญกฐินและบุญลอยกระทงชาวบ้านวังห้วจะไปร่วมกับชาวบ้านท่าขอนยาง ณ วัดเจริญผล

คองสิบสี่

สิ่งที่จะต้องกล่าวถึงต่อไปคือ คองสิบสี่ ชาวบ้านวังห้วถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของนักวิจัยทางด้านวัฒนธรรม เพราะหมู่บ้านวังห้วนอกจากจะมีฮีตสิบสองแล้ว ยังยึดถือปฏิบัติคองสิบสี่อย่างเคร่งครัดอีกด้วย ซึ่งแต่ละคองนั้นจะมีกรอบการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป แต่ชาวบ้านวังห้วยึดกรอบฮีตคองที่สอนประชาชนทั่วไปเป็นหลักเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ดังนี้

ข้อ 1 เมื่อข้าวกล้วรวงเป็นหมาก อย่าฟ้าวกินก่อน ให้เอาไปทำบุญทำทานแก่ผู้มีศีลกินก่อน แล้วจึงกินภายหลัง

ข้อ 2 อย่าโลภล่าม ตายอยย ถอยตาซัง อย่าจ้างเงินแดง แแบ่งเงินขว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบซ้ากล้าแข็งต่อกัน

ข้อ 3 อย่าเป็นคนละโมภ โลภมาก คดโกง อย่าเห็นแก่ตัว และอย่ากล่าวคำหยาบ

ข้อ 4 เมื่อจักขึ้นเขื่อนนั้นให้ล้างตีนเสียก่อนจึงขึ้น

ข้อ 5 เมื่อถึงวันศีล 7 8 14 15 ให้ทำการการวระก่อนเส้า

ข้อ 6 เมื่อจักนอนให้ล้างตีนก่อนจึงนอน

ข้อ 7 เถิงวันศีลให้เอาดอกไม้ขอขมาผัวแห่งตน และเถิงวันอุโบสถให้แต่งดอกไม้

รูปเทียนไปถวายพระสงฆ์เจ้า

ข้อ 8 ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็งมานั้น ให้นิมนต์พระสงฆ์เจ้ามาสูตรมงคลเขื่อน และทำบุญใส่บาตรถวายทาน

ข้อ 9 เมื่อพระภิกษุบิณฑบาตนั้นอย่าให้เพิ่นคองถ้ำ และเวลาใส่บาตรกะอย่าชุนบาตรยามใส่บาตรนั้นอย่าใส่เกิบกั้งหม่มผ้าปกหัว อุ่มหลานหรือถือศาสตราวุธ

ข้อ 10 เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ชำอะเบื่องตัน แล้วให้แต่งขันดอกไม้ เครื่องอัฐบริขารไปถวายท่าน

ข้อ 11 เมื่อเห็นพระภิกษุเจ้ากรายมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อน แล้วจึงพูด

ข้อ 12 อย่าเหยียบย่ำเงาเจ้าพระภิกษุตนมีศีลบริสุทธิ์

ข้อ 13 อย่าเอาอาหารเจื่อนตกกินแล้ว ไปทานให้แก่พระสงฆ์ และอย่าเอาไว้ให้ผิวกินจะกลายเป็นบาปทั้งชาตินี้และชาติหน้า

ข้อ 14 อย่าเสพเมณุกามคุณในวันศีลวันเข้าวัสสา ออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ ต้อเอ็ดมาได้ลูกได้หลานมาจะบอกยากสอนยาก

ซึ่งสิบสี่ข้อในเบื่องตันชาวบ้านบ้านวังห้วยยังยึดถือปฏิบัติ และเดินตามครรลองคลองธรรมอันดีงามมาจนถึงปัจจุบันนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.งานวิจัยในประเทศ

ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลิ่งวิเชียร และพิชาน พงศ์นุรักษ์ (2550) ได้วิจัยความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้ ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวในภาพรวมนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในระดับปานกลาง ประเด็นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมากที่สุดคือ อธิยาศัยไมตรีของเจ้าบ้านและชุมชน ประเด็นที่จัดอยู่ลำดับต่ำที่สุดคือ การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ซึ่งนักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับน้อย นักท่องเที่ยววัยผู้ใหญ่ไทย มีความพึงพอใจในระดับมาก ขณะที่นักท่องเที่ยววัยรุ่นไทยและวัยรุ่นต่างชาติ มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ขณะที่ภาพรวมของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวพบว่า ความต้องการสำคัญของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์มี 5 ประการ โดยสามประการแรกจัดเป็นความต้องการขั้นต่ำ คือ ความต้องการทางกายภาพ ส่วนความต้องการอีกสองประการเป็นความต้องการขั้นสูง คือ ความต้องการด้านความรู้และความเพลิดเพลินใจ ผลการศึกษาสามารถกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้เพื่อความยั่งยืน โดยการเชื่อมโยงเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและธรรมชาติกับประเทศเพื่อนบ้าน และร่วมมือกันในการพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและได้มาตรฐานบนเส้นทางท่องเที่ยว

ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ (2550) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนครพบว่า มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมภาคทฤษฎีให้แก่ชาวบ้าน มีการเตรียมให้มีกิจกรรมการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550) ได้วิจัยการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านบ้านป่าสักงามตำบลแวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อม ศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิต เป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้ และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินป่าบางช่วงยังขาดความปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามสอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แก่ การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดมุกดาหาร มีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรม เอกลักษณะของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจและการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก การสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจาก

จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย จึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญให้กับชาวบ้านในชุมชนแต่อย่างใด

ศุภิสรา ประเสริฐ (2551) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ เป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม มรดก สิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อที่สามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการอนุรักษ์เรื่องของภาษาญ้อ ทั้งการพูดและการเขียนให้มีการสอนในโรงเรียนอย่างเป็นทางการชัดเจน และให้มีการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การแต่งกายชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อควรมีการสวมใส่ทุกวัน โดยภาครัฐควรช่วยในการจัดหางบประมาณในการจัดซื้อ อีกทั้งควรส่งเสริมให้มีการเล่นตามประเพณีของชาวญ้อเป็นประจำทุกปีและอย่างต่อเนื่อง โดยหมุนเวียนจัดตามหมู่บ้านเครือข่ายญ้อให้ครบทุกหมู่บ้าน ในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านญ้อจังหวัดชัยภูมิ ควรจำลองวิถีชีวิตชาวญ้อไว้ที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามอย่างถาวร ควรสนับสนุนให้ทุกชุมชนของเครือข่ายช่วยกันผลิตของที่ระลึกส่งไปจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนเครือข่ายเพื่อหารายได้กระจายเข้าสู่ชุมชนให้มากขึ้น

พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ (2552) ได้ทำการวิจัยเส้นทางสายหิน : การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางสายหินที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ แหล่งหินตัด ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสีคิ้ว ปรางค์ร่องรอยการตัดหินไว้เป็น 2 แห่งคือ บ้านมอจะบก ตำบลลาดบัวขาว และวัดเขาหินตัด บ้านคลองตะแบก ตำบลลาดบัวขาว ซึ่งหินเหล่านี้จะนำไปใช้ในการสร้างปราสาทในเขตอำเภอสูงเนินและอำเภอใกล้เคียง ร่องรอยการสร้างโบราณวัตถุสถานในเขตอำเภอสูงเนิน เป็นการสะท้อนถึงวิถีของความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาของมนุษย์ในยุคประวัติศาสตร์ แสดงถึงผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมบนแผ่นหิน ซึ่งบ่งบอกถึงการรวมกลุ่มที่ชัดเจนของวัฒนธรรมชุมชนด้วยผลงานทางวัฒนธรรม เช่น ยุคสมัยทวารวดี ในเขตเมืองเสมา ซึ่งเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมาในยุคแรก ๆ และผลงานทางวัฒนธรรมยุคสมัยขอม ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน ซึ่งถือเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมาในยุคหลัง ปัจจุบันคนในท้องถิ่นได้ใช้ศาสนสถานดั้งเดิมเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน จัดพิธีกรรมบวงสรวง เช่น ไหว้เทพยดา จัดประเพณีกินข้าวคำ และประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ซึ่งกลายเป็นกิจกรรมที่มีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอสูงเนิน สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสกับบรรยากาศย้อนยุค และเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี ในส่วนของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละตำบล กรมศิลปากรได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ และมอบหมายให้ชุมชนท้องถิ่นดำเนินการดูแลสถานที่ดังกล่าว ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ขาดการประชาสัมพันธ์ในการนำเสนอข้อมูลให้นักท่องเที่ยวทราบ โดยเฉพาะแผ่นป้ายแสดงประวัติความเป็นมา และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ขาดข้อมูลในด้านการบริหารจัดการด้านนโยบายและการสารสนเทศ เพื่อนำไปวางแผน

พัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งโครงสร้างของการจัดการยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศูนย์กลางของหมู่บ้านยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ ปัญหานโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ จะเน้นส่งเสริมการจัดงานประเพณีมากกว่าส่งเสริมการท่องเที่ยว ขาดการประสานงานเพื่อการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความพร้อมของบุคลากรเพื่อการท่องเที่ยวมีจำกัด โดยเฉพาะงานวิชาการของบุคลากรในตำบลเป็นคนนอกเขตพื้นที่ จึงทำให้ขาดการสื่อความหมายให้เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น แนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องควรเน้นให้มีการประชาสัมพันธ์ ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของร่องรอยอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการจัดงานประเพณีท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรบริหารส่วนตำบล ควรส่งเสริมให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการปรับปรุง ดูแล รักษา และพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจและเป็นจุดขายอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดทำป้ายบอกทาง สิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศ จัดทำเอกสารหรือแผ่นพับแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้มากขึ้น จัดอบรมมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่เยาวชนอาสาสมัครในหมู่บ้านและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

อำคา แสงงาม (2553) ได้ทำการวิจัยการศึกษาศักยภาพทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ผลการวิจัยพบว่าในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ในอดีตมีการผลิตเกลือที่บ่อพันขันสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ส่งผลให้ขอมเข้าไปสร้างชุมชนและสร้างกุในทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อวัฒนธรรมขอมเสื่อม คนลาวเข้าไปอยู่แทนที่เดิมของขอม ได้ถือเอากุเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นประเพณีเฉพาะถิ่น จากนั้นประชาชนอพยพเข้าไปอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้มากขึ้น ภาครัฐเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมให้มีการปลูกข้าวหอมมะลิ รวมทั้งบูรณะกุให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า โรงสีข้าว การจัดการป่า พร้อมกับเปิดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงการเกษตร ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงกำหนดการท่องเที่ยวเป็นนโยบายทรัพยากรที่มีศักยภาพทำให้คนเข้าไปเที่ยว คือ ธนาคาร ชยะรีไซเคิล สุสาน กุ บ่อพันขัน ป่าทามกุดเป่ง ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ศูนย์ผ้าไหม เกจิอาจารย์ สิม คุคลองเมือง สวนเกษตร วรรณกรรม ดนตรีและการตัดลายกระดาษ ทรัพยากรเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ บุญบั้งไฟ พิพิธภัณฑสถาน บ่อเลี้ยงปลา องค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนจัดท่องเที่ยวและคนในชุมชนมีอัตลักษณ์ที่ดี สภาพปัจจุบันการจัดการ กุ สุสาน คุคลองเมือง สระน้ำ ชาวบ้านจะเข้ามาบริหารจัดการโดยประกอบพิธีกรรมตามคติผีพุทธและพราหมณ์ การจัดการสวนเกษตร ธนาคารชยะ การตัดลายกระดาษ วรรณกรรม บ่อเลี้ยงปลา บริหารจัดการโดยกลุ่มแม่บ้าน การจัดการเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ ศึกษาวิถีชีวิต และศึกษาธรรมชาติ บริหารจัดการโดยคณะบริหารหรือชมรมหรือบุคคล ซึ่งในกิจกรรมการบริหารจัดการดังกล่าวนี้สามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวและการเป็นวิทยากรให้ความรู้ ส่วนในด้านการจัดการ

ทรัพยากรควรพัฒนาโดยชุดบูรณะกุ สุสาน คูและคลอง สระน้ำ และถนน ปรับภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับบริบทเป็นอัตลักษณ์ชุมชนโบราณ เร่งฟื้นฟูและยกระดับประเพณีท้องถิ่นให้เป็นงานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในแนววิถีพอเพียงและคงไว้ซึ่งมิติวัฒนธรรมชุมชน พัฒนาป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ การผลิตข้าวอินทรีย์และแปรรูปข้าว ผ้าไหมให้ได้มาตรฐาน ด้านการบริหารจัดการเร่งโอนภารกิจการศึกษา โบราณสถานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมองค์กรชาวบ้านให้มีส่วนร่วมและมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน พัฒนาบุคลากรโดยการอบรม ศึกษาดูงาน การเรียนรู้ท้องถิ่น พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์และจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากขึ้น

สุวรรณณี จันทะตารา (2554) การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร กรณีศึกษาที่ราบอละเวง ลาวตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมรบริเวณชายแดนประเทศเวียดนาม เมื่อได้รับผลกระทบจากสงครามได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยบริเวณลุ่มแม่น้ำเซกอง แขวงเซกอง และแขวงอัตตะปือ เมื่อสงครามยุติรัฐบาลได้จัดให้ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านในพื้นที่ราบ ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น มีน้ำบ่อบาดาล มีไฟฟ้า มีถนนดินลูกรัง มีโรงเรียนและมีสุสาน ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกยางพาราและปลูกชา แต่ละเผ่ามีฝีมือการจักสานและการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์สวยงาม มีวัฒนธรรมการพูด การแต่งกาย การนับถือผี ประเพณีสำคัญคือการทำบุญแปงฮีด เรียกว่า ฮีดควาย ฮีดหมู ฮีดไก่ เผ่ากะตูและชนเผ่าแงะ มีแบบแผนในการสร้าง “หอแก้ว” เป็นสถานที่ประกอบพิธีแปงฮีดไว้กลางลานบ้าน และสร้างบ้านอยู่อาศัยโดยรอบ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชนเผ่า ได้แก่ ควรให้ชนเผ่าเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมในการพัฒนา มีการจัดอบรมและศึกษาดูงานการท่องเที่ยวด้านการบริหาร ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชนเผ่า มีกติกางาน และแบ่งปันรายได้ที่เป็นธรรม ด้านทรัพยากรชนเผ่าควรจัดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสภาษาชนเผ่า คติความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย อาหาร การทอผ้า การจักสาน การปั้นถ้วยชาม วรรณกรรม ดนตรีและควรมีจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าเพื่อเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว

พนมพร สารสิทธิยศ (2555) ได้วิจัยเรื่องศาสนสถาน : การพัฒนายุทธศาสตร์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ผลการวิจัยพบว่า มียุทธศาสตร์การพัฒนา 9 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยการพัฒนาห้องน้ำ ห้องส้วม ทางเดิน ที่พัก ร้านอาหาร จุดบริการนักท่องเที่ยว บริการน้ำดื่ม 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยการพัฒนาพระมัคคุเทศก์ 3) ยุทธศาสตร์การกระตุ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตโดยการพัฒนาร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร ศาลาพักผ่อน พิพิธภัณฑ์ แหล่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยมีการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้านงบประมาณและการออกกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามในการเยี่ยมชม 5) ยุทธศาสตร์การจัดเส้นทางท่องเที่ยวโดยการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในภาคอีสาน 6) ยุทธศาสตร์การจัดระบบสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว โดยใช้สื่อแบบบูรณาการเพื่อนำเสนอ

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว 7) ยุทธศาสตร์การสร้างฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในทันสมัยอยู่เสมอ 8) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับนานาชาติ และ 9) ยุทธศาสตร์การวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนสถาน รวมทั้งควรให้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

พัชรี ลิธิธูภา (2555) ได้วิจัยเรื่อง วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม : การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากล ผลการวิจัยพบว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ได้รับยกย่องเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากลของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยว วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นมรดกโลก เป็นแหล่งองค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งด้านการแพทย์แผนไทย สถาปัตยกรรม พุทธศิลป์ วรรณศิลป์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบที่สุด แต่มีการใช้องค์ความรู้เฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และการนวดแผนไทยเท่านั้น ด้านการรองรับการท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้วันละ 5,000-10,000 คนจากทั่วโลก ซึ่งจากจำนวนนักท่องเที่ยวในปริมาณมากนี้ ส่งผลกระทบเรื่องการจราจรแออัด ที่จอดรถไม่เพียงพอ สุขาไม่สะอาด การปฐมพยาบาลและเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง น้ำดื่มและถังขยะไม่เพียงพอ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีฝ่ายสงฆ์ที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน และมีคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวกันเองภายในวัด ทำให้ประสบปัญหาระบบสาธารณสุขโรค การประชาสัมพันธ์และการประสานงาน การบริหารทรัพยากรและการเงิน การจัดการสัตว์เลื้อยและสัตว์เร่ร่อนในเขตท่องเที่ยวของวัด รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากลของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามคือ มีเป้าประสงค์มุ่งพัฒนาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระดับสากล โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนา 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการดึงดูดใจการท่องเที่ยว โดยกำหนดกลยุทธ์ คือ พัฒนาองค์ความรู้และปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมให้น่าสนใจ สร้างศักยภาพและมาตรฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยว โดยมีกลยุทธ์เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีกลยุทธ์ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับสากล 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้ได้มาตรฐานสากล ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบและกระตุ้นการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย

ถนัด ยันต์ทอง (2555) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำรอบเกาะเมืองนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจรดกโลก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า เมืองพระนครศรีอยุธยาในอดีตเป็นศูนย์กลางการค้าและเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียและของโลก มีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติ จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเอื้อต่อการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม แหล่งธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชน การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำรอบเกาะเมืองนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจรดกโลกที่สำคัญ พบว่า ขาดการประชาสัมพันธ์ในการสร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยว ในประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ขาดหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ขาดความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน ร่วมรับประโยชน์ และขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ทรงฤทธิ์ แสงวุฒิ (2555) ได้วิจัยรูปแบบการจัดการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเขตการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดร้อยเอ็ด มีศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม มีโฮมสเตย์ที่จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ มีสินค้าที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จังหวัดขอนแก่น มีหมู่บ้านเต่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีสวนเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ตามฐานต่าง ๆ มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดมหาสารคาม มีบ้านแพงที่เป็นแหล่งหัตถกรรมทอเสื่อกกที่มีชื่อเสียง มีอุทยานมัจฉาโขงกุดหวายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับจังหวัด จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหนองห้างมีประเพณีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืนได้ มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ป่าต้นแบบของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ มีหัตถกรรมทอผ้าแพรวาที่มีชื่อเสียงมีกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทบ้านโคกโก่งที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้ ในส่วนของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวมีการดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม บริหารจัดการตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ปัญหาที่พบในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ งบประมาณสนับสนุนมีจำกัด ขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง การไม่เห็นความสำคัญของชุมชน ตลอดจนขาดบุคลากรที่ทำงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ชุมชนขาดความเอาใจใส่ และขาดการเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการจัดการจัดการท่องเที่ยวนั้นภาครัฐควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง พร้อมทั้งควรสร้างบุคลากรในชุมชนให้เข้าใจหลักการบริหารการท่องเที่ยว สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านท่องเที่ยวต้องมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนและมีการบริหารงบประมาณที่โปร่งใสตรวจสอบได้ นอกจากนี้ควรขยายช่องทางประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้น

โรจนันท์ ทรงอยู่ (2556) ได้วิจัยรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สองฝั่งโขงจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มีความร่วมมือทั้งประเทศไทยและประเทศลาว โดยต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกัน มีกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว มีโครงสร้างการบริหารที่กระจายการบริหารจัดการไปสู่ท้องถิ่น รัฐบาลควรทำหน้าที่เป็นส่งเสริมและสนับสนุน ด้านระบบของการบริหารจัดการเป็นการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสองฝั่งโขง รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเป็นการบริหารงานในรูปแบบของการบูรณาการและมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือความคิดเห็นร่วมกัน นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความปลอดภัยเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเที่ยวซ้ำอีก

สุพัตรา ชาญศิริรัตน (2556) ได้วิจัยของที่ระลึกพื้นเมือง : แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ของที่ระลึกพื้นเมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์ประเภทประเภทของใช้และของตกแต่งได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาความรู้จากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งแต่ก่อนผลิตเพียงใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ต่อมามีการรวมกลุ่มของชาวบ้านร่วมกันนำพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ ที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนออกจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว ปัจจุบันมีการพัฒนาลวดลายและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานตรงกับความต้องการของลูกค้ามากขึ้น มีการเรียนรู้เพิ่มเติมตามการส่งเสริมของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

นิภาพร ปาวพรม (2556) ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการตลาดกับความจงรักภักดีของลูกค้า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ลูกค้ามีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาดโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และลูกค้ามีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับความจงรักภักดีของลูกค้าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความประทับใจหรือความชอบ ด้านการบอกต่อเชิงบวก และด้านความตั้งใจที่จะกลับมาเยี่ยมชมลูกค้าที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาด ด้านราคาแตกต่างกัน ลูกค้าที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาด ด้านราคาแตกต่างกัน และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความจงรักภักดีของลูกค้า ด้านความประทับใจหรือความชอบแตกต่างกันลูกค้าที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาด ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาดแตกต่างกัน ลูกค้าที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาดโดยรวม และด้านผลิตภัณฑ์ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาดแตกต่างกัน ลูกค้าที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทาง

การตลาดโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน และลูกค้าที่มีรายได้ต่อเนื่องแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความจงรักภักดีของลูกค้า ด้านการบอกต่อเชิงบวกแตกต่างกัน จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลกระทบ พบว่า ปัจจัยทางการตลาด ด้านบุคคล ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความจงรักภักดีของลูกค้า ด้านความประทับใจหรือความชอบ ปัจจัยทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความจงรักภักดีของลูกค้าด้านการบอกต่อเชิงบวก และด้านความตั้งใจที่จะกลับมาเยี่ยมชม ดังนั้นธุรกิจหรือผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านด่านเกวียน จึงต้องมุ่งเน้นในการพัฒนาปัจจัยทางการตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน อีกทั้งเป็นการช่วยวางแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้แก่กลุ่มธุรกิจแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สนใจนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของธุรกิจในอนาคตต่อไป

รณชัย บุญสอน (2562) ได้วิจัยการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำโขง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้ 1. ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว มีความเห็นว่า วัดโพธิ์ชัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากที่สุด รองลงมาคือตลาดท่าเสด็จและศาลาแก้วกู่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนมีความเห็นว่า เทศกาลบั้งไฟพญานาค มีศักยภาพมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ประเพณีเย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์เมื่อถ้ามถึงศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนมีความเห็นว่า หลวงพ่อพระใสมีศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด 2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนลุ่มน้ำโขงจังหวัดหนองคาย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ศักยภาพรองรับการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก การจัดการด้านการให้ความรู้และการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ชุนษิตา นาคภพ (2561) ได้วิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกยไชยที่เหมาะสม คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้มีกิจกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ประวัติของชุมชน ตำนานบ้านเกยไชย ตำนานต่างเกยไชย ประวัติหลวงพ่อทองอยู่ ประเพณีไหว้ศาล ประเพณีห่อผ้าหลวงพ่อพระบรมธาตุเจดีย์ โดยมีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์คอยให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมพาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ได้แก่ จุดนัดพบมณีนาน ไหว้สักการะพระบรมธาตุเจดีย์ วิหารหลวงพ่อทองอยู่ วิหารพระพุทธศรีสรรเพชญ์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อาคารอาศรมศิลป์ท้องถิ่น และแนะนำเรื่องราวหรือความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะและมีการแจ้งล่วงหน้า ชุมชนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวโดยการจัดเตรียมมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์คอยให้ความรู้ แต่หากนักท่องเที่ยวเดินทางมาในช่วงเวลาที่ปิดภาคเรียน ทางชุมชนได้เตรียมสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นป้ายบอกเล่าเรื่องราวแบบย่อทั้ง

ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วัตถุประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวชมวิถีโอนำเสนอเรื่องราวของชุมชนเกษตรไทย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมศิลปวัฒนธรรมภายในวัด หากสังเกตแล้วต้นไม้ส่วนใหญ่ในวัดจะเป็น ต้นชุมแสง ซึ่งหาชมได้ยากต้นชุมแสงจึงกลายเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ประจำถิ่นไปโดยปริยาย นอกจากนี้สินค้าขึ้นชื่อจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด น้ำตาล ปีก ลอนตาลสด จาวตาลเชื่อมอาชีพพื้นบ้านของชาวบ้านเกษตรไทย และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของ ท้องถิ่น เพราะตำบลเกษตรไทยมีสวนตาลที่คนรุ่นเก่าปลูกไว้เมื่อร้อยกว่าปีแล้ว เพื่อผลิตน้ำตาลสดที่เป็น ของฝากขึ้นชื่อของตำบลเกษตรไทย พร้อมผลิตภัณฑ์จากตาลเป็นของที่ระลึกที่มีมากมายหลายชนิด โดย นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมกรรมวิธีในการผลิตน้ำตาลของชุมชนเกษตรไทยได้ที่อาคารอาศรมศิลป์

แก้วตา ผิวพรรณและคณะ (2561) ได้วิจัยการจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความร่วมมือในการรองรับการ รวมกลุ่มประชาคมอาเซียน สรุปผลการวิจัยว่าชุมชนมีความเข้มแข็งทางด้านสังคมค่อนข้างมากมี ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสวยงาม มี ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและความมีอัธยาศัยไมตรีของคนในชุมชน คนในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อจำกัดคือ ชุมชนยังขาดความเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ชุมชน และภาครัฐขาด การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่ดูแลในพื้นที่ โอกาสคือ จังหวัดเพชรบูรณ์มีที่ตั้งทาง ภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบ มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีภูมิอากาศที่หนาวเย็น มีความหลากหลายของชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์จึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่ง ปัญหาและ อุปสรรคคือ การแข่งขันและการแย่งชิงในตลาดการท่องเที่ยวมีแนวโน้มสูงขึ้น การเปิดประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนอาจส่งผลกระทบต่อทางอ้อมที่อาจทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมาได้หน่วยงาน ภาครัฐที่รับผิดชอบด้านโครงสร้าง ไม่มีการวางแผนร่วมกัน ขาดการบูรณาการนอกจากนี้ยังมีอุปสรรค ทางด้านภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน เป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวอาจตัดสินใจไม่ เดินทางท่องเที่ยวหรือมีการใช้จ่ายน้อยลง ในด้านการจัดการความรู้มีแนวทางการจัดการความรู้ ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ด้านความพร้อมของบุคลากร ด้านการ พัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการส่งเสริมการตลาดและการ ประชาสัมพันธ์

กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์และนรินทร์ สังข์รักษา (2561) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจและได้เล็งเห็นถึงความสำคัญการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มี ความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้นทั้งนี้ การ ตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็น ศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุโรปอีกทั้งประเทศอื่น ๆ ได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่

ประเทศและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยแล้วการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการแข่งขันของตลาดท่องเที่ยวที่สูงขึ้นกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้ 1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถเชื่อมโยงไปถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ถึงแม้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจะให้ความร่วมมือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ศิริพันธ์ พงษ์นิรันดร โอชญญา บัณฑิตและชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาพบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดระบบคมนาคมและการสัญจรให้ชัดเจน พร้อมกับทำป้ายบอกทางให้ถูกต้องและติดตั้งเป็นระยะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจัดให้มีบริการที่ครอบคลุมและทั่วถึง การท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น 2. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอกระโดน จังหวัดสงขลา ยังมีความพร้อมและแนวทางในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากพอ เพราะในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการรายชุมชนให้มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยจะแสดงถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา พบว่า องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร คือ ศักยภาพการท่องเที่ยว กระบวนการคิดแบบยั่งยืนในด้านด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและความยั่งยืนของทรัพยากร แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ในบางเรื่องที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วรพงศ์ ผูกภูและคณะ (2564) ได้วิจัยรูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา พื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในลำดับแรก สำหรับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การสร้างความตระหนัก และจิตสำนึก อย่างมีส่วนร่วม ให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น เห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น เพราะเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนา ต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการ บูรณาการองค์ความรู้จากสหวิทยาการ และความรู้สมัยใหม่

เข้ากับความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงไม่สามารถพัฒนาขึ้นได้โดยปัจจัยภายในหรือศักยภาพที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว จำเป็นที่จะต้องเข้าใจสถานการณ์ภายนอก ที่เป็นทั้งโอกาส ผลกระทบ และภาวะคุกคาม ในการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถือเป็นแนวทางหรือทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ต่อยอด และเผยแพร่ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ นำไปสู่การสร้างมูลค่าและโอกาสทางเศรษฐกิจ รวมถึงกระบวนการทางสังคมและการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ 7 ประการ ดังนี้ 1. เคารพในสิทธิและความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น 3. การสร้างสรรค์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 4. การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 5. ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และความตระหนัก 6. ดำเนินถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม 7. ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น จากการศึกษาข้อมูลด้านศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้การสนับสนุนของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สามารถสรุปองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ออกเป็น 5 องค์ประกอบดังนี้ 1. ด้านการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น 2. ด้านการบริหารจัดการที่ยั่งยืน 3. ด้านการมีส่วนร่วม 4. ด้านการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ 5. ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ และการสร้างคุณค่า

อัมพร คำมีและกรรณิกา อุตสาสาร (2565) การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านหน้าวัดลาย อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านหน้าวัดลาย อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ได้สำเร็จนั้น เป็นผลมาจากการที่หมู่บ้านแห่งนี้มีทุนทางสังคมที่สำคัญ คือ มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี ประกอบกับการที่คนในชุมชนมีความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่งผลทำให้ชุมชนพัฒนาและเปลี่ยนแปลงจากหมู่บ้านที่ไม่มีการท่องเที่ยวและชาวบ้านไม่มีรายได้เสริมไปสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว และเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา สอดคล้องกับงานศึกษาของจักรกฤษณ์ เจริญสิทธิ และคณะ (2561, หน้า 61-72) ที่ศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนบ้านผาหมอน อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีระดับทุนทางสังคมที่ดี ชุมชนและผู้มีอำนาจร่วมกันในด้านการวางแผนและตัดสินใจเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและสอดคล้องกับงานศึกษาของณัฐชยา ผิวเงิน (2554) ที่

ศึกษาบทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาคล้าว ตำบลปลาคล้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าทุนทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน และพัฒนาชุมชนในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในขณะเดียวกัน การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ประสบผลสำเร็จของหมู่บ้านหน้าวัดลายยังเป็นผลมาจากการที่หมู่บ้านมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลศิริมาศ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ (อพท.4) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่เข้ามาสนับสนุนให้พัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนทั้งในลักษณะการรวมกลุ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผา การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนและการศึกษาเรียนรู้จากหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งทำให้สามารถนำความรู้มาพัฒนาปรับปรุงหมู่บ้านของตนเอง สอดคล้องกับงานศึกษาของเบญญาภา ศุภพานิชย์ และอาแว มะแส (2554) ที่ศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดคลองสวนพบว่า การพัฒนาเชิงเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกและชุมชนอื่น ๆ ที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน มีส่วนในการสนับสนุนชุมชนทั้งในด้านงบประมาณและความรู้ต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมให้การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีและไม่มีอุปสรรคมากนัก และยังสอดคล้องกับงานศึกษาของฉัตรนัมพร ศิริพัฒน์ และพัสสรณ์ วรภัทร์ธีระกุล (2564, หน้า 66-81) ที่ระบุว่าความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนโดยอาศัยกลไกการบูรณาการจากทุกภาคส่วนให้สอดคล้องเพื่อผลักดันไปสู่เป้าหมายทั้งด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนตามแผนพัฒนาจังหวัดนครพนม

นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านหน้าวัดลายสามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้สำเร็จ เพราะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตวัฒนธรรมในท้องถิ่น การที่หมู่บ้านหน้าวัดลายมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นนั้น สามารถสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ทำเกษตรกรรมและเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานศึกษาของกาญจนา สุคันธสิริกุล (2556, บทคัดย่อ) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในงานประเพณีส่วนใหญ่เป็นทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน การมีกิจกรรมเสริมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและน่าสนใจ และความงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นการแสดงและการละเล่น เป็นศักยภาพที่สร้างแรงดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของงานประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิไลลักษณ์ กิติบุตร (2561) ได้วิจัยการวิจัยและพัฒนาศักยภาพชุมชนไทลื้ออำเภออดอยสะแกต จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลจากการศึกษาพบว่า 1. แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อ มีศักยภาพสูง มีสิ่งดึงดูดใจทั้งธรรมชาติ ภูมิอากาศ สถานที่ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี มีสิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงได้สะดวก 2. ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ผู้นำชุมชนตัวแทนชุมชนและสมาชิกชุมชนต่างมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการวางแผนปฏิบัติงาน มีการวิเคราะห์ ควบคุม แก้ไขปัญหา แต่ขาดความรู้ความเข้าใจ กับบทบาทหน้าที่และการบริหารจัดการท่องเที่ยว และขาดงบประมาณสนับสนุน 3. ด้านการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลอดอยสะแกต และสถานที่ท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลวงเหนือ โดยการประชาสัมพันธ์ทั้งเอกสาร การลงใน Website ของเทศบาลตำบลอดอยสะแกต งานกประเพณีสงกรานต์ และงานประเพณียี่เป็ง 4. หลังการพัฒนา โดยการจัดศึกษาดูงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมืองหลวงน้ำทา ประเทศลาว และที่สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ทุกฝ่ายได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน และนำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงพัฒนาบริหารจัดการเพื่อให้ทุกฝ่ายในชุมชนได้มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์โดยทั่วถึง

นิพล เชื้อเมืองพานและคณะ (2561) ได้วิจัยการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาในประเด็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับสูงสุด จากการแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสถาบันดำรงราชานุภาพ (2540) คือเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนในการตัดสินใจ และตามการจำแนกของ Pretty (1995) เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างแท้จริงเนื่องจากชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง กล่าวคือ ชุมชนหมู่ 5 บ้านน้ำพุร้อน มีผู้ใหญ่บ้านบ้านน้ำพุร้อนเป็นผู้นำในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับคณะกรรมการและชาวบ้านหมู่ 5 เป็นผู้ร่วมปฏิบัติ เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของ Tosun (1999) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่หนองหญ้าปล้องจัดอยู่ในระดับระหว่าง การมีส่วนร่วมแบบตั้งรับ (Passive Community Participation) และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Spontaneous Community Participation) เนื่องจากชุมชนยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ทำให้การตัดสินใจในบางเรื่องต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งบประมาณ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ หรือในกระบวนการอื่น ๆ ไม่่าจะเป็นการกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่ต้องการ การแบ่งปันผลประโยชน์รวมถึงการติดตามประเมินผล ยังคงเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของชุมชนนอกจากนี้รูปแบบการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่หนองหญ้าปล้อง ยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของพจนานุกรม (2546) เนื่องจากพบว่า ผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในชุมชนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้าร่วม และการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในส่วนของแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่น้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544) ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ซึ่งหากชุมชนสามารถดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาดังกล่าว จะช่วยให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการพัฒนาเป็นต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความยั่งยืน

สรุปจากงานวิจัย พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้มีศักยภาพที่โดดเด่น มีความเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ มีวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านของชุมชนที่ผสมผสานได้อย่างกลมกลืน มีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี มีรูปแบบการจัดการและแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีสิ่งดึงดูดใจ มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวก ชุมชนสามารถที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้และสามารถนำเอาลักษณะทางวัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและบริการต่าง ๆ มีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบ มีการบริหารจัดการระบบโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ เป็นจุดขายที่โดดเด่นและสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Andersson และ Getz (2009) ได้ทำการวิจัยการท่องเที่ยวคืออุตสาหกรรมแบบผสมผสาน : ความแตกต่างระหว่างเอกชน รัฐบาลไม่ใช่เทศบาลเพื่อหวังกำไร/ประโยชน์ การวิจัยนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการและนโยบายของการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ซึ่งรัฐบาลไม่หวังผลกำไร ส่วนเอกชนมีการแบ่งปันและสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อนักท่องเที่ยว จัดแสดงให้ชมมี 4 ตัวอย่างเทศบาลจากประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย นอร์เวย์ สวีเดน เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ ในแง่ของความเป็นเจ้าของ การกำกับดูแล โครงสร้างห่วงโซ่มูลค่า ถึงแม้ว่าการนำเสนอเทศบาลมีผลิตภัณฑ์และทฤษฎีที่เหมือนกัน พวกเขาก็แตกต่างในแง่ของแหล่งที่มาของภาษีอากร โครงสร้างราคาใช้อาสาสมัคร ผู้สนับสนุน การตัดสินใจ ความแตกต่างนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งพิจารณาว่าเทศบาลเป็นสิ่งดึงดูดใจและทำให้เกิดการตลาด

Xu (2010 : 607-610) ได้ทำการวิจัยความเข้าใจในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว กล่าวว่าแนวคิดของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้เป็นหัวใจแห่งมีอาชีพทางอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ซึ่งการวิจัยนี้ยังไม่ได้ชี้วัดในเรื่องของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและระเบียบปฏิบัติ นาย Smith (1994) ได้จำแนกองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมี 5 องค์ประกอบ คือ a single core และ 4 encapsulating shells ซึ่งเขาได้วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่หลากหลายจากฝ่ายการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ผลลัพธ์คือ 5 องค์ประกอบเป็นที่แพร่หลาย แต่ความแตกต่างของนักท่องเที่ยวเกิดจากความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ สามารถจับต้องได้ นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจในผลิตภัณฑ์นั้น ๆ

Frey และ George (2010) ได้ทำการวิจัยความผิดรับชอบในการจัดการท่องเที่ยว : ขาดการสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของเจ้าของธุรกิจและพฤติกรรมเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเมือง Cape กล่าวว่า การคุกคามของโลกจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ ส่งผลให้ทรัพยากรลดน้อยถอยลงและความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจของสังคม กำลังบังคับบริษัทต่าง ๆ และบุคคลทั่วไปต้องประเมินผลกระทบที่พวกเขา กำลังเผชิญอยู่เกี่ยวกับธรรมชาติและเศรษฐกิจแนวโน้ม ทำให้มีความต้องการเพิ่มขึ้น ซึ่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชื่อมั่นในความเอื้อเฟื้อและความสวยงามยังคงตัวระดับประคองไว้ สถานที่ท่องเที่ยวและสังคมต่าง ๆ ยังอยู่ภายใต้ความกดดันต่อการจัดการของผลกระทบในแง่บวกและแง่ลบ การวิจัยนี้ค้นพบทัศนคติและความเข้าใจของเจ้าของธุรกิจ นักท่องเที่ยวในเมือง Cape เป็นเมืองที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ดีแต่ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลเนื่องจากการดำเนินการใช้เงินเป็นจำนวนมาก

Podoshena และ Huntb (2011) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูความเสมอภาค ความหยาม และการท่องเที่ยวสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ กล่าวว่า จากเหตุการณ์ที่โศกสลดได้กระทำผิดต่อจริยธรรมและกลุ่มรักศาสนา พยายามยุติเหตุการณ์ที่รุนแรงหลายครั้งในดินแดนแห่งการท่องเที่ยว มี

นักท่องเที่ยวยังเป็นเหยื่อจากความเกลียดชังของคนบางกลุ่มงานวิจัยนี้คือข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบการกระทำของชาวยิวบางกลุ่มสัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยว สถานะทางประวัติศาสตร์ในยุโรปตะวันออกถูกทำลาย ต้องได้รับการปฏิสังขรณ์ก่อน การควบคุมดูแล การวิจัยนี้ยังพบว่าทำไมนักท่องเที่ยวหลีกเลี่ยงการไปเที่ยวสถานที่แห่งนี้เพราะตำแหน่งทางกายภาพ ความทรงจำ และการต่อต้านชาวยิว

Beritellia และ Laessera (2011) ได้ทำการวิจัยมิติของพลังและชื่อเสียงที่มีอิทธิพลต่อสถานที่ท่องเที่ยว : หลักฐานที่ชัดเจนจากเครือข่ายของผู้กระทำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กล่าวว่า ฉันทามติระหว่างนักวิชาการและผู้ปฏิบัติ คือ การวางแผนและการตลาดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ใครสร้างต่อชุมชน ต้องการให้เข้ามาให้ความร่วมมือกัน จนมีอำนาจและมีอิทธิพลเกิดเครือข่าย มีการวางแผนร่วมกันและตัดสินใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม มิติของอำนาจมาจากบริบทชุมชน สถานที่ท่องเที่ยว การวิจัยนี้สนับสนุนความเข้าใจอำนาจได้มาจากความแตกต่างของตัวบุคคลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

Thrane (2012) ได้วิเคราะห์ระยะเวลาพักอาศัยในสถานที่ท่องเที่ยวเกี่ยวกับรูปแบบการดำรงชีวิตของนักท่องเที่ยว พบว่า การสร้างแบบจำลองทางสถิติสำหรับระยะเวลาพักอาศัยในสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยว ได้มีความเจริญรุ่งเรืองซ้ำในวรรณกรรมการท่องเที่ยว เหตุผลที่สำคัญต่อการพัฒนาคือ งบประมาณในระหว่างการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดนั้นเป็นสาเหตุของระยะเวลาในการพักอาศัยของนักท่องเที่ยว

Coghlan และ Filo (2013) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้วิธีเปรียบเทียบข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อเข้าใจประสบการณ์ในการท่องเที่ยว กีฬาและงานการกุศลโดยมุ่งเน้นทำความเข้าใจความหมายประสบการณ์อันต่อเนื่องของการท่องเที่ยว กีฬาและการกุศล ใช้วิธีการเปรียบเทียบคงที่ (CCM) เป็นวิธีการวิจัย ที่อธิบายวิเคราะห์ประสบการณ์ส่วนตัว เพื่อให้เข้าใจประสบการณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ด้วยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ เน้นการศึกษารูปแบบของประสบการณ์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย พบว่า บทบาทสำคัญของการท่องเที่ยวปรากฏหลายระดับที่เชื่อมโยงรวมทั้งกับตัวเองและคนอื่น ๆ และด้วยสภาพทางสังคมที่สะดวก ประสบการณ์ต่อเนื่องเหล่านี้จะส่งผลต่อการขยายงานวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยว สถานการณ์และเหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นวิธีที่สะดวก นอกจากนี้ยังส่งผลให้วิธีการวิจัยอธิบายวิเคราะห์ประสบการณ์ส่วนตัว เพื่อให้เข้าใจประสบการณ์และการจัดการทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

Williamsa และ Balaz (2013) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเสี่ยงในการท่องเที่ยวและความสามารถขององค์กรการเดินทางและอันตรายต่อการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้เป็นวิธีการที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนตอบสนองต่อความเสี่ยง ได้มุ่งความสนใจกับการรับรู้ถึงความเสี่ยง การศึกษานี้วิเคราะห์จากเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม อิทธิพลของความเสี่ยงและโอกาสของความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับประเภทของอันตรายในการท่องเที่ยว ในขณะที่การวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่วนมาก พบว่าความเสี่ยงที่ได้รับขึ้นอยู่กับเด็กหรือผู้สูงอายุ งานวิจัยนี้ใช้นวัตกรรมการสำรวจประชากรจำนวนมากในสหราชอาณาจักร มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างนักท่องเที่ยวและ

บุคคลทั่วไป นักท่องเที่ยวสามารถจัดการกับความเสี่ยงต่อการท่องเที่ยวด้วยวิธีการที่หลากหลายผสมผสานกัน

Minnaert (2014) ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีประโยชน์ทางสังคมและแรงงาน จากการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งสำรวจผ่านการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แพคเกจการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันสามารถยืดหยุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการ ผลการศึกษาเน้นบทบาทที่สำคัญของประสบการณ์การเดินทางและความไม่แน่นอนในการตัดสินใจเดินทาง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาครัฐเป็นผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวทางสังคมที่เหมาะสมมากที่สุด และอาจมากที่สุดในแพคเกจการท่องเที่ยวที่คุ้มค่า โดยพิจารณาจากประสบการณ์ในการเดินทางและความไม่แน่นอนก่อนที่จะออกเดินทาง

Oscar และ Rossello (2014) ได้ศึกษาการสร้างแบบจำลองผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในมลพิษทางอากาศ : กรณีศึกษาของ PM10 ในมาดริด ประเทศสเปน เป็นที่ยอมรับกันว่าการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสภาพภูมิอากาศ การศึกษานี้ได้ประเมินบทบาทของภาคการท่องเที่ยวที่นำไปสู่ภาวะเรือนกระจก (GHG) ประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยวในมลพิษทางอากาศจากมุมมองร่วมกัน ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่าชีวิตประจำวันของนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้เป็นเพียงการคำนวณอย่างมีนัยสำคัญของระดับความเข้มข้นมลพิษทางอากาศ แต่มีการปรับปรุงข้อกำหนดมาตรฐานของเมืองจำลองมลพิษทางอากาศที่มีลักษณะของการใช้สภาพอากาศเป็นตัวแปรหลัก นอกจากนี้ยังมีการใช้สารเติมแต่งแบบทั่วไปในรูปแบบกึ่งตัวแปรของมันแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น 1% ทำให้มลพิษเพิ่มระดับความเข้มข้นขึ้น 0.45%

Su และ Lin (2014) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนานาชาติที่เกิดจากการปรากฏตัวของแหล่งมรดกโลก สถิติที่ได้มาจากข้อมูล 66 ประเทศ ในช่วงปี ค.ศ. 2006-2009 ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการมีแหล่งมรดกโลกดังกล่าวและจำนวนนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญกับธรรมชาติมากกว่ามรดกทางวัฒนธรรม หลักฐานยังแสดงให้เห็นการปรากฏตัวของความสัมพันธ์รูปตัวยูระหว่างตัวเลขของแหล่งมรดกโลกในประเทศและการท่องเที่ยวที่มีตัวเลข ความสัมพันธ์เหล่านี้จะพบว่ามีสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น แม้ว่าความแตกต่างในรูปแบบที่พบในภูมิภาคที่แตกต่างกัน

Mathieson และ Geofieri (1982) ได้ให้แนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า มีที่มาจากกรณีที่แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และความงามอันควรแก่การรักษาให้คงสภาพไว้ให้นานที่สุด เพราะการประกอบกันของทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ หมายถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง การพัฒนาแบบยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพ การใส่ใจกับจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การควบคุมการให้บริการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จในการรักษาในสภาพคงอยู่ได้นานที่สุดนั้น มักเริ่มจากการท่องเที่ยว

ภายในประเทศที่พัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยทั้งด้านกายภาพ ด้านนิเวศวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านเศรษฐกิจ และเป็นโครงการที่ใช้วัสดุผลผลิต และแรงงานในท้องถิ่นให้มากที่สุด และการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ยังเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างกระแสการพัฒนา กับกระแสการอนุรักษ์ ซึ่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ เจ้าของท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งสำหรับปัจจุบันและอนาคต

Gunn (1987) ได้ศึกษาการวางแผนควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลในการหากิจกรรมของนักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญคือสามารถหาความชัดเจนของความสามารถรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรตระหนักถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เพียงอย่างเดียว ควรมีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่เฉพาะเจ้าบ้านหรือคนในท้องถิ่นเท่านั้น ยังรวมถึงแขก หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่อีกด้วย

Perdue และคณะ (1990) ได้ศึกษาการสนับสนุนของคนในพื้นที่ในการพัฒนาท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า การสนับสนุนหรือคัดค้านของคนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ผลกระทบทางด้านบวกและทางด้านลบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ การยอมรับผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่ต่างต่างนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของคนแต่ละกลุ่มในท้องถิ่น ลักษณะที่ใช้เป็นตัวบ่งชี้คือ ลักษณะพื้นฐานทางด้านประชากรและสังคม รวมถึง ระยะห่างของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ตลอดจนการพึ่งพาทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น ๆ ที่มีต่อการท่องเที่ยว ซึ่งตัวชี้วัดข้างต้นคือ การจ้างงาน การเปรียบเทียบการลงทุนระหว่างคนในท้องถิ่นภาครัฐ และกลุ่มคนภายนอก

Buckley (1993) ได้ให้ความเห็นสั้น ๆ เกี่ยวกับบทบาทของเข่าว่า "การปกป้องและสงวนรักษาชุมทรัพย์ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกคือการใส่ใจในตัวของเราเอง" เขากล่าวว่า แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน สนับสนุนการใช้ประโยชน์ อย่างฉลาดและการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน โดยเน้นว่าเราไม่สามารถสงวนทรัพยากรหากปราศจากการบอกกล่าวถึงขอบเขตปัญหาต่าง ๆ ในวงกว้างขึ้น ซึ่งจะสร้างแรงกดดันอย่างไม่ลดละสำหรับการพัฒนาที่เพิ่มขึ้น นั่นคือการแพร่ขยายของความยากจนการกระจายตัวผิดปกติของทรัพยากรการผลิต ความไม่เท่าเทียมกันของผู้แทนและอำนาจทางการเมือง และการเติบโตของสังคมนักบริโภคบางที่การท่องเที่ยวก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากกว่ากิจกรรมอื่นใด แต่กระนั้นโดยทั่วไปแล้ว การท่องเที่ยวโดยทั่วไปจะถูกสร้างลักษณะเฉพาะด้วยกาพัฒนาอย่างฉับพลันในช่วงสั้น เช่นกลุ่มอาการ "โตไวและฟูเร็ว" (Boom and Bust Syndrome) ซึ่งมักโยกย้ายไปยังบริเวณอื่นหลังจากก่อความเสียหายแก่ทรัพยากรที่ถูกใช้ประโยชน์ จากการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่ต้องมีสำนึกรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งเรียนรู้วิธีที่ จะทำให้เกิดความยั่งยืนไม่เช่นนั้น จะเกิดการผูกเรือนของสิ่งแวดล้อมและทำลายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั่นเอง การ

ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน Sustainable Tourism คือ การท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและในอนาคตซึ่ง 1.ดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถปกติ สำหรับการฟื้นฟูหรือความอุดมสมบูรณ์ในอนาคตของทรัพยากรธรรมชาติ 2.ยอมรับการสนับสนุนเพื่อเอื้อประสบการณ์ท่องเที่ยวจากคนทั่วไปและชุมชนรวมทั้ง ขนบธรรมเนียม และรูปแบบการดำเนินชีวิต 3.ยอมรับว่าบุคคลเหล่านี้ต้องได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ของการท่องเที่ยว 4.ถูกชี้นำด้วยความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

Janpanit (1996) ได้ศึกษาการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยทำการเก็บข้อมูลใน 2 หมู่บ้านของประเทศไทย พบว่า ประชาชนท้องถิ่นยังคงใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ผลการศึกษาข้างพบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านบางอย่างเริ่มสูญหายไป บางส่วนถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน ภูมิปัญญาพื้นบ้านบางส่วนไม่ได้มีการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ภูมิปัญญาบางส่วนถูกปฏิเสธจากบุคลากรภายนอกชุมชน และที่สำคัญพบว่าองค์กรท้องถิ่นได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน และขจัดความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรร่วมกันในทำนองเดียวกัน

Liu (2006) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซียพบว่าเมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนาชาติพันธุ์และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ทั้งนโยบายและแผนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้ง ๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและ ขาดการปลูกฝังโมตรียิตในบุคลากรรวมทั้งหลายประการ

Lu (2006, P. 203) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศได้ค้นพบว่าเกาะหลักยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวขามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติการกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่าง ๆ 3 ด้านสรุปได้ว่าให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ใ้การวางแผนและพัฒนาเกาะหลักใหญ่เพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลันหยูสามารถอยู่ได้ต่อไป

Aspinal (2007) ได้ศึกษาชุมชนในการเปลี่ยนแปลง : ความยั่งยืนทางสังคมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดความเป็นไปได้ของการใช้การประเมินคุณภาพชีวิตเป็นเครื่องมือตัดสินใจที่มีศักยภาพใ้การประเมินความยั่งยืนทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยวผลการศึกษาพบว่า การประเมินคุณภาพชีวิตสามารถให้การสนับสนุนที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ด้านการประเมินทางสังคมและความยั่งยืนทางสังคม

Young and Flower (1978) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยวสวนสาธารณะของป่าในเมืองคูค ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมี

ความพึงพอใจต่อพื้นที่และลักษณะของป่าไม้ตามธรรมชาติเป็นอันดับหนึ่ง สถานภาพโดยทั่วไปตามธรรมชาติเป็นอันดับสอง สำหรับด้านอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวก สถานที่พัก และการบริการอยู่ในระดับปานกลาง

Aday and Anderson (1978) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มาท่องเที่ยวในสวนสาธารณะในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจต่อการ ให้บริการด้านสถานที่อำนวยความสะดวก สภาพภูมิอากาศ และการจัดการ โดยทั่วไปส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการจัดการทั่วไปและด้านภูมิสถาปัตยกรรม ส่วนด้านอื่น ๆ มีความพึงพอใจรองลงมา สำหรับค่านี้นบริการบางรายการ เช่น การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับกรใช้เครื่องมือในการประกอบกิจกรรมนันทนาการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำ

Ealine (1984) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อนันทนาการและสวนสาธารณะของเอกชนในนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่าระดับความพึงพอใจในการบริการ การนันทนาการ และสภาพสวนสาธารณะ ประชาชนที่เป็นเพศหญิงมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก อาชีพส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้งด้านสภาพพื้นที่และการนันทนาการ รองลงมาข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา ส่วนความคิดเห็นทั่วไป ควรปรับปรุงพัฒนาค่านี้นบริการ การรักษาความปลอดภัย และเครื่องอำนวยความสะดวกให้ทันสมัยมากกว่าที่เป็นอยู่

สรุปจากงานวิจัยต่างประเทศ พบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยแหล่งวัฒนธรรมเหล่านั้นยังคงดำรงรักษาความมีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างมั่นคงเด่นชัด มีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายในการดึงนักท่องเที่ยวให้เข้าไปท่องเที่ยวในช่วงการจัดเทศกาลการท่องเที่ยวและตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดรายได้เสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะประสบผลสำเร็จ สามารถไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยแนวท่างยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ที่จริงจัง มีการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาชนทั่วไป มีการพิจารณาให้ถึงขีดความสามารถ อันจะส่งผลให้สามารถรองรับผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) และการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ซึ่งการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วย
 - 1.1 เนื้อหาการวิจัย
 - 1.2 ระยะเวลาในการวิจัย
 - 1.3 วิธีการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่การวิจัย
 - 1.5 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
2. วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอข้อมูล

1. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วย

1. เนื้อหาการวิจัย
 - 1.1 เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่
 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมี

ส่วนร่วมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.2 เนื้อหาที่จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาไว้ 3 ด้าน ตามข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นจากประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ

1. ทราบถึงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. ทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

3. ได้นำเสนอแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมในเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. ระยะเวลาในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ระยะเวลาโดยเริ่มจากที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติเค้าโครงการวิทยานิพนธ์เป็นต้นไป

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ (Basic Survey) การสังเกต(Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ทำการบันทึกข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาจัดกระทำข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามด้านข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. พื้นที่การวิจัย

เขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

5. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และนักท่องเที่ยวที่มีโอกาสเข้ามาเที่ยวเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนา ดูแล จัดการบริหารงานและส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 5 คน จากภาครัฐและภาคชุมชน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ด้าน คือ ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม โดยทำการเลือกแบบเจาะจงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารงานด้านวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด 2) ปราชญ์ หรือนักวิชาการ 3) ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรี กำนันผู้ใหญ่บ้าน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 5 คน ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกเทศบาล และบุคคลที่มีบทบาททางการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลทางด้านประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม

5.2.3 กลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) จำนวน 50 คน ทำการคัดเลือกด้วยวิธีแบบเฉพาะเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ประชาชนทั่วไป ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบเขตนวนอุทยานชีหลง 2) นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวยังเขตนวนอุทยานชีหลง

2. วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตนวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจ (Basic Survey) แบบสำรวจ ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเพื่อนำมาเป็น องค์ความรู้เบื้องต้นในบริบทพื้นที่ ศึกษาวิจัยครั้งนี้ และนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

1.2 แบบสังเกต (Observation) โดยเริ่มการสังเกตสภาพทั่วไปของวนอุทยานชีหลง และสังเกตสภาพปัจจุบันและปัญหา ประกอบด้วยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation)

1.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มประชาชนทั่วไป เพื่อให้ทราบข้อมูลความเป็นมาเกี่ยวกับเขตวนอุทยานชีหลง เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลในภาคสนาม จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview)

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้ปฏิบัติ โดยตั้งกรอบแนวคิด และรูปแบบการสนทนา เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ

การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นที่ 1 เรียกว่า การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการศึกษาดูเอกสาร ตำราหนังสือวิชาการ สอบถามข้อมูลจากชุมชน และเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 2 เรียกว่า การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้เก็บข้อมูลยึดหลัก “องค์รวม” (Holistic) ตามแนวคิดของ ทรงคุณ จันทจร (งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 53-55 ; อ้างอิงมาจาก ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 53-56) ดังนั้นผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาภาคสนาม (Field Studies) เพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 การสำรวจ ผู้วิจัยของความร่วมมือและจัดส่งแบบสำรวจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ทำการสัมภาษณ์ตามแนวแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์ และเครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ วิดีโอบันทึกภาพและเสียงเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ในกลุ่มเป้าหมายตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมายโดย

ใช้ทฤษฎี และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2.3 การสังเกต (Observation) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในการสังเกต 2 รูปแบบดังนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมกับสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัย และจดบันทึกพร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัย

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตสภาพเหตุการณ์โดยทั่วไป

ผู้วิจัยกำหนดการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในการวิจัย โดยสังเกต สัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูล โดยผู้วิจัยจะดำเนินการจัดกระทำข้อมูล ตามแนวความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. ดำเนินการศึกษา และรวบรวมข้อมูลที่ เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นก่อนลงทำงานภาคสนามสร้างสัมพันธ์กับกลุ่มที่วิจัย

2. นำเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต แบบสัมภาษณ์กล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียง ลงพื้นที่ ภาคสนามตามที่ กำหนดไว้

3. ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยกำหนดแผนการดำเนินงาน ตามลำดับ คือ

3.1 สร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อการหาข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง

3.2 กำหนดวันเวลา

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการสังเกต และสัมภาษณ์การดำเนินงานของกลุ่มในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้ทราบถึงความรู้ภูมิปัญญา และการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนทราบถึงปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น

4. การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มกับคน ชุมชนในพื้นที่ ชุมชนที่ทำการศึกษา จำนวนพื้นที่ ที่ทำการศึกษาและเป็นพื้นที่ ประกอบด้วยผู้รู้ ผู้ปฏิบัติและกลุ่มทั่วไป มาร่วมสนทนากลุ่มตามกรอบและจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยใช้แบบบันทึกเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

4. การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยนำมาจำแนกข้อมูลแยกออกตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มาไม่สอดคล้องกันผู้วิจัย

ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มพร้อมกับศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและถูกต้อง (สุภางค์ จันทวานิช.2553 : 128-130)

5. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามและศึกษาปัญหา อุปสรรค รวมทั้งหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ส่วนที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ส่วนที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

- 3.1 ความคิดเห็นของกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จากภาครัฐและภาคชุมชน
- 3.2 ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant)
- 3.3 ความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว (General Informant)

พหุ ประทีป ชีวะ

ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานซีหลง ตำบลท่า ขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัยศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนอุทยานซีหลง โดยมุ่งศึกษาความสามารถของชุมชนรอบข้างและความพร้อมของวนอุทยานซีหลง ในการรองรับของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็น แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยนำเสนอผลการศึกษาลำดับ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาวนอุทยานซีหลง

ในประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำ ประกอบด้วยป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง สบู่ ทุ่งนา ทะเลสาบ และแม่น้ำ กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย มีเนื้อที่รวมทั้งหมด ประมาณ 21.63 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 6.75 ของประเทศไทย และในจำนวนนี้มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ 61 แห่ง ระดับชาติ 48 แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำถือเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันในประเทศไทยมีวนอุทยานจำนวน 112 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับนิยามและความหมายของอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานนั้น วนอุทยาน คือ สถานที่ที่มีทัศนียภาพและธรรมชาติสวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ถ้ำ น้ำตก หาดทราย เป็นต้น มักจะอยู่ไม่ไกลจากชุมชน ส่วนอุทยานแห่งชาติจะเป็นเขตอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ มีทัศนียภาพและลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ อาจกล่าวได้ว่า วนอุทยานเป็นสถานที่ทางธรรมชาติที่สวยงาม จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนอุทยานแห่งชาตินั้นเป็นเขตพื้นที่ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ รักษา คุ้มครอง สัตว์ป่า และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับในจังหวัดมหาสารคาม มีวนอุทยานจำนวน 2 แห่ง คือวนอุทยานโกสัมพี และวนอุทยานซีหลง

ภาพประกอบ 5 ที่ทำการวนอุทยานซีหลง

วนอุทยานซีหลงตั้งอยู่ในท้องที่บ้านวังห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอกันทรวิชัย ประมาณ 11 กิโลเมตร และจากตัวเมืองจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 7 กิโลเมตร จัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของสภาตำบลท่าขอนยาง จึงรายงานให้ทางจังหวัดทราบ เพื่อจัดตั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป ต่อมากรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจและจัดตั้งเป็น วนอุทยานเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2525 ณ บริเวณที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ซีหลง) เป็นพื้นที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่สาธารณประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ มีขนาดพื้นที่ 119 ไร่ จัดเป็นป่าบึงน้ำจืด ริมแม่น้ำชี รัฐบาลเห็นว่าพื้นที่ที่มีความกว้างใหญ่เพียงพอที่จะรักษาสถานะทางระบบนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ไว้ได้ตามหลักสากลที่ได้กำหนดมาตรฐานไว้ไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันวนอุทยานซีหลงอยู่ในการควบคุมของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 เขตขอนแก่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการลงพื้นที่สำรวจและแลกเปลี่ยนแนวความคิดกับทางชุมชนและเจ้าหน้าที่วนอุทยานซีหลง สามารถแบ่งประวัติความเป็นมาของวนอุทยานซีหลงได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

“...ช่วงที่ 1 คือ บุกเบิกที่ดินทำ ก่อนปี 2524 ในช่วงนี้ที่ดินตรงจุดที่เป็นวนอุทยานซีหลงมีสภาพเป็นป่ายังอยู่ในความครอบครองของชาวชุมชนบ้านวังห้ว โดยเริ่มจากประมาณ 30 ครอบครัว ที่แยกตัวออกมาจากบ้านท่าขอนยาง ส่วนใหญ่ได้ใช้ที่ดินสำหรับการเกษตรกรรม ปลูกพืชตามฤดูกาล เพราะอยู่ติดกับแหล่งน้ำ นอกจากนั้นยังใช้เป็นที่เลี้ยงวัว ควาย ตามกำลังของแต่ละครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ในการทำกินเป็นเครื่องมือพื้นฐาน เช่น จอบ เสียม มีด ขวาน นอกจากนั้นชาวบ้านยังได้ใช้ประโยชน์จากความสมบูรณ์ของผืนป่าเก็บเห็ด เก็บเห็ด ตามความจำเป็น อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมตามความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ในป่าตามที่กล่าวถึง ในช่วงนี้มีลักษณะการใช้พื้นที่แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งและกัน มีรากเหง้า จารีตประเพณี และวัฒนธรรมแบบคนอีสานทั่วไป คือ มีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นตัวยึดโยงความเชื่อในการกำหนดพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนในชุมชนบ้านวังห้ว ให้มีระเบียบแบบแผนเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ช่วงที่ 2 คือช่วงเวนคืนที่ทำกิน ปี 2524 เนื่องจากในพื้นที่ที่ชาวบ้านวังห้วใช้ทำการเกษตรกรรมดังกล่าวมีสภาพเป็นป่า มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทางรัฐบาลจึงเล็งเห็นว่าเพื่อประโยชน์ในการรักษาสถานะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ไว้ประกอบกับพื้นที่ที่มีความกว้างเพียงพอจึงขอเวนคืนที่ดินที่อยู่ในความดูแลของชุมชนบ้านวังห้วให้กลับเข้ามาเป็นของรัฐบาล ในช่วงนี้มีชาวบ้านบางส่วนไม่พอเนื่องจากหวั่นวิตกว่าการเวนคืนในครั้งนี้จะกระทบต่อวิถีชีวิตและจะทำให้เกิดความไม่มั่นคงในที่ทำกินอีกต่อไป จึงรวมตัวกันต่อต้าน และขัดขวางการเวนคืนที่ดินจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนในที่สุดเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชาวชุมชนบ้านวังห้วได้ประชุมหารือและทำความเข้าใจร่วมกัน ยินยอมที่จะผ่อนปรนให้ชาวชุมชนบ้านวังห้วสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากผืนป่าได้ตามวิถีชีวิตปกติแก่

การเลี้ยงชีพ เช่น การเก็บเห็ด การเก็บฟืน และสามารถจัดกิจกรรมตามประเพณีความเชื่อในเขตพื้นที่ดังกล่าวได้ เช่น ประเพณีการก่อพระทราย แต่ไม่อนุญาตให้มีการตัดไม้และล่าสัตว์ทุกชนิด ทำให้ชาวชุมชนบ้านวังห้วยก่ที่ดินจำนวน 119 ไร่ แก่ทางรัฐบาล ต่อมากรมป่าไม้จึงได้มีประกาศจัดตั้งให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตรวนอุทยานชีหลง เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2525

ช่วงที่ 3 คือ ช่วงที่ชุมชนมีความมั่นคงในการดำรงชีพ ปี 2525 - ปัจจุบัน ถือเป็นช่วงที่ชุมชนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกับสภาพสังคมที่มีการบังคับใช้กฎหมายโดยภาครัฐ โดยต่างก็ต้องปรับตัวตามบริบทของสังคมท้องถิ่น หลังจากการต่อสู้เรียกร้องทำให้ชุมชนบ้านวังห้วยมีอิสระในการใช้ประโยชน์จากผืนป่าได้ตามวิถีชีวิตปกติแก่การเลี้ยงชีพ เช่น การเก็บเห็ด การเก็บฟืน และสามารถจัดกิจกรรมตามประเพณีความเชื่อในเขตพื้นที่ดังกล่าวได้ในเขตรวนอุทยานชีหลง แต่ต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ที่ผ่านมาชุมชนหวังว่าได้พิสูจน์ตัวเองในการจัดทรัพยากรจนเป็นที่ยอมรับ และการปกครองตัวเองโดยไม่พึ่งพารัฐ ชุมชนหวังว่าทำให้ทุกคนตระหนักว่าการทำงานเป็นกลุ่มจะสร้างความสามัคคี และชุมชนจำเป็นต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ เป็นบรรทัดฐานของชุมชน เพื่อความสงบสุข ชุมชนหวังว่าจึงได้รวมกลุ่ม และสร้างกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ของชุมชนขึ้น ถือเป็นารวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มสหกรณ์ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้กว้างขึ้น จากการรวมกลุ่มกันของชุมชนบ้านวังห้วย ทำให้สภาพสังคมภายในชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้พอสมควร” (ทองแดง บุญมาก. 2556 : สัมภาษณ์)

สำหรับวนอุทยานชีหลงมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ จดลำชีหลง ทิศใต้ จดลำชีหลง ทิศตะวันออก จรดลำชีหลง และทิศตะวันตก จดแม่น้ำชี ลักษณะภูมิประเทศของวนอุทยานชีหลงนั้นเป็นที่ราบ มีน้ำในลำชีหลงล้อมรอบด้านเหนือ ด้านตะวันออก และด้านใต้ตลอดปีเฉพาะด้านตะวันตกแม้ข้างเคียงจะระบุดแม่น้ำชีก็ตาม แต่สภาพที่แท้จริงแล้ว ด้านนี้เป็นฝ่ายธรรมชาติทำหน้าที่กักเก็บน้ำไว้ได้ตลอดทั้งปี จึงเป็นจุดเด่นพิเศษทำให้ดูสภาพเกือบเป็นเกาะ และด้วยพื้นที่อยู่ติดกับลำน้ำชีซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักของจังหวัดมหาสารคามที่เป็นดังสายใยชีวิตของประชาชนที่อยู่โดยรอบ ถูกขนานนามเรียกกันจนติดปากว่า “ชีหลง” トラบเท่าทุกวันนี้

หน้า ๒๘
เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๓๐๑ ง ราชกิจจานุเบกษา ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๓

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
ให้เป็นวนอุทยาน
พ.ศ. ๒๕๖๓

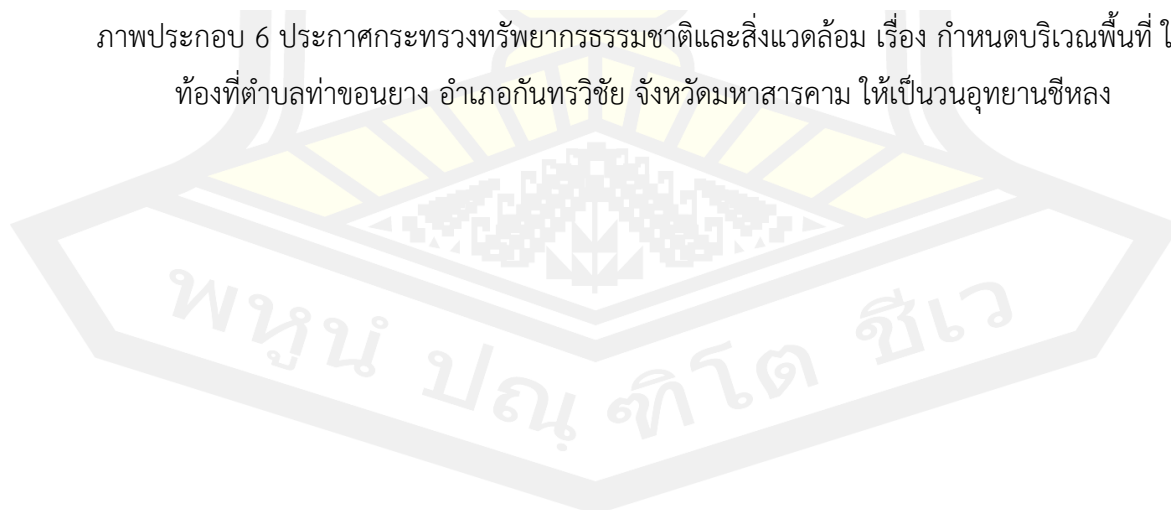
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๖ และมาตรา ๖๓ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ กำหนดบริเวณพื้นที่ ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายประกาศนี้ เป็นวนอุทยาน

ข้อ ๒ ประกาศฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

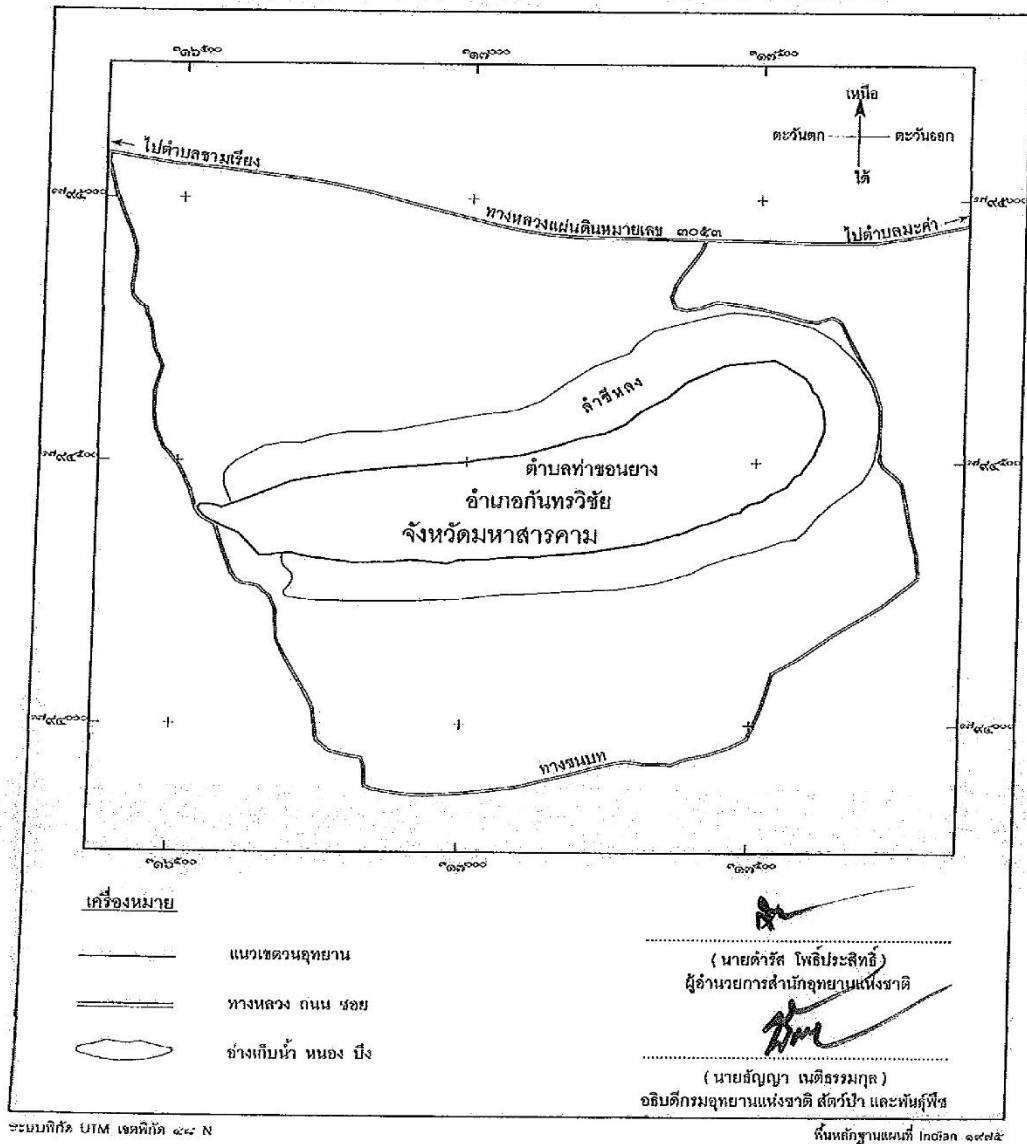
ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓
วราวุธ ศิลปอาชา
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพประกอบ 6 ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยานชีหลง

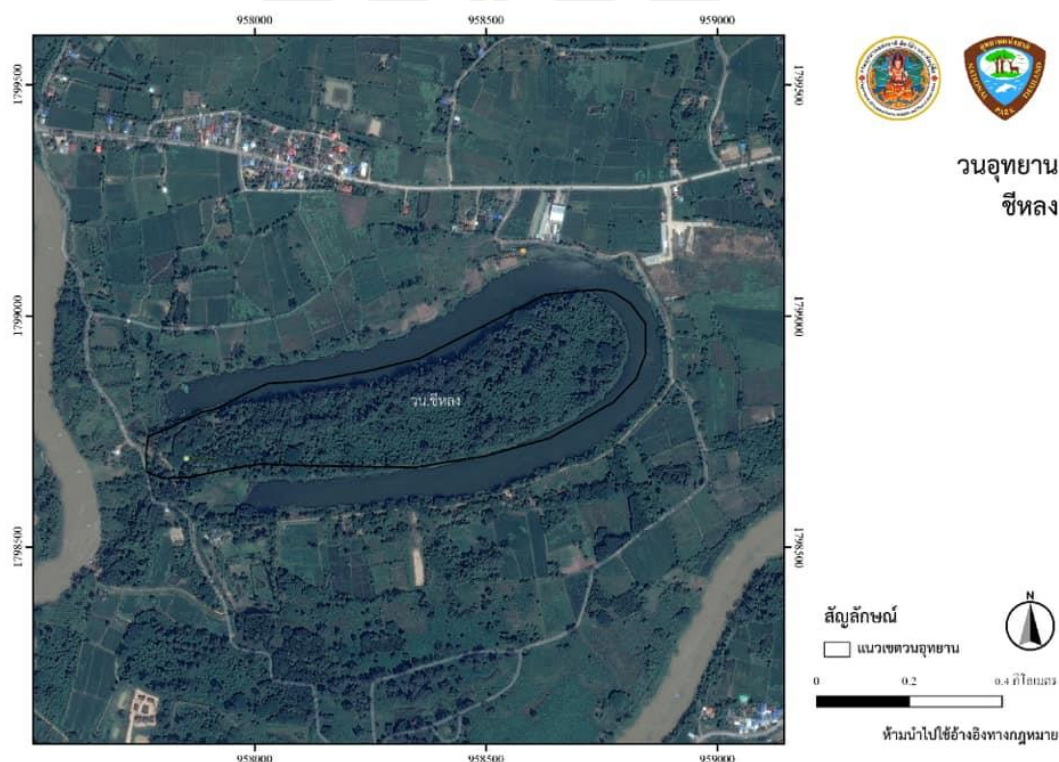
แผนที่ท้ายประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่
ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
ให้เป็นวนอุทยาน
พ.ศ. ๒๕๖๓

เนื้อที่ประมาณ ๑๒๙ ไร่
มาตราส่วน ๑ : ๑๐,๐๐๐

ภาพประกอบ 7 แผนที่ท้ายประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยาน พ.ศ.

ในระหว่างที่ดำเนินการสำรวจ ลำชีหลงได้รับการปรับปรุงยกระดับฐานะเป็นอ่างเก็บน้ำ สมบูรณ์แบบ จากเงินงบประมาณปี 2563 จำนวน 2 ล้านบาท ของกรมชลประทาน สร้างฝายน้ำล้น คอนกรีตมาตรฐาน ขนาดกว้าง 40 เมตร สูง 1.5 เมตร ด้านทิศตะวันตกเชื่อมกับแม่น้ำชี เพื่อกักเก็บ น้ำในลำน้ำชีหลงให้มีจำนวนมากกว่าเดิม ได้ระดับน้ำล้นระหว่าง 7-8 เมตร

ภาพประกอบ 8 ภาพถ่ายทางอากาศวนอุทยานชีหลง
(ที่มา : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช)

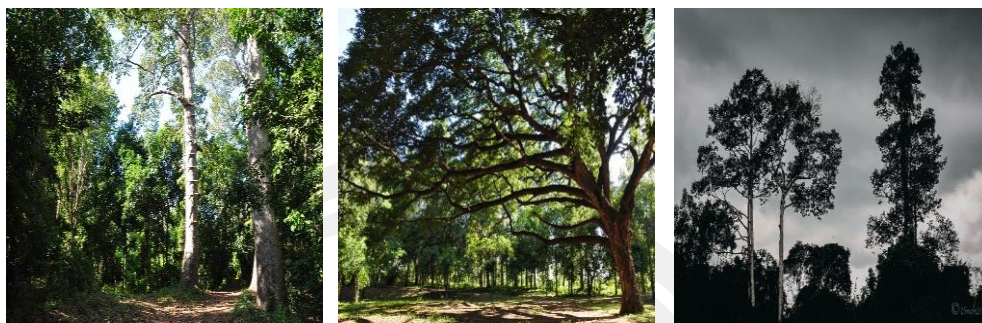
นับว่าที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ชีหลง) ได้กลายเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญแห่งหนึ่งของราษฎรอำเภอกันทรวิชัยและอำเภอใกล้เคียง กระนั้นก็ดีถึงแม้ราษฎรในบริเวณข้างเคียง จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ตลอดมาก็ตาม เนื่องจากไม่มีผู้รับผิดชอบในการป้องกันและดูแลโดยตรง จึงทำให้โคกป่ายาง (ชีหลง) มีสภาพไม่พัฒนาเจริญขึ้นเท่าที่ควร

“...ในแผนพัฒนาจังหวัดมหาสารคาม ปี 2522-2524 ได้สนับสนุนการจัดตั้งที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ชีหลง) เป็น “วนอุทยานชีหลง” ด้วย ตลอดจนราษฎรหมู่ที่ 2,4,6 และ 10 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ วัวควาย ก็ไม่ขัดข้อง ต่างก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดตั้งที่แปลงนี้ให้เป็นวนอุทยาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติแห่งนี้ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนโดยทั่วไป

ในปี พ.ศ.2563 ตามกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยาน พ.ศ.2563 เนื้อที่ประมาณ 129 ไร่ (กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการตามระเบียบ ข้อกำหนด ข้อกฎหมายเพื่อรองรับการประกาศฯ ดังกล่าวต่อไป)

ลักษณะที่โดดเด่นของวนอุทยานชีหลงที่เกิดจากอิทธิพลของธรรมชาติบันดาลให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางที่บริเวณนี้ดูคล้าย ๆ ปากอ่าว ทางด้านทิศตะวันตกถูกกระแสน้ำพัดเอาดิน หินทรายทับถมกลายเป็นคันฝายขนาดใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่เก็บกักน้ำไว้ตามธรรมชาติลำน้ำที่ได้แปรสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว โดยในอดีตนั้นแม่น้ำชีจะไหลเวียน อ้อมพื้นที่บริเวณของวนอุทยานชีหลงไปทางด้านทิศเหนือ แล้วไหลวกกลับมา ทางทิศใต้ ภายหลังแม่น้ำชีได้มีการกัดเซาะ จนทำให้บริเวณที่เป็นคอคอดขาด จึงเป็นสาเหตุให้แม่น้ำชีเปลี่ยนสายใหม่ ในส่วนที่โค้งถูกกัดขาด ส่งผลให้เกิดเป็นเกาะในพื้นที่ตอนกลาง จึงเป็นจุดเด่นอย่างยิ่งที่ดึงดูดความสนใจจากประชาชน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่มีอยู่หล่อเลี้ยงตลอดปี ระดับน้ำลึกโดยเฉลี่ยประมาณ ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ขนาดกว้างโดยเฉลี่ย 60 เมตร ระยะทางยาวประมาณ 2,000 เมตร ความจุน้ำโดยประมาณกว่าสามแสนลูกบาศก์เมตร ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่หล่อเลี้ยงตลอดปี ทำให้พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขึ้นอยู่หนาแน่นเขียวชะอุ่ม และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกป่านานาชนิด

วนอุทยานชีหลงมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ดินในบริเวณพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย และดินร่วนปนดินเหนียว ซึ่งเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณนานาชนิดที่ขึ้นอยู่จึงเจริญงอกงามเป็นอย่างดี สำหรับพืชพรรณและพันธุ์ไม้หลายชนิดที่เจริญเติบโตนั้นจะเป็นไม้ชั้นบนที่สำคัญ สภาพเป็น ป่าเบญจพรรณ ได้แก่ ไม้ยางขนาดใหญ่ที่ต้องใช้ 2-3 คนโอบขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่เกิดขึ้นภายในวนอุทยานชีหลง ซึ่งต้นไม้ใหญ่เหล่านี้เดิมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เว้นแต่ต้นพะยุง หรือพุง จะเป็นต้นไม้ที่ปลูกขึ้นใหม่โดยเจ้าหน้าที่วนอุทยานเพื่อทดแทนการขาดแคลนของพันธุ์ไม้ รongลงมาได้แก่ ทองกวาว หรือที่ชาวบ้านท้องถิ่นเรียกว่า จาน นอกจากนั้น ยังพบ หว่า ฉนวน มะพลับ แค กระพุ่ม มะม่วง จามจุรี มะเดื่อ กะเบา กะโดน จิ้วป่า ตะแบก เกิดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ มีไม้พื้นล่างได้แก่ ไม้ ข่อย ไม้พุ่มและไม้หนามต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบว่ามีอีกหลายชนิดที่ชาวบ้านนำไปและและต้นมาประกอบเพื่อรักษาอาการปวดบวมบริเวณแขนขา บางชนิดนิยมรับประทาน นำมาดองกินแก้ลมแก้พิษ โดยเฉพาเห็ด ทั้งนี้ยังมีรายงานพรรณพฤกษชาติในประเทศไทยพบว่าเป็นไม้เฉพาะถิ่น เช่น ดินจ่า ซึ่งเป็นพืชที่มีคุณค่าเป็นอาหารและสมุนไพรของชาวบ้านมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย

ภาพประกอบ 9 พืชพรรณและพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ในเขตรวนอุทยานชีหลง

ชนิดสัตว์ป่า สัตว์ที่ยังมีเหลืออยู่อาศัยในพื้นที่ ได้แก่ นกเอี้ยง นกแซงแซว นกกระเต็นน้อย ธรรมดา นกกระจับธรรมดา นกยาง นกเขา นกยาง นกเป็นน้ำ นอกจากนี้ยังมีลิงวอกเคยเข้ามาอยู่อาศัยประมาณ 2-3 ตัว แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากอาจจะหลงฝูงมาหาอาหารกลับไปอยู่ที่วนอุทยานโกสัมพี อำเภอกอสุม จังหวัดมหาสารคาม ตามถิ่นอาศัยดั้งเดิม” (กิติพงษ์ คำโสภะเชือก, 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 10 นกจับแมลงตะโพกเหลือง , นกจาบคาเล็ก , นกแต้วธรรมดา สามารถพบเห็นได้ในเขตรวนอุทยานชีหลง

พหุบัน ปณุกิตโต ชีเว

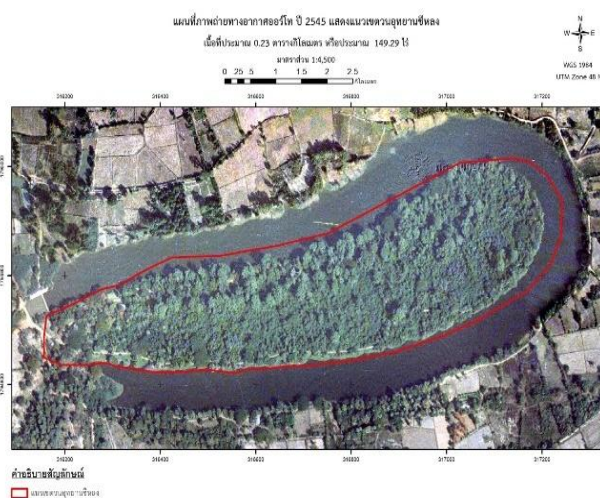
ส่วนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตนอุทยาน ชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัยศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางเขตนอุทยานชีหลง โดยมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของวนอุทยานชีหลง ในการรองรับของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยนำเสนอผลการศึกษาลำดับดังนี้

2.1 สภาพปัจจุบันของเขตนอุทยานชีหลง

จากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่าปัจจุบันเขตนอุทยานชีหลง มีสภาพทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ซึ่งเกิดจากทางวนอุทยานได้เข้ามาปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้า และปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบหลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมในช่วงเดือนตุลาคม 2564 พื้นที่ป่าและสัตว์ยังคงมีอุดมสมบูรณ์

การคมนาคม เส้นทางที่จะไปสู่ที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ชีหลง) เดินทางจากจังหวัดมหาสารคาม ขึ้นเหนือตามทางหลวงแผ่นดินสายมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ ถึงกิโลเมตรที่ 6 บำทางด้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย ซึ่งเป็นทางลาดยางตลอด ด้านขวามือจะเป็นทาง ร.พ.ช. เป็นทางดินลูกรังเข้าสู่หมู่บ้านวังหว้า เส้นทางนี้เลียบแม่น้ำชีก่อนจะถึงบ้านวังหว้า แยกขวามือเป็นทางสาธารณประโยชน์เลียบแม่น้ำชีและจะสิ้นสุดลงที่ฝายน้ำล้นชลประทานซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานวนอุทยานชีหลง รวมระยะทางช่วงหลังประมาณ 1 กิโลเมตร หรือจะเดินทางจากอำเภอกันทรวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ที่กิโลเมตรที่ 16 ของเส้นทางหลวงแผ่นดินสายมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ มาอยู่ที่สาธารณประโยชน์เวลาเปิดทำการของวนอุทยาน คือ เวลา 08.30 - 16.30 น ของทุกวัน

ภาพประกอบ 11 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โธ รีโมทีฟ ปี 2545 แสดงแนวเขตนอุทยานชีหลง

นอกจากนี้ยังพบว่าภายในเขวนอุทยานซีหลงได้มีการเปิดให้คนภายนอกได้เข้ามาตั้งร้านขายของและเครื่องดื่มสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในอดีตนั้นไม่มีการเปิดให้คนภายนอกเข้ามา พร้อมทั้งมีการเปิดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวนอุทยาน ดังนี้

- ชมธรรมชาติและนั่งพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งทางวนอุทยานได้มีการจัดเตรียมศาลา และลานสำหรับการปูลู่อ ปัจจุบันยังไม่อนุญาตให้กางเต็นท์ค้างแรม ณ วนอุทยาน
- ปั่นจักรยาน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อัตราค่าบริการ 20/คัน
- พายเรือคายัคและเล่นน้ำ ซึ่งการเล่นน้ำทางวนอุทยานได้กำหนดพื้นที่อย่างชัดเจนในการลงเล่นน้ำ เพื่อป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุทางน้ำ สำหรับอัตราค่าบริการพายเรือคายัค 20/ลำ
- ปั่นจักรยานน้ำ อัตราค่าบริการ 20/ลำ
- ร้านกาแฟ LONG CHI ของทางวนอุทยาน

ภาพประกอบ 12 ร้านกาแฟ LONG CHI และป้ายบอกอัตราค่าบริการต่าง ๆ , กิจกรรมพายเรือคายัค , กิจกรรมปั่นจักรยาน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

“...การจำแนกเขตการจัดการพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ซึ่งการกำหนดพื้นที่แต่ละส่วนไว้เพื่อรองรับวัตถุประสงค์และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพศักยภาพของพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จะทำให้สามารถกำหนดแนวทางแผนงานและโครงการได้ชัดเจนทั้งแผนงานด้านการอนุรักษ์การพัฒนาและบริการและการศึกษาวิจัย นอกจากนี้การกำหนดพื้นที่ที่ยังเป็นกรอบสำหรับการกำหนดกิจกรรมและเป้าหมายในการพัฒนาองค์การเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมีความเหมาะสมแนวทางในการอนุรักษ์สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์นโยบายกลยุทธ์พันธกิจและสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสุขภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันเพื่อสร้างฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่อนาคตการจำแนกการจัดการพื้นที่วนอุทยานนับเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการพื้นที่และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการพื้นที่ ดังนี้

1. สามารถรักษาพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าทางธรรมชาติสูง ไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งสามารถฟื้นฟูพื้นที่ ซึ่งเคยถูกรบกวนหรือถูกทำลายมาก่อนได้

2. สามารถจัดกิจกรรมในพื้นที่ได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม

3. ควบคุมกิจกรรมในแต่ละเขตพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาตามนโยบายของภาครัฐและสอดคล้องกับความต้องการของภาคเอกชน ประชาชนที่เกี่ยวข้อง

4. จัดสรรทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งทำให้การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ตามลำดับความสำคัญ และความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการ

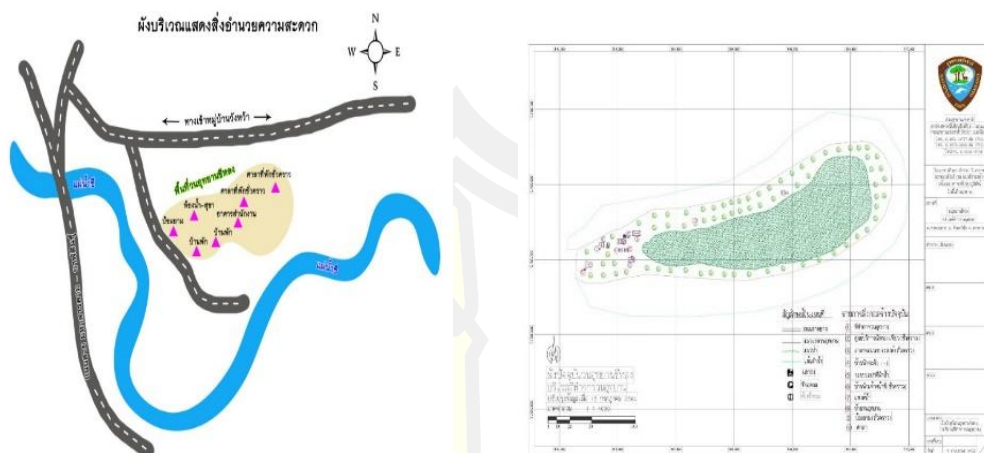
5. สร้างความชัดเจน และความสะดวกแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งราษฎรภายในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งจะเข้าไปดำเนินการใด ๆ ภายในพื้นที่วนอุทยานชีหลง

การบริหารจัดการพื้นที่วนอุทยานชีหลงได้มีการจัดแบ่งเขตการจัดการพื้นที่ (Zoning) ออกเป็นเขตต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมและศักยภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเกณฑ์ดังนี้

1. เขตบริการ (Intensive Use Zone) เขตนี้เป็นบริเวณที่มีการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเขตนี้ประกอบด้วยศูนย์บริการ นักท่องเที่ยวอาคารสำนักงาน อาคารบ้านพัก

2. เขตท่องเที่ยวและนันทนาการ (Outdoor Recreation Zone) เป็นบริการที่ให้นักท่องเที่ยวได้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายหรือความเสียหายต่อธรรมชาติได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ลานกางเต็นท์

3. เขตหวงห้าม (Strict Natural Reserved Zone) และเขตป่าเปลี่ยว (Primitive Zone) เขตนี้กำหนดขึ้นเพื่อครอบคลุมบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีคุณค่ายิ่งในทางวิทยาศาสตร์ เหมาะแก่การอนุรักษ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยให้คงลักษณะความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ดั้งเดิมอยู่” (เดชา อานามวัฒน์, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 ผังบริเวณแสดงสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวนอุทยานชีหลง

“...วนอุทยานชีหลงได้มีการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์

การพัฒนา บูรณาการการบริการและการอนุรักษ์คือแนวทางบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

วนอุทยานชีหลง มีความมุ่งมั่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีความยั่งยืน ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกทางตรงและทางอ้อมแก่คนในพื้นที่ โดยการบริหารจัดการพื้นที่ให้มีความยั่งยืน จึงได้กำหนดพันธกิจ ดังนี้

1. อนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่วนอุทยาน ให้อำนวยความสะดวกอย่างยั่งยืน
2. บริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่วนอุทยานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ส่งเสริมงานด้านวิชาการ ศึกษา วิจัย และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวตลอดจนประชาชนทั่วไป
4. ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้เสียและทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามพันธกิจที่กำหนด จึงกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติ
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าทางวิชาการ
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

กลยุทธ์

ได้จัดลำดับความสำคัญกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มิให้ถูกบุกรุกทำลาย ป้องกันไฟป่า การล่าสัตว์ การตัดไม้ เพิ่มความร่วมมือกับประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ฟื้นฟูระบบนิเวศที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนกลับสู่สภาพเดิม โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน
3. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารจัดการ
4. ด้านการจัดการท่องเที่ยวและนันทนาการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มิให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ตลอดจนถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
5. ด้านการศึกษา วิจัย ในพื้นที่วนอุทยาน โดยการศึกษาวิจัยและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป
6. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ เพิ่มขีดความสามารถของบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ ระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลโดยมีตัวชี้วัดชัดเจน

อำนาจหน้าที่รับผิดชอบ

ได้กำหนดภารกิจในการบริหารจัดการพื้นที่ดังนี้

1. อนุรักษ์ คุ้มครอง ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติมิให้ถูกทำลาย
2. ส่งเสริมให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ค้นคว้าวิจัยของนักเรียน นักศึกษา และประชาชน

ทั่วไป

3. จัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ” (ตะวัน ศรีภา 2565 : สัมภาษณ์)

2.2 ปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวนอุทยานชีหลงแบบมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จากภาครัฐและภาคชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว (General Informant) สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนับเป็นป่าอนุรักษ์ ถ้าไม่สามารถทำความเข้าใจที่ถูกต้องได้ การเข้ามามีส่วนร่วมก็ไม่สามารถทำได้เต็มที่ตามที่ควรจะเป็น

“...เนื่องจากพื้นที่รอบแนวเขตวนอุทยานชีหลงมีพื้นที่โดยรอบเป็นแม่น้ำ จึงเป็นแหล่งหาอาหารของราษฎร การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ยังเข้ามาใช้ประโยชน์ตามวิถีชนบท การเก็บหาของป่าบางครั้งการเก็บหาไม้พื้นและถ่าน การล่าสัตว์ในพื้นที่วนอุทยานชีหลง และในช่วงฤดูฝนก็จะมีปัญหาด้านการคมนาคมเกิดน้ำท่วมบริเวณโดยรอบวนอุทยานชีหลงเป็นประจำทุกปี ประชาชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขาดการบูรณาการและการให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดศักยภาพอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ” (สุพิชัย สุวิเศษ.2565 : สัมภาษณ์)

2. ด้านการมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการขาดโอกาส และขาดประสิทธิภาพที่ดีในการสื่อสารของพื้นที่วนอุทยานชีหลงไปสู่ท้องถิ่น และจากท้องถิ่นมาสู่พื้นที่วนอุทยานชีหลง อันนับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งของการมีส่วนร่วมในพื้นที่วนอุทยานชีหลง

3. ด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากวนอุทยานชีหลงเป็นวนอุทยานขนาดเล็กเล็กไม่มีงบประมาณจำนวนมากเหมือนวนอุทยานแห่งอื่น ๆ ในประเทศไทย จึงต้องใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงเป็นการบริหารที่เรียบง่าย และเกิดการขัดแย้งระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการบริหารให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. ด้านนันทนาการ ขาดการสนับสนุนและขาดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

5. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม ได้ให้ความเห็นในส่วนของปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

“...ปัจจุบันการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านเรายังขาด คือ

1. การเล่าเรื่องราวที่เหมาะสม หลายส่วนเน้นประวัติศาสตร์ของไทยทำให้ไม่อยู่ในความสนใจของชาวต่างชาติแม้คนไทยยังรู้สึกถึงความซ้ำเดิมเว้นแต่มีเรื่องทางจิตวิญญาณและความเชื่อเข้ามาเสริมนอกจากนี้การรวบรวมเรื่องราวอาจยังขาดความต่อเนื่องเป็นระบบ

2. การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งยังคงเป็นแบบขาดการประยุกต์หรือทำให้น่าสนใจ กฎเกณฑ์การพัฒนามีการจำกัดในเชิงอนุรักษ์ ขาดการสร้างสรรค์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงและน่าสนใจ

3. ขาดบุคลากรที่เข้าใจถึงเรื่องราวและสามารถถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรงได้อย่างน่าสนใจ การถ่ายทอดต่อคนรุ่นหลังยังมีน้อย และมีข้อจำกัดด้านภาษา

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเน้นการเสนอฐานทรัพยากรดั้งเดิม โดยอยู่ระหว่างการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจในการพัฒนาระหว่างคนรุ่นเก่ากับใหม่ได้” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม 2565 : สัมภาษณ์)

6.ด้านวิชาการ ขาดการสนับสนุนให้นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ร่วมกันเข้ามาทำงานวิจัยในวนอุทยานชีหลง รวมถึงขาดการทำคู่มือ วารสารวิชาการของวนอุทยานชีหลง เพื่อการสื่อความหมาย เอกสารเผยแพร่และเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีความรู้เพียงพอในการให้บริการแก่นักวิจัย

7.ด้านวัฒนธรรม

ชูชาติ ราชจันทร์ ได้ให้ความเห็นในส่วนของปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรมประเพณี ไว้ดังนี้

“...1.ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี การนำขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นไทยมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ด้านการค้า แต่กลับลดความประณีต ตัดทอนขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือ

2. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะกอดจูบกันในที่สาธารณะหรือแต่งกายไม่สุภาพในการเข้าชมสถานที่สำคัญหรือปูชนียสถานทางศาสนา จึงทำให้เจ้าของท้องถิ่นไม่พอใจบางครั้งอาจเกิดการต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยวเนื้อหาของวัฒนธรรม การดำเนินงานมักจะเน้นการแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจ โดยละเลยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

3. ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ผลิตและจำหน่าย โดยลดมาตรฐานเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด มีการลอกเลียนแบบศิลปหัตถกรรม โดยไม่คำนึงถึงความประณีตและคุณภาพของสินค้า ทำให้คุณค่าทางศิลปะหายไป” (ชูชาติ ราชจันทร์ 2565 : สัมภาษณ์)

ส่วนที่ 3 แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนของปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วนอุทยานชีหลงแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รายละเอียดจากการสัมภาษณ์ โดยนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนเกิดเป็นแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จากภาครัฐและภาคชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว (General Informant) สามารถแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง สามารถดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายและสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ซึ่งจะขออธิบายในส่วนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ

1.1 การมีส่วนร่วมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“...ผ่านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการสร้างจิตสำนึก สามารถแบ่งได้เป็น 7 ลักษณะ ดังนี้

1) การอบรมให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการวนอุทยานชีหลง ตลอดจนประโยชน์ที่ชุมชนได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ แหล่งอาหาร ของป่า แหล่งน้ำ การบรรเทาอุทกภัย และภัยแล้ง โดยการประชาสัมพันธ์ อบรมสัมมนา ประชุมร่วมและศึกษาดูงาน

2) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการของวนอุทยานชีหลง ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับทราบ เช่น การทำประกาศติดในที่สาธารณะการร่วมประชุมประจำเดือน หรือการร่วมประชุมหมู่บ้านเพื่อให้ข้อมูล

3) การจัดทำโครงการร่วมกันระหว่างวนอุทยานชีหลง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ เช่น สื่อมวลชน สถานีโทรทัศน์ วิทยุ นักเขียน ในการจัดทำสารคดี ข่าวประชาสัมพันธ์ รายการวิทยุโทรทัศน์ชุมชน เพื่อเผยแพร่งานด้านการอนุรักษ์ และเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชน

4) การสร้างจิตสำนึก โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนและชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการณรงค์ประชาสัมพันธ์ ประชุมหารือ และฝึกอบรม

5) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่และประชาชนในการมีส่วนร่วม แสวงหาความรู้ สืบหาข้อมูลในพื้นที่รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ วิเคราะห์ปัญหาโดยการประชุมหารือ สัมมนาในลักษณะเวทีชาวบ้านดำเนินการต่อเนื่องในเรื่องการ

เตรียมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ โดยการอบรมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชน และให้โอกาสเยาวชนเข้าปฏิบัติงานในวนอุทยาน ชีหลงในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานจริง และได้สัมผัสกับวิถีของธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ควรมีการหมุนเวียนไปทั่วชุมชนที่อยู่รอบวนอุทยานชีหลง

6) ตั้งกลุ่มสื่อมวลชนเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อให้กลุ่มสื่อมวลชนร่วมกำหนดแผนการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และแรงจูงใจให้ประชาชนได้เข้าใจและทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ร่วมประสานกับสถาบันการศึกษาโดยรอบวนอุทยานชีหลง ในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จริง และจัดทำกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้และเข้ามาปฏิบัติในพื้นที่จริง

7) การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นการติดตามตรวจสอบและได้มีการรับรู้ในวงกว้างให้ใช้ภาษาและรูปแบบที่ประชาชนสามารถเข้าใจได้ง่าย” (กิติพงษ์ คำโสภณ เชื้อก. 2565 : สัมภาษณ์)

1.2 การจัดภูมิทัศน์ในวนอุทยานชีหลง

“...การจัดภูมิทัศน์กับหลักแห่งการจัดการวนอุทยานเป็นคำถามที่เกิดขึ้นและยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ก็คือ ควรจัดภูมิทัศน์ในวนอุทยานหรือไม่เพียงใด ในเมื่อหลักการจัดการข้อใหญ่ของอุทยานแห่งชาติหรือวนอุทยานก็คือ การพิทักษ์ธรรมชาติดั้งเดิมให้คงอยู่ตลอดไป คำตอบที่เหมาะสมน่าจะขึ้นอยู่กับสภาพการณ์และความจำเป็นตราบดีที่การจัดภูมิทัศน์นั้นเป็นการเสริมให้เกิดความกลมกลืนให้เกิดขึ้นระหว่างสิ่งที่มนุษย์สร้างอันเป็นส่วนประกอบของหลักการขั้นรองคือ การแปลความหมายธรรมชาติและการให้การศึกษาแก่ประชาชนซึ่งต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกแก่อัตภาพกับหลักการหลักขั้นแรกคือ การพิทักษ์ธรรมชาติซึ่งทำให้การจัดภูมิทัศน์ในวนอุทยานก็ยังคงมีความจำเป็นอันเป็นประเด็น” (เดชา อานามวัฒน์. 2565 : สัมภาษณ์)

การใช้การจัดภูมิทัศน์เข้ามาช่วยจึงเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งจะช่วยให้วนอุทยานชีหลงฟื้นสภาพได้เร็วเกิดบรรยากาศที่ดีได้เร็วกว่าการปล่อยให้ฟื้นตัวเป็นไปโดยธรรมชาติ ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการกัดเซาะพังทลายและสูญเสียหน้าดิน การนำหลักการจัดภูมิทัศน์ในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นก็น่าจะเป็นสิ่งจำเป็นด้วย จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปหลักการของการจัดภูมิทัศน์ในวนอุทยานชีหลงได้ดังนี้

- 1) ให้ความสำคัญต่อลักษณะธรรมชาติดั้งเดิมให้มากที่สุด
- 2) ไม่นำสิ่งแปลกปลอมผิดจากลักษณะภูมิทัศน์ธรรมชาติเข้ามาใช้ในบริเวณวนอุทยาน ชีหลง เช่น ไม้ดอกไม้ประดับที่จำหน่ายดาษดื่นในเมืองหรือไม้ต่างถิ่น หรือการปลูกหญ้าญี่ปุ่น เป็นต้น
- 3) ไม่ออกแบบหรือจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่มากมาย เกินสมควรจนดูเป็นสไตล์หรือแฟชั่น
- 4) ควรออกแบบอย่างตรงไปตรงมาอย่างง่าย ๆ และเคารพต่อสภาวะของดินฟ้าอากาศใน

บริเวณให้มากที่สุด

5) จัดภูมิทัศน์ทำเฉพาะบริเวณที่จำเป็นจริง ๆ ทำประดุจเป็นการแต่งแผลหรือเยียวยา บริเวณที่ถูกทำลาย หรือเพื่อเป็นการปิดบังซ่อนนงค์ประกอบที่มนุษย์สร้างเท่านั้น

ภาพประกอบ 14 เจ้าหน้าที่ขณะดำเนินการปลูกป่าทดแทนและตัดแต่งกิ่งไม้ภายในวนอุทยานชีหลง

2. ด้านการมีส่วนร่วม

“...การมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง สามารถดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายและสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ซึ่งจะขออธิบายในส่วนด้านการมีส่วนร่วมคือ

2.1 การร่วมวางแผน แก้ไขปัญหาและเสนอแนะความเห็น

1) จัดทำแผนการปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ โดยบูรณาการร่วมกันทุกหน่วยงานในพื้นที่ โดยรอบวนอุทยานชีหลง

2) สนับสนุนการมีส่วนร่วม เพื่อการจัดตั้งคณะกรรมการระดับพื้นที่กลุ่มการทำงาน และจัดตั้งกลุ่มการทำงานหาแนวร่วมท้องถิ่น ชมรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และอาสาสมัครเพื่อพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวนอุทยานชีหลง

3) เสริมสร้างความแข็งแกร่ง และจัดตั้งองค์กรชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงราษฎรประชุมแสดงความคิดเห็น

4) จัดทำข้อปัญหาอุปสรรคในข้อกฎระเบียบ กฎหมายในกรณีให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเสนอเพื่อขอปรับปรุง

5) กำหนดมาตรการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง ตั้งแต่เริ่มวางแผน การปฏิบัติ และการเฝ้าระวังและติดตามผล เช่น อาสาป้องกันไฟป่า การสืบหาข่าวหรือเวทียร้องทุกข์

สอดคล้องกับทรัพยากร หรือศักยภาพของพื้นที่

6) จัดทำโครงการพัฒนาชุมชนโดยรอบวนอุทยานชีหลง พัฒนาอาชีพเสริมด้านต่าง ๆ ที่เกษตรกรทางเลือกเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยการอบรมให้ความรู้และประสานหน่วยงานที่มีหน้าที่ในเรื่องดังกล่าวให้การสนับสนุน

7) ร่วมกำหนดข้อตกลง กฎ และกติกาของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูการใช้ประโยชน์ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติของวนอุทยานชีหลง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน

8) จัดประชุมหารือเวทีชาวบ้านให้ประชาชนในพื้นที่วนอุทยานชีหลงที่เกี่ยวข้องมาร่วมวิเคราะห์ แก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ

9) ให้มีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้สาธารณชนมีโอกาสนำความคิดเห็นในการจัดการพื้นที่รอบวนอุทยานชีหลง โดยการจัดประชุม สัมมนา จัดเวทีแสดงความคิดเห็น

10) ประกาศเพื่อเชิญชวนบุคคล และองค์กรให้ส่งข้อเสนอแนะสำหรับการเตรียมการหรือปรับปรุงแผนการจัดการพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรไปยังหัวหน้าวนอุทยานชีหลงในเวลาที่กำหนดไว้ในประกาศ โดยมีการปิดประกาศในสถานที่ราชการระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

11) การจัดทำจดหมายเป็นลายลักษณ์อักษรเท่าที่สามารถทำได้แก่ผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งข้อเสนอแนะความคิดเห็นร่างแผนการจัดการพื้นที่ มาประกอบการพิจารณาจัดทำแผนการจัดการพื้นที่วนอุทยานชีหลงภายในกำหนดเวลา

12) จัดให้สาธารณชนสามารถเข้ามาดู และตรวจสอบร่างแผนการจัดการพื้นที่ได้ในวัน และเวลาราชการ ณ ที่ทำการวนอุทยานชีหลง

13) เชิญชวนให้สาธารณชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะทุกครั้งที่มีแผนการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่วนอุทยานชีหลง” (ทองแดง บุญมาก. 2565 : สัมภาษณ์)

2.2 การร่วมดำเนินการ

1) จัดกิจกรรมให้นิสิต นักเรียน นักศึกษา และประชาชนผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม เช่น การปลูกป่า การสร้างเครือข่ายเพื่อนวนอุทยาน โดยรับสมัครและคัดเลือกอาสาสมัครเพื่อนวนอุทยานจากนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนที่มีความสนใจมาช่วยในการปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตร และฝึกอาสาสมัครด้านความรู้พื้นฐานวนอุทยาน และฝึกปฏิบัติงาน โดยเฉพาะงานด้านการบริการ การท่องเที่ยวและงานด้านวิชาการ

2) จัดส่งอาสาสมัครเพื่อนวนอุทยาน ช่วยปฏิบัติงานในวนอุทยานชีหลง พร้อมสร้างเครือข่ายและติดตามผลหลังสิ้นสุดการปฏิบัติงาน

3) การเข้าร่วมหรือสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมระหว่างวนอุทยานชีหลงกับชุมชน

รวมถึงกิจกรรมของชุมชน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม และการพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

4) ร่วมในการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รวมถึงการปรับปรุงให้เหมาะสม โดยกำหนดการรับผิดชอบและแนวทางปฏิบัติไว้ คือ เจ้าหน้าที่วนอุทยานชีหลง มีบทบาท คือ จัดทำแนวเขตพื้นที่รับผิดชอบชัดเจนตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ประชุมชี้แจงประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่วนอุทยานชีหลงเข้าใจและรับทราบเกี่ยวกับการจัดทำแนวเขตดังกล่าว มีการจัดทำแนวเขตให้มีความชัดเจน มีการปักหลักเขตและบำรุงรักษาแนวเขตให้ชัดเจนตลอดเวลา

5) ราษฎรหรือชุมชนที่มีพื้นที่อาศัยและทำกินติดเขตป่าอนุรักษ์มีบทบาท คือ ร่วมในการกำหนดและจัดทำแนวเขตพื้นที่วนอุทยานชีหลงโดยยึดข้อเท็จจริงของพื้นที่ เช่น สภาพป่า ความลาดชันของภูมิประเทศ จุดเด่นทางธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ที่ปรากฏอยู่ และหลักการในการจัดตั้งพื้นที่วนอุทยาน เพื่อให้การจัดทำแนวเขตเกิดความเป็นธรรมให้แก่ผู้มีพื้นที่ทำกินที่อยู่ใกล้เคียงแนวเขต และเป็นที่น่าใจว่าการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงชีพ แก่ชุมชนในพื้นที่นั้น

6) ร่วมในการดูแลรักษาแนวเขตที่ทุกฝ่ายยอมรับให้คงอยู่ในแนวเดิม เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่เป็นแหล่งน้ำให้แก่ชุมชน

7) หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ คือ ประสานความร่วมมือกับคณะทำงานที่จัดตั้งขึ้นในการจัดทำแนวเขต ช่วยในการกำกับดูแลแนวเขต และการรुकู้แนวเขตของราษฎร ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในพื้นที่ที่เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำแนวเขต

2.3 ร่วมรับประโยชน์

“...1) พัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชุมชน/ราษฎรที่อาศัยผลผลิตจากป่าในการยังชีพ เพื่อมีรายได้จากแหล่งอื่นมาทดแทน หากอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวจะมีอาชีพในการบริการการท่องเที่ยว เช่น ไกด์นำทาง ขายของที่ระลึก รถรับจ้าง ขายอาหาร ที่พัก (Homestay) การอบรมการปลูกไม้ป่าที่ราคาสูง เช่น ผักหวาน การเพาะเห็ด เป็นต้น

2) ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อตั้งหลักเกณฑ์และจัดทำประกาศนียบัตรหรือหนังสือรับรองการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ (Certificate) หรือโล่เกียรติยศประจำกลุ่ม/หมู่บ้านเพื่อเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่และการป้องกันไฟป่า” (สุพิชัย สุขวิเศษ. 2565 : สัมภาษณ์)

2.4 ผู้มีส่วนได้เสีย

ตามคู่มือการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, มีนาคม 2547) ได้กำหนดให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ดังกล่าว แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม คือ

1. ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติพื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่ ประชาชนที่ได้ประโยชน์ เสียประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติหรือสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม

2. ผู้ที่มีส่วนช่วยรับผิดชอบดูแล แหล่งธรรมชาติพื้นที่อนุรักษ์ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรง ได้แก่

2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล อำเภอ ตำบล

2.2 องค์กรเอกชนที่ใส่ใจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ สมาคม สื่อมวลชนระดับชาติ ภูมิภาคหรือท้องถิ่น

2.3 ผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้นำท้องถิ่นโดยตำแหน่ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำท้องถิ่นโดยศาสนาหรือภูมิปัญญา เช่น พระ อิม่าม ผู้นำท้องถิ่นโดยความรู้ความสามารถ เช่น ครู หมอพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน

3. ผู้ที่มีความผูกพัน อยู่ใกล้ชิด มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติพื้นที่อนุรักษ์นั้น ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระจากสถาบันการศึกษา (ในภูมิภาคหรือท้องถิ่น) ที่มีความรู้ ความชำนาญ

4. ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการดูแลแหล่งธรรมชาติ/พื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่

4.1 หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ หน่วยงานจากรัฐบาลกลาง (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) และหน่วยงานระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น

4.2 ประชาชนในท้องถิ่น

5. ผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ไม่เคยมีสิทธิมีเสียง หรือมีผู้ให้ความสำคัญ ได้แก่ องค์กรธุรกิจที่ได้ประโยชน์/ เสียประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติหรือสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น ห้างร้าน บริษัท นักธุรกิจ โรงงาน โรงแรมต่าง ๆ เป็นต้น

6. ผู้ที่ควรเป็นตัวแทนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้ ได้แก่

6.1 หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติจากหน่วยงานจากรัฐบาลกลางและหน่วยงานระดับท้องถิ่น

6.2 ประชาชนในท้องถิ่น

6.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล

6.4 นักวิชาการที่มีความรู้ ความชำนาญ หรือสนใจเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ คือ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ

6.5 ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นโดยตำแหน่ง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้นำท้องถิ่นทางศาสนา เช่น พระ อิม่าม ผู้นำท้องถิ่นโดยความรู้ความสามารถ เช่น ครู หมอพื้นบ้าน ประชาชนชาวบ้าน

2.5 การมีส่วนร่วมและการมีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนโดยรอบพื้นที่วนอุทยานชีหลง

“...ร้านขายของที่ระลึก (Souvenir Shop) ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือ ร้านขายของที่ระลึก ในส่วนนี้เป็นที่มาของรายได้ เป็นช่องทางช่วยจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นหรือชุมชน เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ และยังเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในศูนย์บริการได้อีกด้วย การซื้อของที่ระลึก เป็นกิจกรรมนันทนาการที่อยู่ในระดับยอดนิยมแถวหน้า โดยเฉพาะชาวไทยจะเพลิดเพลินกับการซื้อของที่ระลึกมากเป็นพิเศษ เนื่องจากมีวัฒนธรรมที่แสดงความเอื้ออาทรด้วยการซื้อของมาฝากดังนั้น นักท่องเที่ยวชาวไทยจึงมักใช้เวลาซื้อของที่ระลึกมากที่สุด

ดังนั้น หรือวนอุทยานชีหลง จึงควรให้ความสนใจอย่างจริงจังกับการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวโดยในขั้นแรกอาจสังเกตว่าร้านที่ได้มาตรฐานมีผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจก็ประเภท อะไรบ้าง ต่อมาก็อาจให้บริษัทออกแบบและผลิตสินค้า โดยต้องสะท้อนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของวนอุทยานชีหลง และที่สำคัญการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ควรเริ่มด้วยการพิจารณาของท้องถิ่นก่อน หากไม่มีจึงนำของต่างถิ่นมาขาย โดยชุมชนจะมีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้

- 1) เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนและส่งเสริมผลิตผลของชุมชนบริเวณรอบวนอุทยานชีหลง
- 2) ช่วยการกระจายรายได้สู่ชุมชนรอบวนอุทยานชีหลงเพิ่มขึ้น
- 3) ชุมชนรอบวนอุทยานชีหลง ได้รายได้จากการขายสินค้า และบริการให้กับนักท่องเที่ยว
- 4) ช่วยให้เศรษฐกิจมวลรวมของจังหวัด GPP จากการคาดการณ์ของวนอุทยานชีหลง ตามแผนการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ของวนอุทยานชีหลง” (ตะวัน ศรีภา. 2565 : สัมภาษณ์)

2.6 แผนการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์

ตามแผนการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ของวนอุทยานชีหลง ระยะเวลา 3 ปี ดังนี้

- 1) การส่งเสริมวนอุทยานชีหลง ให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น โดยการนำเสนอผ่านอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ
- 2) การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ของวนอุทยานชีหลง
- 3) พัฒนารูปแบบกิจกรรมและนันทนาการในวนอุทยานชีหลง ให้มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับความนิยมในปัจจุบัน
- 4) กระตุ้นการท่องเที่ยวในลักษณะของเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวจากแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่นไปยังแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง
- 5) เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในลักษณะการท่องเที่ยวแบบพักค้าง แบบอาคารบ้านพัก และส่งเสริมผลิตผลของชุมชนบริเวณรอบวนอุทยานชีหลง เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนรอบพื้นที่วนอุทยานชีหลงเพิ่มขึ้น
- 6) มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวและมีความปลอดภัย ที่มีมาตรฐาน

2.7 รูปการมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง

“...การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นโดยรอบวนอุทยานชีหลง ได้เข้ามามีส่วนในกระบวนการเรียนรู้ ศึกษาปัญหา การร่วมคิดวิเคราะห์และวางแผน ร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้า (Grassroots) ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังเป็นกระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในระดับชุมชนควบคู่ไปด้วย โดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะ ขั้นตอน และเงื่อนไขการมีส่วนร่วม ดังนี้

1.รูปแบบของการมีส่วนร่วม มี 3 รูปแบบ คือ 1)การมีส่วนร่วมโดยตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตนเอง 2)การมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่ม คือ การคัดเลือกตัวแทนของตนหรือกลุ่มเข้าเป็นผู้แทน และ 3)การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน คือ การให้ตัวแทนครัวเรือน ซึ่งอาจเป็นผู้นำชุมชน หัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลซึ่งมีกำลังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

2.ระดับการมีส่วนร่วม มี 5 ระดับ คือ 1)การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2)การมีส่วนร่วมในการคิดและวิเคราะห์และตัดสินใจ 3)การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4)การมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์หรือร่วมในการใช้ประโยชน์ และ 5)การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

3.ลักษณะการมีส่วนร่วม มี 4 ลักษณะ คือ 1)การร่วมประชุมวางแผนดำเนินการ โดยแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ 2)การร่วมดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือร่วมลงทุน 3)การร่วมแบ่งปันผลประโยชน์หรือร่วมในการใช้ประโยชน์ และ 4)การร่วมในการติดตามประเมินผลงาน

4.ขั้นตอนการมีส่วนร่วม มี 4 ขั้นตอน คือ 1)ประชุมวางแผนดำเนินการและแสดงความคิดเห็น 2)ปฏิบัติตามแผนด้วยการลงมือปฏิบัติ 3)แบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนา และ 4)ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้ดำเนินการ

5.เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม มี 3 เงื่อนไข คือ 1)ต้องมีอิสรภาพในการมีส่วนร่วม (Freedom to Participation) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างเสรี 2) ต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation) ประชาชนต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย และ 3)ต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation) ประชาชนต้องมีความเต็มใจและสนใจการเข้ามามีส่วนร่วม และสามารถสื่อสารรู้เรื่องในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

6.ความสำเร็จของการมีส่วนร่วม มี 6 ข้อ คือ 1)ต้องมีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม 2)ต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปกว่าผลตอบแทนที่ 3)มีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม 4)ต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย 5)ต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากจะเข้ามามีส่วนร่วม” (ตะวัน ศรีภา. 2565 : สัมภาษณ์)

2.8 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง

ลักษณะการมีส่วนร่วมที่ดำเนินการในปัจจุบันสามารถสรุปได้เป็น 5 รูปแบบ คือ

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้แจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการปรึกษาหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการหรือกิจกรรม กับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานต่าง ๆ นอกจากนี้ การปรึกษาหารือยังเป็นอีกทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวนอุทยานชีหลง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการหรือกิจกรรมมากขึ้น และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้น ได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหา

เหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบ โดยรูปแบบที่พบเห็นกันบ่อย ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับกว้างขึ้นได้ เพื่อรวมหลายๆ ชุมชนในคราวเดียวกัน ในกรณีที่มีหลายชุมชนได้รับผลกระทบ

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) โครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบาย ซักถาม และให้ความเห็นต่อโครงการหรือกิจกรรม การประชุมอาจจะจัดในที่สาธารณะทั่วไป ผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณชนและผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการหรือกิจกรรม การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกันซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้น ทั้งนี้รูปแบบการประชุม ไม่ควรเป็นทางการมากนัก และไม่เกี่ยวข้องกับนัยกฎหมายที่จะต้องมีการชี้ขาดเหมือนการตัดสินใจในทางกฎหมาย การจัดประชุมจึงอาจจัดหลายวันและไม่จำเป็นต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

3.4 การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติการที่จะให้ประชาชน เป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ยังไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่ายๆ อาจดำเนินการโดยให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเลือกตัวแทนเข้าไปร่วมในคณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ รวมทั้งการได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม โอกาสที่ประชาชนจะมีบทบาทชี้้นำการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้น ๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

3.5 การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงของการป้องกันแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม และเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าควรจะได้รับ

ทวีศักดิ์ อ้วนมี ได้กล่าวว่า “...ในการดำเนินงานที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นต้องมีการดำเนินงานที่มีแบบแผนและรูปแบบที่ชัดเจน มีขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดกิจกรรม และสร้างความสนใจ สร้างแรงจูงใจที่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรม เพราะฉะนั้นการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้การพัฒนานั้นไม่หยุดนิ่ง เพราะเขาจะรู้สึกเป็นเจ้าของ จะรัก ห่วงแหน รักษาให้คงรูป หรือปรับปรุงให้ดีขึ้นและเผยแพร่ไปยังชุมชนอื่น ๆ ในทางตรงกันข้าม การพัฒนาที่มีบุคคลภายนอกเข้าไปทำให้นั้นความรู้ความเข้าใจในปัญหาในการดำเนินงานก็จะอยู่ที่คนทำเมื่อคนทำกลับออกไปแล้ว การพัฒนาที่จะหยุดลงแค่นั้น และการพัฒนานั้น ๆ ก็จะเสื่อมสลายไปในที่สุด ดังนั้น การดำเนินการกิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม จึงควรมุ่งเสริมสร้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งน่าจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้” (ทวีศักดิ์ อ้วนมี, 2565 : สัมภาษณ์)

1.การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกและสำคัญที่สุดเพราะถ้าชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเองแล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะชุมชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุดคือ ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหา และรู้จักกับปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์มักจะมองปัญหาของตนเองได้ไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีคนมาช่วยให้ตนวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงน่าจะมีหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพ หรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยซักถามให้ชุมชนเห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง

2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว และเป็นผู้ดำเนินการวางแผนงานเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือ ชาวบ้านจะไม่สามารถดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ชาวบ้านเข้ามาช่วยกันวางแผนงานในขั้นตอนนี้ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานไปด้วย การศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มความยากง่าย เร็วช้าจากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา มิใช่จากระดับความรู้ความสามารถของตน

3.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ชาวบ้านจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชุมชนก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะอย่างน้อยชาวบ้านก็มีแรงงานของตนเป็นขั้นต่ำที่สุดที่สามารถจะเข้าร่วมได้ และในหลาย ๆ แห่งชาวบ้านสามารถจะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานที่เกิดจากปัจจัยภายนอก หากมีความซำรุดเสียหายเกิดขึ้นชาวบ้านก็ไม่ได้รู้สึกถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น การบำรุงรักษาสิ่งนั้น ๆ ก็จะไม่ มี เพราะเมื่อไม่ใช้ของเขาก็ไม่ช่วยกันบำรุงรักษา ไม่รักและห่วงแหน

นอกจากนี้การร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายและสำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามผลงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน แต่การดำเนินการนั้นดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวบ้านย่อมจะไม่ได้ประเมินตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก เพราะชาวบ้านไม่ได้ประเมินด้วยตนเอง ให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่อย่างไร

“...สำหรับแนวทางและประโยชน์ มีดังนี้

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมเขตวนอุทยานชีหลง คือ

1. การพัฒนาอุทยานชีหลง ที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทัศนียภาพสวยงาม ลำน้ำชีที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แบบดั้งเดิมของชาวไทยอู้อ ภายใต้มีความเจริญเข้ามาถึงในระดับที่มีความพร้อมในเรื่องของสาธารณูปโภคที่ครบครัน การคมนาคมสะดวกสบาย ไม่ไกลจากตัวอำเภอเมืองมหาสารคามและอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (เขตพื้นที่ขามเรียง) ซึ่งพร้อมและเพียงพอต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ปัจจุบันเป็นนิสิตมหาวิทยาลัย เป็นส่วนมาก หรือจะเป็นนักท่องเที่ยวที่รู้จักวนอุทยาน ชีหลงผ่านการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่าง ๆ ประกอบกับทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคามได้นำวนอุทยานชีหลงไปส่งลงในถนนสายวัฒนธรรม สะดืออีสาน ซึ่งในส่วนนี้สามารถนำมาพัฒนาเพื่อต่อยอดให้เป็นจุดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาแวะเยี่ยมเยียนเป็นจำนวนมากขึ้นทุกวัน

2. การวางแผนการพัฒนายวนอุทยานชีหลง ชุมชนและภาครัฐควรมีการกำหนดทิศทางร่วมกันอย่างชัดเจนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย ในแง่ของชุมชนจะเป็นการกระตุ้นการค้าขาย ทำให้เกิดการผลิต การจ้างงาน ในแง่ของภาครัฐจะเป็นการสร้างมาตรฐาน ปรับปรุงการบริการ ให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทุกทาง และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับทั้งสองฝ่าย โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ในแผนที่วางร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาวนอุทยานชีหลง และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

3. วนอุทยานชีหลง เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่รักษาความเป็นชนบทที่รายล้อมไปกับการพัฒนาของสังคมในปัจจุบัน ชาวบ้านยังมีประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมงน้ำจืด โดยพึ่งพิงวนอุทยานชีหลงในการดำเนินชีวิตที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมวิถีชีวิต ชนบทธรรมนิยม ร่วมกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น ควรให้ชุมชนและภาครัฐหรือภาคเอกชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อสารมวลชน จัดทำแผ่นพับ จัดนิทรรศการ สารคดี หรือสื่อออนไลน์ของ

วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ที่ปัจจุบันผู้คนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย และกว้างขวางเป็นที่แพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำจุดท่องเที่ยวหรือป้ายบอกทางมายังวนอุทยานชีหลงให้มากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากในปัจจุบันป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำจุดท่องเที่ยววนอุทยานชีหลงนั้นไม่มีการแนะนำวนอุทยานชีหลง จึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบ รวมป้ายบอกทางบนถนนหลักมายังวนอุทยานชีหลงนั้นไม่มีเลย

4. การประชาสัมพันธ์ควรเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นและบ่อยขึ้น เช่น จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ดึงดูดความสนใจ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดควรสนับสนุนผ่านสื่อออนไลน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อสานต่อและสืบสานในคนรุ่นหลังต่อไป เพื่อเป็นการรักษาสสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่มุ่งหวังแต่เพียงรายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง และทำให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างยาวนาน และเกิดประโยชน์สูงสุด

6. ควรส่งเสริมให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวมีการพัฒนาและอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสามารถบริหารจัดการ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ผลผลิตทางการเกษตร ในพื้นที่ของวนอุทยานชีหลงโดยมีการลดค่าธรรมเนียมในการตั้งร้านค้าเพื่อเป็นการช่วยเหลือคนในชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนและเกิดรายได้จากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว

7. ควรให้การศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เช่น ควรจัดตั้งหลักสูตรผู้นำชม โดยความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่วนอุทยานชีหลงและผู้นำชุมชน เพื่อเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และควรพูดคุยกับชุมชนให้ทราบความชัดเจนของเป้าหมายกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ของชุมชนรอบข้างวนอุทยานชีหลง

8. ควรมีการจัดการระบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ให้มีสภาพความเป็นธรรมชาติคงอยู่เช่นเดิม ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมานำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชุมชนนำผลผลิตเข้ามาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเป็นของฝากกลับบ้านและสร้างรายได้แก่ชุมชนและวนอุทยานชีหลง ในแง่ของประโยชน์ที่พึงได้รับ คือ

1. ประชาชนรู้จักการช่วยเหลือตนเองมากขึ้น การได้รับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง จะทำให้ประชาชนเห็นประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ และเกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมากขึ้น

2. ทำให้ประชาชนสามารถรู้และเข้าใจปัญหาของตนเองด้วยตนเอง การได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการเพื่อการพัฒนาของประชาชนในทุก ๆ ขั้นตอน จะทำให้ประชาชนได้รับโอกาสคิดค้นปัญหาและความต้องการของตนเอง แล้วนำมาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญเพื่อดำเนินการแก้ไข ดังนั้นประชาชนสามารถรู้ เข้าใจและบอกถึงปัญหาที่ท้องถิ่นของตนเองกำลังประสบอยู่ได้อย่างถูกต้อง

3. ทำให้ประชาชนสามารถกำหนดความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การได้คิดค้นและวิเคราะห์ถึงปัญหาของท้องถิ่นอย่างถ่องแท้ จะทำให้สามารถกำหนดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาได้อย่างถูกต้องและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง” (ทวิศักดิ์ อ้วนมี. 2565 : สัมภาษณ์)

3. ด้านการบริหารจัดการ

3.1 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานของวนอุทยานชีหลง

“...คือ การพัฒนาศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ก่อนที่จะไปหาประสบการณ์ในสถานที่ซึ่งมีสิ่งที่น่าสนใจ โดยศูนย์บริการนักท่องเที่ยวนั้น มีบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ดังนี้

- ต้อนรับนักท่องเที่ยว ให้ความสะดวกสบายและสนองความต้องการ
- ปฐมนิเทศและให้ข้อมูล
- ส่งเสริมให้เข้าไปสัมผัสธรรมชาติและประกอบกิจกรรมในจุดที่น่าสนใจ

องค์ประกอบของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีหลายขนาดและหลายระดับ ขึ้นกับปริมาณนักท่องเที่ยว งบประมาณ และความโดดเด่นของทรัพยากรท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่พัฒนาได้อย่างสมบูรณ์มีองค์ประกอบ ดังนี้” (กิตติพงษ์ คำโสภะเชือก. 2565 : สัมภาษณ์)

บริการข้อมูล (Information)

สำหรับเจ้าหน้าที่ต้อนรับในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีหน้าที่ตอบคำถามต่าง ๆ แจกเอกสาร แนะนำจุดท่องเที่ยวที่สำคัญ หรือขายของที่ระลึกด้วย นอกจากนี้ อาจเป็นผู้ประสานงานให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในกรณีที่ได้รับอุบัติเหตุ หลงป่า หรือเจ็บป่วยจุดบริการข้อมูล เป็นแหล่งรวมข้อมูลของวนอุทยานชีหลงและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ตลอดจนการบริการของเอกชนโดยรอบ

ภาพประกอบ 15 ที่ทำการวนอุทยานชีหลง ทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการข้อมูลในปัจจุบัน

นิทรรศการ (Exhibits)

สำหรับการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม บุคคลสำคัญผู้บุกเบิก รวมถึงพืช สัตว์ หรือระบบนิเวศที่น่าสนใจ หากเป็นเรื่องวิชาการค่อนข้างเข้าใจยากสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป ก็ควรนำเสนอในสื่อประเภทอื่น นอกจากนี้ ยังมีส่วนประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้นิทรรศการสมบูรณ์ขึ้น ได้แก่ แผนที่แสดงขอบเขต เส้นทางจราจร และจุดท่องเที่ยว แผนที่จำลองภูมิประเทศเป็น 3 มิติ (relief model) และนิทรรศการหมุนเวียน (dynamic display) สำหรับเสนอภาพเหตุการณ์สำคัญหรือเรื่องที่น่าสนใจเป็นพิเศษในช่วงเวลาสั้น ๆ ฉะนั้นใน 1 ปี อาจมีหลายเรื่อง

ห้องบรรยาย (Auditorium)

ใช้สำหรับการฉายภาพยนตร์ให้ชมจุดท่องเที่ยวและประวัติการจัดตั้งวนอุทยานชีหลง อาจจัดอุปกรณ์ฉายภาพโทรทัศน์ หรือโสตทัศนูปกรณ์ ไม้ที่มุ่มใดมุ่มหนึ่ง อาจมีที่นั่งประมาณ 10-20 ตัว ควรมีอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงและไมโครโฟนที่มีคุณภาพสูง มีการติดตั้งวัสดุลดเสียงสะท้อน (acoustic board) มีฉากันแสงจากภายนอกช่วยให้ห้องมืดสนิท ขณะเดียวกันก็ต้องมีเรื่องนำเสนอมีฉากที่หลากหลาย ไม่ซ้ำซากเป็นเวลานานและที่สำคัญต้องมีวิทยากรที่รอบรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ภาพประกอบ 16 ห้องประชุมของทางวนอุทยานชีหลง

ร้านอาหารและเครื่องดื่ม (Foods and Drinks)

เป็นบริการที่จำเป็นซึ่งวนอุทยานชีหลงได้มีร้านกาแฟ LONG CHI (หลงซี) ที่เป็นของวนอุทยาน ไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยว คุณภาพตรงตามหลักเกณฑ์ทั่วไป คือ อาหารรสชาติดี สะอาด ปริมาณเหมาะสม ราคายุติธรรม และมีป้ายบอกราคา

ภาพประกอบ 17 ร้านกาแฟ LONG CHI (หลงซี) ของทางวนอุทยานชีหลง

ห้องสุขา (Toilets)

ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยวควรอยู่นอกอาคารเพื่อหลีกเลี่ยงความคับคั่ง และกลิ่นที่ไม่พึงปรารถนา ห้องสุขาในอุทยานแห่งชาติหรือวนอุทยานมักมีปัญหาเกี่ยวกับบ่อเกรอะ บ่อซึม ที่ทำงานไม่มีประสิทธิภาพ จึงควรมีที่ปรึกษาซึ่งเชี่ยวชาญในด้านการออกแบบก่อสร้างระบบกำจัดของเสีย (se

ภาพประกอบ 18 สภาพห้องสุขาของทางวนอุทยานชีหลง ที่ปัจจุบันค่อนข้างทรุดโทรม

ลานจอดรถ (Parking Lots)

ลานจอดรถเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพิจารณาเลือกสถานที่ก่อสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ลานจอดรถจะต้องกว้างขวาง สามารถจอดรถได้เป็นจำนวนมาก วนอุทยานซีหลงได้ตั้งงบประมาณสำหรับปรับปรุงลานจอดรถของวนอุทยานไว้ในแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยจะเทพื้นคอนกรีตแทนของเดิมที่เป็นลานดิน ซึ่งเป็นฝุ่นฟุ้งกระจายในช่วงฤดูร้อนและเป็นโคลนตมในช่วงฤดูฝน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 19 เจ้าหน้าที่ขณะปรับปรุงป้ายทางเข้าลานจอดของทางวนอุทยานซีหลง

“...แนวความคิดในการออกแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวนั้นมีหลากหลาย แม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีองค์ความรู้ในด้านการจัดการวนอุทยานอย่างยอดเยี่ยม หากนำผลงานไปเทียบเคียงกับทฤษฎีและผลงานวิจัยที่ออกมาใหม่แล้ว จะปรากฏว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่ อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่างานด้านนี้เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ แต่ละบุคคลอาจยังยึดติดกับประสบการณ์เดิม ๆ และพื้นฐานทางสาขาวิชาของตนเอง ซึ่งทำให้ยากต่อการหาข้อสรุปสำหรับใช้เป็นแนวทางอันเป็นมาตรฐานเดียวกัน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีหลายแบบ หลายขนาด มีกิจกรรมและวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน สำหรับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในวนอุทยานมีแนวคิดเป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะ ข้อความที่ว่า "นักท่องเที่ยวไม่ใช่นักเรียน" ได้บ่งบอกความแตกต่างอย่างชัดเจน

หากจะพัฒนาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในวนอุทยานซีหลงในขณะที่ขาดแคลนบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญ เราจะต้องศึกษาและวิเคราะห์จากข้อมูลประสบการณ์ และรูปแบบอย่างที่พึงพอใจแล้วสรุปเอารูปแบบที่เป็นมาตรฐานมีความเรียบง่าย และที่สำคัญที่สุดสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง” (กิติพงษ์ คำโสภะเชือก. 2556 : สัมภาษณ์)

3.2 ระบบสื่อความหมายและรูปแบบกิจกรรมและอื่น ๆ

“...ตามแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานชีหลง ระยะ 3 ปี นั้น ได้จำแนกระบบสื่อความหมายและรูปแบบกิจกรรมและอื่น ๆ ไว้ ดังนี้

- 1) ระบบสื่อความหมาย
- 2) ระบบไฟฟ้าและระบบประปา
- 3) ปรับปรุงถนน
- 4) ลานกิจกรรม

ระบบสื่อความหมาย

การสื่อความหมายในวนอุทยานชีหลงมีรูปแบบหลัก 2 รูปแบบ คือ

1. การสื่อความหมายโดยใช้บุคคล เป็นการสื่อความหมายโดยนักสื่อความหมายหรือบุคลากรอธิบายข้อมูลซึ่งมีความทันสมัย สามารถสื่อให้ตื่นตื้นเร้าใจได้ ตัวอย่างเช่น การบริการข้อมูลทางโทรศัพท์การตอบปัญหาทางเว็บไซต์ การใช้นักสื่อความหมาย การบรรยายประกอบสไลด์/Power Point ประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่วิทยากร

2. การสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล เป็นการสื่อความหมายโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น หนังสือ โสตทัศนอุปกรณ์ ป้าย เป็นต้น เป็นการประหยัดเวลาของเจ้าหน้าที่ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีสื่อต่าง ๆ ดังนี้ แผ่นพับ แผ่นปลิว จดหมายข่าว คู่มือการท่องเที่ยววนอุทยานแห่งชาติต่าง คู่มือดูนก คู่มือประกอบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ คู่มือเส้นทางเดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติประเภทใช้ป้ายสื่อความหมาย และเครื่องหมายหรือหมุดหมายเลขควบรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ และการบริการข้อมูลทางเว็บไซต์ เป็นต้น

“...การสื่อความหมาย เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการวนอุทยาน โดยเฉพาะการสร้างความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของบทบาทของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเหตุผลว่า ทำไมหรือจำเป็นอย่างไรที่ทุกคนควรร่วมมือร่วมใจกันในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นเป็นสินทรัพย์ที่ยั่งยืนและมั่นคงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคม และเศรษฐกิจของประเทศตลอดไปอย่างยาวนาน แม้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาวนอุทยานชีหลงจะมีเป้าหมายหลักเพื่อการพักผ่อนและชื่นชมกับความงามของธรรมชาติ แต่ก็มีย่านนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่ต้องการจะเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ควบคู่ไปกับการพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยเหตุนี้ การสื่อความหมายธรรมชาติ จึงเป็นเครื่องมือสื่อสารที่เชื่อมระหว่างนักท่องเที่ยวกับทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านั้น

ปัจจุบันงานด้านการสื่อความหมายที่ได้คุณภาพและมาตรฐานของวนอุทยานในไทยยังคงก้าวไปเรื่อย ๆ ซึ่งยังไม่ได้มาตรฐานหรือคุณภาพที่แท้จริง เนื่องจากการพัฒนาระบบสื่อความหมายเป็นการลงทุนที่ใช้งบประมาณจำนวนมากพอสมควร ตลอดจนบุคลากรที่มีความชำนาญการในเรื่องนี้มีน้อย ขาดผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาความรู้ รูปแบบและเทคนิคการสื่อความหมายที่แท้จริง เนื่องจากงานสื่อความหมายเป็นงานที่ค่อนข้างซับซ้อน ต้องใช้ความรู้ด้านธรรมชาติ ระบบนิเวศ ประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา เทคนิคการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ” (สุพิชัย สุขวิเศษ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 ระบบสื่อความหมายในวนอุทยานซีหลง

ทางสัญจรทางเท้า

ทางสัญจรทางเท้าในวนอุทยานซีหลง แบ่งได้หลายระดับขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ใช้ความถี่ในการใช้และทิศทาง การสัญจรในบริเวณที่จอดรถและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทางเดินควรมีขนาดใหญ่เพียงพอกับจำนวนคนเดินซึ่งมีจำนวนมาก ทางเดินชมธรรมชาติในป่ามีคนเดินน้อยนาน ๆ ครั้ง ทางเดินจึงเป็นทางแคบแบบบรอยเดินป่า

ภาพประกอบ 21 นักท่องเที่ยวขณะใช้มางเดินศึกษาธรรมชาติและถนนภายในวนอุทยานซีหลง

ทางสัญจรยานยนต์

ถนนลูกรังหรือหินคลุกเป็นทางเข้าไปยังวนอุทยานซีหลง แต่มีปัญหาเรื่องฝุ่นในฤดูแล้ง และโคลนในฤดูฝน ถนนลูกรังมักจะเสียหายง่าย มีค่าดูแลรักษาสูง การวางแผนถนนหลักภายในอุทยานแห่งชาติหรือวนอุทยานจึงไม่ควรคำนึงถึงระยะทางที่สั้นที่สุด หรือใช้เกณฑ์ทางวิศวกรรมเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องพิจารณาเกณฑ์ทางภูมิทัศน์เป็นสิ่งสำคัญไปพร้อม ๆ กันด้วย ผิวจราจรควรจะเป็นยางแอสฟัลต์ เพราะนอกจากจะแล่นได้เรียบดีแล้ว ยังสามารถป้องกันการไหลของวัสดุผิว และการอ่อนตัวจากน้ำซังได้อีกด้วย ในกรณีที่มีการจัดตั้งงบประมาณจัดสร้างเป็นถนนถาวร ควรให้วิศวกรทางหรือโยธาเป็นผู้ออกแบบ

ภาพประกอบ 22 เจ้าหน้าที่ขณะปรับปรุงถนนทางเข้าวนอุทยานและทางสัญจรภายในวนอุทยาน

ลานกิจกรรม

วนอุทยานซีหลงมีลานใหญ่โล่ง ๆ บริเวณศูนย์บริการ เพื่อกิจกรรมชนิดต่าง ๆ เช่น แคมป์ไฟ กิจกรรมกลุ่ม เวทีกลางแจ้ง รวมทั้งที่สามารถใช้เป็นลานกีฬา เช่น ตระกร้อ ฟุตบอล ฯลฯ ได้ ลานนี้อยู่ในตำแหน่งที่มาจากที่พักจุดต่าง ๆ ได้สะดวก มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ม้านั่ง หลุมไฟ และอื่น ๆ พอสมควร

ภาพประกอบ 23 ลานกิจกรรมของวนอุทยานชีหลง ถูกใช้ในกิจกรรมเข้าค่ายพักแรมของโรงเรียนรอบ
ข้างวนอุทยาน

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่จะต้องมีเพื่อการอยู่อาศัย และประกอบกิจการ ในหรือวนอุทยานชีหลง ควรจะต้องมีมาตรฐานต่ำสุดของสาธารณูปโภคเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดวางผังและการตั้งงบประมาณ

น้ำ

นับเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั่ว ๆ ไปดังที่ทราบอยู่แล้ว ในอุทยานแห่งชาติหรือวนอุทยาน น้ำที่จำเป็นต้องจัดหาให้มีประโยชน์ส่วนใหญ่เพียง 2 ประการคือน้ำดื่มและน้ำที่ใช้สำหรับอาบน้ำและชำระล้าง น้ำประเภทแรกจำเป็นที่จะต้องเป็นน้ำสะอาดปราศจากเชื้อโรค ประเภทหลังอาจเป็นน้ำดิบธรรมดาจากแหล่งน้ำที่หาได้

ไฟฟ้า

ปัญหาของไฟฟ้าในวนอุทยานชีหลงมีอยู่สองประการ คือ

1) ด้านสุนทรียะ สายไฟฟ้า เสาไฟและส่วนประกอบต่าง ๆ ให้ภาพที่ผิดต่อความรู้สึก ความเป็นธรรมชาติเป็นอย่างมาก แต่ไฟฟ้าก็เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ขาดไม่ได้ ปัจจุบันการเดินสายไฟฟ้าเป็นสายเดินลอยทั้งหมด หากการเดินสายฝังก็สามารถประหยัดค่าเสาไฟฟ้าตอมพาดสายได้ไม่น้อย และนอกจากจะแลดูสวยงามเป็นธรรมชาติแล้ว สายฝังดินยังปลอดภัยต่อลมพายุซึ่งเป็นปัญหาด้านการดูแลรักษาอีกด้วยสายฝังใต้ดิน

2) เสี่ยงรบกวน เครื่องกำเนิดไฟฟ้าวนอุทยานซีหลงส่วนใหญ่จะมีเสียงดังรบกวน ทำให้เสียบรรยากาศ อาจทำได้ด้วยการแก้ไขจัดทำห้องเครื่องกำเนิดให้สามารถป้องกันหรือลดเสียงลงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ภาพประกอบ 24 ระบบน้ำและระบบไฟฟ้าภายในวนอุทยานซีหลง

3.3 เพิ่มประสิทธิภาพการรักษาความปลอดภัย

การจัดระบบการดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว

“...การจัดระบบการดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยวเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและรับมือกับภัยต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยววนอุทยาน ซีหลง ให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานสร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยว ซึ่งการจัดระบบการดูแลรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยวให้ดำเนินการ ดังนี้” (เดชา อานามวัฒน์. 2556 : สัมภาษณ์)

1. ระบบการดูแลรักษาความปลอดภัยในภาวะปกติ ให้ดำเนินการปฏิบัติ ดังนี้

- ประชาสัมพันธ์และปิดประกาศเกี่ยวกับ เบอร์โทรศัพท์ผู้รับผิดชอบ สายด่วน 1362 จุดที่จะประสานขอความช่วยเหลือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นได้ง่ายและติดต่อได้ 24 ชั่วโมง
- กำหนดบริเวณที่จะทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ อย่างชัดเจนและควรให้ความรู้ก่อนเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจลักษณะของพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมก่อน
- ตั้งศูนย์รักษาความปลอดภัย การกักกัน หรือแจ้งเหตุฉุกเฉินในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว วันหยุดราชการ หรือเทศกาล หรือวันที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยมีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ ตลอดเวลา และมีป้ายชื่อ

- ติดตั้งป้ายบอกทาง ป้ายสถานที่ ป้ายข้อแนะนำหรือข้อควรปฏิบัติป้ายเตือน/ธงสี/ ทุ่นแสดงเกี่ยวกับประเภทหรือลักษณะของอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นและภาษาที่ใช้อย่างน้อย 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในจุดที่ล่อแหลมต่าง ๆ มีโอกาสในการเกิดอุบัติเหตุ จุดที่มีนักท่องเที่ยวรวมกันจำนวนมาก ๆ ในช่วงเทศกาล และให้ขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจมาช่วยในการดูแลรักษาความปลอดภัย รวมถึงจัดเวรยามตรวจตราในพื้นที่บริการตลอด 24 ชั่วโมง
- สํารวจจุดเสี่ยงอันตรายและวางแผนในการป้องกันและแผนกู้ภัยจัดฝึกอบรมการกู้ภัยและการรักษาความปลอดภัย รวมทั้งซักซ้อมสร้างความเข้าใจแนวทางปฏิบัติและให้การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อเกิดเหตุได้ทันเวลาและปลอดภัย
- สํารวจและซ่อมแซมหรือจัดวัสดุอุปกรณ์การกู้ภัยและรักษาความปลอดภัยให้พร้อม เช่น ระบบสื่อสาร รถ/เรือกู้ภัย ไฟฉาย เสื้อชูชีพ ห่วงยาง เชือก เป็นต้น ประจำไว้ ณ จุดที่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้สะดวกที่สุด
- สร้างสิ่งก่อสร้างถาวรเพื่อป้องกันอันตรายตามความเหมาะสม เช่น สะพานข้ามลำน้ำ ทุ่นลอย เป็นต้น
- ตรวจสอบและซ่อมแซมสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความปลอดภัย สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา เช่น บ้านพัก ม้านั่ง ทางเดิน ลานกางเต็นท์ เป็นต้น
- จัดตั้งหน่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้นในจุดที่เหมาะสม และประสานงานให้สถานพยาบาลที่อยู่ใกล้เคียงเตรียมพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือในการรับและส่งต่อผู้ป่วย
- ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวเมื่อเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ
- ติดตั้งระบบสัญญาณเตือนภัยที่สามารถรับรู้กันได้ทั่วถึงในแหล่งท่องเที่ยว และการตั้งหอเตือนภัยเพื่อเตือนภัยล่วงหน้าก่อนที่ภัยธรรมชาติจะมาถึงตัวและมีการฝึกซ้อมการหนีภัย
- จัดให้มีอุปกรณ์ในการดับเพลิงอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในการดับเพลิงอย่างสม่ำเสมอเพื่อการเตรียมความพร้อม
- มีระบบการรับข่าวสารหรือระบบเครือข่ายในการรับข้อมูลเรื่องภัยธรรมชาติ เช่น โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่จะต้องมีการติดตามข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะอากาศ และให้ทำการประชาสัมพันธ์ในส่วนของน้ำขึ้น-น้ำลง ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง เพื่อระวังดินถล่ม

2. ระบบการปฏิบัติการกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือภาวะฉุกเฉิน

- จัดตั้งชุดกู้ภัยประจำอุทยานแห่งชาติหรือวนอุทยาน เพื่อให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความปลอดภัยอย่างมีประสิทธิภาพจัดเจ้าหน้าที่และระบุน้ำที่รับผิดชอบที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานที่ฉุกเฉิน
- จัดทำแผนเผชิญเหตุและดำเนินการฝึกซ้อม เพื่อการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุการณ์จริงให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ
- อบรมเตรียมความพร้อมของบุคลากร และอุปกรณ์เพื่อการปฏิบัติงานกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน โดยมีการจำลองเหตุการณ์ที่อาจจะเผชิญจริง
- เมื่อเกิดเหตุจะต้องทำการสอบสวนปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดและรายงานตามลำดับทุกครั้ง

3. ข้อปฏิบัติในส่วนของนักท่องเที่ยวสัมผัสสุรา

- ห้ามมิให้นำเข้าไปหรือจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทในวนอุทยานซีหลง เพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันมิให้เกิดเสียงดังสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่นักท่องเที่ยวและรบกวนสัตว์ป่า (ตามประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2553)
- กำหนดบริเวณการทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ อย่างชัดเจน เช่น บริเวณน้ำขึ้น บริเวณสำหรับว่ายน้ำ พายเรือแคนู เป็นต้น เพื่อการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีอุปกรณ์เพื่อการรักษาความปลอดภัยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้พร้อม และต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่เฝ้าระวัง และควบคุมดูแลเข้มงวดทุกกิจกรรม ให้ใช้อุปกรณ์ป้องกันเพื่อรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- จัดให้มีสถานที่เพื่อการปฐมพยาบาลในเบื้องต้นในอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานตลอด 24 ชั่วโมง และประสานงานให้สถานพยาบาลที่อยู่ใกล้เคียงพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือในการรับและส่งต่อผู้ป่วย
- ให้จัดสภาพภูมิทัศน์ให้สะอาดปลอดภัย สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่จัดไว้ เช่น ม้านั่งทางเดินระยะเบี่ยง ต้องมีความแข็งแรง ไม่หักพัง หรืออาจเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว
- จัดสถานที่ให้เหมาะสม เป็นระเบียบ แต่งกิ่งไม้ ตัดไม้ บริเวณที่นักท่องเที่ยวใช้ประโยชน์ เช่น ลานจอดรถ บ้านพักนักท่องเที่ยวไม่ให้มีอันตรายจากการหักโค่นของกิ่งไม้ต้นไม้ ฯลฯ
- กรณีเกิดฝนตกไม่ควรอนุญาตให้นักท่องเที่ยว การสังเกตความผิดปกติ ของสายน้ำ เพื่อเตือนนักท่องเที่ยวได้อย่างทันท่วงทีโดยควรจะมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ประจำต้นน้ำ เพื่อสังเกตสถานการณ์และสื่อสารมาให้ทราบเป็นระยะ

- จุดเสี่ยงภัยต่าง ๆ เช่น น้ำลึก น้ำวน เป็นต้น ควรมีป้ายเตือนที่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่ประจำ

- ในวนอุทยานชีหลงที่มีกิจกรรมนันทนาการ ที่มีความเสี่ยงต่อกาเกิดอันตรายได้ง่าย ได้แก่ กิจกรรมล่องเรือควรมีอุปกรณ์มาตรฐานและมีผู้ชำนาญการนำในการล่องแก่ง เป็นต้น - ในช่วงฤดูฝนให้วนอุทยานชีหลงพิจารณาปิดการท่องเที่ยวที่มีลำธารไหลผ่านซึ่งอาจเกิดอันตรายต่อนักท่องเที่ยว ไม่อนุญาตให้มีการเข้าชมโดยเด็ดขาด

ภาพประกอบ 25 เจ้าหน้าที่จัดเตรียมเสื้อชูชีพและตรวจสอบสภาพของเรือคายัค เพื่อความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว

4. ด้านนันทนาการ

4.1 รูปแบบการพัฒนาแหล่งนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม
รูปแบบการพัฒนาแหล่งนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม โดยใน
ที่นี้จะอ้างอิงตามแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานชีหลงนั้นในระยะ 3 ปี คือ

- 1) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน
- 2) ระบบสื่อความหมายและรูปแบบกิจกรรมและอื่น ๆ
- 3) เพิ่มประสิทธิภาพการรักษาความปลอดภัย

ในพื้นที่วนอุทยานชีหลง ภูมิประเทศและชนิดของป่า คือ ป่าจืดจำกัดที่จะต้องพยายามวางจุดให้เหมาะสมที่สุด ซึ่งไม่อาจทำให้สมบูรณ์ได้ทุกอย่าง ปัจจัยดังกล่าวทำให้ศักยภาพด้านนันทนาการลดต่ำ ลง ซึ่งจะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างข้อดีกับงบประมาณที่จะต้องลงทุนเพื่อกำจัดข้อด้อย หากการลงทุนสามารถลดข้อด้อยได้และมีความคุ้มค่าก็ถือว่าโครงการนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจการคัดเลือกพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งนันทนาการอาศัยหลัก 3 ประการ ดังนี้

- 1) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาแหล่งนันทนาการ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ

หลักการนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับวัตถุประสงค์ของบริษัทเอกชนที่เน้นผลกำไร กำไรก็คือ สิ่งจูงใจสำหรับการทำธุรกิจ ซึ่งผลกำไรเหล่านั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาที่สามารถสนองความต้องการของลูกค้าได้ ในทำนองเดียวกัน นักท่องเที่ยวหรือประชาชนก็เปรียบเสมือนลูกค้า หากหน่วยงานของรัฐบาลคิดจะพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้ประโยชน์ ก็เท่ากับหน่วยงานนั้นได้ละเลยหน้าที่ที่มีต่อผู้เสียภาษี

2) การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คือ เหตุผลสำคัญของการเลือกพื้นที่การพัฒนาแหล่งนันทนาการต้องเน้นที่คนไม่ใช่ที่ทรัพยากร ดังนั้นจึงต้องเลือกพื้นที่โดยคำนึงถึงความสะดวกของประชาชนทั่วไปมากกว่าความสะดวกของหัวหน้าของพื้นที่นั้น ๆ และสิ่งนี้ก็เป็นหลักการที่ผู้ประกอบการเอกชนคิดเช่นเดียวกันในการคัดเลือกพื้นที่หากไม่สามารถหาพื้นที่ที่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวแล้ว ก็ต้องลงทุนให้เกิดความสะดวกให้จงได้

3) ทรัพยากรจะต้องมีศักยภาพเพียงพอที่จะสนองความเพลิดเพลินให้แก่ นักท่องเที่ยว สามารถบันดาลให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินโดยไม่มีขีดจำกัด แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวสามารถสนองความต้องการได้อย่างสมบูรณ์

“...การจัดการด้านนันทนาการและกิจกรรมการท่องเที่ยว นั้น เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ มีประโยชน์และคุณค่าอย่างยิ่งต่อมนุษย์ ทุกเพศทุกวัย กิจกรรมนันทนาการจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมและประกอบกิจกรรมทางนันทนาการเหล่านั้นได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ในที่นี้แยกการจัดการเป็น 2 มิติ คือ ด้านการบริการและด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและนันทนาการ คือ” (ทองแดง บุญมาก. 2565 : สัมภาษณ์)

1. การบริการการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ ความปลอดภัยและ ความสุขจากการท่องเที่ยว เป็นการบริการต่าง ๆ เช่น การนำเที่ยว การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่อง ธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่า การอำนวยความสะดวก การให้ข้อมูล และการรักษาความปลอดภัย ซึ่ง สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- 1.1 จัดให้มีปฏิทินการท่องเที่ยวประจำปีของวนอุทยานชีหลง
- 1.2 สร้างความหลากหลายในกิจกรรมทางเลือกในพื้นที่วนอุทยานชีหลง โดยอาศัยพื้นฐานและศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น วิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น
- 1.3 การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจ อายุ ทักษะและความสามารถ ของผู้เข้ามาเที่ยวชมวนอุทยานชีหลง
- 1.4 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นทางเลือกให้แก่ นักท่องเที่ยวในกรณีที่ปิดพื้นที่บางแห่งเพื่อการฟื้นตัวของธรรมชาติในเขตวนอุทยานชีหลง
- 1.5 ประสานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และฝึกอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การบริการนำเที่ยว ศิลปะ

และหัตถกรรม การบริการของที่ระลึก เป็นต้น

1.6 จัดทำคู่มือและแนวทางในการให้บริการนักท่องเที่ยวประจำวนอุทยานชีหลง เช่น ในเรื่องวิธีปฏิบัติการบริการที่พัก เป็นต้น

1.7 การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว/กำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ในพื้นที่ที่เปราะบางของวนอุทยานชีหลง

1.8 ให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพโดยมีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยวิธีผ่านสื่อหนังสือ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการเผยแพร่ทางสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุ โทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

1.9 ส่งเสริมและปรับปรุงการบริการของวนอุทยานชีหลง เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของคนพิการ หรือคนด้อยโอกาสต่าง ๆ

2. กิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่สมัครใจทำในยามว่าง เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น วนอุทยานชีหลง ควรดำเนินการให้เกิดความพร้อม ดังนี้

2.1 สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวพื้นฐาน เช่น กิจกรรมทางบก ได้แก่ การขี่จักรยาน/ การเดินชมพรรณไม้ การเดินป่า การจัดทำเส้นทางชมธรรมชาติ การดูนก ดูผีเสื้อ และกิจกรรมทางน้ำ ได้แก่ การล่องเรือชมทิวทัศน์การเล่นน้ำ การพายเรือ การพายแคนู/คายัค และกิจกรรมทั่วไป ได้แก่ การชมทิวทัศน์ การถ่ายภาพ

2.2 พัฒนากิจกรรมนันทนาการตามมาตรฐานและตามศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งจะได้มีการกำหนดมาตรฐานไว้เป็นหลักการให้ต่อไป และกำหนดข้อปฏิบัติและข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรม

5. ด้านการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานชีหลง สามารถดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายและสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ในที่นี้จะขออธิบายในส่วนด้านการท่องเที่ยว คือ

5.1 การมีส่วนร่วมในด้านการจัดการการท่องเที่ยว

1) ร่วมรับรู้ ข้อมูลข่าวสารและการสร้างจิตสำนึกในข้อนี้ส่วนใหญ่ใช้หลักการเดียวกันกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเพิ่มเติมในบางส่วน

2) วนอุทยานชีหลงช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการบริการการท่องเที่ยวของราษฎร/ชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว โดยการให้ชุมชนนำข้อมูลข่าวสารมาประชาสัมพันธ์ใน

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และจัดทำเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ

3) วนอุทยานชีหลงประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คำแนะนำในการบริการการท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบ วิธีการ แนวโน้มทางการตลาด โอกาสที่ควรจะดำเนินการให้แก่ราษฎรที่จะประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

4) วนอุทยานชีหลงประสานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้การอบรมด้านการบริการการท่องเที่ยวแก่ราษฎร/ชุมชน

5.2 ร่วมวางแผน แก้ไขปัญหา และเสนอแนะความเห็น

1) ร่วมจัดทำแผนการจัดการการท่องเที่ยว โดยตั้งคณะกรรมการร่วมประกอบด้วย วนอุทยานชีหลง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย/กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานฝ่ายปกครองระดับจังหวัด/ตำบล ตัวแทนชุมชน/ราษฎรในพื้นที่ที่วนอุทยานตั้งอยู่ และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ร่วมกันจัดทำแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยว ระเบียบธุรกิจการท่องเที่ยว

5.3 ร่วมดำเนินการ

1) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของราษฎรโดยการจัดตั้งในรูปแบบ ชมรมสหกรณ์ เพื่อประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การขนส่ง การบริการนำเที่ยว ที่พักอาศัย อาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก

2) การฝึกอบรมและการสร้างยุวอาสาสมัครต้อนรับนักท่องเที่ยวประจำถิ่น และการเป็นผู้นำเที่ยวในวนอุทยานชีหลง

5.4 ร่วมรับประโยชน์

1) ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในพื้นที่วนอุทยานชีหลง

2) การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น แสวงหารายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สินค้าของฝาก /ของที่ระลึก ลูกหาบ การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ไกด์นำทาง การวางแผนโบราณการบริการให้เช่าอุปกรณ์ และการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) การส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โครงการจัดนิทรรศการสาธิต การจำลอง การสาธิตการทอผ้า หรืออื่น ๆ ที่เหมาะสม

ศุจินันท์ บุตรราช ได้กล่าวว่า “...ในส่วนบทบาทของเทศบาลตำบลท่าขอนยางต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานชีหลงนั้น เป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญเพื่อเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องที่รับผิดชอบ โดยมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้”(ศุจินันท์ บุตรราช. 2565 : สัมภาษณ์)

1. ด้านการตลาดท่องเที่ยว

เทศบาลตำบลท่าขอนยางควรมีบทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับวนอุทยานชีหลง โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและความมีศักยภาพทางการตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สรรวจทัศนคติและการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยว

2) บทบาทในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในวนอุทยานชีหลงพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว ในท้องถิ่นและร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2. ด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่

เทศบาลตำบลท่าขอนยางควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่ 5 ประการ 1) การสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ 2) การพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 4) การพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 5) การฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

3. ด้านการให้บริการท่องเที่ยว

เทศบาลตำบลท่าขอนยางควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน เช่น การให้บริการด้านคมนาคม ที่พัก อาหารเครื่องดื่ม การนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เทศบาลตำบลท่าขอนยางควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการ คือ

1) บทบาทในการจัดทำแผนต่าง ๆ เช่น

1.1) แผนพัฒนาและฟื้นฟูวนอุทยานชีหลง ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสภาพวนอุทยานชีหลงและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวนอุทยานชีหลงให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและป้องกันไม่ใหวนอุทยานชีหลงเกิดความเสื่อมโทรม

1.2) แผนพัฒนาแหล่งวนอุทยานชีหลง ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนานวนอุทยานชีหลงให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของวนอุทยานชีหลงในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนานวนอุทยานชีหลงที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้และคำนึงถึงศักยภาพของวนอุทยานชีหลงที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน โดยมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันและสามารถรักษาสภาพแวดล้อมของวนอุทยานชีหลงให้อยู่ในสภาพดีต่อไป

1.3) แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญ โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นบริการของรัฐจัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการและรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคต และเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชน

1.4) แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของวนอุทยานชีหลง เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดใจและสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนสร้างกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนยกระดับมาตรฐานการบริการ เป็นต้น ในปัจจุบันแผนและโครงการพัฒนาด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง ซึ่งเป็นการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อให้เกิดการกระจายการบริการการท่องเที่ยวตามพื้นที่ต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างกว้างขวาง

1.5) แผนส่งเสริมการตลาด ความสำคัญของแผนและโครงการการตลาดเป็นองค์ประกอบด้าน อุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว โดยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับवनอุทยานชีหลง รูปแบบการท่องเที่ยวและความต้องการด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่ใช้วัดการบรรลุเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พื้นที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

5. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

โดยเทศบาลตำบลท่าขอนยางควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการร่วมกับवनอุทยานชีหลงที่ดูแลรับผิดชอบ 4 ประการ คือ 1) การกำหนดวิธีการบริหารจัดการร่วมกับवनอุทยานชีหลง 2) การบริหารงานบุคคลดูแลवनอุทยานชีหลง 3) การส่งเสริมประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการवनอุทยานชีหลง และ 4) การจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการवनอุทยานชีหลง โดยมีขั้นตอนการพัฒนาวนอุทยานชีหลงอย่างยั่งยืน ดังนี้

1.สำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรของवनอุทยานชีหลง โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ และหากแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรมก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2.ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงवनอุทยานชีหลง สร้างจิตสำนึกร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและปรับปรุงवनอุทยานชีหลง ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาหรือแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาของเทศบาลตำบลท่าขอนยาง โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว

3.จัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสุขอนามัยของที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4. ร่วมกับवनอุทยานชีหลงในการบริหารจัดการ ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ ปรับปรุง หรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ในชุมชน ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การจัดเก็บหรือกำจัดขยะ การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชม การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวในท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5. การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลของวนอุทยานชีหลงแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น” (ศุจินันท์ บุตราช. 2565 : สัมภาษณ์)

การพัฒนาอุทยานชีหลงสู่ความยั่งยืน เป็นกระบวนการในการปรับปรุงหรือฟื้นฟูวนอุทยานชีหลงให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้นโดยอยู่บนฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการพัฒนาวนอุทยานชีหลง มีดังนี้

1.สำรวจแหล่งท่องเที่ยว โดยความร่วมมือของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลตำบลท่าขอนยางซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และภาคเอกชนร่วมสำรวจวนอุทยานชีหลง ซึ่งรวมถึงการสำรวจความพร้อมในฐานะเจ้าบ้านด้วย ทั้งนี้เป็นการสำรวจว่าในท้องถิ่นดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทใด มีสภาพเป็นอย่างไรและจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสำรวจความพร้อมในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น แรงงาน สาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น

2.จัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมในการใช้งาน โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นที่สำหรับการบริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว บริการธุรกิจท่องเที่ยว นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่หวงห้าม กิจกรรมพิเศษ เป็นต้น

3.กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวในวนอุทยานชีหลงตามความเหมาะสมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงภูมิ สถาปัตยกรรม ความทนทาน การประหยัดพลังงาน ความสะดวกในการใช้งานและดูแลรักษา เป็นต้น

4.จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวนอุทยานชีหลง ตลอดจนการสรรหาสิ่งดึงดูดใจต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5.ประเมินขีดความสามารถทางการรองรับของวนอุทยานชีหลง เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและประเภทนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

6.ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาวนอุทยานชีหลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

7.รวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของวนอุทยานชีหลงและท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบ ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์วนอุทยานชีหลงให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป

8. จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการจัดหางบประมาณและแนวทางการพัฒนา วนอุทยานชีหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะความร่วมมือจากประชาชนใน ท้องถิ่น

“...การทำงานแบบมีส่วนร่วมทั้งในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับ องค์กรหรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึก ความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติ ตาม (Compliance) และตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้ทุกภาคี ต้องร่วมมือ โดยจุดประกายให้ท้องถิ่นเป็นผู้เริ่มต้น ส่วนภาคีอื่น ๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านองค์ ความรู้ งบประมาณและความช่วยเหลืออื่น ๆ ตามความเหมาะสมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละ ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการ พัฒนาได้ จะต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการ คือ” (ศุจินันท์ บุตราช. 2565 : สัมภาษณ์)

1. ร่วมกันวางแผน

- ร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน
- ร่วมประชุม เสนอแนะและให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาอุทยานชีหลง
- ร่วมบริหารจัดการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- ร่วมกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ของราคาของสินค้าและบริการอย่างได้มาตรฐาน
- ร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของอุทยานชีหลง

2. ร่วมกันปฏิบัติตามแผน

ประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่วางไว้ตามแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ของแผนที่วางไว้

3. ร่วมกันใช้ประโยชน์

ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น ด้วยความ ตระหนักและหวงแหน จึงต้องแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและทั่วถึง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็น เจ้าของ อันจะกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4. ร่วมติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลเป็นการตรวจสอบและควบคุมให้การดำเนินงานบรรลุ เป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้หากพบปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้ทันท่วงที ซึ่งขั้นตอนนี้อาจพบ บทเรียนหรือวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไปได้

5.ร่วมบำรุงรักษา

เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว จะต้องร่วมกันบำรุงรักษา เพื่อให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ สามารถรองรับนักท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

“...การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นเทคนิคสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสร้างการยอมรับและยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด ต้องร่วมกันสร้างกลไกในการดำเนินการดังกล่าว โดยยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วมที่สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเรียนรู้ มีการทำงานร่วมกันโดยใช้สติปัญญา ความอดทน เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิถีทางประชาธิปไตยแม้บางครั้งต้องใช้เวลาทำความเข้าใจร่วมกันโดยอาศัยขั้นตอนในการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง ทั้งการศึกษา วิเคราะห์ การประมวลผลความต้องการปัญหาาร่วมกัน การตรวจสอบข้อมูล การร่วมตัดสินใจ การร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน และการร่วมกันตรวจสอบการทำงานโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว ทั้งต้องปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ปรับระบบบริหารงานที่เอื้ออำนวยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยเฉพาะการวางแผน การทำงาน การติดตามงานและการประเมินผลกิจกรรม และผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังต้องปรับเปลี่ยนระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงานอีกด้วยและต้องให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐเอกชนและประชาชน ในลักษณะของการเป็นพันธมิตรภาคีให้มากขึ้น” (ศุจินันท์ บุตราช. 2565 : สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่าการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากชุมชนโดยรอบวนอุทยานชีหลงมีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับเชิงลบจากการท่องเที่ยว เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมในพื้นที่น้อยเกินไป จึงก่อให้เกิดความไม่พร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวก และแรงงานด้วยเหตุนี้ การสร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวกับระดับการใช้ทรัพยากรโดยการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวนอุทยานชีหลง

“...การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวครอบคลุมเรื่อง การกำหนดจำนวนและระดับความหนาแน่นของกลุ่มคนที่เข้าชมพื้นที่หรือวนอุทยานชีหลง การกำหนดความถี่ในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งหรือแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งการกำหนดระดับการเปลี่ยนแปลงสูงสุดที่ชุมชนจะยอมรับได้ แหล่งท่องเที่ยวหรือพื้นที่เชิงวัฒนธรรมส่วนใหญ่นิยมใช้เกณฑ์

2 เกณฑ์ต่อไปนี้เป็นเพื่อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวคือ การกำหนดอัตราส่วนระหว่างนักท่องเที่ยวต่อคนท้องถิ่น (Relative Visitor Density- RVD) และ การกำหนดระดับการเปลี่ยนแปลงสูงสุดที่ชุมชนจะยอมรับได้ (Limits of Acceptable Change- LAC) การกำหนดอัตราส่วนระหว่างนักท่องเที่ยวต่อคนท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าจะมีนักท่องเที่ยวกี่คนต่อจำนวนคนท้องถิ่น 1 คน ภายในหนึ่งปี ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$RVD = Nt / Nr$$

เมื่อ RVD คือ ความหนาแน่นของผู้มาเยือนในเชิงสัมพันธ์กับความหนาแน่นของคนท้องถิ่น

Nt คือ จำนวนของผู้มาเยือน (Visitor) ต่อปี

Nr คือ จำนวนทั้งหมดของผู้อาศัยในท้องถิ่น (Resident)

(Saleem, 1994: 147)”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 1. 2565 : สัมภาษณ์)

การที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากกว่าคนท้องถิ่น จะทำให้มีการนำวัตถุดิบ สิ่งอำนวยความสะดวกและสินค้าจากภายนอกเข้ามาในพื้นที่เพื่อตอบสนองตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งหากการนำเข้าสินค้าเหล่านี้มุ่งเน้นเพื่อธุรกิจจากจนเกินไป จะส่งต่อค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาการอพยพแรงงานมาจากนอกท้องถิ่นด้วย ซึ่งจะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมในอนาคตได้นอกจากนี้ คนท้องถิ่นมีโอกาที่ซึมซับรับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผ่านการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแต่งกาย และการลอกเลียนแบบพฤติกรรม หากจำนวนนักท่องเที่ยวมีมากและกระจายไปทั่วชุมชน ก็มีความเป็นไปได้ว่า วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวจะแพร่หลายในพื้นที่และอาจครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ในที่สุด ด้วยเหตุนี้ ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงใช้เกณฑ์นี้ในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อควบคุมอิทธิพลทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ อัตราส่วนจะมีค่าเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการเปลี่ยนแปลงสูงสุดที่ชุมชนจะยอมรับได้

“...ระดับการเปลี่ยนแปลงสูงสุดที่ชุมชนจะยอมรับได้ หมายถึง วงจำกัดการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์หรือสภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนยอมรับให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการกำหนดระดับการเปลี่ยนแปลงของสแตนเคย์ (Stankey et al.,1985) เป็นวิธีการหนึ่งที่นักพัฒนาการท่องเที่ยวนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีขั้นตอนต่อไปนี้” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 2. 2565 : สัมภาษณ์)

1.จัดการประชุมหรือประชาพิจารณ์เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายของชุมชนร่วมกันกำหนดอัตราส่วนระหว่างนักท่องเที่ยวต่อคนท้องถิ่น รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เขตพื้นที่ที่จะพัฒนา ระดับการพัฒนา นโยบาย และกฎระเบียบในการพัฒนา ซึ่งทุกประเด็นต้องเหมาะสมกับ

ระบบนิเวศ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ นอกจากนี้ กำหนดอย่างชัดเจนว่าจะไม่อนุญาตให้ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวใดบ้าง

2. กำหนดดัชนีเชิงลบของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่สามารถสะท้อนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มทราบว่า ถ้าเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่กำหนดไว้เกิดขึ้นจริง ทุกกลุ่มต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือจัดการเชิงลบ ณ ตอนนั้นอย่างทันที

3. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มทบทวน รูปแบบและลักษณะกิจกรรม รวมทั้งดัชนีชี้วัดว่าบรรลุความประสงค์ของทุกฝ่ายและป้องกันปัญหาได้จริงหรือไม่

4. ระบุทางเลือกในการปฏิบัติงานที่จะให้ชุมชนหรือวนอุทยานชีหลงเป็นไปตามข้อจำกัดการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ รวมทั้งคิดต้นทุนของการปฏิบัติงานในแต่ละทางเลือก ต้นทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงเงินและเวลาที่ใช่ไป แต่รวมถึงผลเสียทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการยกเลิกหรือการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่าง จากนั้น ทุกกลุ่มจะต้องเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 2 ได้กล่าวต่ออีกว่า การพัฒนาคนในท้องถิ่นคือจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยววนอุทยานชีหลง คือ การมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นในทุกด้านและทุกกระบวนการของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม หากคนท้องถิ่นขาดข้อมูล ประสบการณ์ และทักษะที่เกี่ยวกับการพัฒนาหรือการจัดการวนอุทยานชีหลงอย่างยั่งยืน จะทำให้คนท้องถิ่นไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน ดำเนินงานและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาคนท้องถิ่นโดยการอบรมให้ความรู้และประสบการณ์จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกด้านมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้คนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตน เกิดความภาคภูมิใจและใช้มรดกทางวัฒนธรรมในทิศทางที่ยั่งยืน

แม้ว่าข้อมูลและความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครอบคลุมหลากหลายเรื่อง แต่การอบรมคนท้องถิ่นนั้นควรครอบคลุมเนื้อหาความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและทันต่อสถานการณ์ซึ่งประกอบด้วย “พลวัตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism Dynamics) “กระบวนการวางแผนและเครื่องมือการพัฒนา” “การจัดการ การเงิน และการตลาดสำหรับธุรกิจขนาดเล็ก” และ “การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism Interpretation)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 2 ได้กล่าวว่า การจัดการ การเงิน และการตลาดสำหรับธุรกิจขนาดเล็ก เป็นความรู้อีกหมวดหนึ่งที่สำคัญเพราะจะส่งเสริมให้คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนธุรกิจหรือเป็นเจ้าของธุรกิจได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยความรู้และบุคลากรจากเมืองหรือต่างประเทศ คนท้องถิ่นจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงและการรั่วไหลทางเศรษฐกิจก็จะ

ลดลง ซึ่งจะมีผลทำให้คนท้องถิ่นหวงแหนทรัพยากรของตนและจะร่วมมือกันมากยิ่งขึ้นเพื่ออนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรในชุมชนให้มีความยั่งยืนสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นต่อไป การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การถ่ายทอดความคิดหรือความรู้สึกของคนท้องถิ่น รวมทั้งความสำคัญ ความหมาย และคุณค่าของประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ การอบรมให้คนท้องถิ่นสามารถสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพนอกจากจะส่งเสริมให้คนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนแล้ว ยังช่วยลดอคติด้านวัฒนธรรมอีกทั้งเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ดังนี้

การตลาด คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนรอบวนอุทยานชีหลง จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการตลาดกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น ความพร้อมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความต้องการของนักท่องเที่ยว การตลาดจึงไม่ได้ทำขึ้นเพียงเพื่อดึงดูดใจหรือบรรลุความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งหมดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แม้ว่าการตลาดแหล่งท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนส่วนประสมการตลาด 5 ด้าน คือผลิตภัณฑ์ (Product) การตั้งราคา (Pricing) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด(Promotion) และความร่วมมือ (Partnership) อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์หรือกิจกรรมการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่วางแผนหรือกำหนดขึ้นในแต่ละครั้ง อาจไม่ครอบคลุมส่วนประสมทั้งห้า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุนี้ กลยุทธ์การตลาดสำหรับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงไม่หลากหลายแต่มีความชัดเจนในการสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานการท่องเที่ยว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “ผลิตภัณฑ์” ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านการจัดการสัมพันธภาพและประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย

- 1)การอบรมคนท้องถิ่นให้มีทัศนคติที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าและนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนรวมทั้งสามารถจัดการบริการได้อย่างมีคุณภาพ
- 2)การพัฒนาสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์กิจกรรมการสาธิต ฯลฯ
- 3)การจัดการภูมิทัศน์ทั้งภายในและรอบ ๆ พื้นที่เพื่อเพิ่มคุณภาพประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว
- 4)การผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถพัฒนาขึ้นได้ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Education Tourism) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อทำอาหาร (Culinary Tourism) ฯลฯ

5)การพัฒนาของที่ระลึกที่สอดคล้องและสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งนอกจากเพิ่มคุณภาพประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเพิ่มรายได้ให้แก่คนท้องถิ่นด้วย

กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การตั้งราคา” สำหรับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นั้น คือ การตั้งราคาให้สูงในช่วงเวลาและฤดูกาลของการท่องเที่ยว เช่น วันหยุดสุดสัปดาห์ช่วงเวลาของการพักผ่อนประจำปี ในทางตรงกันข้าม ตั้งราคาต่ำในช่วงนอกฤดูกาล กลยุทธ์การตั้งราคาจะช่วยควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ นอกจากนี้ ยังช่วยทำให้ชุมชนสามารถมีรายได้ตลอดปี (Dallen and Stephen, 2003: 169)

กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การจัดจำหน่าย” เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งด้านการตลาดให้กับชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญในการขาย ดังนั้นจำเป็นต้องมีตัวกลางที่มีความชำนาญช่วยนำเสนอและขายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ดังนั้น ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ โรงแรม บริษัทจัดนำเที่ยว บริษัทเดินทางขนส่ง บริษัทจัดการประชุมและนิทรรศการ เพื่อมีช่องทางจัดจำหน่ายที่หลากหลายและเพิ่มโอกาสในการขายให้มากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การส่งเสริมการตลาด” สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication - IMC) ซึ่งหมายถึงกระบวนการสื่อสารเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวในระยะยาวและต่อเนื่อง ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความคุ้นเคยและความเข้าใจต่อทั้งคนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะมีอิทธิพลให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไม่ขัดแย้งกับสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ เว็บไซต์ หนังสือ แนะนำการเดินทางท่องเที่ยว โบรชัวร์ของแหล่งท่องเที่ยว ชุดข้อมูลและสไลด์ทัศนวิสัยสำหรับสื่อมวลชน (Press Kit) การจัดนำเที่ยวให้กับตัวกลางและสื่อมวลชน (Familiarization Trip: FAM Trip) และการจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมกลยุทธ์การตลาดภายใต้ “ความร่วมมือ” เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะหากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มในชุมชนมีความขัดแย้งกันในวัตถุประสงค์ทางการตลาด เช่น หากฝ่ายหนึ่งต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ในขณะที่อีกฝ่ายต้องการใช้การตลาดภายใต้หลักการของการอนุรักษ์ ก็จะทำให้แนวทางและกลยุทธ์การตลาดที่จัดขึ้นโดยแต่ละฝ่ายขัดแย้งกันเอง ซึ่งจะกลายเป็นเชิงลูกโซ่ต่อการจัดการด้านคุณภาพ การตลาด และภาพลักษณ์ของชุมชน ดังนั้น การตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายและครอบคลุมการดำเนินงานด้านการตลาดในทุกระดับ ได้แก่ การตัดสินใจกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดและวางแผนกลยุทธ์การตลาด รวมทั้งการดำเนินงานและประเมินผลกลยุทธ์การตลาดร่วมกัน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 2 ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ทางภาครัฐได้กำหนดขึ้นนั้นมีมากมาย แต่หากจะนำมาประยุกต์ใช้หรือต่อยอดกับวนอุทยานชีหลง เห็นว่าควรจะนำมาใช้ ดังนี้ 1)แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 2)โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว “เมืองรอง ต้องลอง” และ 3)โครงการชุมชน OTOP ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

“...แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ได้ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลก โดยจะต้องพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพ แต่ยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดจนการให้ความสำคัญกับกระจายการท่องเที่ยวทั้งในมิติของพื้นที่และรายได้สู่ชุมชน ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อมุ่งสู่ “เป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวในการเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย”

โดยแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 แผนย่อย ดังนี้ 1)การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ 2)การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย 3)การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ 4)การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค 5)การพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว และ 6) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ที่ควรจะนำมาประยุกต์ใช้กับวนอุทยานชีหลง เนื่องจากการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม ผสานกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรม และวิถีชีวิต เพื่อสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองพฤติกรรมความต้องการนักท่องเที่ยว และสร้างทางเลือกของประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองนั้นสอดคล้องกับแนวทางการกระจายนักท่องเที่ยวสู่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆทั่วประเทศมากขึ้น โดยหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนแนวคิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี คือ 365 วัน โดยการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความพยายามในการดำเนินการเพื่อรับฟังปัญหาอุปสรรคจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งทางทะเลทางบก ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม และที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปหารือและบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขและขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวให้บรรลุและเกิดประสิทธิผล เนื่องจากภาคบริการและท่องเที่ยวเป็นภาคหลักที่จะนำเงินเข้าประเทศ และมีความต้องการที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยว 365 วัน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองนั้น สิ่งที่สำคัญคือการเพิ่มเรื่องของการชูอัตลักษณ์เมืองรอง ในการสร้างสรรค์สินค้า สร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั้งในตลาดต่างประเทศและตลาดในประเทศ การทำงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด โดยการส่งเสริมเมืองรองและชุมชนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การสร้างสรรค์เส้นทางท่องเที่ยวที่กระจายการเดินทางจากเมืองหลักเข้าสู่เมืองรองและชุมชน ภายใต้แนวคิด A B C ดังนี้

A. Additional คือ เส้นทางเมืองหลักเชื่อมเมืองรอง : เชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง ขอนแก่น มหาสารคาม และหาดใหญ่-พัทลุง

B. Brand New คือ เมืองรองศักยภาพ : แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ อุทัยธานี เลย อุบลราชธานี บุรีรัมย์ สกลนคร จันทบุรี ตรวดี ราชบุรี สมุทรสงคราม สตูล นครศรีธรรมราช

C. Combined คือ เส้นทางเมืองรองเชื่อมเมืองรอง : สุโขทัย-กำแพงเพชร น่าน-แพร่ อุตรธานี หนองคาย นครพนม-มุกดาหาร สิงห์บุรี-อ่างทอง นราธิวาส-ยะลา-ปัตตานี

2. ประเมินศักยภาพเมืองรอง โดยพิจารณาจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนเข้าพื้นที่ร่วมกับอัตราการเข้าพักแรม โดยสามารถแบ่งระดับจังหวัดเป็น 3 Tiers ดังนี้

Tier 1 จังหวัดที่มีความพร้อมสามารถเที่ยวได้และพักแรมได้

Tier 2 จังหวัดที่ควรส่งเสริมให้เที่ยวและพักแรม

Tier 3 จังหวัดที่ควรส่งเสริมให้เที่ยวไปเข้าเย็นกลับ ซึ่งจังหวัดมหาสารคามอยู่ใน

Tier 3 นั้นเอง

3. ประเมินศักยภาพชุมชน โดยทางร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเจ้าของแหล่ง เพื่อคัดกรองชุมชนที่พร้อมในการส่งเสริมให้ตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ

สำหรับทิศทางการส่งเสริมตลาดในประเทศของแต่ละภูมิภาคโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการค้า สร้างอัตลักษณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สินค้า ประสบการณ์ส่งต่อสู่นักท่องเที่ยว นั้น จะมีจุดเน้น ดังนี้

ภาคเหนือ : เจาะตลาดศักยภาพด้วยประสบการณ์สัมผัสวิถีเหนือแท้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ขยายฐานกลุ่ม Silver Age ด้วยฮีต 12 คอง 14 วัฒนธรรมและอาหารถิ่นอีสาน ในส่วนนี้หากมองถึงศักยภาพของวนอุทยานชีหลงและชุมชนโดยรอบแล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้และต่อยอดได้ในอนาคต

ภาคกลาง : เดินทางย้อนอดีตแบบ Premium Nostalgia

ภาคตะวันออก : เจาะกลุ่ม SMEs และ Corporate เดินทางในวันธรรมดา

ภาคใต้ : ปรับมุมมองการรับรู้ที่ไม่ได้มีดีแค่ทะเล และพลิกมุมมองของจังหวัดภาคใต้ ชายแดน

และท้ายสุด คือ OTOP นวัตกรรม ที่มุ่งสร้างรายได้ ความเจริญ และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการ OTOP โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย 5 กระบวนการคือ

1) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม พัฒนาและบริหารจัดการข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม และจัดทำแผนธุรกิจชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม

2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเป็นการพัฒนาศักยภาพด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีการส่งเสริมพัฒนาประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน

3) พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว โดยพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนพัฒนาสินค้าและบริการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ออกแบบตราสัญลักษณ์ และสโลแกนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม

4) เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น จะมีการออกแบบและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้งเมืองหลัก เมืองรอง

5) ส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์ทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ เปิดตัวชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม จับคู่ธุรกิจให้ผู้ซื้อกับผู้ขายได้พบกันจากกิจกรรมจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าและบริการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ในทุกกระบวนการจะก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรของรัฐคนที่ 2. 2565 : สัมภาษณ์)

6. ด้านวิชาการ

การมีส่วนร่วมในการจัดการวนอุทยานซีหลง สามารถดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายและสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ซึ่งจะขออธิบายในส่วนด้านวิชาการ คือ

6.1 การมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ เช่น ประชาชนได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมจากนักวิชาการของวนอุทยานซีหลง

6.2 ร่วมวางแผน แก้ไขปัญหา และเสนอแนะแนวคิด ร่วมในการวางแผนการศึกษาวิจัย เพื่อเอื้อประโยชน์ในการสนับสนุนการทำงานของวนอุทยาน และมีผลประโยชน์ต่อเนื่องถึงชุมชน ถึงร่วมในการวางแผนการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.3 ร่วมดำเนินการ

- 1) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาโรงเรียนในการทำการศึกษาวิจัยในวนอุทยานซีหลง
- 2) สนับสนุน สร้างแรงจูงใจให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ภาครัฐ ภาคเอกชนเพื่อทำการวิจัยในพื้นที่วนอุทยานซีหลง
- 3) วนอุทยานซีหลง ร่วมกับชุมชนในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชนข้อมูลฐานทรัพยากร และข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการวางแผนการจัดการหรือพัฒนาต่อไป

7. ด้านวัฒนธรรม

ชูชาติ ราชจันทร์ ได้กล่าวว่า “...การต่อยอดภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ของวนอุทยานซีหลงนั้น วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคามมีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ และบริการที่มีมูลค่าสูง ดังนั้นเพื่อขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาประเทศไทยสู่ประเทศไทย 4.0 อย่างเป็นรูปธรรม จึงส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ 5 F ประกอบด้วย 1. อาหาร (Food) 2. ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) 3. ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) 4. มวยไทย (Fighting) และ 5. การอนุรักษ์และขับเคลื่อน เทศกาล ประเพณีสู่ระดับโลก (Festival) โดยจะร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในลักษณะการสานพลังประชารัฐ เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการดังกล่าว ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและลูกค้า เชื่อมโยงความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม มีแนวทาง ดังต่อไปนี้” (ชูชาติ ราชจันทร์.2565 : สัมภาษณ์)

1) ควรเสริมสร้างค่านิยมและพฤติกรรมแก่ประชาชนให้มีการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมและร่วมกันรักษาธรรมเนียมประเพณีที่มีงามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบโดยให้มีการเริ่มสร้างค่านิยมตั้งแต่ในวัยเด็ก

2) กระตุ้นให้ผู้ผู้นำเห็นความสำคัญของการสร้างคุณค่าของวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนร่วมกับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและนายกเทศมนตรี นายอำเภอ เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าผู้นำเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด

3) หน่วยงานทุกภาคส่วนต้องร่วมกันเสริมสร้างและสนับสนุนให้มีการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้แก่บุคคลในหน่วยงานและประชาชนทั่วไป เช่น มีการจัดสรรงบประมาณ การจัดโครงการอบรม ด้านการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น

4) ส่งเสริมการสร้างคุณภาพ มาตรฐานและสร้างวัฒนธรรมให้มีจุดเด่นที่สามารถเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและสร้างมูลค่าของวัฒนธรรมนั้น โดยคำนึงถึงความต้องการทางการตลาด ด้วย

5) ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนในการทำการวิจัย พัฒนา สร้างนวัตกรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและมีความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

6) กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการจดทะเบียนลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรทางปัญญา โดยทุกภาคส่วนให้ได้รับทราบเนื่องจากประเทศไทยมีกลุ่มคนหรือประชาชนที่มีผลงานและสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ในการจดลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรให้กับประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับทราบ เนื่องจากประเทศไทยมีกลุ่มคนหรือประชาชนที่มีผลงานและสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาในหลายด้าน แต่ไม่ได้มีการจดลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตรทำให้อุญเสียโอกาสไปอย่างน่าเสียดาย

7) ให้มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในการส่งเสริมการสร้างมูลค่าให้แก่วัฒนธรรม เช่น Website Facebook Line โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ เป็นต้น โดยนำองค์ความรู้ด้านการตลาดมาร่วมด้วย

8) สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่วนอุทยานชีหลงให้เป็นสถานที่รวบรวมวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือเป็นลักษณะเชิงท่องเที่ยว เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ อุทยานแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น มีการจัดแสดงองค์ความรู้ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น แบบเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นแบบการแสดงการเล่น การพ้อนรำต่าง ๆ เป็นต้น

9) จัดทำฐานข้อมูลสำหรับเก็บข้อมูลทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ของท้องถิ่นแต่ละพื้นที่และมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ให้ประชาชนหรือผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้โดยง่าย

10) มีการร่วมมือกันของสถาบันทางการเงินทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในการระดมทุนหรือลงทุนทางวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นมากขึ้น

11) ส่งเสริมการสร้างงานวิจัยและพัฒนาผลงานด้านวัฒนธรรมที่มีการบูรณาการและให้มีการนำผลการวิจัยเผยแพร่และมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง

12) มุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้และพัฒนานวัตกรรม เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าให้แก่สินค้าและบริการทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้นใน 4 ลักษณะที่สำคัญ คือ 1. อยู่บนพื้นฐานของความรู้และภูมิปัญญา(Knowledge Based) 2. มีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

(Creative & Innovation) 3.มีความโดดเด่นหรือสร้างความแตกต่าง (Differentiation) และ 4.มีตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์หรือตัวสินค้า (Brand)

“...ในที่นี้ อาจเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ 5 F ของจังหวัดมหาสารคามยกตัวอย่างสินค้าและบริการ 5 F เช่น 1.อาหาร (Food) อาหารท้องถิ่นอีสานที่ทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมกันในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างชื่อเสียงและผลักดันทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากยิ่งขึ้น เช่น ส้มตำ ลาบ ก้อย เป็นต้น 2.ภาพยนตร์และวิดิทัศน์ (Film) มีภาพยนตร์ไทยหรือหนังสั้นที่ถ่ายทำในจังหวัดมหาสารคามจำนวนมากไม่น้อยที่ได้มีโอกาสฉายในต่างประเทศและทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้รู้จักกับจังหวัดมหาสารคามมากยิ่งขึ้นเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอีกช่องทางหนึ่งด้วย เช่น ยักษ์สารคาม เป็นต้น 3.ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) โดยการนำผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งเป็นผ้าไหมประจำจังหวัดมหาสารคาม ไปประยุกต์ออกแบบเครื่องแต่งกายหรือสิ่งอื่น ๆ ที่สามารถนำผ้ามาประยุกต์ได้ให้มีความทันสมัยและสวยงามมากยิ่งขึ้น และมีการจัดแสดงแฟชั่นโชว์ผ้าในหลายๆ ทำให้มีความตื่นตัวในวงการแฟชั่นมากขึ้นที่จะประยุกต์ผ้านำมาออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความทันสมัยและสามารถสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวันหรือจะเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างนวัตกรรมเป็นเครื่องแต่งกาย 4.มวยไทย (Fighting) ซึ่งเป็นที่รู้จักของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนและผลักดันอย่างต่อเนื่องโดยจัดให้มีรายการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมวยไทยนำเสนอในระดับโลก ซึ่งค่ายมวยไทยในจังหวัดมหาสารคามที่มีชื่อเสียง เช่น ค่ายมวยดาบรันสารคาม เป็นต้น และ 5.การอนุรักษ์และขับเคลื่อนเทศกาลวัฒนธรรม ประเพณีสู่ระดับโลก (Festival) มีประเพณีท้องถิ่นจำนวนมากที่สามารถสร้างเป็นทุนวัฒนธรรมให้กับจังหวัดมหาสารคามและสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศได้มากมาย เช่น งานออนซอนกลองยาวชาววาปี งานนมัสการพระธาตุนาคูน งานประเพณีบุญเบิกฟ้า เป็นต้น รวมถึงสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ ภายในจังหวัดมหาสารคาม ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ในเชิงท่องเที่ยวอันส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจที่ดีให้แก่จังหวัดมหาสารคาม” (ชูชาติ ราชจันทร์. 2565 : สัมภาษณ์)

ชูชาติ ราชจันทร์ ได้กล่าวว่า หากวนอุทยานชีหลงมีการต่อยอดและปรับตัวให้เข้ากับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากโครงการทอดเทียนโฮม ในเส้นทางถนนสายวัฒนธรรมสะดือ ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีทอดเทียนโฮม ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดในช่วงการเข้าพรรษาของทุกปี จึงได้กำหนดจัดโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีทอดเทียนโฮม ในเส้นทางถนนสายวัฒนธรรมสะดืออีสานภายใต้โครงการส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นการ

สรุป

ผู้ศึกษาวิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องตามกระบวนการวิจัยในบทที่ 3 โดยมีแนวคำถามตามเนื้อหาบททวนวรรณกรรมในบทที่ 2 สรุปในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในกรอบ 4 ด้าน คือ

1. ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน

ในภาพรวมมีศักยภาพ มีชื่อเสียงในระดับท้องถิ่นหรือเฉพาะกลุ่ม แต่มีมุมมองสะท้อนภาพท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายมิติในบทสัมภาษณ์

2. รูปแบบและโครงสร้างการบริหารจัดการของชุมชน

ชุมชนบ้านวังหัวมีความเหมาะสม ทั้งรูปแบบและโครงสร้าง ทั้งอัตลักษณ์อยากให้ต่อยอดกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ลดความเหลื่อมล้ำจากกลุ่มเข้ามาศึกษาดูงาน จัดโปรแกรมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงในรูปแบบถนนสายวัฒนธรรมนครจำปาศรีและถนนสายวัฒนธรรมสายสะตืออีสาน เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าและคุณค่า

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

หากถามประชาชนในชุมชนบ้านวังหัวในเรื่องความร่วมมือ ได้คำตอบในความร่วมมือในระดับสูงแต่หากถามประชาชนในจังหวัดมหาสารคามในวงรอบกว้างขึ้น ก็มีเสียงสะท้อนมุมมองในประเด็นต่าง ๆ จะอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งถือว่าเป็นผลดีต่อการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นแนวทางสำหรับผู้ทำวิจัยต่อไปในอนาคต

4. การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

ผู้ศึกษาวิจัยได้แยกหัวข้อระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนให้ชัดเจนขึ้นในการสัมภาษณ์ แยกเป็นมุมมองภายในหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและภายนอก ที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงทำให้เห็นประเด็นได้ชัดเจนมากขึ้น ในข้อจำกัดของแต่ละหน่วยงานทำให้ได้ภาพการสนับสนุนหรือความรับผิดชอบ ควรจะมีผู้รับผิดชอบหลักและผู้รับผิดชอบรอง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จหรือคำตอบของปัญหาอุปสรรคที่ชัดเจนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีความมุ่งหมาย ระเบียบวิธีวิจัยและสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

สรุปผล

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ชีหลง) เป็นป่าเบญจพรรณตามธรรมชาติ ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายแม่น้ำชีมีสภาพป่าสมบูรณ์ดี อยู่ห่างจากที่ชุมชน ในอดีตพื้นที่ทางทิศตะวันตกยังไม่แยกขาดออกจากกันเช่นทุกวันนี้แม่น้ำชีจะไหลเวียนอ้อมพื้นที่บริเวณนี้ไปได้โดยตลอดทิศเหนือ ตะวันออก และทิศใต้ ต่อมาพื้นที่ส่วนที่คอดกั้วทางทิศตะวันตก ถูกกระแสน้ำไหลกัดเซาะจนขาดเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว ทำให้เกิดลำแม่น้ำชีเส้นใหม่ จึงทำให้ลำน้ำเดิมถูกแยกขาดทอดทิ้ง แปรสภาพพื้นที่ร้อยละ 90 เป็นเกาะ เนื่องจากอิทธิพลของธรรมชาติบันดาลให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางนี้เอง บริเวณที่ดูคล้ายๆ ปากอ่าวทางด้านทิศตะวันตก ถูกกระแสน้ำพัดเอาดิน หิน ทราย ทับถมกลายเป็นคันฝายขนาดใหญ่ ทำหน้าที่เก็บกักน้ำไว้ตามธรรมชาติ ลำน้ำที่ได้แปรสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ถูกขนานนามเรียกกันจนติดปากว่า “ซีหลง” トラบเท่าทุกวันนี้ จึงเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งที่ดึงดูดใจอย่างยิ่ง จากความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่มีอยู่หล่อเลี้ยงตลอดปี ระดับน้ำลึกโดยเฉลี่ยประมาณ ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ขนาดกว้างโดยเฉลี่ย 60 เมตร ระยะทางยาวประมาณ 2,000 เมตร ความจุน้ำโดยประมาณกว่าสามแสนลูกบาศก์เมตร ทำให้พรรณไม้ต่าง ๆ ขึ้นอยู่หนาแน่นเขียวชอุ่ม นกป่านานาชนิดได้อาศัยพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างปลอดภัยและมีแหล่งหาอาหารอุดมสมบูรณ์

วันที่ 17 ตุลาคม 2480 อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ แปลงที่ 1 บ้านวังหว่า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเพื่อใช้ประโยชน์เป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์และมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ 2992/12 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2512

ในระหว่างที่ดำเนินการสำรวจ ลำซีหลงได้รับการปรับปรุงยกระดับฐานะเป็นอ่างเก็บน้ำสมบูรณ์แบบ จากเงินงบประมาณปี 2523 จำนวน 2 ล้านบาท ของกรมชลประทาน สร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตมาตรฐาน ขนาดกว้าง 40 เมตร สูง 1.5 เมตร ด้านทิศตะวันตกเชื่อมกับแม่น้ำชี เพื่อกักเก็บน้ำในลำน้ำชีหลงให้มีจำนวนมากกว่าเดิม ได้ระดับน้ำลึกระหว่าง 7-8 เมตร นับว่าที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ซีหลง) ได้กลายเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญแห่งหนึ่งของราษฎรอำเภอกันทรวิชัยและอำเภอใกล้เคียง กระนั้นก็ดีถึงแม้ราษฎรในบริเวณข้างเคียง จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ตลอดมาก็ตาม เนื่องจากไม่มีผู้รับผิดชอบในการป้องกันและดูแลโดยตรง จึงทำให้โคกป่ายาง (ซีหลง) มีสภาพไม่พัฒนาเจริญขึ้นเท่าที่ควร

ในแผนพัฒนาจังหวัดมหาสารคาม ปี 2522-2524 ได้สนับสนุนการจัดตั้งที่สาธารณประโยชน์โคกป่ายาง (ซีหลง) เป็น “วนอุทยานซีหลง” ด้วย ตลอดจนราษฎรหมู่ที่ 2,4,6 และ 10 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย ก็ไม่ขัดข้องต่างก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดตั้งที่แปลงนี้ให้เป็นวนอุทยาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติแห่งนี้ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนโดยทั่วไป ในปี พ.ศ.2563 ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ในท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นวนอุทยาน พ.ศ.2563 เนื้อที่ประมาณ 129 ไร่ (กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการตามระเบียบ ข้อกำหนด ข้อกฎหมายเพื่อรองรับการประกาศฯ ดังกล่าวต่อไป)

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.1 มุมมองหน่วยงานภายในที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

กล่าวคือ ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดจากการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยงานของรัฐบาลเองที่มีกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ของแต่ละกระทรวง ทบวง กรมที่ไม่เหมือนกันทำให้

เกิดความขัดแย้งหรือความล่าช้าในวิธีการดำเนินงานซึ่งเป็นปัญหา และอุปสรรคอันหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดความล่าช้าต่อการดำเนินการ หรือดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเสริมสร้าง อนุรักษ์ เว้นเสียแต่เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่สามารถดำเนินการได้เป็นครั้งคราวทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างล่าช้า อย่างไรก็ตาม ทางหน่วยงานของภาครัฐเองมิได้มีเจตนาที่จะมีความพยายามหาเจ้าภาพในการดำเนินการให้ได้อย่างถูกต้อง แต่ต้องคำนึงถึงกฎระเบียบข้อบังคับเป็นหลัก รวมถึงการใช้งบประมาณในการดำเนินการที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งในแง่ของงบประมาณที่ใช้จ่ายในการดำเนินงาน และงบประมาณในการจัดจ้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพไว้ในการดำเนินงานเป็นข้อจำกัดอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากการดูแลอนุรักษนิยมให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์เป็นเรื่องที่ยากและต้องใช้งบประมาณใช้จ่ายในแต่ละปีค่อนข้างสูง

2.2 มุมมองหน่วยงานภายนอกที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

การขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการร้านค้า โรงแรม นักท่องเที่ยวคอนข้างเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก อาจจะเป็นเรื่องของขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดจิตสำนึกของความรักความหวงแหน ดังนั้นการที่หน่วยงานของภาครัฐเองเข้าไปดำเนินการใดกับผู้ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบอนุรักษนิยมแล้วนั้น มักจะมีปัญหากระทบกระทั่งตามมาภายหลัง จึงทำให้เจ้าพนักงานเองต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารจัดการอนุรักษนิยม จากมุมมองของภาครัฐ พบว่าการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยงานของรัฐบาลเองที่มีกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ที่ไม่เหมือนกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งและความล่าช้าในการดำเนินงาน ที่ส่งผลให้เกิดความล่าช้าต่อการดำเนินการ เว้นเสียแต่เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่สามารถดำเนินการได้เป็นครั้งคราวทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างล่าช้าแต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของภาครัฐที่มีความพยายามหาเจ้าภาพในการดำเนินการให้ได้อย่างถูกต้อง แต่ต้องคำนึงถึงกฎระเบียบข้อบังคับเป็นหลัก รวมถึงการใช้งบประมาณในการดำเนินการที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งในแง่ของงบประมาณที่ใช้จ่ายในการดำเนินงาน และงบประมาณในการจัดจ้างบุคลากร ที่มีประสิทธิภาพไว้ดำเนินการ เป็นข้อจำกัดอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากการดูแลอนุรักษนิยมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เป็นเรื่องที่ยาก และต้องใช้งบประมาณใช้จ่ายในแต่ละปีค่อนข้างสูงทางหน่วยงานของภาครัฐและผู้นำชุมชนได้มีความพยายามในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีจากการจัดการประชุมร่วมกันกับผู้นำชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบอนุรักษนิยมเข้ามาปรึกษาหารือร่วมกันตลอดมาทางหน่วยงานของภาครัฐ และผู้นำชุมชนมีความพยายามในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดี จากการจัดการประชุมร่วมกันกับผู้นำชุมชนรอบอนุรักษนิยม ให้เข้ามาปรึกษาหารือร่วมกันตลอดมาโดยมีข้อสรุปถึงแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. การทำความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณี กล่าวคือ สังคมวัฒนธรรมไทยเป็นสังคมแห่งความหลากหลาย ที่มีกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีที่มีความหลากหลายร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมแห่งความหลากหลายนี้ คนในท้องถิ่นจำเป็นต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อม

2. การกระตุ้นให้คนท้องถิ่นเห็นถึงความสำคัญและความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของตน อันจะนำมาสู่การมีจิตสำนึกและการรวมตัวของคนในท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ทั้งในส่วนของ การเสนอความคิดเห็นและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสำนึกร่วมของคนท้องถิ่นในการดูแลรักษาศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของตน

4. การดำเนินกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่นอันจะเป็นการเผยแพร่ สืบสาน อนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยังคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก และก่อประโยชน์ให้กับท้องถิ่น การศึกษา เป็นต้น

5. การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นในรูปของการศึกษาวิจัย กล่าวคือคนในท้องถิ่นทำหน้าที่สำรวจ ค้นคว้า และบันทึกองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรม พื้นบ้านของตนเอง เพื่อเผยแพร่และธำรงไว้สืบไป

6. การสร้างเครือข่ายสายใยวัฒนธรรม ส่งเสริมให้สังคมสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่นของตนเองหรือท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

ปัญหาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าปัญหา คือ

1. ด้านงบประมาณเงินลงทุนซึ่งไม่เพียงพอในการนำมาพัฒนาพื้นที่และสภาพแวดล้อมให้สวยงาม

2. ด้านบุคคลบางกลุ่มในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตวนอุทยานชีหลง

3. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541 : 136-137) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกบ ผลการวิจัยพบว่า การทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวได้แก่ความไม่เป็นระเบียบ ความสกปรกของแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นปัญหาที่สำคัญ ต้องการให้มีการรักษาปรับปรุงสภาพแวดล้อม

ของแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดทิศทางการเติบโตของธุรกิจนำเที่ยว มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่การพัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสารรวมถึงการมีเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม โดยเชื่อมโยงจังหวัดภาคเหนือตอนบนให้ร่วมเป็นเส้นทางท่องเที่ยว และจัดให้มีศูนย์การแสดงผลศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาวิจัยแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานซีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้ศึกษาวิจัยพิจารณาเห็นว่า การท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย จะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน “ลดความเหลื่อมล้ำ” ตามแผนยุทธศาสตร์ระยะ 20 ปีต่อไปได้ เพราะเสน่ห์ความเป็นวิถีไทย ท่องเที่ยวชุมชนซึ่งมีจำนวนมากกระจายตัวอยู่ตามเมืองหลักและเมืองรองทั่วทั้งประเทศ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวระดับในชุมชน ระดับจังหวัด และระดับชาติต่อไป ในอนาคต มี 4 ประเด็นดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นวาระแห่งชาติ

1.1 จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันผลักดันเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไม่น้อยกว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาคุณภาพการบริการ หรือการประชาสัมพันธ์การตลาด ทั้งนี้เพื่อการกระจายรายได้จากแหล่งท่องเที่ยวให้ถึงชุมชนและยังนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชนต่อไป

1.2 ควรร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาขีดความสามารถและสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งในระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาวอย่างต่อเนื่อง เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาที่หน่วยงานภาครัฐจะส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่ได้ด้วยตนเองนั้น คงไม่สามารถกระทำได้โดยการดำเนินงานโครงการกับชุมชนเพียงโครงการเดียวในระยะเวลาสั้น แต่ต้องมีกระบวนการพัฒนาในระยะกลางและระยะยาว เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นต้น

1.3 ควรกำหนดผู้รับผิดชอบให้ชัดเจนเป็นเจ้าภาพในเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัด จะเป็นหน่วยงานหรือองค์กรใด ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานอื่นและชุมชนเข้ามาประสานความร่วมมือได้โดยตรง ป้องกันความสับสนและการดำเนินงานซ้ำซ้อนและลดความเหลื่อมล้ำ ก่อให้เกิดการบูรณาการแผนงานโครงการ ต่อยอดการดำเนินงาน และส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ

1.4 ควรประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่นใน เรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม และควรพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และอย่างเป็นระบบ เพราะปัจจุบันองค์กรปกครองท้องถิ่นหลายแห่งในจังหวัดอาจจะยังขาดประสบการณ์ องค์ความรู้ และบุคลากรในการให้คำแนะนำแก่ชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยว

1.5 ควรมีแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไปยังภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องนี้ที่ชัดเจนและเป็นแนวทางเดียวกัน ซึ่งหากทุกภาคส่วนในจังหวัดมีความเข้าใจแนวคิดในเรื่องนี้อย่างชัดเจน และเห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนและก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้งบประมาณจากภาครัฐมากนัก

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ควรร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งหมดในจังหวัด ทั้งที่ได้รับ การสนับสนุนส่วนราชการ ท้องถิ่น และองค์กรอื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งเสริมให้เห็นความโดดเด่นทางด้านต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงความแตกต่างในการมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการพัฒนาต่อยอดต่อไป

2.2 ควรติดตามการทำงานของชุมชนและประเมินผลการดำเนินการของชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรต่าง ๆ

2.3 ควรจัดกิจกรรม การสร้าง เครือข่ายระหว่างชุมชนในในจังหวัดให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น จัดประชุม/สัมมนา แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อทราบถึงความต้องการของชุมชนต่อการสนับสนุนของภาครัฐในอนาคต และเพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนเกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวระหว่างเครือข่าย

2.4 การดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ควรกำหนดแผนการดำเนินงานและกิจกรรมของโครงการให้เป็นกรอบแนวทางกว้าง ๆ ไม่ควรกำหนดการให้ความรู้ที่

เฉพาะเจาะจงและละเอียดเกินไป และควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องและผู้แทนจากชุมชน ได้ร่วมกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ

2.5 การสนับสนุนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเลือกชุมชนเป้าหมายโดยเน้นการมีส่วนร่วมและหน่วยงานในพื้นที่ ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เพราะจะทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและเต็มใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการและหน่วยงานในพื้นที่เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ และสามารถเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยต้องพิจารณาคัดเลือกชุมชนเป้าหมายในโครงการให้ชัดเจน เลือกพื้นที่ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นหรือดำเนินงานในลักษณะที่ต่อยอดจากโครงการที่ชุมชนเคยได้รับการสนับสนุน

2.6 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้คุณภาพตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น ความโดดเด่นของสถานที่ การบูรณะปรับปรุงไม่ให้ทรุดโทรม การจัดระเบียบภายในแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาด ปลอดภัย การมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำป้ายแสดงสัญลักษณ์เชื่อมโยง เป็นการสร้างมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นให้ผู้ดูแลรับผิดชอบแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและหน้าที่ให้ได้คุณภาพและสามารถนำมาใช้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และจดจำ

2.7 งานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ควรเน้นการจัดเวทีสัมมนาแบบมีส่วนร่วม เน้นการอภิปราย การแสดงความคิดเห็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ปัจจุบัน โดยสอดคล้ององค์ความรู้ที่จำเป็นตามความเหมาะสม แทนที่จะเน้นเนื้อหาทางวิชาการทั้งหมด รวมทั้ง ควรจัดหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาทางด้านทักษะแยกเป็นหลักสูตรเฉพาะเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ เช่น การเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น การใช้ภาษาอังกฤษ และการเขียนข้อเสนอโครงการเพราะเนื้อหาประเภทนี้มาสามารถสอนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลได้เพียงในเวลาเพียงแค่วันเดียว โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวบ้านที่มีประสบการณ์และความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกัน การสร้างการเรียนรู้สำหรับเนื้อหาประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยเวลา การจัดกระบวนการในการเรียนรู้และฝึกฝนปฏิบัติที่เหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดทักษะ ในเรื่องเหล่านี้รวมถึงจัดหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ไม่ควรจัดเนื้อหากลาง ๆ สำหรับชุมชนเป้าหมายที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งระดับการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนได้เป็น 4 ระดับ คือ

2.7.1 ระดับที่ 1 กลุ่มชุมชนที่เพิ่งเริ่มต้นทำการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ควรเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดหลักการวางแผน การจัดการท่องเที่ยวในมุมมองกว้าง ๆ หลาย ๆ ด้าน มุมมองถึงผลดีผลเสียจากการทำท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนสามารถใช้เนื้อหาเหล่านี้เพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจว่าหากจะทำท่องเที่ยวแล้วชุมชนจะดำเนินการท่องเที่ยวแบบใด จะมีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร

2.7.2 ระดับที่ 2 กลุ่มชุมชนที่กำลังพัฒนาเป็นกลุ่มที่ยังคงมีปัญหาในการดำเนินงาน และต้องการความรู้ในบางด้านเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้ดีขึ้น สำหรับกลุ่มนี้อาจจะไม่ต้องเน้นเรื่องแนวคิด หลักการมากนัก แต่เน้นวิธีการ แนวทางการดำเนินการที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น เช่น เรื่องบริหารการท่องเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม การจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น

2.7.3 ระดับที่ 3 กลุ่มที่พัฒนาไปได้ดีระดับหนึ่ง เป็นกลุ่มที่ต้องการยกระดับการบริการการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น ควรเน้นหัวข้อเฉพาะที่เน้นเนื้อหาเชิงลึกที่เป็นทั้งทักษะและเทคนิคในการทำงาน โดยเน้นการปฏิบัติจริงมากกว่า เช่น เนื้อหาเรื่องการเป็นผู้นำเที่ยวทางวัฒนธรรม ฝึกภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว การแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว วิธีการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว เทคนิคการบริหารจัดการงานท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เป็นต้น

2.7.4 ระดับที่ 4 กลุ่มชุมชนที่พัฒนาไปมากจนเริ่มมีปัญหาเกิดขึ้น กลุ่มนี้จำเป็นต้องเน้นเนื้อหาเชิงลึกเฉพาะด้านที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างตรงเป้า เช่น ปัญหาการท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถของชุมชนที่จะรับได้ หรือแนวทางการแก้ปัญหาการแตกแยกของกิจกรรมท่องเที่ยว เป็นต้น ชุมชนประเภทนี้ต้องการการอบรมที่เน้นการแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่เป็นหลัก ไม่ควรเป็นการอบรมในเนื้อหากลางๆ หลายๆ หัวข้อเหมือนชุมชนอื่น ๆ ทั่วไป

2.8 ควรสร้างตราและแบรนด์แหล่งท่องเที่ยวโดยหน่วยงานภาครัฐร่วมกับผู้ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณีและทางด้านประวัติศาสตร์พร้อมจัดทำคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยข้อมูลเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัด และขั้นตอนการดำเนินเพื่อสนับสนุนชุมชนเผยแพร่ให้กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

2.9 ควรส่งเสริมให้สถาบันการศึกษามีบทบาทด้านการงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในเรื่องท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงบริหาร โดยนำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี “มั่งคั่ง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ที่มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มมูลค่าท่องเที่ยวให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนี้

3.1 ควรผลักดันยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล ด้วยการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ/ประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม/การเกษตรหรือแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ให้มีความยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ประชาสัมพันธ์/การสร้างหรือเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว

3.2 ควรผลักดันยุทธศาสตร์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อ่อนอำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืนให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการบริหาร/จัดการทรัพยากรธรรมชาติภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสร้างหรือพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

3.3 ควรผลักดันยุทธศาสตร์ลดความเหลื่อมล้ำ ขจัดความยากจนของชุมชนด้วยการท่องเที่ยว เพื่อช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ด้วยการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนให้สามารถพัฒนารูปแบบสินค้าและบริการท่องเที่ยว

3.4 ควรผลักดันยุทธศาสตร์พัฒนาผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นคงในทรัพยากรบุคคลทางการท่องเที่ยว ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งการมีจิตใจในการให้บริการให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การเร่งพัฒนาศักยภาพแรงงานวิชาชีพหรือบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการท่องเที่ยว

3.5 ควรผลักดันยุทธศาสตร์สำนึกรักบ้านเกิด ส่งเสริมให้ลูกหลานชุมชนคนรุ่นใหม่ กลับภูมิลำเนา เพื่อนำองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกิดการขับเคลื่อนต่อไปในอนาคตอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตนวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า เดิมคือบริเวณที่สาธารณประโยชน์โคกปายาง(ชีหลง) ที่ดำเนินการสำรวจเพื่อจัดตั้งเป็นนวนอุทยานชีหลงนี้ เป็นที่ที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่สาธารณประโยชน์เพื่อการเลี้ยงสัตว์ ตั้งอยู่บ้านวังหว้า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจและจัดตั้งเป็นนวนอุทยานเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2525 จากอดีตจนถึงปัจจุบันที่สาธารณประโยชน์โคกปายาง (ชีหลง) เป็นป่าเบญจพรรณตามธรรมชาติ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชี มีสภาพสมบูรณ์ดี อยู่ห่างไกลจากที่ชุมชน ในอดีตพื้นที่ทางทิศตะวันตกยังไม่แยกขาดออกจากกันเช่นทุกวันนี้ แม่น้ำชีจะไหลเลียบบ่อพื้นที่บริเวณนี้ไปได้โดยตลอด ทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ ต่อมาพื้นที่ส่วนที่คอคอดทางด้านทิศตะวันตกถูกกระแสน้ำไหลกัดเซาะจนขาดเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้วทำให้เกิดแม่น้ำชีเส้นใหม่ จึงทำให้ลำน้ำเดิมถูกแยกขาดทอดทิ้งแปรสภาพพื้นที่ร่อยกว่าไร่เป็นเกาะ เนื่องจากอิทธิพลของธรรมชาติบันดาลให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางที่บริเวณนี้ดูคล้าย ๆ ปากอ่าว ทางด้านทิศตะวันตกถูกกระแสน้ำพัดเอาดิน หินทรายทับถมกลายเป็นคันฝายขนาดใหญ่ ก็เลยทำหน้าที่เก็บกักน้ำไว้ตามธรรมชาติลำน้ำที่ได้แปรสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันถูกขนานนามว่า ชีหลง トラบเท่าทุกวันนี้ จึงเป็นจุดเด่นอย่างยิ่งที่ดึงดูดใจจากความอุดมสมบูรณ์ของน้ำที่หล่อเลี้ยงตลอดปี ทำให้พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขึ้นอยู่หนาแน่นเขียวชะอุ่ม นกป่านานาชนิดได้อาศัยพื้นที่นี้ได้อย่างสบาย ปัจจุบันนวนอุทยานชีหลงยังมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม สภาพพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนโดยรอบเขตนวนอุทยานยังคงมีวิถีชีวิตเช่นเดิมตามแบบฉบับชาวไทญ้อผ่านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีการบวชป่า ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเซ่นไหว้ดอนปู่ตา โดยใช้พื้นที่ของนวนอุทยานในการประกอบพิธีกรรม ประเพณี รวมถึงการหาของป่า การประมงพื้นบ้าน ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชนและนวนอุทยาน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ พันธุ์ศักดิ์ชูทอง (2541 : 50-51) ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในทรศนะของประชาชนบ้านสะโงะ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชุมชนไว้ และต้องการให้มีการฟื้นฟูในพื้นที่หายไปให้กลับคืนมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และยินดีให้ความร่วมมือพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกที่ได้มาตรฐานและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความสนใจที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยภูเขาเผ่าอี้อ้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

มากกว่าที่จะเข้าไปสัมผัสและเที่ยวชมทัศนียภาพของชุมชน

2. สภาพปัญหาจากอดีตจนถึงปัจจุบันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและมีความเหมาะสมกับการเผยแพร่เรื่องราววัฒนธรรมชุมชนประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชุมชน ตามที่วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคามได้บรรจุวนอุทยานชีหลงไว้ในเส้นทางถนนสายวัฒนธรรมสะตืออีสาน เป็นการนำทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนมากำหนดรูปแบบบริหารการท่องเที่ยวใหม่มีความเจริญเติบโต ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานสร้างอาชีพและสร้างรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540 : 8) ได้กล่าวว่า แนวคิดธุรกิจชุมชนสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดนี้มีข้อดีของการทำธุรกิจในระบบทุนนิยม คือ ต้องใช้ความสามารถของสมาชิกในองค์กรเพื่อแข่งขันกับธุรกิจอื่น การแข่งขันจะนำมาซึ่งการคิดค้นสิ่งใหม่ต้องใช้ความพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้กับองค์กร กระตุนให้ชุมชนมีการพัฒนาปรับปรุงผลงานตลอดเวลา เพื่อแข่งขันกับตลาดภายนอก

3. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่ามี 2 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์เขตวนอุทยานชีหลง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบมี ส่วนร่วมจัดโครงการล่องเรือชมวนอุทยานชีหลง เน้นนำเสนอการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่จากเดิม ส่งเสริมให้ประชาชนโดยรอบวนอุทยานในการประกอบอาชีพ และจำหน่ายผลผลิตจากแหล่งผลิต จัดหางบประมาณการดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องบำรุงรักษาทรัพยากรมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 2) ริเริ่มแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดจากเส้นทางถนนสายวัฒนธรรมสะตืออีสาน สร้างความรู้ความเข้าใจในชุมชนให้มีอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับปรุงภูมิทัศน์วนอุทยานชีหลงให้ เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมยังคงความเป็นชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยังอาศัยจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา จากลำน้ำชี การจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพความเป็นธรรมชาติคงอยู่อย่างเดิม และอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้มีความโดดเด่นและลักษณะพิเศษในชุมชนของตนเองและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมานำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม พัฒนาและเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำดึงดูดนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ จากที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการกระจายรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยชุมชนมี ส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อำนาจ อนันต์ชัย (2527 : 126-130) ได้อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดียิ่งขึ้นซึ่งมี

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอยู่ 5 ทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า 1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ดังนั้นการเกลี้ยกล่อมจึงเป็นเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Moral) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ จำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชนและผู้ปฏิบัติงานมีขวัญที่ดี 3) ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญนำไปสู่การมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ของชาติ 4) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยให้ประชาชน ทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ 5) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ชุมชนบ้านวังห้ว ผู้ประกอบการ วนอุทยานชีหลง เทศบาลตำบลท่าขอนยาง วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม และหน่วยงานภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจการพึ่งพาตนเองและวัฒนธรรมชุมชน โดยนำวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรการท่องเที่ยว มาพัฒนาในรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

1.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เขตวนอุทยานชีหลงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อรักษาคุณค่าสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมชุมชนที่มีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิม จัดประชาสัมพันธ์ ในงานจัดนิทรรศการการท่องเที่ยวทั่วไทย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการ Road Show ตามโครงการภาครัฐ ภาคเอกชนที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยุ้จักอย่างแพร่หลายและอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนด้านเงินทุน ด้านเทคโนโลยี ด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เป็นการเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนและประเทศชาติ

1.3 ควรสนับสนุนให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่นหรือกลุ่ม/ชมรมท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการดูแล และจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมการท้องถิ่นของชุมชน ในการรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท้องถิ่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน สร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการท้องถิ่น โดยมีการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท้องถิ่นในชุมชน มีมาตรการควบคุมการใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างประหยัด สร้างทดแทนเพิ่มเติมเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรในระยะยาว โดยมีการวางแผน ความเจริญเติบโตของธุรกิจท้องถิ่นในทิศทางที่เหมาะสมและชัดเจน

1.4 ควรปรับปรุงและเพิ่มมาตรการในการรักษาความปลอดภัย การบริการข้อมูล ข่าวสาร การอำนวยความสะดวก แก่พนักงานท้องถิ่น และการปรับปรุงท่าเรือให้ได้มาตรฐานเพื่อสร้างความพึงพอใจให้พนักงานท้องถิ่น

1.5 ควรตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานแหล่งท้องถิ่นการประเมินผลพฤติกรรมจากพนักงานท้องถิ่น เกี่ยวกับการบริการกิจกรรมหรือรูปแบบการท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน ภาวะผู้นำที่มีต่อการท้องถิ่น เป็นต้น รวมทั้งการวิเคราะห์สภาพปัญหาถึงผลกระทบทางบวกและลบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคม เพื่อนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มาร่วมปรึกษาหารือ และวางแผนหาแนวทางการแก้ไขในอนาคต

1.6 ชุมชนควรมีการวางแผนในการตัดสินใจร่วมกันในการพัฒนาการท้องถิ่นจึงควรกำหนดรูปแบบการบริหารการท้องถิ่น ด้วยวิธีการจัดแบ่งภารกิจความรับผิดชอบ การจัดเก็บผลประโยชน์ และการจัดสรรผลประโยชน์ การวางแผนการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนบริเวณใกล้เคียง

1.7 ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม จึงควรให้ชุมชนมี การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ตามแม่น้ำ คู คลองต่าง ๆ และบริเวณหน้าบ้านของตนเอง ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำ คู คลอง ดูแลรักษาความสะอาดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและคนในชุมชนในการวางแผนการบริหารจัดการร่วมกันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังของการจัดการท้องถิ่นที่มีต่อทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ ชิงกันและกัน

1.8 ชุมชนเห็นความสำคัญด้านการวางแผนใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงควรใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มีการรวมกลุ่มตั้งองค์กรภายในชุมชน เช่น กลุ่มผลผลิตแปรรูป ด้านการเกษตร กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ โดยชุมชนนำทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองมาจัดการอย่างเป็นระบบ กำหนดทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ซึ่งจะเป็นแนวทาง การพัฒนาเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เกิดรายได้แก่ชุมชนโดยบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลการท่องเที่ยวและภาคเอกชนที่จะลงทุนจัดกิจกรรมสนับสนุนชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

1.9 ควรนำวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมาประยุกต์กับการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมของชุมชนบ้านวังหว้าโดยชุมชนนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาตามความเหมาะสมกับวิถีชีวิต เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวมาบริหารจัดการในการจูงใจนักท่องเที่ยว พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวและส่งเสริมให้ชุมชนใช้กลยุทธ์เพื่อจัดการและส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวตามสภาพพื้นที่ของตนเอง เป็นแรงขับเคลื่อนอย่างเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน และช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจโดยมิให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.10 ชุมชนควรจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อเตรียมการรองรับความเจริญเติบโตและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวให้มีการขยายตัวมากขึ้น เป็นการสืบสานวัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ ช่วยสร้างอาชีพ การจ้างงานและการกระจายรายได้ของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรดำเนินงานวิจัยด้านท่องเที่ยวชุมชนในภาพรวม ชุมชนต้นแบบโดยวิเคราะห์สถานการณ์แนวโน้มการท่องเที่ยวชุมชนในปัจจุบัน เปรียบเทียบสิ่งที่แต่ละชุมชนได้รับได้เรียนรู้จากการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและกำหนดกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การศึกษาศักยภาพและความต้องการในการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบ นำไปสู่การขยายผลท่องเที่ยวเมืองรอง ตามนโยบายของรัฐบาลต่อไปในอนาคตทั้งประเทศต่อไป

2.2 ควรใช้การวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมใช้กับการท่องเที่ยวชุมชนและการตลาดสมัยใหม่มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวชุมชนให้ง่ายต่อการใช้งานเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้คิดวิเคราะห์และเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชน รวมทั้งการศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวจากชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล รัตนวิระกุล. (2550). การตลาดวัฒนธรรมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สมาคมการบริหารโรงแรมไทย.
- กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์และนรินทร์ สังข์รักษา. (2561). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2555). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2564, จาก https://www.m-culture.go.th/maehongson/more_news.php?cid=21
- กัลยารัตน์ ศิริรัตน์. (2550). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). การวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2564). COVID-19 กับผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย. (รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว). สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2564, จาก <https://www.mots.go.th/download/TourismEconomicReport>
- กุลธิดา สามะพุทธิ. (2540). การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). จอมปราชญ์นักการศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและพัฒนาคน. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- แก้วตา ผิวพรรณและคณะ. (2561). การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความร่วมมือในการรองรับการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน. ขอนแก่น: วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2539). มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จริญญา เจริญสุกใสและสุวัฒน์ จูชากรณ์. (2544). แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. นนทบุรี: สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จินตนา สุขจรรย์นธ์. (2549). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- จิราภรณ์ ศรีคำ. (2547). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนนวิ
รวิทย์ ระดับ ประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉลิว บุรีภักดีและคณะ (2545). *ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง*. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ชนัญ วงษ์วิภาคและคณะ. (2547). *การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*.
นครปฐม : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลังวิเชียร, และพิชาน พงศ์นุรักษ์. (2550). *รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษา
ความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้*. นครราชสีมา: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชลิต ชัยครรชิตและคณะ. (2544). *สังคมและวัฒนธรรมอีสาน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาธรรม
วิทยา.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. (2550). *การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร*. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.
- ชญชิตา นาคภพ. (2561). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกย
ไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์*. ปทุมธานี: วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2540). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม
ของชุมชนตำบลโรงเรียนประถมศึกษในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชา บุญค้ำและคณะ. (2531). *คู่มือพัฒนาภูมิทัศน์เมือง เพื่อการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภูมิ
สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุษย์ ชุมสาย, ม. ล. (2527). *ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ถนัด ยันต์ทอง. (2555). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำรอบเกาะเมืองนคร
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจรดกโลก*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถวิลชาติ บุรีกุล. (2543). *แนวความคิดการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุน
การวิจัย.
- ทรงคุณ จันทจร. (2553). *ทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม*. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและ
วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ทรงฤทธิ์ แสงวุฒิ. (2555). รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเขตการท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอลำปาง. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. (2527). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2544). กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น: คลังนานวิทยา.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: 598 Print.
- นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิคม ผัดแสน. (2540). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนาการศึกษาของ กลุ่มโรงเรียนอุดรศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิพล เชื้อเมืองพานและคณะ. (2561). การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แหลงน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2
- นิภาพร ปาวพรม. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการตลาดกับความจงรักภักดีของลูกค้าแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นียพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม : แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และสาระสำคัญด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ. (2534). ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน. หน่วยที่ 1- 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2534). *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท. ในเอกสารการสอนชุดวิชา ศทศรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ 1-7 .* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิตา ชัชกุล. (2550). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการตลาดการท่องเที่ยว. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- เนตรรุ่ง อยู่เจริญ. (2553). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ การศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2543). *การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). *การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์*
- บุญสม ยอดมาลี. (2544). *การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ปรับปรุงและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม.มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*
- ปกรณ ปรียากร. (2538). *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช*
- ประชิด สุกณะพัฒน์. (2551). *มรดกทางวัฒนธรรม "ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ". กรุงเทพฯ: แสงดาว.*
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). *การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). *รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียน ประถมศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2540). *นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- พนมพร สารสิทธิยศ. (2552). *ผู้ไทย: แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*

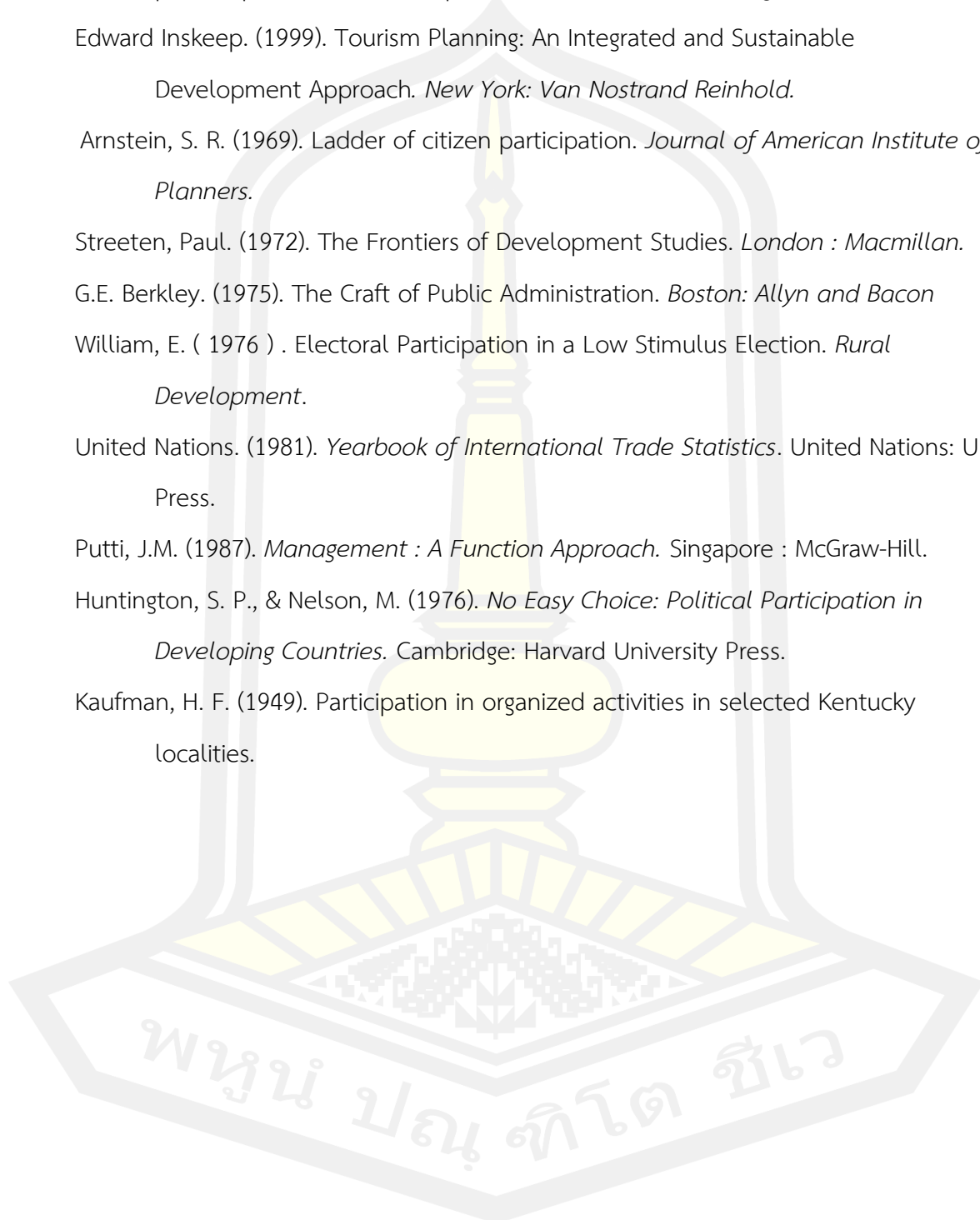
- พนมพร สารสิทธิ์ยศ. (2555). *ศาสนสถาน : การพัฒนาอุตสาหกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พรพิมล ปาฐะเดชะ. (2550) *การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์. (2552) *เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. (2541). *การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรี ลิธิษฐา. (2555). *วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม : การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากล*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พันธศักดิ์ ชูทอง. (2541). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวง กรณีศึกษา บ้านดอยสะเก็ด อำเภอมะลาว จังหวัดเชียงราย*. เชียงราย: วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- พิเชษฐ์ เดชผิว. (2548). *วัฒนธรรมดนตรีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์และวาทีนิ บุญชะลิกษ์. (2536). *การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม. บทความเสนอในการประชุมเชิงวิชาการเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้ วันที่ 29 - 30 พฤศจิกายน 2536 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- พีระ พรนวม. (2544). *ศรัทธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอมะท่า จังหวัดลำพูน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ภูมิพัฒน์ พลราช. (2556). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เมตต์ เมตต์การณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ*. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

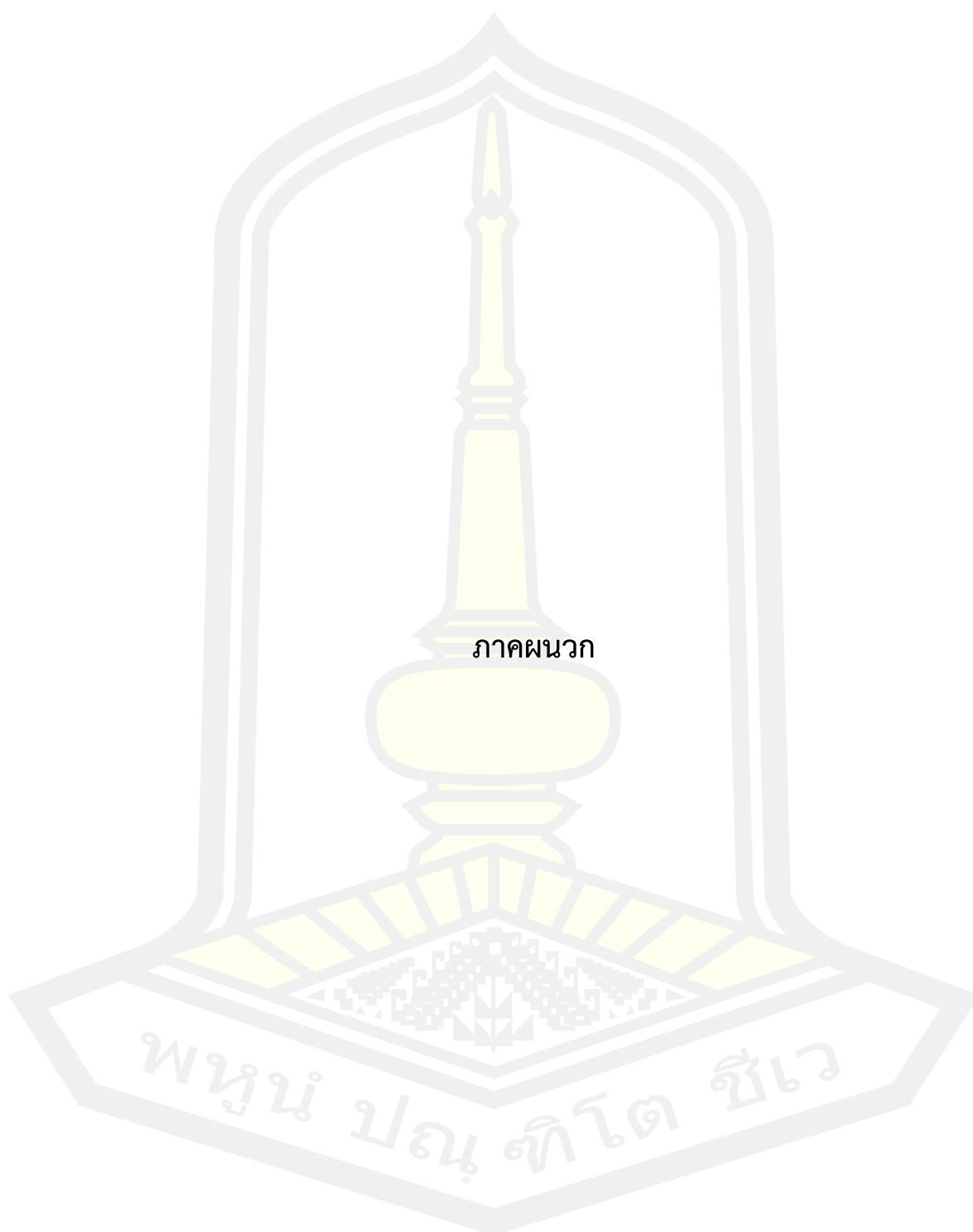
- รชพร จันท์สว่าง. (2545). การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รชพร จันท์สว่าง. (2546). เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รณชัย บุญสอน. (2562). การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำโขง จังหวัดหนองคาย. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยปทุมธานี
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525) : 238
- ราณี อิลิชัยกุล. (2544). "อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1 - 7 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โรจน์นัท ทรวงอยู่. (2556). รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองฝั่งโขงจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เลิศพร ภาระสกุล. (2555). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรพงศ์ ผูกภูและคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- วรรณมา วงษ์วานิช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมล จิโรจพันธุ์และคณะ. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- วิไลลักษณ์ กิตติบุตร. (2561). การวิจัยและพัฒนาศักยภาพชุมชนไทยลืออำเภอทยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ศักรินทร์ วิเศษะพันธ์. (2538). สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และมณฑลอุดรธานี ร.ศ.125 พ.ศ. 2449. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพและหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดา
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล. (2557). “ปัญหาทางกฎหมายในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรป่าชุมชน โคกใหญ่ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม”. มหาสารคาม: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศุภิสรา ประเสริฐ. (2551). แนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาชนบทธรรมนิยมประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์ฮักเกอร์เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

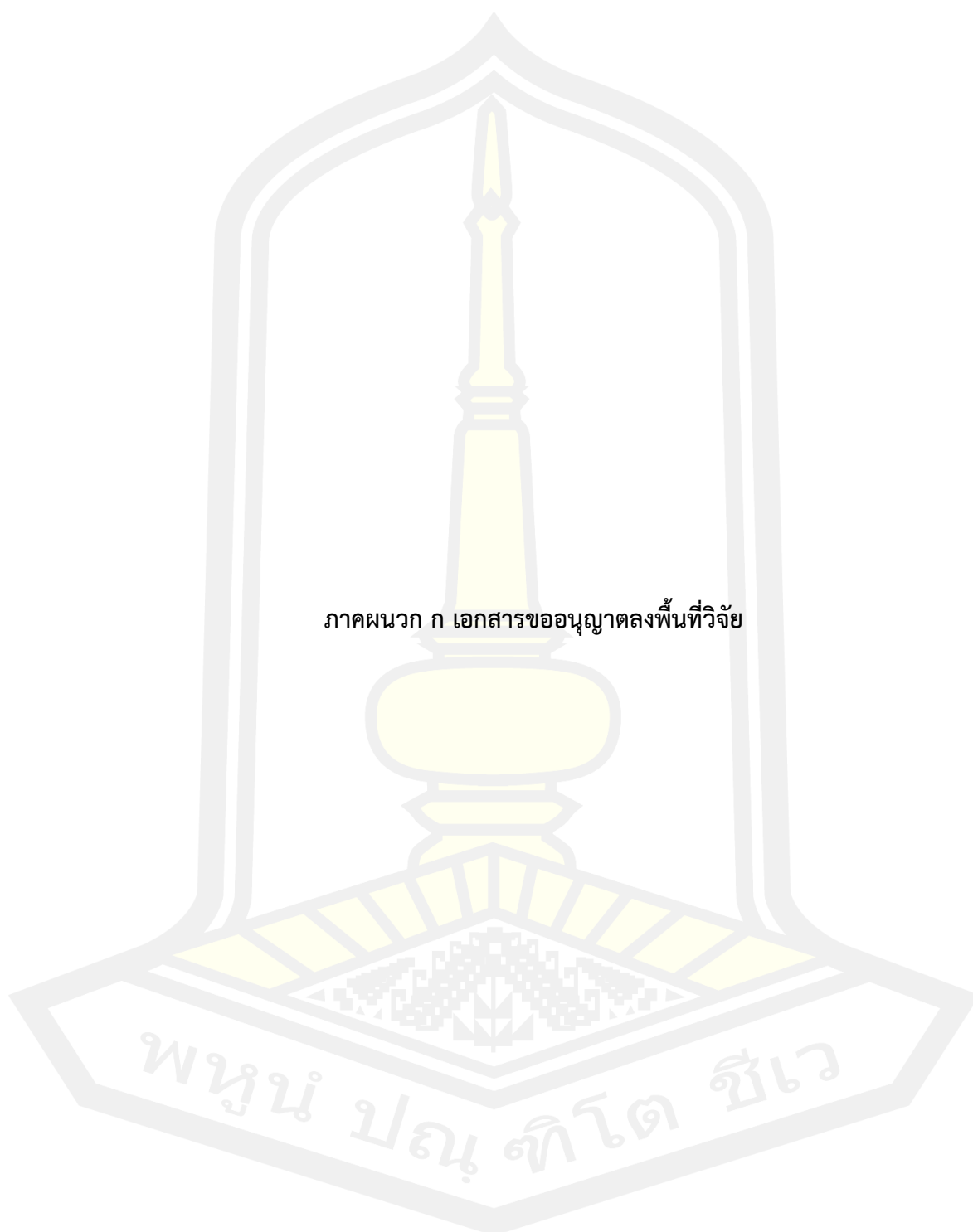
- เศกสรรค์ ยวงวิชัย. (2536). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชา 414294. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์*
- สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*
- สมยศ นาวิการ. (2545). *การบริหาร. กรุงเทพฯ: ชาลววิทยเซ็นเตอร์.*
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). *การศึกษาโครงสร้างชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทย บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- สัญญา เคนาภูมิ. (2551). *ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. ปทุมธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.*
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สาร สารทัศนานันท์. (2530). *ฮัตสึบอง-คลองลึบสี. เลย: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเลย.*
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. (2564). *วนอุทยานชีหลง. สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2564, จาก https://www.dnp.go.th/mainnation/widepark/_private/v11_cheelong.htm*
- สิริพัฒน์ ลากจิตร. (2550). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์. (2547). *ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- สุดาพร วรพล. (2540). *การจัดการการท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรมของชาติ. จุลสารการท่องเที่ยว, 16(2), 31-33.*
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : บริษัท สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น จำกัด.*
- สุธี วรประดิษฐ์. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสถานีกานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด. ตราด: สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด*
- สุนทร โคมิน. (2522). *ผลกระทบของการพัฒนาในแง่มุมของจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: พัฒนาบริหารศาสตร์.*

- สุพัตรา ชาญศิริรัตน. (2556). *ของที่ระลึกพื้นเมือง : แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์*. มหาสารคาม; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณณี จันทะดารา. (2554). *การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ มอญ - เขมร กรณีศึกษา ที่ราบอละเวง ลาวตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. มหาสารคาม; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เสถียร เขยประทับ. (2528). *การสื่อสารและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- เสรี วังสีไพจิตร. (2537). *ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรา โปธิยานนท์. (2539). *การศึกษากับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- อัมพร คำมีและกรรณิกา อุตสาสาร. (2565). *การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาหมู่บ้านหน้าวัดลาย อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย*. กำแพงเพชร: รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 2
- อำคา แสงงาม. (2553). *การศึกษาค้นคว้าทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อำนาจ อนันต์ชัย. (2527). *การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: วิต่อรีเพาเวอร์พอยท์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). *รายงานการวิจัยการศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- Andersson, T., & Getz, D. (2009). Tourism as a mixed industry: Differences between private, public and not-for-profit festivals. *Tourism Management*.
- Edward Inskeep. (1999). Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach. *New York: Van Nostrand Reinhold*.
- Arnstein, S. R. (1969). Ladder of citizen participation. *Journal of American Institute of Planners*.
- Streeten, Paul. (1972). The Frontiers of Development Studies. *London : Macmillan*.
- G.E. Berkley. (1975). The Craft of Public Administration. *Boston: Allyn and Bacon*
- William, E. (1976) . Electoral Participation in a Low Stimulus Election. *Rural Development*.
- United Nations. (1981). *Yearbook of International Trade Statistics*. United Nations: UN Press.
- Putti, J.M. (1987). *Management : A Function Approach*. Singapore : McGraw-Hill.
- Huntington, S. P., & Nelson, M. (1976). *No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kaufman, H. F. (1949). Participation in organized activities in selected Kentucky localities.

ภาคผนวก ก เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่วิจัย

พหุณฺ์ ปณฺุ ทิโต ชีเว

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/๐.๑๕๔

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังห้ว หมู่ที่ ๖ ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ด้วย นายภัทรวรราช สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๖๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
ฐิติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขออนุญาตให้ นิสิต นายภัทรวรราช สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ภาพประกอบ 27 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้ใหญ่บ้านวังห้ว หมู่ที่ 6

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/๖๖๖

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม

ด้วย นายภัทรวรราช สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๖๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานที่หลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
ฐิติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต นายภัทรวรราช สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ชัยบุศย์)
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ
โทรศัพท์ ๐ ๔๓๗๑-๑๓๕๐

ภาพประกอบ 28 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/๖๕๒

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเริญ อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม

ด้วย นายภัทรวรราช สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๖๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
ฐิติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต นายภัทรวรราช สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สุภชัย สิงห์ชะนุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ

โทรศัพท์ ๐ ๔๓๗๑-๑๓๕๐

ภาพประกอบ 29 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/๖๕

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเือง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ด้วย นายภัทรวรราช สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๒๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
จิตติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต นายภัทรวรราช สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ภาพประกอบ 30 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าขอนยาง

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/ว.๑๕

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน หัวหน้างานอุทยานชีหลง บ้านวังหว้า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ด้วย นายภัทรวรรษ สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๖๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
ฐิติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต นายภัทรวรรษ สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ชัยบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๑ ๑๓๕๐

ภาพประกอบ 31 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลหัวหน้างานอุทยานชีหลง

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๕/๐ ๑๕๕

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ประกอบการบริเวณวนอุทยานชีหลง

ด้วย นายภัทรวรราช สุระขุนทด นิสิตระดับปริญญาโท รหัสนิสิต ๒๒๐๑๒๑๕๑๐๐๒ ระบบในเวลา
ราชการ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี อาจารย์ ดร.
จิตติศักดิ์ เวชกามา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับจะไม่
ส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน ประชาชน และใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต นายภัทรวรราช สุระขุนทด ได้เข้าสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย
ในเขตพื้นที่ของท่าน

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

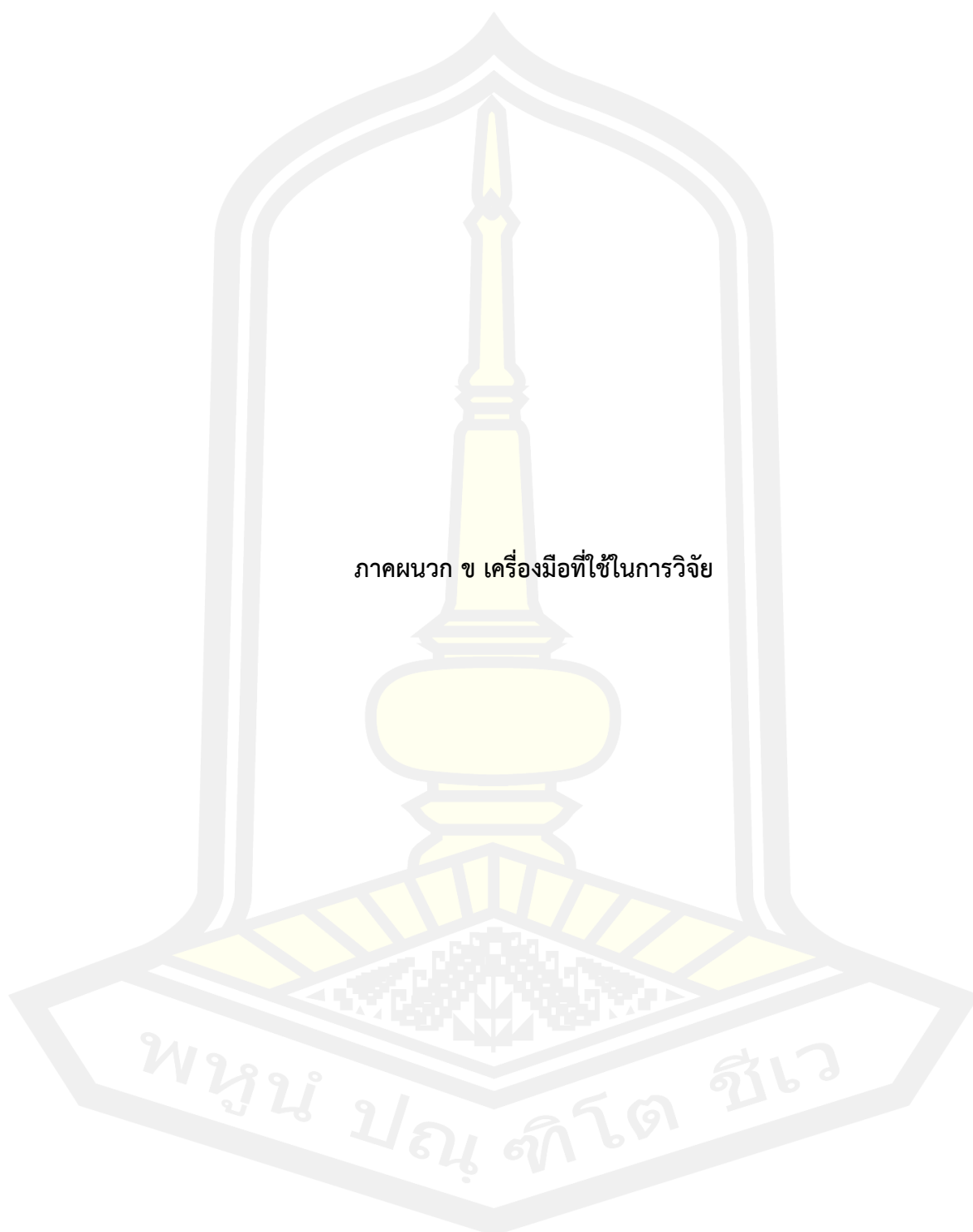
(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานภาควิชาวัฒนธรรมและการออกแบบ

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ภาพประกอบ 32 เอกสารขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้ประกอบการบริเวณวนอุทยานชีหลง

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

พหุบัณฑิตวิทยา

แบบสำรวจเบื้องต้น

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง

ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

(สำหรับสำรวจพื้นที่ที่วิจัย)

1. วัน, เวลา, สถานที่.....
 2. ข้อมูลพื้นฐาน
 - 2.1 แหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน.....
 - 2.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....
 - 2.3 การเข้าถึงพื้นที่.....
 - 2.4 ระยะทาง.....
 - 2.5 ตั้งอยู่ถนน.....
 ระหว่าง กับ.....
 3. งานเทศกาลงานประเพณี

.....

.....
 4. ความเป็นมา

.....

.....
 5. ปัญหาที่พบ

.....

.....
 6. ข้อสำรวจอื่น ๆ

.....

.....
- ผู้บันทึกการสำรวจ.....(ผู้วิจัย)
- ร่วมกับ.....(ผู้ช่วย)

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง

ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1. สังเกตเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหา ของเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.1 สภาพปัจจุบัน

สรุปประเด็นสำคัญ

1.2 สภาพปัญหา

สรุปประเด็นสำคัญ

2. กิจกรรมที่สังเกต

2.1 สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว

2.2 ความสามารถในการเข้าถึง

2.3 ความสำราญจากการท่องเที่ยว

3. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป/เครื่องถ่ายวิดีโอ/สมุดบันทึก)

ผู้สังเกต

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.ที่สังเกต

สถานที่ที่สังเกต.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง
ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
(สำหรับกลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ปฏิบัติ)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย,นาง,นางสาว)..... อายุ.....ปี
สถานที่สัมภาษณ์.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ..... จังหวัด.....โทรศัพท์.....

() กลุ่มผู้รู้

() กลุ่มผู้ปฏิบัติ

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของเทศกาลงานประเพณีในเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ความเป็นมาของเทศกาลงานประเพณีที่มีอยู่ในเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาของเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1. ด้านสิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว

1.1 มีสิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวหรือไม่
อย่างไร

1.2 นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจหรือไม่ อย่างไร

.....

1.3 นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

1.4 นักท่องเที่ยวมองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร

.....

2. ด้านความสามารถในการเข้าถึง

2.1 มีเส้นทางคมนาคมทางใดบ้างไปยังแหล่งท่องเที่ยว

.....

2.2 มีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร

.....

3. ด้านความสำราญจากการแหล่งท่องเที่ยว

3.1 มีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ยานพาหนะ ลานจอดรถ ระบบกำจัดขยะ ห้องสุขา ระบบการสื่อสาร (โทรศัพท์ วิทยุ) บริการแก่นักท่องเที่ยว ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และหลากหลาย หรือไม่ อย่างไร

.....

3.2 มีสิ่งให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร สถานที่พัก ระยะเวลาท่องเที่ยว และพาหนะเดินทาง หรือไม่ อย่างไร

.....

ตอนที่ 4 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์.....

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เขตวนอุทยานชีหลง

ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

(สำหรับกลุ่มทั่วไป)

1. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
 2. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
 3. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
 4. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
 5. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
- จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ เดือน พ.ศ.
เริ่มเวลา สิ้นสุดเวลา สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม

หัวข้อในการสนทนา

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม

- 1.1 ด้านสิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว
- 1.2 ด้านความสามารถในการเข้าถึง
- 1.3 ด้านความสำราญจากการท่องเที่ยว

2. การพัฒนาเขตวนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

- 2.1 ท่องเที่ยวแบบ 1 วัน 3 วัน 5 วัน
- 2.2 กลุ่มนักท่องเที่ยว 3 กลุ่ม 1) กลุ่มชาวต่างประเทศ 2) กลุ่มหนุ่มสาว

3) กลุ่มนักเรียนนักศึกษา

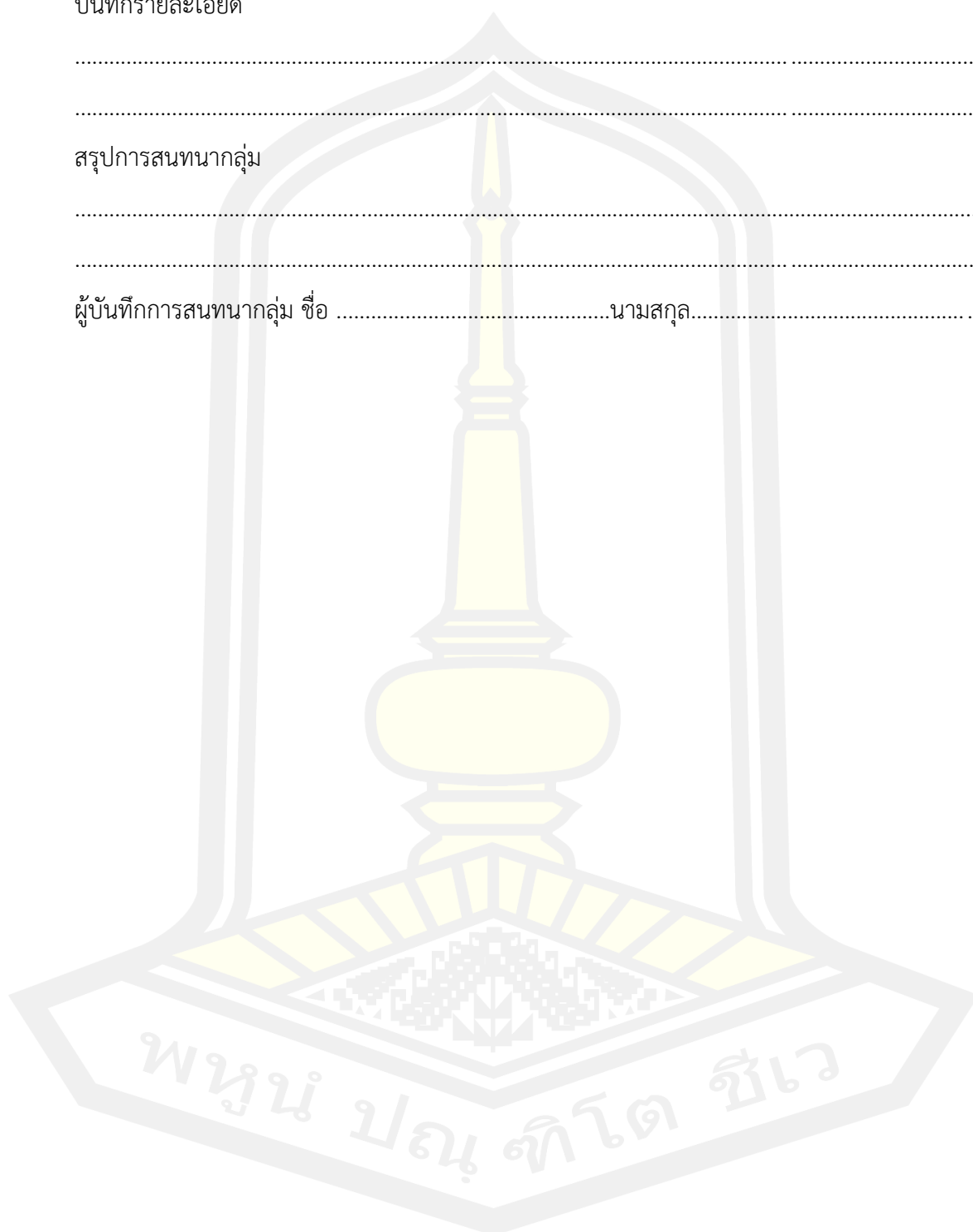
บันทึกรายละเอียด

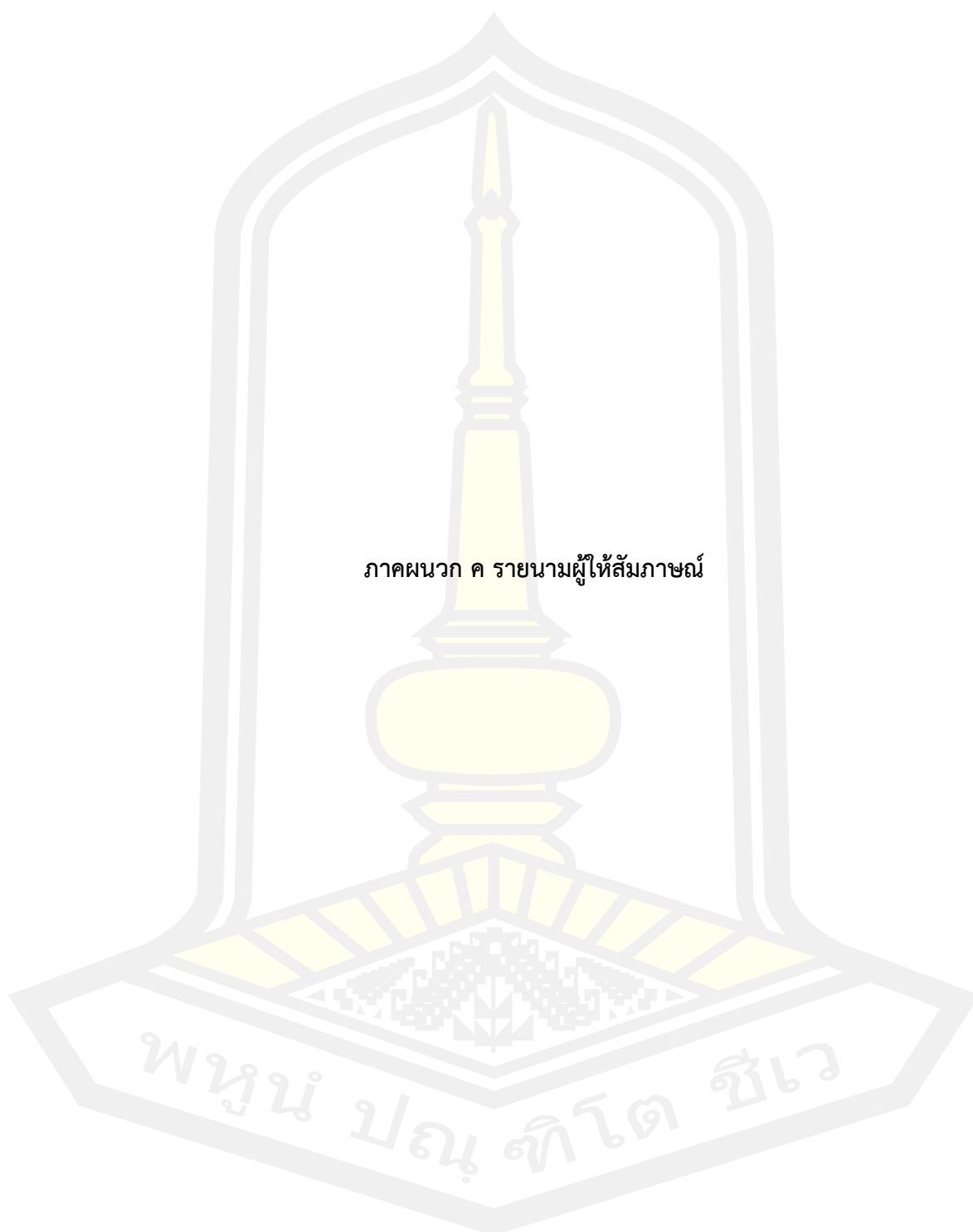
.....
.....

สรุปการสนทนากลุ่ม

.....
.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อนามสกุล.....

ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พหุณฺ์ ปณฺุ จิตฺโต ชีเว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

นายกิติพงษ์ คำโสภเชือก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2565.

นายเดชา อานามวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2565.

นายทองแดง บุญมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2565.

นายสุพิชัย สุขวิเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2565.

นายชูชาติ ราชจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อาคารศูนย์ราชการจังหวัดมหาสารคาม ชั้น 3 ห้อง 302 ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2565.

นายเจษฎาภินทร์ จันทะชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อาคารศูนย์ราชการ จังหวัดมหาสารคาม ชั้น 3 ห้อง 302 ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2565.

นายอุทยาน ไพรวลัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อาคารศูนย์ราชการจังหวัดมหาสารคาม ชั้น 3 ห้อง 302 ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2565.

นางสาวพลอยไพลิน มหาโชคไชย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อาคารศูนย์ราชการจังหวัดมหาสารคาม ชั้น 3 ห้อง 302 ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2565.

นางศุจินันท์ บุตรราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่สำนักงานเทศบาลตำบล ท่าขอนยาง หมู่ที่ 4 ถนนถีนานนท์ ตำบลท่าขอนยาง

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2565.

นายทวีศักดิ์ อ้วนมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2565.

นายเพชร คำชมภู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2565.

นายธนบรรณ ทิพยอนันต์กุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2565.

นายพิธาน จันอากาศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2565.

นายเปรมประชา น้อยปุงคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2565.

นายณัฐวุฒิ ศรีโยธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2565.

นายศุภชัย ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2565.

นายสรชัช เพชรประภาศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2565.

นายณรงค์ฤทธิ์ เอกสะพัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2565.

นายกาจบดินทร์ คำมีสินนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2565.

นายเศรษฐวัฒน์ ลำแพน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2565.

นายสหัสวรรษ ช่อมะเข็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2565.

นายทวีทรัพย์ วันโส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565.

นายปฏิพล ทองดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565.

นายเอกชัย พรหมมะลิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565.

นายพิชญา ไกยวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565.

นายกันต์กวี ศรีน้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานซีหรง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565.

นายวายุ ทศลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2565.

นายฤทธิเกียรติ เป้าแบบดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2565.

นายณภัทร นามโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2565.

นายรณภูมิ ภูมิไชยโชติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบล ท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2565.

นายอภัยวงศ์ จันทร์ขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบล ท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2565.

นายกฤตภาส สาระโป เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบล ท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2565.

นายสรวิศ ถิ่นขาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2565.

นางสาวพวงพะยอม นามบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว่า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นายวินัย คุณธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว่า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นายศักดิ์นรินทร์ จุ่มโฮม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นางประมวล สารบูรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นางราตรี พลจ่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นายเพชรณิ เที้ชรพา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นางวารดา สุขศรีกี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นางศิวะกร ภูตอติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ศาลาประชาคม หมู่ 6 บ้านวังหว้า ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565.

นายโกวิท เสนาพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทยบริการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2565.

นายกฤษกร ทวีลาภ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทยบริการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2565.

นายณัฐพล โสมาบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทย

บริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2565.

นายพีระพล วิชัยผิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายวัชรกร สัตยาคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายจิรายุ แพงกัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายปฏิภาณ พรประทุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายดุสิต แคนคำสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายภานุกร หนันเมฆาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายทวีศักดิ์ พรหมศรีธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2565.

นายพีระวัฒน์ พยุงวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2565.

นายภีระดลย์ นันทะปต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรราช สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2565.

นายวสันต์ จันทะนาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2565.

นายทศพล ศรีเทพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2565.

นายณิชากร ทิมารมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2565.

นายอภิรักษ์ หมั่นหมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2565.

นายวรมธ แวงวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วนอุทยานชีหลง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2565.

นายกฤษณะ กลิ่นคุ้ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะนิติศาสตร์
อาคารราชนครินทร์ ชั้น 4 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2565.

นายอภิวิชญ์ ทองเพ็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะนิติศาสตร์
อาคารราชนครินทร์ ชั้น 4 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2565.

นายวรัตน์ ใจหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะนิติศาสตร์
อาคารราชนครินทร์ ชั้น 4 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2565.

นายธีรยุทธ กุลสีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, คณะนิติศาสตร์
อาคารราชนครินทร์ ชั้น 4 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2565.

ศุภลักษณ์ พุฒทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2565.

ปรัชญา ภูคำสอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2565.

พชรภณ เดชกฤษกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2565.

อนันดา มาพระลับ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2565.

พชรพล ชมนาวัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2565.

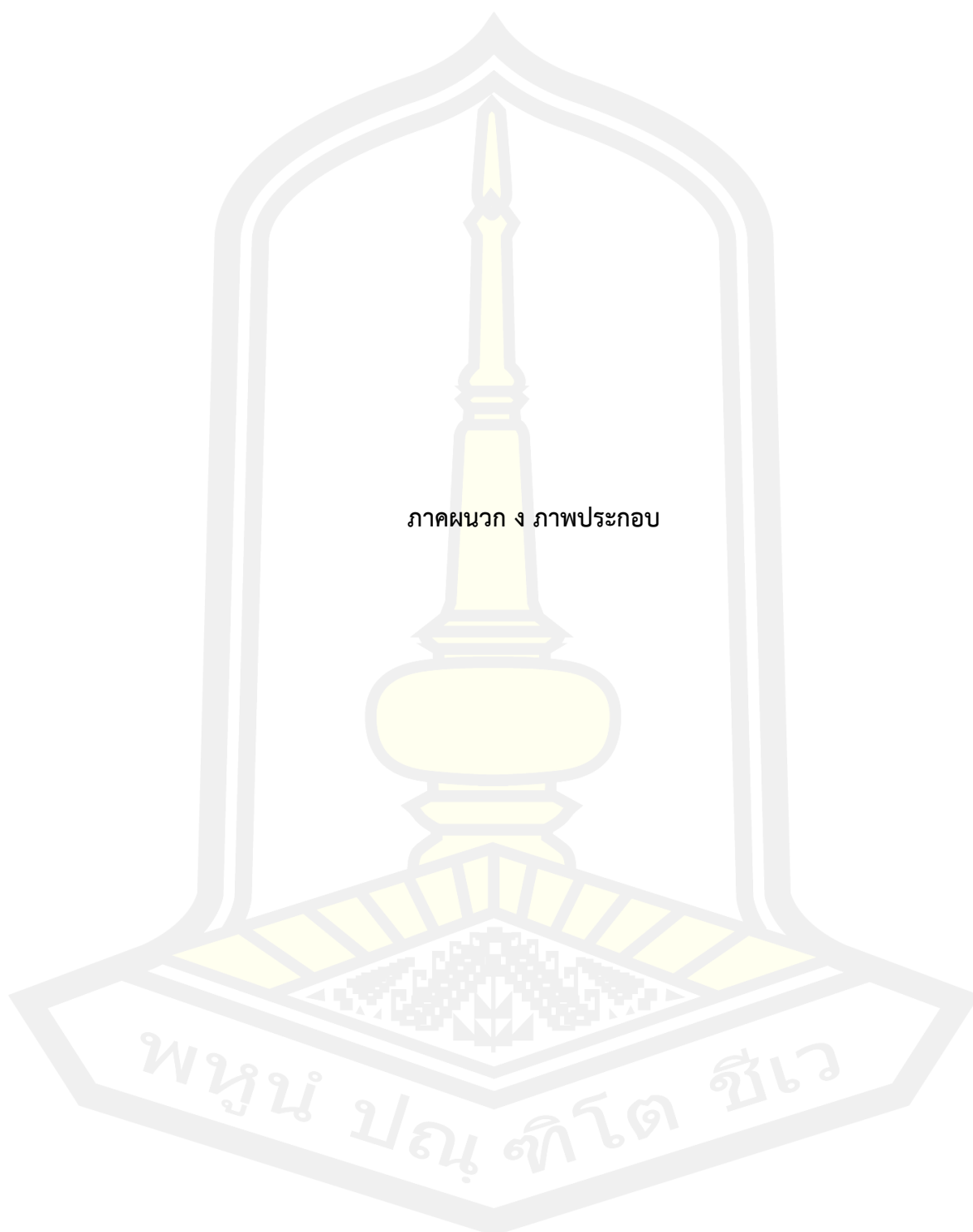
บวรศักดิ์ ฤยอด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2565.

ธนานนท์ อุดมโภชน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัทรวรรษ สุระขุนทด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2565.

พูน ปลูก ทัต ชีเว

ภาคผนวก ง ภาพประกอบ

ภาพที่ 33 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
กับนางศุจินันท์ บุตรราช นายกเทศมนตรีตำบลท่าขอนยาง

ภาพที่ 34 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
กับนายชูชาติ ราชจันทร์ วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 35 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
กับนายทวีศักดิ์ อ้วนมี ผู้ใหญ่บ้านวังหว่า หมู่ 6

ภาพที่ 36 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
นายกิติพงษ์ คำโสกเชือก หัวหน้าวนอุทยานชีหลง

ภาพที่ 37 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
ผู้ประกอบการและชาวบ้านรอบข้างวนอุทยานชีหลง (1)

ภาพที่ 38 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
ผู้ประกอบการและชาวบ้านรอบข้างวนอุทยานชีหลง (2)

ภาพที่ 39 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
ผู้ประกอบการและชาวบ้านรอบข้างวนอุทยานชีหลง (3)

ภาพที่ 40 ผู้วิจัยร่วมสัมภาษณ์และบันทึกภาพ
ผู้ประกอบการและชาวบ้านรอบข้างวนอุทยานชีหลง (4)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายภัทรวรราช สุระขุนทด
วันเกิด	วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2539
สถานที่เกิด	อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 5 ถนน รุ่งเรืองศรี ตำบลบ้านชาน อำเภอบำเหน็จ ณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ 36160
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะนิติศาสตร์ อาคารราชนครินทร์ ชั้น 4 อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2553-2555 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนบำเหน็จณรงค์วิทยาคม พ.ศ. 2555-2557 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนชัยภูมิภักดีชุมพล พ.ศ. 2558-2562 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาการจัดการวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2562-2565 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณ ทิโต ชีเว